VÁRJUK KI A VÉGÉT...

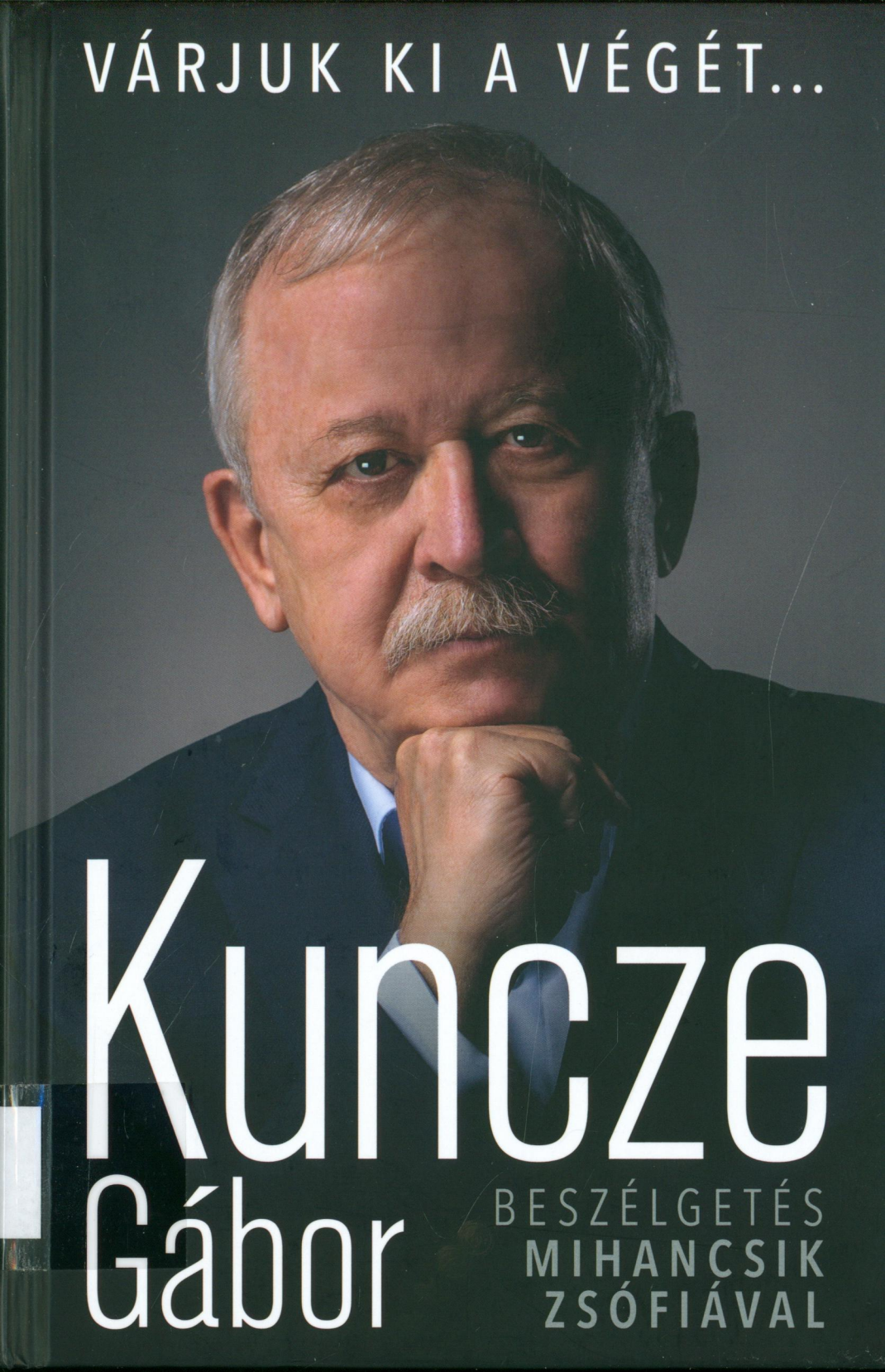

Kuncze Gábor

BESZÉLGETÉS
MIHANCSIK ZSÓFIÁVAL

Kuncze Gábor

VÁRJUK KI A VÉGÉT...

BESZÉLGETÉS MIHANCSIK ZSÓFIÁVAL

KOSSUTH KIADÓ

323
K98

Borítóterv
KŐFAGARÓ GYULA

Borítófotó
GORDON ESZTER

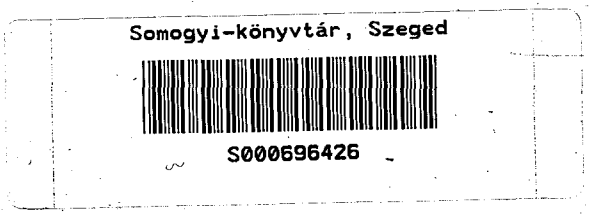

ISBN 978-963-544-116-7

Minden jog fenntartva

© Kuncze Gábor 2020
© Mihancsik Zsófia 2020

Előszó

A politikában eltöltött húsz évem során azokon a megbeszéléseken, amelyeken részt vettem és amelyeken úgy éreztem, hogy fontos dolgokról lesz szó, többnyire jegyzeteltem. A lényegesebbnek ítélt megszólalásokat, véleményeket, amennyire tudtam, szó szerint rögzítettem. Nekem ez sokat segített a felkészülések során. Akár évekre visszamenőleg is tudtam idézni a vitapartnerektől, már amennyiben szükséges volt. A végére megtelt vagy 50-60 jegyzetfüzet, több száz oldalnyi jegyzettel.

Voltak tehát pontos emlékeim például az 1994-es MSZP–SZDSZ-koalíciókötést megelőző belső vitákról, az elhíresült Horn–Békesi-küzdelemről, a Bokros-csomag kialakulásáról, elfogadásáról, következményeiről, a Medgyessy SZT-tiszti előéletének napvilágra kerülésekor kirobbant konfliktusról, Gyurcsány színre lépéséről és bukásáról, az egészségügyi reform elhalásáról, Bajnai kormányának létrejöttéről, illetve előzményeiről, az SZDSZ megszűnéséhez vezető útról. A felsorolás korántsem teljes.

A jegyzeteimről sokan tudtak. Kapacitáltak is, hogy írjam meg a történetet, úgy, ahogy a jegyzeteim alapján megéltem. Gondolkodtam is rajta, de mindig elvetettem az ötletet. Valahogy ódzkodtam attól, hogy kiadjak belső ügyeket, miközben a jegyzeteimben szereplő megszólalók nem a nyilvánossághoz beszéltek. Volt, aki azzal keresett, hogy adjam oda neki a jegyzeteket, ő majd ír belőle

könyvet. Merthogy ez egy kincs, kár lenne veszni hagyni. Mondtam, hogy kincs, ami neked nincs.

Aztán felhívott Mihancsik Zsófia, mert neki is meséltek a jegyzeteimről, és biztatták, próbáljon meggyőzni, hogy legalább beszélgessünk róluk. Egy presszóban találkoztunk. Nagyjából az alábbi, rendkívül tartalmas, ám lényegre törő beszélgetés zajlott köztünk:

– Hallom, vannak jegyzetei.

– Vannak.

– Elolvashatom?

– Nem.

– Megírja a saját történetét?

– Ezen gondolkodom, de most ott tartok, hogy nem.

– És mi lenne, ha leülnénk beszélgetni? Maga kiválogatja a jegyzeteiből, amit fontosnak tart, én elolvasom, aztán megbeszéljük.

– Az előbb mintha azt mondtam volna, hogy nem.

– Hallottam, csak szerintem rossz döntés.

Abban maradtunk, hogy egy hét múlva visszatérünk az ügyre. Végiggondoltam az ellenérveimet: tényleg belső ügyekről van szó. Ez igaz, viszont talán mégiscsak a nyilvánosságra tartozik, hogy milyen folyamatok eredményeként születtek vagy nem születtek meg azok a döntések, amelyek sokakat érintettek. Aztán arra gondoltam, hogy mit sem ér az egész, ha a négyszemközt folytatott beszélgetéseimről nem mesélek. Na igen, de akkor ki fog velem a későbbiekben négyszemközt szóba állni? Aztán rájöttem, hogy gyakorlatilag már most sem állnak velem szóba.

Egy hét múlva igent mondtam Mihancsiknak, két feltétellel: utólag bármit kihúzhatok a szövegből, illetve a végén mondhatom azt, hogy mégsem járulok hozzá a megjelenéshez. Ebben maradtunk.

Aztán következett sok-sok órányi beszélgetés, egyeztetés, majd…

I. A piaristáktól az SZDSZ-ig

„…úgy éreztem, hogy itt most valami nagy dolog készül"

– Úgy hallottam, hogy annak idején Hodosán Róza figyelt fel magára valamilyen vidéki pártrendezvényen. Így volt?

– Nem. A történet úgy kezdődik, hogy én hivatalosan nem politizáltam. Az előző rendszerben kedvem se nagyon volt hozzá. KISZ-tag se voltam, hiszen a piaristáknál meglehetősen gyengék voltak a KISZ pozíciói, minthogy nem volt KISZ. Később persze többször is megpróbáltak beszervezni a pártba, amire én mindig azt mondtam, mennyire örülne ennek Hardy atya, aki tanárom volt a piaristáknál, egyébként apámnak is osztályfőnöke a harmincas években. Az én időmben már nagyon öreg volt, de még tanított, egyébként meg tizenkét nyelven beszélt, beleértve az ógörögöt és a latint. Szóval nem ment ez a párttagság. Persze voltak időszakok, amikor csak munkásokat vettek fel, olyankor békén hagytak. És mivel szerepeltem egy-két szabad pártnapon, végképp letettek róla, hogy beszervezzenek. Jött aztán 1987, a lakitelki találkozó,[1] és mozgásba lendült

[1] 1987. szeptember 27-én rendezték meg a rendszerváltáshoz vezető út egyik fontos állomását, a lakiteleki találkozót. Lásd, „25 éve volt a lakiteleki találkozó", *Múlt-kor*, 2012. szeptember 27. https://mult-kor.hu/20120927_25_eve_volt_a_lakiteleki_talalkozo

minden. Tökölön is létrejött egy Falufórum elnevezésű kör a helyi mérnökökből, tanárokból, közgazdászokból, de persze nem volt feltétel a diploma. Volt ott egy-két jó eszű fiú, aki ismerte a falut. Összejártunk beszélgetni, arról is, hogy mit kellene csinálni Tökölön. Voltak vitáink a tanácselnökkel, a testülettel, közös javaslataink is voltak; azt hiszem, ennek a társaságnak a kapacitása többszöröse volt a helyi tanácsi testület kapacitásának. Az SZDSZ-nek volt egy ötfős csoportja Tökölön, és mint később kiderült, ők figyeltek fel rám. Szóltak a pártjuknak, hogy van itt egy Kuncze Gábor nevű egyén, akit el lehetne indítani képviselőjelöltként. Én erről semmit se tudtam. Majd egyszer csak este 11-kor csengett otthon a telefon: Jó estét kívánok, Magyar Bálint vagyok, szeretném megkérdezni, hogy volna-e kedve elindulni képviselőjelöltként. Ez azért nem ilyen egyszerű, mondtam én, beszéljünk róla. Legyen így, mondta Bálint, ekkor és ekkor legyen itt és itt. És megadott egy belvárosi, V. kerületi címet. A dologhoz hozzátartozik, hogy én akkoriban estem át egy térdszalag-beültető műtéten, három hónapig kellett feküdnöm vele, aztán meg egy bokától combtőig érő gipszet raktak rám, következésképpen mankóval jártam. És miután három hónapig otthon feküdtem, nem volt értelme borotválkozni se, úgyhogy szép szakállam volt, de ez megfelelt az akkori liberális elvárásoknak. Korabeli történet, hogy valaki találkozott Hack Péterrel, és felkiáltott: Nahát, Kis úr, nem gondoltam volna, hogy ennyire hasonlít a Tamás Gáspár Miklósra. Szóval mankóval kellett felmennem egy második emeleti lakásba, folyt rólam a víz.

– De miért nem mondta Bálintnak, hogy ágyban fekvő beteg vagyok, jöjjön maga ide?

– Tökölre?! Azóta se ért volna oda. A másodikon egy nő nyitott ajtót, ő volt a Rozi. Végigmért, begipszelt láb, két mankó, rendezetlen szakáll, izzadságtól nedves haj: rögtön tudhatta volna, hogy ideális képviselőjelölt vagyok, ő viszont szemmel láthatóan megrettent.

Leültünk, elkezdtünk beszélgetni, és lassanként feloldódott, de végleg csak akkor könnyebbült meg, amikor Demszky hazaért. Végül abban maradtunk, hogy majd értesítenek. Hazamentem, mondtam a nejemnek, hogy szemmel láthatóan nem voltam szimpatikus a nőnek, úgyhogy ez ennyi volt. Ám egyszer csak jött a telefon, hogy jelenjek meg a XX. kerületi SZDSZ-irodán. Megjelentem, leültem, sokan voltak, ötven-hatvan ember egy kis teremben. Egy nőre vártunk, annyit közöltek velünk, hogy az illető bent van a központban, most mondják meg neki, hogy ki lesz képviselőjelölt. Mire baromi nagy felháborodás lett a teremben, hogy megint a központ akarja megmondani, mit csináljunk, mit képzelnek ezek. Látszott, hogy van két olyan ember, aki jelölt akar lenni, ők hergelték a társaságot. Én meg csak ültem ott a mankóimra támaszkodva. Egy jó órányi várakozás után megérkezett a nő, megkapta az eligazítást, de nem tudja fejből, mondta, mindjárt megnézi a papírját, valami Kencze vagy Kancza, nem, Kuncze, ismeri itt valaki? Nem, senki. Hát menjenek a jó édes anyjukba, megint valami barmot ültetnek a nyakunkba, nagy volt a felháborodás. Aztán egyszer csak valakinek leesett, hogy van itt egy ember, akit nem ismernek. Rám nézett, a többiek is rám néztek, néma csend lett, már mindenki engem nézett. Akkor felálltam, bemutatkoztam: Kuncze Gábor vagyok, nyugodjon le mindenki, én itt nem leszek képviselőjelölt, de nagyon örülök,

hogy megismertem a csoportot, viszontlátásra. És a mankómmal kibicegtem a teremből. Mindenesetre ez jellemzi az SZDSZ akkori állapotait: Magyar Bálint hazajött külföldről, áttekintette a terepet, és megállapította, hogy nincsenek jelöltek, pedig mindjárt választás lesz. Ezért a maga vehemenciájával meglökte az egész ügyet, csak éppen okozott vele némi kavarodást. Na, én azzal mentem haza, hogy megint nem lettem képviselőjelölt, amikor is jelentkezett a dunaharaszti SZDSZ akkori vezetője, egy bizonyos Opánszky József, aki valamelyik biztosítónak volt a megbízottja, jó pártember, végigjárta a házakat biztosítási ügyekben, megkérdezte, szeretnének-e kötni biztosítást, egyébként meg itt kell aláírni az SZDSZ belépési nyilatkozatát. Azt nem tudta, milyen választókerületek vannak, úgy gondolta, ő majd elindul ott, ahol él, a többiektől meg tudta, hogy amott meg van a Kuncze, ő induljon ott. Tehát ő megadta az én nevemet meg a sajátját a képviselőjelöltségre. Nyilván összehasonlítottak kettőnket, csak úgy fejben, és én jöttem ki jobban a dologból. Felhívtak, hogy én leszek a jelölt, Opánszky pedig attól kezdve beállt mögém és támogatott. Jött az első gyűlés Szigetszentmiklós-Gyártelepen, a Csepel Autógyár kultúrházában, jó sokan voltunk, mert az ősidőkben még eljártak az emberek ilyen rendezvényekre. A központból Juhász Pált és Demszky Gábort küldték ki, mert ki tudja, mit fogok én ott művelni egyedül, jobb, ha ők is ott vannak. Kiállt Demszky, lenyomott fél órát, nagyon szimpatikus volt – akkoriban erősen rokonszenvezett vele a közvélemény –, jól beszélt, majd jött Juhász Palika, aki, mint később kiderült számomra, az egyik legokosabb, legfelkészültebb SZDSZ-es képviselő volt. Feltérdelt a székre, az ingnyakát bevette a szája egyik sarkába, a másikban egy gyufaszál lógott, és egy és negyed órában lenyomta az SZDSZ választási programját. Egy árva szót sem értett belőle senki, és látható volt, hogy itt hamarosan lincselés lesz. Akkor jöttem én. Bemutatkoztam, elmondtam, hogy engem nem ismernek, a feleségem viszont érettségiztette a teremben ülők jelentős részét, a negyven alattiakat, úgy-

hogy akit megbuktatott, azt Kati buktatta meg, akit átengedett, azt Kuncze Gábor felesége engedte át. Elszórakoztattam a közönséget. Utána értékeltük a dolgot, és megüzentük a központnak, hogy köszönjük szépen, a továbbiakban nem kérünk segítséget tőlük. Mint kiderült, Demszky ugyanezt mondta a központban: Kunczét nem kell segíteni, maga is meg tudja oldani a dolgokat.

– Közben nem is találkozott, nem is beszélt senkivel az SZDSZ vezetői közül?

– Nem. Később aztán Pest megye más településeire, más választókörzetekbe is hívtak. Végül az első fordulót megnyertem 43 százalékkal, az MDF-es és a szocialista jelölt előtt. A második forduló előtt aztán mindenki nekem esett. A komcsik azzal, hogy lám, az SZDSZ fasiszta módszerekkel operál, ki akar nyírni minden szocialistát és minden baloldalit. Ugye a kampány eléggé kommunistaellenes volt, bár szerintem inkább rendszerellenes. De kétségtelen, hogy ha az ember a gyűléseken csak annyit mondott, hogy komm..., már vastapsban törtek ki, pedig lehet, hogy a kommunikációról akart beszélni, nem a kommunistákról. Mindenesetre az egész baloldal nekem rontott. A másik oldal meg a sógorom apjával támadott, aki a dunavarsányi téesz elnöke volt. Azt állították, hogy rajtam keresztül a zöldbárók akarnak egy képviselőt bejuttatni a parlamentbe. Úgyhogy én már 1990-ben megtapasztaltam, hogy megy ez, de végül is megnyertem a választást. Akkor jártam először az Országházban, amikor már megválasztott képviselő voltam. Kivártam, hogy mindenki felmenjen a főlépcsőn, és egyedül felsétáltam. Tényleg úgy éreztem, hogy itt most valami nagy dolog készül, tényleg tenni lehet valamit, fantasztikus lesz, nem éltem hiába. Lehet, hogy ma már senki sem gondolja így, de ez az érzés máig megvan bennem. Megkezdődtek az ülések, én vittem magammal a füzetemet, és jegyzeteltem. Csak amikor két nap múlva megkaptuk legépelve a szó szerinti jegyzőkönyvet, akkor jöttem rá, hogy fölösleges jegyzetel-

nem. Aztán jöttek a törvények, a módosító javaslatok, és én mindegyiket elolvastam, megnéztem a módosítandó törvényeket, hogy miért is akarunk rajtuk változtatni, elgondolkoztam mindegyiken, hogy jó vagy sem, támogatom vagy nem támogatom. Néhány hét elteltével már hajnali háromig-négyig csináltam ezt, aztán rájöttem, hogy nem az én működésem a normális, hanem a frakcióé: ki mihez ért, azzal foglalkozik, minden másban meg rábízza magát a többiekre. De ehhez is idő kellett, hogy rájöjjek. A költségvetési bizottság tagja lettem, de hogy mennyire nem ismertek még a frakcióban sem, arra elmondok egy történetet. Amikor Göncz Árpád lemondott a képviselőségről, mert köztársasági elnök lett, a helyére Gaál Gyula ült be. Bejött hozzám, volt egy külön irodám a Fehér Házban[1]: Én majd a költségvetési bizottságba kerülök, az egy elég fontos bizottság – mondta nekem, aki már bent voltam a költségvetési bizottságban –, és a többiek is itt vannak az emeleten, úgyhogy jó lenne, ha te leköltöznél egy emelettel lejjebb, megbeszéltem a külügyesekkel, ők biztosítanak neked helyet. Mondtam, persze, ha te ilyen fontos ember leszel, hogy beülhetsz a költségvetési bizottságba, parancsolj. És lejjebb költöztem egy emelettel, ahol is Szent-Iványi Istvánék ültek, a külügyi bizottság. Szépen berendezkedtem, amikor is jött Szent-Iványi Pista: ez a miénk egy elég fontos bizottság, sok tárgyalásunk van, de nincs tárgyalónk, úgyhogy arra gondoltam, a te szobád éppen jó lenne tárgyalónak. Felmehetnél a fölöttünk lévő emeletre, már néztem is neked helyet. És közölte a szobaszámot. Természetesen, mondtam én, ha egyszer a ti bizottságotok ennyire fontos! Visszaköltöztem hát, csak éppen egy másik szobába, ahol már hárman ültek. Sziasztok, valószínűleg ide fogok költözni, közöltem velük, mire ők tiltakozni kezdtek: Ide ugyan nem, szó se lehet róla, hárman is alig férünk el. Jó, hát ha nem, nem. Úgyhogy azontúl a Fehér Ház könyvtárába jártam, ott készülgettem. Majd jött

[1] A Jászai Mari téri Képviselői Irodaház közkeletű elnevezése.

a költségvetési bizottság ülése. Amikor Gyula meglátott engem, lesápadt szegény, odajött, bocsánatot kért, és megkérdezte, most hol van a szobám. Mondtam, hogy nincs szobám, Gyulám, hála neked. Így történt, hogy visszafogadott a szobámba. Szóval minden előzmény, kapcsolatok nélkül csak úgy bekerülni a politikába nem volt egyszerű dolog. Az első felszólalásom, amelyet rögzített a jegyzőkönyv, így hangzott: Tévedés, elnök úr, nem én nyomtam meg. Ugyanis a Fidesz, már nem tudom, milyen apropóból, minden képviselő asztalára letett egy narancsot, és az én narancsom nyilván rágurult a nyomógombra. Ültem békésen, néztem ki a fejemből, egyszer csak hallom, hogy Szabad György azt mondja: Szólásra következik Kuncze Gábor, SZDSZ. Mintha a villám csapott volna belém. Mit volt mit tenni, felálltam, és elmondtam első, viszonylag rövid, de jól szerkesztett parlamenti beszédemet.

– És az első érdemi felszólalására emlékszik?

– Több felszólalásom is volt, mert a megelőző öt évben egy cég gazdasági igazgatója voltam, és a vállalati gyakorlatot érintő törvényeket – adótörvény, számviteli törvény – rám bízták a közgazdászaink, mert ők elméleti problémákkal foglalkoztak. De ezeket a törvényeket rendszerint este nyolc óra után tárgyalta a parlament, amikor már se tévé-, se rádióközvetítés nem volt, úgyhogy a közönség nemigen ismert. Jellemző, hogy amikor a számviteli törvényt tárgyaltuk – ugye a szocialista gazdaság számvitele nagyban különbözött a piacgazdaságétól, ezért teljesen új törvényt kellett hozni –, a felszólalások alapján a Pénzügyminisztérium úgy ítélte meg, hogy nekem, ellenzéki képviselőnek kellene benyújtanom az ő módosító indítványaikat, mert én el tudom mondani, miért van szükség a módosításra. Úgyhogy én nyújtottam be a kormány módosító javaslatait is meg a sajátjaimat is. A végén én egyeztettem velük, hogy melyiket támogatják, van-e helyette jobb, és amikor jött a szavazás, az egész parlament engem figyelt, hogy mire mondok igent, és mire nemet.

Ez volt a parlament első törvénye, amelyet mindenki megszavazott. Majd jött a vita a világkiállításról[1], és a frakció úgy döntött, hogy az SZDSZ nevében én szóljak hozzá. Szóval a frakcióban azért már ismertek, de nem bíztak bennem. Ezért aztán el kellett mennem Kis Jánoshoz, és elmesélnem, nagyjából hogy képzelem el a felszólalásomat, és még a frakcióvezetéssel is ismertetnem kellett a beszéd alapvetéseit. Később ez természetesen megszűnt, de ez fontos ügy volt, figyelt rá az egész ország. Elmondtam a felszólalást, és utána jött a telefon, hogy a Mérleg utca[2] nagyon meg van elégedve. Mindenesetre amikor 1993-ban frakcióvezető lettem, a pártomon és a parlamenten kívül engem még mindig nem ismertek. Az SZDSZ-ben viszont már nagyon is ismertek, mert az SZDSZ-nek volt egy fantasztikus javaslata a reprivatizációs törvényhez kapcsolódva, a *voucher*. Ez is a magyar politika betegsége volt, hogy benyújtották a reprivatizációs törvényt, mire a Fidesz nyomban karakán módon kiállt, és közölte, hogy ez a mi vagyonunk, semmit nem adunk vissza, mert a jövőre kell figyelni, nem a múltra. Abszolút helyes álláspont. Mi sem támogattuk természetesen, de mégse mondhattuk ugyanazt, amit a Fidesz, tehát összeültünk egyeztetésre a közgazdászainkkal. Soós Károly Attila, ismertebb nevén Sóska, Tardos Marci, Gaál Gyula, Tölgyessy Péter akkori pártelnök meg én, és a végeredmény a húszezer forintos *voucher* lett. Elismerjük, hogy aki ma itt él, hozzájárult az állami vagyon megteremtéséhez, ezért mindenki kap egy húszezer forintos *voucher*t, ha négytagú a család, az már nyolcvanezer forint – ez nem volt rossz pénz, 36 600 forint volt a képviselői tiszteletdíj –, és ezért bármelyik állami vállalat részvényét megveheti a tőzsdén. Tölgyessy azt mondta, ez fantasztikus ötlet, választást

[1] Lásd, Eörsi János, „Képtelen magyar expótörténet", *Beszélő*, 5. évf., 5. sz. http://beszelo.c3.hu/cikkek/keptelen-magyar-expotortenet

[2] Az SZDSZ székháza 1998-ig az V. kerületi Mérleg utcában, ezt követően a XIV. kerületi Gizella úton volt.

lehet vele nyerni. Mindenki nagyon büszke volt magára. Én ugyan értettem, hogy miről beszélnek, de csak húztam a számat. A javaslatot aztán ismertettük sajtótájékoztatón, és a következő ülésnapon Torgyán József már felszólalt a parlamentben: Kérem szépen, lementem a pénztárba, hogy kérem az SZDSZ-féle húszezer forintomat, és elzavartak. Mi tagadás, elég nagy értetlenkedés fogadta az egészet, és sajnos az SZDSZ-tagság sem értette. Jöttek az üzenetek, hogy meghülyültünk-e teljesen. Úgyhogy kitalálták, hogy járjam körbe az országot, és magyarázzam el a tagságnak, mit is jelent ez. Ezt tettem: jártam az országot és magyaráztam. Három hónap után aztán közöltem, hogy itt kéne abbahagyni az egészet, mert még nem találtam embert, aki azt mondta volna erre, hogy hú de jó ötlet. És én csak a tagságunkkal találkoztam. Végül leszálltunk a dologról. De ennek következtében a frakció ismert, a párt ismert, a külvilág nem ismert. Úgyhogy amikor megválasztottak frakcióvezetőnek, mindenki azt kérdezte, ki ez a Kuncze. 1993 tavaszán aztán jött a médiahajó. Frakcióvezetők, pártelnökök vitája, Horn, Orbán, Kuncze, Torgyán. Én hoztam a formámat, és amikor hazavittem két újságírót, Szegvári Katalint és talán Váradi Júliát, azt mondták, nem is tudták, hogy én ilyen gyors vagyok. Mármint a reakcióidőm. Például: beszéltünk az oroszok szerepéről. Orbán elmondta, hogy az oroszokról szó se lehet, ruszkik haza, velük aztán semmit. Horn Gyula erre azt válaszolta, hogy de a gázt meg az olajat sajnos továbbra is tőlük fogjuk hozni. Mire én: rendben van, Gyula, de beszéld meg velük, hogy jó lesz vezetéken is, nehogy személyesen hozzák ide!

– Továbbra sem értem a dolgot. A képviselőjelöltté válását úgy mesélte el, hogy volt a tököli Falufórum, majd a látogatás Hodosán Rózánál, és innen egyenes útja volt az SZDSZ-hez meg a parlamentbe, anélkül, hogy tárgyalt volna az SZDSZ vezetésével, hogy tudta volna, mi az az SZDSZ, hogy beleszagolt volna az ottani légkörbe.

– Ugye három hónapig feküdtem ágyban, és semmi más dolgom nem volt, mint tévét nézni, ezért aztán én az összes létező politikai műsort, vitát láttam, és az SZDSZ volt messze a legszimpatikusabb, legfelkészültebb párt, és amit ők mondtak, az állt hozzám a legközelebb. Különösen Pető Iván hihetetlen nyugalma tetszett, Tölgyessyt is rokonszenvesnek találtam, de őt ki lehetett hozni a sodrából. Egyszer például valamelyik televíziós vitában, még jóval a választások előtt, Csengey Dénesnek sikerült úgy felidegesítenie, hogy utána szabályszerűen ki tudta végezni Tölgyessyt. Aztán: volt két kollégám, az egyik Szabó Iván későbbi pénzügyminiszter, a másik egy Harangozó nevű, akik beléptek az MDF-be. Kapacitáltak engem is, és az asztalomra tettek egy belépési nyilatkozatot. Hát jó, elmentem az MDF toborzógyűlésére. Meghallgattam a szigetszentmiklósi iskolaigazgatót, aki később MIÉP-es lett, meg Dénes János későbbi radikális MDF-es, majd független képviselőt, és fél óra után behúzott nyakkal mentem haza: te úristen, ez őrültek gyülekezete, szó se lehet róla. Ez a szörnyű tapasztalat úgy rám telepedett, hogy az SZDSZ-be se léptem be, miután a képviselőjelöltségnek nem volt feltétele a tagság. Tehát személyesen valóban nem ismertem az SZDSZ-eseket, a Demszky–Juhász-fellépést kivéve, de már korábban is olvastam a *Beszélő*t, mert az unokabátyám az egyik terjesztője volt, láttam őket a tévévitákban, meg a négyigenes[1] kampányt is figyelemmel kísértem.

[1] „Négyigenes" népszavazás (1989. november 26.): 1989. szeptember 18-án véget értek a magyarországi rendszerváltást előkészítő nemzeti kerekasztal-tárgyalások. A megállapodás szerint még a tavaszi első szabad választások előtt megtartották volna a közvetlen elnökválasztást. Az SZDSZ ezt nem fogadta el, mert nagy valószínűséggel az akkor rendkívül népszerű Pozsgay Imre államminiszter győzött volna. Az MSZMP és az MDF terveit keresztülhúzó népszavazás ötlete így az SZDSZ vezetőitől eredt, majd csatlakozott a Fidesz, a Kisgazdapárt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt. A népszavazás a köztársasági elnök választásának módjáról, a Munkásőrség megszüntetéséről, az MSZMP vagyonelszámolásáról és a munkahelyi pártszervezetek megszüntetéséről szólt. *(Wikipédia)*

1994-ben aztán már úgy válogattuk a képviselőjelölteket, hogy ki kellett tölteniük egy ötszáz kérdésből álló kérdőívet, és ennek alapján legalább tíz embert nem engedtünk elindulni, mert agresszív volt, zavaros téveszméi voltak, és így tovább. De az első választásnál nem így volt, akkor még, a rendelkezésre álló rövid idő miatt, alig tudták összeszedni a jelölteket.

– Az Országgyűlés honlapján található életrajza szerint segédmunkás volt az érettségi után. Hol és hogyan lett az?

– Nemrégiben a Hír TV-ben volt rólam egy elképesztő negyvenperces összeállítás, arról értekeztek, hogy én csak egy felsőfokú technikumot végzett ember vagyok, igaz, hozzátették, hogy később más végzettséget is szereztem. Hát ez úgy volt, hogy a piaristák után orvosi egyetemre felvételiztem – a családban sok volt az orvos, apám is az volt –, de a piarista gimnázium nem volt jó ajánlólevél, úgyhogy mindig lehetett tőlem olyasmit kérdezni, amit nem tudtam, és miután kétszer is Pécsre felvételiztem, ahol az egyetem párttitkára felvételiztette az egyházi iskolából jött jelentkezőket, nem vettek fel: négyes-ötös írásbeli után kettes-kettes lett a szóbelim. És ez tényleg úgy jött össze, hogy addig kérdeztek, amíg nem találtak olyan kérdést, amelyre nem tudtam a választ. Legalábbis első alkalommal így volt, mert a második alkalommal már azt mondta a párttitkár, amikor meglátott: Mondja, mit tanítottak magának a papok, ha van Isten, miért van háború? Azt tanították nekünk a papok, mondtam én, hogy a hülye kérdésekre ne válaszoljunk. Rám nézett: Na, akkor húzzon egy tételt! És innentől eldőlt a dolog. Mindenesetre érettségi után el kellett mennem dolgozni. Akkoriban Várpalotán éltünk, és szóltak, hogy a bányatrösztnél lenne egy állás, hacsak nem akarok fizikai munkát végezni. De akarok, mondtam. A várpalotai bánya lakatosüzemébe kerültem. Tizenöt szakmunkás mellett én voltam az egyetlen segédmunkás. Szívattak vagy három hónapig, de aztán befogadtak. Onnan elmentem műtőssegédnek Veszprémbe, a me-

SOMOGYI KÖNYVTÁR
94 0086
1881
SZEGED

gyei kórházba – Torgyán ezt is fel szokta volt emlegetni –, de miután Pécsre felvételiztem, a második felvételi előtt leköltöztem Pécsre, a II-es Sebészeti Klinikán dolgoztam. Előbb röntgenasszisztensnő voltam, mert beteghordói állás nem volt, ezért Kuncze Gáborné néven felvettek asszisztensnőnek. Előtte három hónapig portás voltam. Az nagyon jó állás volt, abban az időben még szigorúan vették, hogy háromtól négyig van látogatás. Egyik alkalommal jött egy hetven körüli fazon, nyár volt, rövidnadrág, szandál, a lábán két különböző színű zokni, a vállára vetve meg egy lódenkabát, hátha esik. Megy be. Bocsánat, papa, hová tetszik menni, szóltam utána. Hát megyek be, fiam. Mondom, ide most nem tetszik bemenni, mert nincs látogatási idő, egyébként is műtétek vannak, jöjjön vissza délután. De neki muszáj ide bemenni. Nekem meg muszáj nem beengedni. Vitatkoztunk, mígnem jött egy tanársegéd, és odaköszönt: Tiszteletem, professzor úr! Ugye ketten voltunk, tudtam, hogy én nem vagyok professzor, tehát csak ő lehet az. Ernst Jenő volt, a magyar biofizikai kutatások megalapítója, akadémikus, Kossuth-díjas, minden, amit akar, csak hát ő ilyen volt. Bent lakott az egyetemen, házvezetőnője volt, és ha nem készítette ki neki a két egyforma zoknit, különböző színűeket hordott. Mindenesetre nem vettek fel az egyetemre, de ősszel az Ybl Miklós Műszaki Főiskola meghirdetett egy pótfelvételit mélyépítő szakra. Fenyegetett a honvédség, beadtam a papírokat. Matematika-fizika felvételi volt, simán felvettek. Elvégeztem az Yblt, és megkezdtem építőipari pályafutásomat: különböző helyeken voltam művezető, építésvezető. Közben abbahagytam a kosárlabdát, és ott álltam 1980-ban, hogy valamit most már kéne csinálni, mert az építőipar nem igazán szórakoztat, viszont a gazdaság már érdekelt, úgyhogy jelentkeztem a közgázra, estire. Felvettek, elvégeztem, és utána egy szakközgazdászit is elvégeztem szervezés-vezetés szakon. Ennyit a műtőssegédről meg Torgyánról.

– Már akkoriban is érdekelte a közélet meg a politika?

– Teljes mértékig, mert a baráti körömben ez állandó téma volt, és mi magunk között nagyon sokat beszélgettünk, vitatkoztunk politikáról. Háromévente éltünk a lehetőséggel, és kimentünk Nyugatra[1], tehát egy idő után szélesebb volt a látókörünk, hoztunk be könyveket, újságokat. Akkor már gazdasági igazgató voltam, és látszott, hogy lazul a rendszer. Berecz Jánosnak volt egy nyilatkozata, azt mondta, hogy Magyarországon történetileg az egypártrendszer alakult ki, úgyhogy itt nem lesz többpártrendszer. Fellépett vele a tévében is, lehetett tőle kérdezni, és az igazgatóm biztatott, hogy én is tegyek fel kérdést Berecz elvtársnak. Jó, hát tudok éppen mit kérdezni tőle. De előre le kell adni a kérdést. Jó. Kamera indul, nekem eszemben sem volt feltenni az előre leadott kérdést, ezzel szemben azt kérdeztem Berecz elvtárstól, hogy szerinte hány év a történelem. Megállítottak, hogy ez így nem jó, tessék az előre leadott kérdést feltenni. Jó. Kamera indul: Azt szeretném kérdezni Berecz elvtárstól, hogy szerinte hány év a történelem. Ennyiben maradtunk. Korábban persze voltak más dobásaim is, még 1981–82-ben. Utáltam a szabad pártnapokat meg a kommunista szombatokat, világos volt, hogy több pénzbe kerül, mint amennyi értéket termel, hiába jött a kamuduma, hogy a pénzbeli értékét milyen szolidáris célra fordítjuk. És ennek hangot is adtam rendszeresen. Még ellátásifőosztályvezető voltam, és a cégnek, ahol akkor dolgoztam, volt egy telephelye. Az ottani KISZ-es fiatalok kitalálták, hogy focipályát kell építeni, hogy a dolgozók munka után tudjanak focizni pihenésképpen. Salakos pályáról volt szó, de hát az se úgy megy, hogy kiszórom

[1] 1972 és 1984 között létezett a keleti és nyugati magánútlevél. Keletre (piros útlevél) korlátozás nélkül lehetett utazni, Nyugatra (kék útlevél) háromévente egyszer, meghívólevéllel évente, a kiváltható valuta 70, illetve 50 dollár volt. 1984-től egységes kék útlevél volt. 1988. január 1-jétől már kizárólag a valuta összegét korlátozták, a határátlépések számát nem. A minden szempontból szabad utazást az 1989-es útlevéltörvény vezette be. (*Wikipédia*)

a salakot, mert ha megázik, sár lesz belőle, hanem rendesen alá kell tölteni, ledöngölni, megoldani a vízelvezetését. A KISZ-es fiatalokat ez nemigen érdekelte. A határidejük április 30-a volt. Március elején, a szabad pártnapon felállt az egyik KISZ-es gyerek: Vezérigazgató elvtárs, a KISZ-szervezetnek az a kérése, hogy a labdarúgópálya átadását hozzák előbbre, mert minél előbb szeretnénk egészségesen sportolni. Az igazgató, akivel nagyon rossz volt a viszonyom, odaintett nekem: Na, Kuncze elvtárs, mit tudsz ígérni a fiataloknak? Mikorra hozzátok előre a pályaátadást? Felálltam: Április 29-ére. Nagy röhögés a teremben. Ez a vezérigazgató később MSZP-színekben fővárosi képviselő lett. Egyszer találkoztunk, és ő persze úgy emlékezett, hogy annak idején mi nagyon jóban voltunk. Holott miatta mentem el a cégtől.

– A teljes váltás után, amikor átállt a politikusi létre, nem sajnálta a korábbi munkáját? Semmiféle dilemmát nem jelentett a döntés?

– Nem. Azonnal föladtam a gazdasági igazgatói állásomat, mert láttam, hogy ez nem tréfadolog, nem lehet egyszerre művelni a kettőt. De az mindig jellemző volt rám, hogy ha egyszer valamit befejeztem, akkor végleg becsuktam az ajtót, nem keseregtem rajta. Abban az időben volt egy kft.-nk. A nyolcvanas évek végén már megkezdődött a gazdasági átalakulás, de a vállalatoknak fogalmuk sem volt róla, mekkora a vagyonuk, mert sohasem volt vagyonértékelés. Lehet, hogy már rég nem működött az a gép, lehet, hogy közben felértékelődött, de ők csak írták az amortizációt. Szóval alapítottunk egy céget, amely vagyonértékelést vállalt. Elég jól ment. Később a barátaim, akikkel együtt csináltuk a céget, mert én abból is kiszálltam, elég szépen meggazdagodtak belőle. De én ezzel sem foglalkoztam a későbbiekben, és ma sem lamentálok azon, hogy mi lett volna, ha… Az egy másik pálya lett volna, de nem azt választottam.

„…minden arról szólt, hogy kérdezz, kételkedj, tanulj, nézz körül"

– Miért piarista gimnáziumba járt? Családi hagyomány volt?

– Apám és nagyapám is oda járt. Mi Várpalotán kezdtünk, a bátyám már harmadéves volt, amikor én elsős lettem. Nem volt éppen jó magaviseletű gyerek, én meg már akkor is igen szellemes voltam, és ezt nagyon nem szerették a tanárok. Eltanácsoltak mindkettőnket, de a maguk finom módján. A bátyám esetében felajánlották a szüleinknek, hogy nem buktatják meg, ha kiveszik év közben, és betegségre hivatkozva másutt megismétli a harmadikat. Rólam meg azt mondták, hogy törlik az egyeseimet, ha kivesznek. De ez magyarázatra szorul. Jó tanuló voltam. Egyszer apámtól kaptam egy nagyon szép, színjátszó kínai töltőtollat. Szörnyű ronda volt, mondom én ma, de akkor nagyon tetszett. Állandóan azt nézegettem, azzal játszottam, mígnem egyszer matekórán leejtettem. És a matektanárunknak az volt a dilije, hogy ha valaki valamit leejtett, odaszólt neki: Dobd ki, fiam! Engem is felszólított, hogy dobjam ki az ablakon. Az osztályterem a második emeleten volt. De hát ez a tollam! Dobd ki! Kidobtam, összetört. Két hét múlva dolgozatot írtunk. Én matekból nagyon jó voltam. A többiek írták a dolgozatot, én meg csak ültem. Kuncze, miért nem írsz? Nincs tollam, tanár úr. Miért nincs? Mert a múltkor ki kellett dobnom. Na, a tanár úr a kezembe nyomta a saját tollát. Nagyon szép, színjátszó kínai töltőtoll volt, hasonló az enyémhez. Amikor aztán a tábla felé fordult, hogy felírjon valamit, ledobtam a tollat. Ő hátra se nézett: Dobd ki, fiam! Odamentem az ablakhoz, és lendületből rávágtam alattunk a járdára. Majd elővettem a saját tollamat, és befejeztem a dolgozatot. Óra végén kérte a tollát. Nem tudom visszaadni, tanár úr. Hogyhogy nem tudod visszaadni? Hát mert azt tetszett mondani, hogy dobjam ki. Azonnal hozd fel! Felvittem a markomban a darabjait. Attól kezdve

minden órán dolgozatot íratott velem. Üljek az első sorba, és a 466 548-at osszam el 23 462-vel. Felírtam, elkezdtem osztani, tíz másodperc múlva odaszólt: dolgozatot beadni. Beadtam, ránézett: osztani tudni kell, elégtelen. Majd kihívott felelni, és eljátszotta ugyanezt szorzással. Minden órán kaptam egy vagy két egyest.

– Magát ez nem háborította fel? Nem tiltakozott?

– Dehogynem! Beszóltam neki minden egyes alkalommal, ami persze csak olaj volt a tűzre. Azt is megcsináltam, hogy feladta az osztási feladatot, én meg nyomban odaírtam egy számot, ránéztem, és mondtam, hogy ez ennyi. Honnan tudod? Tudom. És ha nem annyi? Tanár úr, ellenőrizze, ossza el, van rá tíz másodperce. Természetesen bukásra álltam matematikából, úgyhogy a szülők bementek az igazgatóhoz. De ez a szerencsétlen annyira be volt rám durranva, hogy azt mondta: Ott vannak az egyesek, meg lehet nézni, nem tudok mit tenni, megbukik. Így született az igazgatónak az a kompromisszumos javaslata, hogy törlik az egyeseket, ha elmegyek a gimnáziumból. Ebbe a matektanár is beleegyezett. Felvételiztem a budapesti Piarista Gimnáziumba, fel is vettek, de nem volt kollégium. Az én esetemben, gondolták a szüleim, kicsit kockázatos volna, ha nem kollégiumban lakom. Kecskeméten viszont volt kollégium. De ott senkit sem ismertem, ami azért volt rossz, mert a többiek együtt kezdtek, tehát jól ismerték egymást. A kollégiumban voltunk vagy tizennégyen egy szobában, vaságyakkal, spártai körülmények között. Ráadásul még beszélgetni se nagyon tudtam senkivel. Az első nap aztán bejött egy prefektus reverendában, és megkérdezte, van-e valami, ami elromlott, amit meg kell javítani, mert most összeírják a javítanivalókat, és majd megcsináltatják. Rám nézett: Na, új fiú, szerinted mit kell megjavítani? Rávágtam – ma sem értem magam –, hogy lyukas a lavór. Lyukas a lavór? Na, eressz bele vizet, nézzük meg, hol lyukas! Eresztettem, nem folyt sehol. Dehát ez nem lyukas! Tessék csak várni, mondtam én. Amikor megtelt, és a peremén elkezdett kifolyni a víz, mutattam neki, hogy na itt lyukas! Rám nézett: Tedd le! Letettem a lavórt, és azonnal kaptam egy pofont. Én ehhez nem voltam hozzászokva. Aztán kaptam még egy pofont. Elkezdtem hátrálni, ő jött utánam, és tovább pofozott. A sokadik pofonnál aztán leültem valamelyik gyerek ágyára. A gyerek a könyökére támaszkodva feküdt az ágyon, és rajtam röhögött. Jött a pofon, én félrehajoltam, a prefektus meg lendületből orrba vágta a gyereket. Eleredt az orra vére. A tanár ekkor hagyta abba a pofozkodást. Ez a fiú lett egyébként a legjobb barátom később, egymás mellett ültünk, és a mai napig tartjuk a kapcsolatot. Szóval ott is így mutatkoztam be.

– De ott megmaradt végig?

– Igen. Voltak különböző balhéim, igazgatói megrovásaim, de ott másként viszonyultak a magatartáshoz. Ott egy dolog volt, hogy órákon ki hogyan teljesít, és ettől független az, hogyan viselkedik. De a kimenőmet rendszeresen megvonták. Pedig az nagy érték volt. Egy és negyed óra volt a kimenő, és addig el kellett jutni oda, ahol lehetett dohányozni, el kellett szívni a cigiket, és még vissza is kellett érni.

– És a vallással hogy állt?

– A nagyanyám volt igazán vallásos, minket is mindig vitt templomba. Amíg kicsik voltunk, fogócskáztunk meg bújócskáztunk a bátyámmal mise alatt, az oltár mögött jól el lehetett bújni, később már nem csináltunk ilyesmit, de nem mondhatom, hogy vallásos voltam. Még Várpalotán, a gimnáziumban kaptam egy feladatot, hogy írjam össze, kik járnak az osztályból misére. Én felírtam magamat, és beadtam a papírt. Annak se örültek. A piaristáknál aztán nagyon hamar kiderült számomra, hogy nem vagyok vallásos. Valahogy úgy alakult, hogy abban a közegben, meg nyilván mi, hangadók hatottunk egymásra, nem fogadtuk el a vallást. De közben azért

A kis Kuncze Gábor

elolvastam a Bibliát, tehát volt fogalmam arról, hogy miről beszélünk, csak éppen nem érintett meg a dolog. De persze gyónni meg áldozni muszáj volt.

– És hinni se hitt soha? Gyerekkorában sem?

– Nem.

– De akkor nem volt teljesen idegen ez a vallási iskola?

– Ez nem úgy nézett ki akkoriban. A szerzetesek természetesen elvégezték a vallásuk által rájuk rótt feladatokat. Naponta mutattak be misét a mellékoltároknál, a diákok pedig ministráltak, én is. A kijelölt tanulók reggel fél hatkor keltek, a reggeliig ministráltak. Évente két hetet kellett teljesíteni, és évente volt háromnapos lelkigyakorlat is, ahol bibliát vagy vallásos témájú könyveket kellett olvasni, és persze elmélkedni kellett. A vallásos könyvbe aztán egyeseknél betétként becsúszott egy-egy Rejtő-regény is. Rögtön volt miről elmélkedni. Természetesen a diákok minden vasárnap közös szentmisén vettek részt, étkezések előtt és után közösen imádkoztunk. Minden étkezés közös volt egyébként. Más ügy volt az oktatás. Ha valamit

nem értettem a tananyagból, akkor este kilenckor bekopogtam a tanáromhoz, ő örömmel fogadott, és elmagyarázta a dolgot. Ha valaki jól tanult, négyes fölötti átlaga volt az előző hónapban, a következő hónapban nem kellett bemennie az esti kollokviumra, amely héttől kilencig tartott, hanem leülhetett a könyvtárban, és ott tetszése szerinti könyvet olvashatott, bár a *Káma-szútra* nem volt meg.

– És a Marx Összes?

– Na az se. De az iskolarádióban este, lámpaoltás után mindig volt 10-15 perces felolvasás, és például Szolzsenyicint olvastak fel. A hatvanas években! És sugárzott belőlük, hogy kételkedj, ne fogadd el, hogy a minket körülvevő világ a létező világok legjobbika. Olyan olvasmányokat adtak a kezünkbe – például Graham Greent –, olyan válaszokat adtak a kérdésekre, amelyek további gondolkodásra ösztönöztek. Miközben persze igyekeztek tartani magukat a fennálló rendhez. 1966. október 23-án, 1956 tízéves évfordulóján a két negyedikes osztály ünneplőbe öltözött, iskolakezdéskor fölálltak a teremben, és elénekelték a Himnuszt. Már délben ott voltak a nyomozók, tehát valaki rögtön befújta a dolgot. Minden osztályból a két-három legjobb tanulót az ország összes középiskolájából kitiltották. A hatvanas évek még így nézett ki. Ennek ellenére tényleg minden arról szólt, hogy kérdezz, kételkedj, tanulj, nézz körül. Ennek is szerepe volt abban, hogy napnál világosabban kiderült számomra, miután végiggondoltam a dolgot, hogy nem vagyok hívő.

– Szeretett olvasni?

– Hogyne! Kisgyerekkoromtól kezdve. A regék és mondák voltak a kedvenceim, később meg Ráth-Végh István könyvei, és persze az összes Vernét elolvastam. De Jókait is végigolvastam.

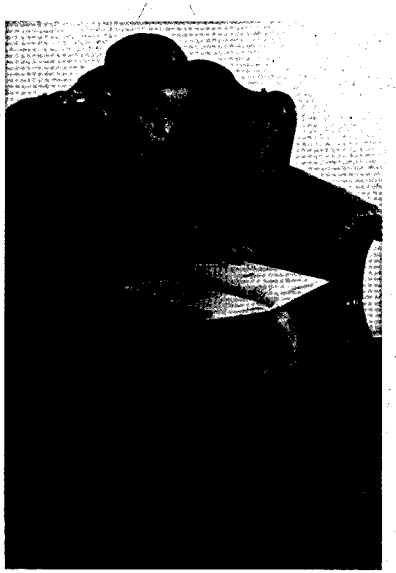

– Én még illusztrációkat is csináltam a Jókai-regényekhez.

– Na és olvasott mostanában Jókait? Vagy Gárdonyit? Én legutóbb az *Egri csillagok*kal próbálkoztam újra, és már nem szerettem. Volt még egy kedvenc íróm, Déry Tibor. Az *Ítélet nincs*ből is elolvastam vagy húsz oldalt nemrégiben, és már az se ment.

– Miért, most mit szeret?

– A krimiket. Lehet, hogy ez életkori tünet. A már említett *Beszélő*-terjesztő unokabátyám elvadult értelmiségi volt, csak operalemezeket hallgatott, egyben végigolvasta és végigelemezte Thomas Mann teljes életművét, majd amikor bejöttek az e-könyvek meg az iPadek, akkor azt mondta, ez baromi jó, mert így már társaságban is tudok krimit olvasni.

– Visszatérve Kecskemétre: ezen az egy eseten kívül megverték máskor is?

– Nem, ez volt az egyetlen. Nem volt rendszer náluk a verés, csak az öreget akkor nagyon kihoztam a sodrából a lyukaslavór-ötletemmel. De olyasmi előfordult, hogy – fiúk, összezárva egy kollégiumba – verekedtünk. Egyszer meglátta az egyik tanár, és odaszólt: Fiúk, gyertek le a tornaterembe! Mindegyikünkre feladott egy bokszkesztyűt, és gyerünk, háromszor három perc. Ha lazsáltok, mondta, akkor én ütök. Ezért muszáj volt rendesen ütni, és a háromszor három perc hihetetlenül nagy terhelés, úgyhogy akinek bokszolnia kellett, legközelebb meggondolta, verekszik-e. Ma már persze ezekben az egyházi iskolákban csak egy-két paptanár van, a többiek világiak. A kiválasztás szempontja azonban nem az, hogy ki a legjobb matektanár, hanem hogy ki hiszi fenntartás nélkül azt az ideológiát, ki fogadja el leginkább azt az irányt, amelyet az iskola képvisel. Ezért aztán a színvonalas iskolák közül eltűntek az egyháziak. Pannonhalma is eltűnt. Ott sincsenek fantasztikus, kiugró eredmények. Csak meg kell nézni, hogy a Diákolimpián kik vesznek részt. Pannonhalmaiakról már nem hallani. Függetlenül attól, hogy Várszegi Asztrik kivételes ember volt, és az utódja is kifogástalan. Nyilván van a tanárok közt jó is meg rossz is, de a magánéleti problémáikat beviszik magukkal az iskolába. Míg a papoknál ez szóba se jöhetett.

– Muszáj megkérdeznem, hogy egyik iskolában sem tapasztalt semmiféle szexuális visszaélést?

– Nem. Ezt már mások is kérdezték tőlem, de nem. A zuhanyozásnál például fürdőnadrágot kellett viselnünk. Az iskola szegény volt. Tőlünk, akiknek jobb módú szüleik voltak, tandíjat szedtek, elég magasat, és abból finanszírozták azoknak a faluról, tanyáról felkerült okos gyerekeknek a tanítását, akiknek különben nem lett volna lehetőségük középiskolába járni. A kollégiumnak volt saját disznóhizlaldája, ők maguk vágták le a disznókat, és azt ettük. A bácskai rizses hús náluk úgy nézett ki, hogy a disznó bőrét sütötték meg és keverték össze rizzsel, de a bőr nem volt rendesen megtisztítva,

ezért az ételt szőrös rizsnek hívtuk. A tojásos nokedli meg úgy készült, hogy a tojásfehérjét keverték csak hozzá, mert a sárgája kellett a tésztákba, ezért lócsipának hívtuk a tojásos nokedlit. Reggelire zsíroskenyér volt. Amikor kaptunk otthonról kaját – kolbászt, szalámit –, szétosztottuk egymás között, és egy vagy két napig dőzsöltünk. A zsíroskenyeret már nagyon utáltuk. De hiába, reggel hétkor volt a reggeli, úgyhogy tízkor én már éhen haltam volna, ezért reggel kentem magamnak délelőttre is zsíroskenyeret. A mai napig nem eszem zsíroskenyeret, elég volt. Persze a sült oldalas zsírja, az más. De a szegénység miatt minden mással is takarékoskodni kellett. Ezért a zuhanyozás úgy ment – tízállásos zuhanyzó volt –, hogy az atya megnyitotta a meleg vizet, mi gyorsan bevizeztük magunkat, majd elzárta, jött a szappanozás, és megint megnyitotta, hogy lemossuk a szappant. Ha az ember nem volt elég gyors, kénytelen volt a szappant a törülközővel letörölni, és egész nap vakarózhatott.

– Hányszor volt zuhany egy héten?

– Egyszer. A szobákban hosszú vályú volt csapokkal, csak hideg víz folyt belőlük, ott kellett reggelente mosakodni. Ja, és természetesen dohányoztunk. Kint az udvaron, este. Kivágtuk egy nagy bokornak a közepét, beültünk, és szívtuk. Csak azt hagytuk ki a számításból, hogy mögöttünk volt a piac, egy két méter magas kőkerítés választotta el az iskolaudvartól, a piactér mögött meg egy neonlámpa. Mi meg ott dohányoztunk a bokorban. Szállt fel a füst, a neonlámpa megvilágította, olyan volt, mint az égő csipkebokor, úgyhogy többen imádkozni kezdtek előtte, kivéve az egyik paptanárt, aki egyszer csak besétált a bokorba. Felírta a nevünket, elvonták a kimenőnket. Ő volt az a tanár, aki ha meglátott valamit az udvaron a földön, belerúgott. Hát kiraktunk egy svájcisapkát, alá meg egy féltéglát. Ültünk a szobában, büntetésből, és az ablakon át néztük, mi történik. Jött a tanár, észrevette a svájcisapkát, és látszott, hogy rákészül a dologra. Három méterről tett két gyors lépést, nagy lendülettel belerúgott.

Utána, szegény, egy ideig fél lábon ugrált fájdalmában. Ja, és volt még egy pofon. Mert a vécében is dohányoztunk. Bementünk egy fülkébe hárman, ketten fölálltak az ülőkére, egy meg letolta a nadrágját, és elhelyezkedett, mintha a vécén ülne, mert volt egy tanárunk, aki mindig megnézte az ajtó alatt, hogy van-e még bent valaki. Egyszer bejött, látta, hogy ül ott valaki, de azt is látta, hogy száll fel a füst. Bekopogott: Na gyere ki, fiam! Sorsolással döntöttük el, hogy ki a nadrágletoló, éppen én voltam. Kimentem, és ahogy kell, bevágtam magam mögött az ajtót. A tanár meg megkérdezte: Kérsz egy pofont, vagy menjünk az igazgatóhoz? Az én igazgatói keretem már rég kimerült, úgyhogy kértem a pofont. Be kellett állnom, és lekevert egy hatalmas pofont. Akkorát, hogy pattanásos lettem tőle. De az az igazság, hogy ezt mi nem úgy éltük meg, hogy most megyek és feljelentem, mert hogy jön ő ahhoz, hogy megpofozzon, hanem úgy, hogy megúsztuk az igazgatóit. Az viszont biztos, hogy ez az iskola egyfajta szemléletet adott az embernek, és ez a szemlélet nálam bejött. És vagyunk így néhányan. Érdekes módon az osztály elég jelentős része élte szépen az életét 1990-ig, voltak köztük párttagok is, de a kurzusváltás után egyszer csak elkezdték felfedezni magukban a vallásos énjüket, sőt olyan is van, aki rájött, hogy papnak kellett volna mennie. Feladta az állását, és elment temetésekre énekelni.

– Szoktak osztálytalálkozókat tartani?

– Persze, de nem érzem jól magam ezeken az osztálytalálkozókon, és néhányan ki is néznek onnan. A papok között van egy-két korlátolt, aki ha meglát engem, az SZDSZ-t látja. A negyvenéves osztálytalálkozónk olyan időpontban volt, amikor más osztályok is találkozót tartottak, úgyhogy rendeztek nekünk egy misét. A barátommal, akiről már beszéltem, megálltunk hátul, épp a gyóntatószék mellett, mert nem vettünk részt a dologban. Mögöttünk két pasi beszélgetett. Egyszer csak kirontott a gyóntatópap, aki látta, amikor bement,

hogy én ott állok, és leteremtett bennünket, hogy miért beszélgetünk, azonnal hagyjuk el a templomot. Egymásra néztünk a barátommal, hogy ebben tényleg igaza van, menjünk innen. Elmentünk egy étterembe, megvacsoráztunk, és hazamentünk. Egyébként Bábel Balázs, a kalocsai érsek is osztálytársam volt. Nem mutatott emlékezetes képességeket, viszont bármit képes volt – akár szó szerint is – megtanulni. Ebben az sem zavarta, hogy esetleg nem érti a szöveg mögött a gondolatot. Egy alkalommal valamilyen rendezvényen összefutottam Erdő Péter bíborossal. Hallom, mondta, hogy Bábel Balázs osztálytársa volt, hát fantasztikus az a Balázs, hogy az mit képes bemagolni! Igen, mondtam, csak az a probléma, hogy mindez rendezetlenül jön elő az agyából. Csendesen mosolygott.

– A dohányzás is családi örökség volt, vagy nagyfiúskodás?

– Apám, anyám dohányzott. Anyám kevésbé, apám erősen, tüdőrákban is halt meg. Otthonról loptunk cigit, kipróbáltuk, mi voltunk a nagyfiúk. A gimnáziumban már olyan „nagy" dohányos voltam, hogy jólesett elszívni egy-egy cigarettát. De negyedikben, szülői engedéllyel, már dohányozhattunk a kollégium folyosóján, az ablakban.

– Felvilágosult iskola volt.

– Igen. Volt egy nagyon jó kosárlabdacsapata is, de tánciskolába is lehetett jelentkezni – a nejem szerint ezt azóta se végeztem el. Mi mindenre jelentkeztünk, mert akkor ki lehetett menni, úgyhogy a tánciskolába is jártunk. De hangversenybérletet, színházbérletet is lehetett venni. Úgy jártunk színházba egyébként, hogy fél hétkor felsorakoztak a színházba indulók, és kettes sorban elmentünk a színházba, fejünkön az iskola sapkájával. A városban ezt jó néven vették.

– Mitől voltak maguk jómódú család? A tandíj miatt kérdezem.

– Apám belgyógyász volt, és ebben az időszakban kórházigazgató Várpalotán. Hárman voltunk testvérek, van egy húgom meg egy bátyám.

„...egy darabig nézegettük egymást, majd úgy döntöttünk, hogy összeházasodunk"

– A húgáról jut eszembe: magának később volt egy nyaralóügye, csak éppen a nyaralóról kiderült, hogy a húgáé.

– Hogyne! A húgom anyagilag elég sikeres. 1978-tól a tankönyvkiadásban dolgozott, 1991-ben aztán csinált egy tankönyvkiadó céget, épp most teszik tönkre. De a Fidesz-éráig, amíg az iskolák szabadon eldönthették, milyen könyvet rendelnek, jól ment neki. Az ominózus nyaraló az övé volt, és mellette volt az én kis faházam. Kétszintes volt, de csak ötször ötös. A vagyonbevallásomban mindig ötven négyzetmétert írtam be, mert a huszonöt négyzetmétert ugyan ki hinné el. Amikor 2000-ben kirobbant a Torgyán-villaügy[1], akkor Torgyán József parancsba adta a földhivataloknak – amelyek hozzá tartoztak, hiszen ő volt a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter –, hogy minden képviselő ingatlantulajdonát írják össze.

– Ezt megtehette egy miniszter?

[1] Az *Index* 2000. október 28-ai beszámolója szerint „jelentős beruházásokba kezdett a Torgyán család az elmúlt két évben: az épülő két ingatlan értéke közel 400 millió forint. Torgyán József 1998-ban egy budapesti ingatlan, egy üdülő és egy Lada Samara tulajdonosának vallotta magát... nagyobb készpénzből álló vagyont nem jelentettek be... A miniszter szerint az MSZP és az SZDSZ áll a kisgazdapártot és személyét ért támadások mögött, vagyonát pedig 35 éves sztárügyvédi pályafutása alatt szerezte. Nyilatkozatában azért nem mondott igazat, mert rablótámadásoktól félt." https://index.hu/belfold/tvillak/

– Ő megtette. A listát aztán odaadták a tévének, és a tévé kijött hozzánk is. A nagyapám vett 1929-ben egy telket, aztán még egyet, és volt rajta egy faház. A faház egy idő után tönkrement, és a húgom annak a helyére épített egy elég nagy kőházat, én meg az alatta lévő telken felhúztam ezt az ötször ötös faházat. Kijött a tévéhíradó, és bemutatták, hogy tessék, márványkapus, kacsalábon forgó kastélya van a Kunczénak – süttői mészkővel burkolt oszlopokon állt a húgom kapuja. Mire én tartottam egy sajtótájékoztatót, bemutattam a faház terveit, a szerződését, minden iratát, és felajánlottam, hogy tessék, el lehet menni, meg lehet nézni. Mire a Torgyán azzal vágott vissza, hogy Kuncze a szerszámoskamráját mutatta be.

– És a bátyja?

– Ő irodagép-műszerész volt, amíg volt irodagép. És amikor jött a számítógép, átképezte magát banki pénzkiadó automaták telepítésére, szervizelésére. De már hetvenéves, abbahagyta. Tizenhat hónap van köztünk.

– Jóban vannak a testvérek?

– Igen, nálunk még rendszeres a névnapozás, születésnapozás, ilyenkor összejön a család. A bátyámnak van egy lánya, a húgomnak egy lánya meg egy fia, és ehhez neki most már van öt unokája.

– Nem kell rá válaszolnia, ha nem akar, de maguknak miért nincs gyerekük?

– Egészségügyi okokból. Akartunk egyébként. Mind a ketten nagyon szeretjük a gyerekeket, és a családban van kilenc tíz év alatti ember, úgyhogy elvagyunk velük.

– Örökbefogadáson nem gondolkoztak?

– Nem. Az ismeretségi körünkben két nagyon sikertelen örökbefogadás is volt, és ez visszavetette az erről való gondolkodást. Egyet-

A család Fellegi Katalin hatvanadik születésnapján

lenegyszer fordult elő, hogy erős kísértést éreztem, és a mai napig bánom, hogy nem engedtem neki. Az 1994-es kampányban volt az a vicces Prisztás-balhém.

– A fénykép, amelyen belügyminiszterként együtt szerepelt Prisztás Józseffel[1]?

– Igen. A történet a következő: felhívott a Magyar Rádió. Van egy zenés műsoruk, mondták, amelyben egy ismert ember felajánl valamilyen tárgyat, a műsorban lehet licitálni rá, és az ismert ember megjelölheti, hogy milyen célra kívánja felajánlani a befolyt összeget. Kérték, hogy vegyek részt benne. Elvállaltam. Volt egy futball-labdám, amelyen Pelé és Puskás aláírása szerepelt, ezt ajánlot-

[1] Prisztás József a kilencvenes évek elején a budapesti alvilág egyik vezéregyénisége volt, ugyanakkor a nyilvánosság előtt rendőrségi mecénásnak próbálta feltüntetni magát. 1996-ban egy bérgyilkos ölte meg.

tam fel. Elindult a licit, én mondtam, hogy ha tizenötezernél nem ajánlanak többet, akkor én húszezerért visszavásárolom. De végül elment húszezerig a licit, egy testnevelő tanár vitte volna el a labdát, amikor is érkezett egy telefon, hogy legyen huszonötezer. A tanár mondta, hogy neki az iskola sajnos csak húszezret engedélyezett. A huszonötezer forintot Hegedüs Belló ajánlotta fel – éttermei voltak Budapesten, övé volt a híres Lugas is –, azzal, hogy lesz egy karácsonyi partija a Váci utcai éttermében, és szándéka szerint továbbviszi a licitet, egyúttal meghív engem is. Hát mit mondjak élő adásban? Mondtam, hogy ott leszek. El is mentem. Egyik oldalamon ült a Fővárosi Önkormányzat kisgazda képviselője, a másikon valamelyik polgármester. Elindult a licitálás, a végén ketten maradtak, ötszázezer forintnál tartottak. Végül az egyik kiszállt, és kihívtak az emelvényre, hogy a győztesnek adjam át a labdát. Átadtam. A győztes Prisztás volt. Fogalmam sem volt, hogy az alvilág ismert alakja áll mellettem.

– Hogyhogy? Hiszen belügyminiszter volt!

– Öt vagy hat hónapja. Arcról biztos, hogy nem ismertem. Mindenesetre kezet nem fogtunk, olyan fénykép nem született, de valóban ott állt mellettem. Az egyik fotóriporter hölgy lefényképezte az aktust, és eltette a fényképet. Majd amikor Prisztást lelőtték, beugrott neki, hogy van egy fotója rólunk, és nagy pénzért eladta a HVG-nek. Az a dolog szépsége, hogy az illető rendszeresen fotózhatott a minisztérium ünnepségein, amiért mi fizettünk neki. Hát ilyen hálás volt érte. Ebből a fotóból lett a balhé. Ami a licitből bejött pénzt illeti, azt az ötszázvalahányezret a Fővárosi Csecsemőotthonnak ajánlottam fel. Mondom, ez még az 1994-es kampány idején volt, Szolnoki Andrea ötlete alapján mentem el oda. Jellemző SZDSZ-es ötlet: a csecsemők még nem szavaznak, szüleik meg nincsenek, tehát baromira megnyertem magamnak egy széles választói tábort. De az árva gyerekek hároméves korukig ott maradtak. Volt

ott egy kisfiú, csak állt a fal felé fordulva. Mint kiderült, előző nap vitték be a szülei, és senkivel nem állt szóba. Én elkezdtem a gyerekekkel beszélgetni meg játszani, és a kisfiú meghallotta a hangomat. Hátrafordult, rám nézett, én ott álltam, odafutott hozzám, és átölelte a lábamat. Ez egy félórás program lett volna, de nem lehetett a kissrácot levakarni rólam. Leültem mellé, egy meséskönyvet nézegettünk, meséltem neki – ebből plakát is lett egyébként, ahogy mutogatok ott a gyereknek. Meg kellett várni, amíg elfáradt és lefektették. Két órát voltam ott. Beszéltünk róla Katival, hogy utána kellene nézni ennek a gyereknek, csak aztán a kampány elvitte a figyelmet, hajnaltól éjszakáig be voltam fogva, aztán jött a kormányalakítás, a Belügyminisztérium. De még ezután is többször eszembe jutott a gyerek. Na, azt a kisfiút szívesen vállaltam volna.

– A két rossz tapasztalat az ismeretségi körében a gyerekek miatt volt?

– Igen. Mind a két gyerek, mihelyst elérte a kamaszkort, és tudta, hogy ezek nem a szülei, szembefordult velük.

– Amikor végzett Kecskeméten, hová került?

– Vissza Várpalotára. Akkor jött a bánya. Amikor Veszprémben dolgoztam, busszal jártam be, majd Pécsen éltem másfél évig, kosárlabdáztam is a Pécsi Tanárképző Főiskola csapatában, és amikor a második körben felvettek Pestre az Yblre, akkor itt laktam albérletben. Az Yblt nem szerettem egyébként, a műszaki rajzolás nem volt a szívem csücske. A műszaki rajzoló barátnőm sokat segített, de többnyire nem készültem el a beadandó otthoni feladatokkal. Jött a határidő, a tanárnő meg alig várta, hogy ne adjam be őket, mert imádta a magyarázataimat. Kuncze, miért nem csinálta meg? Tanárnő, megcsináltam. De miért nem hozta be? Behoztam volna, csak jöttem a villamoson – akkor még a zuglói villamosok nyitott peronúak voltak –, és a nagy szél kifújta a kezemből. És miért nem ment utána? Utánamentem, de esett az eső, beleesett a pocsolyába, és szét-

ázott. Úgy is behozhatta volna. Igen, csak az a probléma, hogy éppen arra sétáltatták az állatkerti elefántokat, és az egyik rátaposott. Na és, akkor is maradt belőle valami. Nem, mert ráragadt a talpára, és elment vele, hát az elefántot mégsem hozhattam be.

– *Szerencséje volt a tanárnővel.*

– Igen. Azért elvégeztem a főiskolát, és utána az építőiparba mentem dolgozni. Ugye mélyépítés: út, csatorna, víz. Az ember már az első tíz méteren megtanulja, hogyan működik a dolog, de még hátravan belőle tíz kilométer, szóval nem egy élmény. Egyébként sok cigány brigáddal dolgoztam együtt. Abban az időben még járták az országot a cigány brigádok. A brigádvezető tárgyalt, megegyeztünk, hogy huszonöt emberrel jön, és jött. Addig, amíg értelmet lehetett adni a munkájuknak, semmi baj nem volt velük. A probléma ott kezdődött – ez ugye a hetvenes évek –, ahol vagy átlagbér-gazdálkodás volt, vagy bértömeg-gazdálkodás. Mindkét esetben ha a cigányokat rosszabbul fizették meg, több jutott a többieknek. És ezt rendszeresen művelték akkor is, ha a cigány brigád ugyanazt a munkát végezte. Amikor ezt kiszúrták, jöttek a balhék, majd a cigányok felálltak, és elmentek a következő helyre tárgyalni. Sok ilyen brigáddal dolgoztam együtt. Egyszer elmentem velük Szabolcsba a fekete vonattal[1]. Az kemény dolog volt, a fekete vonat. Otthon aztán már semmi probléma nem volt velük, ott is aludtam egy éjszakát, megismerkedtem a családokkal, nagyon jókat ettünk.

– *Kíváncsiságból ment velük?*

[1] Fekete vonatnak a Szabolcs-Szatmár megyéből ingázó dolgozókat szállító munkásvonatokat nevezték, amelyek vasárnap Budapestre, pénteken és szombaton Szabolcsba szállították az alacsony iskolázottságú fizikai munkásokat. A rendszeres balhékról elhíresült fekete vonat a Kádár-korszak Magyarországának egyik ikonikus fogalmává vált. *(Wikipédia)*

– Persze. A brigádvezető sokszor mesélt arról, hogyan élnek ők ott, és gondoltam, megnézem. Persze volt olyan eset is, hogy egy-két brigádtag nem jött vissza, mert börtönbe csukták őket verekedésért, késelésért. Az is megesett, hogy a munkahelyen verekedtek össze egymással, késsel a kezükben. De a Szabolcsból érkező nem cigány kubikosbrigádokkal ugyanez volt a helyzet. Ők is járták az országot, lehetett velük szerződni egy-egy munkára. Akkor volt nagy baj a rendszerváltás után, amikor ezek a munkák kiestek, és ott maradt Szabolcs meg Borsod munka és pénz nélkül. Attól kezdve ezek a férfiak otthon voltak a családdal, és semmiféle jövedelmük nem volt.

– *Mikor telepedett le az albérletek után?*

– Kosárlabdáztam a Csepel Autóban, akkoriban az NB II-ben játszottunk. Hívtak az NB I-be Székesfehérvárra meg Csepelre is, de nem mentem, mert közben dolgoztam is. Nálunk a Csepel Autóban este voltak az edzések, hétvégén a meccsek, de a Csepelnél délelőtt-délután edzés volt, tehát a munkát fel kellett volna adnom, ez viszont nem volt perspektíva számomra, mert jó, elkosarazgatok egy darabig, de utána mit csinálok? Székesfehérvárra hívott az Alba Regia, és lakást is ígértek. Már a szerződéskötés közelében jártunk, de alá kellett volna írni, hogy egy éven belül megnősülök.

– *Miért?*

– Mert lakást a vállalatnál csak fiatal házasoknak lehetett kiutalni. Gondolkoztam egy hónapig, és a végén úgy döntöttem, hogy nem. Aztán harminc év elteltével találkoztam a vállalat igazgatójával, aki ugyanabban az időben szerződött oda, ő is kosarazott, és megkérdezte, hogy én miért nem mentem. Mert alá kellett volna írni, hogy egy éven belül megnősülök. Hát te teljesen hülye vagy, mondta, én simán aláírtam, dobtam minden meccsen húsz pontot, gondolod, megkérdezte valaki egy év múlva, hogy van-e már

feleségem? Egyébként a kosaras-pályafutásomnak úgy lett vége, hogy az egyik meccsen szétszakadt a térdem. Harmincéves voltam. De amikor még játszottam, az egyik csapattársam, aki később az edzőnk lett, sokat mesélt a dunaharaszti gimnáziumban a kollégáinak a csapatunkról – ő ott volt testnevelő tanár –, úgyhogy néhány tanárkollégája eljött a meccsünkre. A meccs utáni sörözésen aztán mellém keveredett egy Fellegi Katalin nevű matematika-fizika szakos tanár. Beszélgettünk, aztán a következő meccsre is eljött, akkor is beszélgettünk, aztán már nem kellett meccs ahhoz, hogy beszélgessünk. Én akkor az Országos Villamostávvezeték Vállalatnál dolgoztam, és kaptam egy hetven négyzetméteres lakást Vecsésen, egy új lakótelepen.

– *Szolgálati lakást?*

– Nem, mert megvehettem. A vállalatnak vevőkijelölési joga volt. Persze ott is feltétel lett volna, hogy nős legyek, de eltekintettek tőle, mert a cégnek szüksége volt rám. Viszont alá kellett írnom tizenöt évet. Miután Katival összejöttünk, egy darabig nézegettük egymást – én akkoriban kijártam Tökölre, neki ott volt egy éppen elkészült háza –, majd úgy döntöttünk, hogy összeházasodunk. És felmerült a kérdés, hogy a tököli repülőtér mellett jobb-e lakni, vagy a ferihegyi repülőtér mellett. Tökölön éltek a testvérei, a szülei, Vecsésen meg senkink nem volt, Tökölön volt kert is, úgyhogy az ő háza mellett döntöttünk, azzal, hogy a vecsésit meg eladjuk. El is adtam, átköltöztem Tökölre, csakhogy kiderült, a vállalattól engedélyt kellett volna kérni, legalábbis szerintük, mert náluk volt a vevőkijelölési jog. Csak hát ez semmilyen szerződésben nem volt benne. De a vezérigazgató rám szállt, közölte, hogy felmondják a vállalati kölcsönt, fizessem vissza egyben a tartozásomat. Bepereltek, és a bíróság úgy döntött, hogy a jövedelmem negyven százalékát a tartozás kiegyenlítésére kell fordítanom, és ezt egy összegben állapították meg. Igen ám, de ezt a korábbi jövedelmemre vetítették vissza, amikor még

voltak prémiumok, jutalmak, de a per után már se prémium, se jutalom nem volt. Úgyhogy az akkori fizetésem hatvan-hetven százalékát elvitték. Ezért én is bepereltem a vállalatot, mert ugye ha visszakövetelik a pénzt, akkor nem érvényes a tizenöt éves elköteleződés. A munkaügyi bíróság nekem adott igazat. Mentem az igazgatóhoz. A titkárnő nem akart beengedni, merthogy az igazgató elvtárs nagyon elfoglalt, de mondtam, hogy én csak egy mondatot akarok mondani neki. Benyitottam, és valóban csak annyit mondtam neki, hogy te meg mostantól bekaphatod. És az asztalára tettem a felmondásomat. Azóta Tökölön élünk.

– *És miért Szigetszentmiklóson indult a választáson?*

– Mert az a választókerület központja. Akkoriban hat település tartozott oda. 2010 után aztán a Fidesz leválasztotta Taksonyt és Dunaharasztit, a két sváb települést, ahol a Kuncze névvel jól lehetett szerepelni, viszont hozzácsapott sok kis települést a Csepel-szigetről meg Dunavarsányt, és a Duna túloldaláról Százhalombattát, amelynek aztán végképp semmi köze ehhez a szerkezethez. 2010-ben nem indultam, de 2014-ben rábeszéltek, hogy induljak, és már nem tudtam nyerni. Persze ebben benne volt az is, hogy ha egyszer már abbahagytam, akkor mit akarok megint. Egy dunavarsányi református papot választottak meg, aki azóta ötször szólalt meg a parlamentben, és akkor is inkább az ünnepekhez kapcsolódott. Viszont járja a falvakat, és minden március 15-én isten áldását kéri a választókra. A fideszes önkormányzatok meg úgy rendezik az ünnepségeket, hogy átérjen egyikről a másikra. Amikor még én voltam a képviselő, az utolsó négy évben a fideszes önkormányzatok egyszerűen nem hívtak meg az ünnepségekre, hogy véletlenül se lásson senki.

„...rájöttünk, hogy nem vagyunk néppárt, csak a liberális közönségnek kell beszélni"

– Belefáradt a politikába? Vagy a vele járó életmódba, azért nem indult 2010-ben?

– Inkább úgy mondanám, hogy elegem lett belőle.

– Mi a különbség?

– Nem voltam fáradt, csak tele volt a hócipőm. De ez is korábban kezdődött. 2001-ben Demszky Gábor szétrúgta a pártot, megpucscsolta Magyar Bálintot, ő lett az elnök, beígérte a tizenvalahány százalékot, majd lementünk egy százalékra. Erre lemondott. Éppen Berlinbe indult, de előbb a repülőtéren világgá kürtölte a lemondását egy közlemény formájában, majd felült a gépre, és távozott Berlinbe. Ott álltunk 2001 május-júniusában úgy, hogy semmi nem volt előkészítve a tavaszi választásra, plusz szét volt esve a párt, mindenki egymással hadakozott. Jöttek Bálinték, hogy muszáj megint elvállalnom az elnökséget. Vonakodtam, de közben a Fodor-féle gárda azt mondta, hogy nem Kunczénak, hanem Fodornak kell jönnie. Ezt a kísérletet leszereltük, én visszajöttem, ám mivel a párt egy százalékon állt, nagy volt a kockázat, egyáltalán nem volt biztos, hogy bejutunk a parlamentbe. Pénzünk sem volt, semmink sem volt, de végül öt és fél százalékot kaptunk. Nagyon sok munka volt ebben az eredményben. A választás estéjén kezdetben otthon néztem a televíziót, láttam, hogy az SZDSZ három, majd három és fél százalék. Aztán amikor elértük a négy százalékot, elindultam Pestre, addig Pető meg Magyar tartotta a frontot. Ült mindenki az irodában, teljes letargiában. Kérdeztem, hogy Pesten hány százalékos feldolgozottságnál tartunk. Tizennégynél. Akkor bejutottunk, mondtam. Mert előbb ugye a vidéki szavazatok jönnek, ráadásul a kisebb településekről, a városokban csak később végeznek a számlálással.

Másfél deci pálinka után a kampányvároban, 2002. április 21.

És egyszer csak 4,2, 4,5 lett, aztán 4,8, majd 5, sőt 5,3, és végül 5,5-nél állt meg. Én 5,3-nál mentem ki sajtótájékoztatót tartani, de előtte már megittunk két-három konyakot, úgyhogy jól kiszáradt a szám. Megtartottam a sajtótájékoztatót, és jöttek volna az interjúk, de mondtam, hogy előbb kérek egy pohár vizet, mert nem tudok beszélni. A kezembe nyomtak egy poharat, én felhajtottam, de pálinka volt benne. Jó hideg volt, de a másfél deci pálinkától végig ömlött rólam a víz az interjúk közben. Az az este azonban akkor is felejthetetlen volt. Ott voltam 1990-ben, amikor nem nyertük meg a választást. Ott voltam 1994-ben, amikor nem sikerült megvernünk a szocikat. Ott voltam 1998-ban, amikor a szocikkal együtt kiszavaztak minket a kormányból, ráadásul tíz százalék alá zuhantunk. Megint letargia. Majd jött ez a 2002-es eredmény az öt és fél százalékkal. A Gizella úti udvarban egy tűt se lehetett leejteni, a kapunál sorba álltak az emberek, hogy bejuthassanak.

– Tudom, ott voltam.

– Hihetetlen ünneplés volt, a legrosszabb eredményünk örömére. A 2006-os választásnál már magabiztosabbak voltunk. Egyszerűen rájöttünk, hogy nem vagyunk néppárt, csak a liberális közönségnek kell beszélni, ami persze kockázatos dolog, mert a liberális közönség meg állandóan kétkedik, kritizál, piszkál, de nem volt más. Hat és fél százalékot értünk el.

– Az volt a Kovács Pisti-kampány?

– Igen. Utána az SZDSZ küldöttgyűlésének felhatalmazást kellett adnia arra, ami nyilvánvaló volt, hogy megint a szocikkal kötünk koalíciót. Majd jött az SZDSZ küldöttgyűlése, ahol engem lemondásra szólítottak fel – Bauer Tamás, Fodor Gábor, Ungár Klára –, mert már rég 15–20 százalékon lenne az SZDSZ, mondták, ha nem én lennék az elnök. Mire én azt válaszoltam, hogy most ugyan nem mondok le, mert jön az önkormányzati választás, tehát egy ilyen balhéba nem lehet belevinni a pártot, után viszont igen. Aztán Sándor Klárival azon röhögtünk, hogy senki sem vette észre, hogy lényegében lemondtam. Az önkormányzati választás estéjén aztán bejelentettem, hogy nem indulok a következő országgyűlési választáson, és nem is jelöltetem magam semmilyen pozícióra. Ennek részben az a küldöttgyűlés volt az oka, mert iszonyú sokat dolgoztam ezzel a párttal, ennyi egót egyben tartani nem akármilyen mutatvány. Ráadásul állandóan ki kellett állnom, és olyan döntéseket magyaráznom, amelyekkel nem értettem egyet, mert tartottuk magunkat a szabályhoz, hogy ha az SZDSZ szavazott valamiről, elnökként kötelességem volt azt a véleményt képviselni, még ha ellentétes is az enyémmel. Szóval úgy éreztem, hogy elég, ennek már nincs sok értelme, abba kell hagynom. Ők meg nagyon örültek, hogy végre elhúzok a fenébe, Fodor és köre rettentően beindult, meg persze Kóka János is, hiszen ő volt az ifjú titán. Ők aztán jól megharcoltak

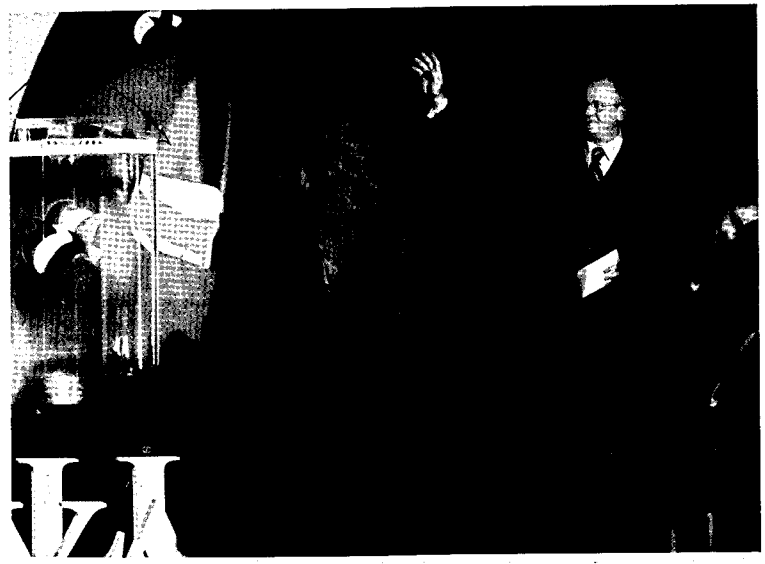

Kuncze Gábor búcsúzik a 2007. március 31-ei küldöttgyűlésen

egymással, és teljesen szétverték a pártot. Az az igazság, hogy Fodorék ezzel a dumával, hogy már rég 15-20 százalékon lennénk, nagyon erősen rombolták a pártot, mert volt egy rakás ember, aki nem lett miniszter, államtitkár, képviselő, polgármester, és Fodor őket gyűjtötte maga köré, tehát a párt legkevésbé sikeres részét, akik egyébként egyre többen voltak. A 2007. március 31-ei küldöttgyűlésünkön aztán megválasztották a helyemre Kóka Jánost, majd lemondtam a frakcióvezetésről is, és teljesen kiszálltam a buliból. Tényleg nagy megkönnyebbülés volt, hogy letehettem ezt a felelősséget, amelyet már hét éve vittem. Noha az SZDSZ szerintem a legjobb párt volt, de ez más kérdés. Amikor aztán 2010-ben hordtam ki a cuccomat a Fehér Házból az autóba, jött szembe Lázár János, akiről már lehetett tudni, hogy ő lesz a Fidesz parlamenti frakcióvezetője. Te, mondtam neki, bevállalsz egy ekkora frakciót, és azt nyilatkozod, hogy megtartod a hódmezővásárhelyi polgármesterséget is, nem lesz ez egy kicsit sok? Szervezés kérdése az egész, felelte, nem

tudom még, hogyan fogom megoldani, de csak nem képzeled, hogy teljesen kiszolgáltatom magam ennek a gecinek. Úgyhogy elsőként ő használta ezt a szót[1]. Egyébként ha másként alakulnak a dolgok, 2010-ben simán be lehetett volna vinni az SZDSZ-t a parlamentbe, mert nagyon megroppant az MSZP, és a közönségünknek nem volt hová szavaznia. Ezért jutott be az LMP.

– Igen, sokan azt hitték, hogy ők az új liberális párt.

– Most az európai választáson ilyen a Momentum. Menekülő párt. Aki se a DK-ra, se az MSZP-re és a többi pártra sem tud szavazni, a Momentumra szavaz, mert ezek olyan helyes gyerekek. Donáth Anna egyébként tényleg jó, és Cseh Katalin se rossz. Donáth Anna képes rá, hogy természetesen viselkedjen, semmilyen megnyilatkozásában nem látom, hogy pózolna, és ez fontos dolog. Sok Donáth Anna kellene.

– Igen, mert Fekete-Győr András is pózol, olyan, mintha minden gesztusa és hangsúlya előre kiszámított lenne, mintha otthon a tükör előtt hosszan gyakorolt volna.

– Olyan, mint a fiatal Orbán. A hadarása, a kérlelhetetlensége, az intonációja. Ez nem jó. Egyébként szerintem ha van SZDSZ 2010-ben, akkor valószínűleg nincs kétharmada a Fidesznek. De, és nyilván erről is fogunk még beszélni, sokakkal ellentétben én azt mondom, hogy semmiképp nem volt szabad feladni 2008-ban és 2009-ben, tehát Bajnainak jönnie kellett, mert olyan kampányt nem tudok elképzelni, hogy feltesszük a kezünket, új választást írunk ki, majd azt mondjuk az embereknek, hogy szavazzatok ránk, mert nem tudtuk megoldani, feladtuk. Ez képtelenség. És Bajnainak igaza volt: ha 2009-ben elkezdünk egy háromhónapos kampányt, majd egy hónapig tárgyalnak a kormány megalakításáról, majd újabb egy hónapig a kormány berendezkedik és megcsinálja a programját, vagyis a válság utáni időszakban öt hónap kiesik a cselekvésből, abba beledöglött volna az ország. Úgyhogy nem lehetett volna elkerülni a 2010-es fideszes kétharmadot azzal, ha mi egy évvel korábban felállunk, sőt, még nagyobb lett volna a győzelem. Az más kérdés, hogy mi már nem indultunk 2010-ben, nem volt SZDSZ, az MSZP meg Mesterházy Attilával vágott neki a kampánynak, ami egy tragédia volt.

[1] Lásd a 107. oldal lábjegyzetét.

II. Rövid kitérő: a korrupcióról

„..azon majd még dolgozni kell,
hogyan lehet több száz milliárd forintot
családi magánvagyonná átalakítani"

– Az a különbség a szocialista kormányok idején tapasztalt korrupció és Orbánék korrupciós rendszere között, mondják sokan, hogy az előbbi az egész országra kiterjedt, kicsiben ment az egész, de mindenütt, a Fideszé viszont egy szűk és jól körülhatárolható körre korlátozódik, tehát sokkal átláthatóbb.

– Én tátott szájjal nézem azt, ami ma van. Hogy szerdán már nem emlékszem a keddi meg a hétfői balhékra, és pénteken már a szerdaira se fogok emlékezni. A Tiborcz István nevű vő megint két szállodát épít a Balaton partján. A Vörösmarty térről már nem is beszélve. Miből, az isten szerelmére? Ahogy Orbán Ráhel mániáira is nyomják a milliárdokat! És ugyanez megy ám kicsiben a településeken! Ők helyben lopnak, helyben ítélik oda a pénzeket a saját embereiknek, és amikor ilyen hatalmas mennyiségű EU-s pénz áramlik be, akkor a kisebb településeken is megjelenik néhány száz millió, ebből simán el lehet lopni százat-százötvenet. És szerintem nem az a különbség, amit az imént említett. Az igaz, hogy az országban sok kis korrupciós pont van, azokhoz kötődően, akik hatalmon vannak.

Pártokra lefordítva: ha a szocialisták ülnek az önkormányzatokban, elképzelhető, hogy ők működtetik a korrupciót. Nem akarom ebből kihagyni az SZDSZ-t, elvileg ez nálunk sem volt kizárható, bár ilyen ügyekről nemigen tudunk. De a két párt, a Fidesz és az MSZP korrupciós ügyei között vannak lényeges különbségek. A szocialistáknál az utólag napvilágra került esetekben a korrupció általában önkormányzati szinten működött, és a pártnak pártként ehhez nem sok köze volt. Van persze kivétel, lásd a Tocsik-ügyet, de a helyi korrupciót biztosan nem az MSZP szervezte. A Fidesz e tekintetben jelentős innovációt hajtott végre, ugyanis Simicska Lajos, akit ők maguk is a Fidesz pénztárnokának neveztek, egy kézben tartotta a pénzügyeket, és ha bárki bárhol bármilyen ügybe belekeveredett – ugye ők a kilencvenes években nem sok önkormányzatban voltak jelen –, arról Simicskának tudnia kellett, feltehetőleg le kellett adni a sápot, és ha az illető el akarta sumákolni a dolgot, rövid úton megbüntették, kinyírták, vagy – mint az utóbbi időben látjuk – odadobták a büntető igazságszolgáltatásnak.

– Vagyis Simonka György[1] vagy Mengyi Roland[2] azt a hibát követte volna el, hogy saját zsebre volt korrupt?

[1] A Központi Nyomozó Főügyészség 2019. augusztus 21-én bűnszervezetben elkövetett, különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás bűntette és más bűncselekmények miatt nyújtott be vádiratot Simonka György és 32 társa ellen a Fővárosi Törvényszéken. Lásd, „Vádat emeltek Simonka György ellen", *24.hu*, 2019. augusztus 21. https://24.hu/kozelet/2019/08/21/simonka-gyorgy-vademeles-koltsegvetesi-csalas/

[2] Mengyi Roland, a Fidesz országgyűlési képviselője 2016-ban keveredett korrupciós botrányba: 2015-ben szociális szövetkezetek Mengyi segítségét kérték a pályázatukhoz, aki a megnyert pénz először 50, végül 90 százalékáért segített volna egy 500 milliós pályázatnál. Mengyi tízmillió forint „alkotmányos költségnek" nevezett kenőpénzt is kért, emellett végig „Voldemort nagyúrnak" szólíttatta magát. 2019. szeptember 25-én a Fővárosi Ítélőtábla másodfokú ítéletében Mengyi Roland büntetését négy év letöltendő börtönre súlyosbította, bűnsegédként elkövetett költségvetési csalás kísérlete és befolyással üzérkedés miatt.

– Nagyon úgy néz ki. Simicska Lajos másik nagy innovációja az volt, hogy amikor hatalomra kerültek, létrehoztak olyan cégeket, amelyeket vagy a saját nevükre vettek, vagy valamelyik jó emberük nevén futott, lásd például a Vegyépszert. Itt már nem kellett azon gondolkozni, hogy egy megnyert autópályatender után hogyan és hány százalékot vesznek vissza a kivitelezőtől, és milyen csatornákon keresztül juttatják be a pénzt a kampányösszegbe, ugyanis az övék volt a vállalat. Így aztán elég volt csak felülszámlázni a munkát, akár húsz-harminc százalékkal is – ma is ez folyik –, majd nyereségágon osztalékként kivenni a pénzt, amely így magánvagyonná válik, és a felhasználásához senkinek semmi köze. Amikor aztán Orbán Viktornak a MET révén sikerült függetlenítenie Simicskától a pártja finanszírozását – a MET nevű kőolajcég egy év alatt ötvenmilliárd forint osztalékot fizetett ki, majd a következő évben megismételte –, akkor indult meg igazán a haverok gazdagodása. Nem akarok neveket mondani, de bárki utánanézhet, hogy bizonyos emberek mekkora osztalékokat vettek fel az elmúlt években. Öt-tízmilliárd forintnyi éves összegekről beszélünk, amelyeket aztán ők mint tulajdonosok szabadon felhasználhatnak. Vagyis a korrupciót ezen a ponton már nem lehet megfogni, csak ott, amikor a közbeszerzéseket kiírják, és az elbírálásnál mindenféle ürüggyel kizárják az ellenfeleket. Így aztán mindig ugyanazok a körök nyerik el a munkákat, amelyek az eredeti költségvetésnél mindig 30-40-50 százalékkal többet kérnek, vagy már eleve felültervezett költségvetéssel vállalják el őket. Vagy mondok egy korábbi példát: biztosan emlékszik azokra a sajtótájékoztatókra, amelyeket az SZDSZ 1999 nyarán tartott a Postabank és a Fidesz kapcsolatáról. Ennek az a története, hogy 1998 novemberében felhívott Princz Gábor, aki akkor már Bécsben tartózkodott, hogy szeretne velem beszélni. Jó, szóljon, ha itthon van, mondtam én. Hát ő nem lesz itthon egy darabig, úgyhogy ha én kimennék Bécsbe, az sokat segítene. Kimentem. Megbeszéltünk egy találkahelyet a Sacher kávéház sarkánál.

Ő egy Volkswagen Polóval érkezett, majdnem elmentem mellette, mert ilyen kicsi és olcsó autóval még sohasem láttam. Aztán leültünk beszélgetni.

– Azt is elmesélte, hogyan került Bécsbe?

– Igen. Valamikor július-augusztus körül ment volna be dolgozni, mondta, amikor is felhívta a Postabank biztonsági szolgálatától az egyik embere, hogy ne menjen be, mert ott van a rendőrség meg az adóhivatal, megszállták a bankot[1]. Ő azonnal autóba ültette a feleségét, legalábbis így mesélte, lementek a Balaton-felvidéki nyaralójukba, az Audi A8-assal leparkoltak a ház elé, majd kiszöktek a hátsó kapun, beültek az ott várakozó régi, használt Volvóba, és elhagyták az országot. Olaszországig meg se álltak. Később, amikor már nagyjából tisztázódott a helyzet, visszajöttek Bécsbe. Ott is élt haláláig. De találkozni nem azért akart velem, hogy ezt elmesélje, hanem azért, mert át akarta adni azokat a postabankos szerződéseket, amelyekkel szerinte ő hozzájárult a Fidesz 1998-as kampányához, mintegy egymilliárd forint értékben. Ezeket a szerződéseket aztán mi négy sajtótájékoztatón, Eörsi Mátyással és Szalay Gáborral, nyilvánosságra hoztuk. A dolog természetesen hatástalan maradt. Noha a lényegük az volt, hogy a Postabank különböző olyan cégekkel, amelyek a Fideszhez tartoztak, például a Mahirrel[2], szerződéseket kötött közterületi reklámokról, plakátreklámokról, újsághirdetésekről, a *Magyar Nemzet*re konkrétan emlékszem. A szerződések szerint a Postabank hirdetéseinek kellett volna megjelenniük ezekben

[1] Vajda Éva és Ószabó Attila cikksorozatát a Postabank-ügyről lásd, „Bank Bán", *Élet és Irodalom*, 1998. 15.–31.–45. sz., 1999. 24. sz. https://www.es.hu/old/index98.htm, https://www.es.hu/old/9924/riport00.htm

[2] A Mahir privatizálásakor, 1994 januárjában a kifejezetten a Mahir megvásárlására létrehozott, Fidesz-közeli B-Reklám Reklámszervező és Média Kft.-t nyilvánította nyertesnek az Állami Vagyonügynökség. Lásd, „Mahir", *hvg.hu*, 2005. március 28. https://hvg.hu/magyarmarka/20050329mahir

a hirdetésekben, de bizonyíthatóan nem a Postabank, hanem a Fidesz kampányhirdetései szerepeltek bennük. Tehát tulajdonképpen bujtatott kampánytámogatásról volt szó. A Mahirnél landoló pénzt fel lehetett használni kampánycélra is, de nyilván egyéb célokra is.

– Értem, hogy a folyamat végén magánpénz lehet a csalárd módon felhasznált vagy ellopott pénzből, de a pártfinanszírozásnak vannak szabályai, nem? Tehát mégsem olyan egyszerű ebből finanszírozni a pártot.

– Nem kell feltétlenül a pártnak visszajuttatni a pénzt. A postabankos ügy is erről szól. Vagy adott építőipari vállalat miért ne hirdethetné a saját fantasztikus tevékenységét nyolcezer óriásplakáton szerte az országban, a Fidesz reklámcégein keresztül? Mástól lassan már nem is lehet plakáthelyeket vásárolni: miközben a Fidesz akár ingyen is kiteheti a plakátjait, másoknak nem jut hely, vagy aránytalanul drága. Ugyanez igaz a szórólapokra, a kisplakátokra. Tehát nagy biztonsággal utána lehetne menni a kampánykiadásoknak. Vagy: a Fidesznél akár hetente végeznek közvélemény-kutatásokat, tehát elég létrehozni egy Századvég nevű céget, és a magánvagyonból megtámogatni öt-hatmilliárd forinttal, amiből majd elvégzik a párt közvélemény-kutatásait. Senki nem mondhatja, hogy ez a pénz a választási költségvetés része volna. Egyébként is lyukas a szabályozás, és az Állami Számvevőszék (ÁSZ) sajnos mindig átlépett ezen a problémán. Tudniillik a pártok által a kampányra költhető pénz valóban szabályozva van, de hogy mi számít bele az összegbe, és mi a valós értéke a különféle kampányköltéseknek, ezt az ÁSZ sohasem vizsgálta rendesen, noha megtehette volna. Ugyanis vannak ma olyan cégek, amelyek pontosan meg tudják mondani, hány óriásplakát van kint adott időszakban az országban, és milyen tartalommal. Ezt be kell szorozni az egységárral, és pontosan meg tudjuk mondani, hogy adott párt mennyit költött óriásplakátokra. És lehetne ezt úgy is szabályozni, hogy a politikai hirdetéseknél nincs áren-

gedmény, tehát nem adható egyik pártnak tízezerért, a másiknak hatvanezerért egy plakáthely. Az ÁSZ-t pedig nem kellene hogy érdekelje, valójában mennyiért kapta a párt a plakáthelyet, neki az egységes árral, mondjuk negyvenezer forinttal kellene számolnia.

– Csak hát a párt- és kormánypropaganda nagy részét közpénzből, költségvetésből finanszírozza a Fidesz-kormány, és tájékoztatásnak nevezi.

– Ez így van. Már nem emlékszem, milyen ügyben, de annak idején a Horn-kormány is akart hirdetési kampányt csinálni önfényezési céllal, és az SZDSZ hevesen megtámadta a dolgot, mert hogy képzelik, hiszen ez a kampányfinanszírozási szabályok megkerülése. Horn le is tett erről. A Fidesz nagyon ügyes. Ma már követhetetlen a köz- és magánpénzek ilyen jellegű felhasználása.

– De most lényegében azt mondta, igaza van annak a vélekedésnek, amelyik szerint az MSZP-s korrupció behálózta az országot, a fideszes viszont központosított és jól átlátható.

– Nem, nem. Ezt elsősorban a kilencvenes évekre és Simicska pénztárnoki időszakára mondtam, de ugye ő kikerült ebből a játszmából. Ugyanakkor a Fidesz az önkormányzatokban nagyszámú és igen jelentős pozíciókat szerzett a fővárosban is, vidéken is, már 2006-tól kezdődően. Tehát a dolog megfordult. És ugyanazt hallani vidékről, amit országosan csinálnak, hogy adott településen is mindig ugyanaz a kör nyeri a munkákat, ugyanúgy túlszámláz, csak hát ma már nincs ott fölöttük Simicska kontrollja, ezért megpróbálkozhatnak saját zsebre termelni, lásd a már említett büntetőügyeket. Az európai választási kampányban és később az önkormányzatiban is megszólaltak olyan volt vidéki fideszesek, akik elmondták, hogyan is működnek a fideszes önkormányzatok. A szocialisták idején viszont nem a központból vezérelt korrupció működött vidéken, legfeljebb a központi mintákat utánozták az önkormányzatokban. Saját vállalatok alapítása, az osztalék kivétele, strómanok alkalmazása és erőteljes vagyongyűjtögetés különféle eszközökkel, ilyesmi a szocialisták idején nem volt.

– Hallottam olyan elméletet, amely szerint Orbán ezt a hihetetlen mennyiségű pénzt eredményező korrupciós rendszert nem pusztán önérdekből működteti, mert az már olyan mindegy, hogy a számlákon kétezermilliárd van, vagy csak ezerötszáz. Azért halmozza fel, hogy ha megszűnik az uniós támogatás, életben tartsa azt az antidemokratikus rendszert és oligarchagazdaságot, amelyet ő épített ki.

– De ahhoz termelő gazdaság kellene. Most az építőipar szárnyal, de úgy dolgozik, hogy harminc-negyven százalékkal felülértékelve vállal beruházásokat, amiből óriási nyereségre tesz szert, és nyomban ki is veszi, hogy felvásárolja belőle Magyarország szállodaállományát. Ugye ha az építőipart futtatni akarjuk, ahhoz *cash*re van szükség. A készpénz ma az unióból jön. Az idegenforgalomba sok pénzt beleraknak, de az is úgy működik, hogy a Mészáros Lőrinc tulajdonában álló balatonalmádi Bál Resort Hotelt októbertől áprilisig minisztériumok, állami cégek bérlik ki, oda szervezik a csapatépítő tréningjeiket. Ebből van folyamatosan bevétel. A kastélyaikkal, amelyeket ma összevásárolnak és iszonyatos pénzekért felújítanak, mi a fenét fognak csinálni?

– Világosítson fel, kérem szépen, hogy például a stróman pénzéből hogy lesz politikusi magánvagyon?

– Százmilliárdos nagyságrendben nem tudjuk, ez még nincs kipróbálva, mert aki hatalmon van – bárki legyen is az –, még a gyűjtögetés időszakában van. De azért bizonyos jeleket látunk. Az alcsútdobozi birtokközpontot például, ahol Orbán Viktor kutyája lakik[1] –

[1] „Orbán kutyája a Mészáros-birtokra lett bejelentve", *Index*, 2016. március 7. https://index.hu/belfold/2016/03/07/itt_a_bizonyitek_hogy_orban_kutyaja_a_meszaros-birtokra_lett_bejelentve/

jómódú kutyáról van szó –, és amely Orbán apjának a tulajdonában van, 2011 óta Mészáros Lőrinc bérli, azaz bérelte havi 15,5 millió forintért, és a bérleti díjat tíz évre előre kifizette.[1] Ez önmagában közel kétmilliárd forint volt. És akkor még nem beszéltünk az ország legnagyobb golfklubjáról, szintén Alcsútdobozon, amelyért Orbán barátja szintén Orbán apjának fizeti a bérleti díjat.[2] Noha Orbán apja nemigen szorul rá erre a pénzre, hiszen évente öt-hatmilliárd forint osztalékot szedett ki a cégeiből. De sok kicsi sokra megy, mondaná a miniszterelnök, ha népi bölcsességgel akarná fűszerezni a mondókáját. Vagy ott vannak a miniszterelnök vejének az ingatlanügyletei. Hogy mást ne mondjak, Mészáros Lőrinctől közpénzből felújított szállodát vásárol, vagy olcsón megvett kastélyt újít fel közpénzből,[3] amelyet aztán már a saját gyarapodására működtet majd, miközben természetesen a vagyon is az övé. De az biztos, hogy azon majd még dolgozni kell, hogyan lehet több száz milliárd forintot családi magánvagyonná átalakítani, bár a társasági törvényben keletkeztek olyan módosulások, amelyek értelmében bizonyos részvénytársaságoknál nem kell nevesíteni a részvénytulajdont. Vagyis azé a részvény, aki felmutatja.

[1] „Nagyszabású építkezés zajlik az alcsútdobozi Orbán-birtokon", *24.hu*, 2019. július 22. https://24.hu/kozelet/2019/07/22/hatvanpuszta-epitkezes-orban-gyozo-meszaros-lorinc/

[2] „Mészáros Lőrinc Orbán Győző cégétől bérli az alcsútdobozi golfpályákat", *napi.hu*, 2019. július 31. https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/golf-alcsut-orban-meszaros.688898.html

[3] „Tiborcz István vett egy ötcsillagos szállodát Mészáros Lőrinctől", *444.hu*, 2019. november 21. https://444.hu/2019/11/21/tiborcz-istvan-vett-egy-otcsillagos-szallodat-meszaros-lorinctol; „1,4 milliárdnyi közpénzből újítják fel a Tiborcz Istvánék által bagóért megvett kastélyt", *444.hu*, 2019. november 25. https://444.hu/2019/11/25/14-milliardnyi-kozpenzbol-ujitjak-fel-a-tiborcz-istvanek-altal-bagoert-megvett-kastelyt; Lásd még: „Orbán Viktor veje az ingatlanpiac Mészáros Lőrince", *mfor.hu*, 2019. november 26. https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/orban-viktor-veje-az-ingatlanpiac-meszaros-lorince.html

– De ez nem pénzmosás? Legalábbis nem valami csúnya dolog?

– Nem biztos, hogy pénzmosásnak nevezhető, de itt is tetten érhető Orbánék nagy találmánya, hogy mindent törvényesítenek, ami érdekükben áll. A korrupciós hálózatnak egyébként van egy másik következménye is, hogy egyre többen vannak azok, akik erősen érdekeltek abban, hogy Orbánék pályán maradjanak, mert különben a korrupciós csapok elzáródnak.

– Na de nem ők döntik el a választásokat, hanem azok, akiknek ebből semmi sem jut, és mégis Orbánékra szavaznak.

– Megnéztem az internetes videókat, amelyeket azokban a falvakban készítettek, ahol a Fidesz kilencven százalékot ért el, és mindenütt kiderült valami disznóság. Kaptak csomagot a választás előtt, jól megvacsorázott belőle a család, azt ígérték, hogy a választás után megint lesz csomag, persze hogy rájuk szavaztak. És a migránsok? Hát azokat nem szeretjük. De látott már migránst? Hát azt még nem.

– Persze hogy nem láttak, hiszen Orbán megvédte őket a migránsoktól.

– Hát igen. És itt bezárul a kör.

III. Az első koalíció: a Bokros-csomag

„...még a politikai ellenfelek szavazói is azt akarták, hogy az SZDSZ lépjen be a kormányba, és kontrollálja a szocialista pártot"

– Az SZDSZ a demokratikus ellenzékből, illetve a Szabad Kezdeményezések Hálózatából nőtt ki és alakult párttá. De maga akkor még nem volt ott.

– Persze, nem. De tudom, hogy a Hálózatban a páriaszervezetek meg a rendszerrel szemben állók jöttek össze, ilyen volt például a Hit Gyülekezete. Aztán amikor Magyar Bálint javasolta, hogy párttá kellene alakulni, óriási viták robbantak ki, de mivel a választáson csak pártok indulhattak, eldőlt a dolog, bár a Hálózat azt is megkérdőjelezte, hogy egyáltalán el kell-e indulni választáson, hiszen olyan jól elvagyunk így együtt. A döntés végül a Jurta Színházban született meg. Megalakult az SZDSZ, lett egy Országos Tanácsa (OT), amely a küldöttgyűlések között határozta meg a stratégiát, és kontrollálta az ügyvivők működését, mert a napi ügyeket az ügyvivői testület vitte. Az OT jegyzőkönyveit egyébként kézzel vezették, és amikor széthordták az SZDSZ iratanyagát, én ezeket megmentettem. Ha beleolvas az ember, egyrészt olyasmiket talál benne, hogy éjfélig folynak a viták, többen is elmondják ugyanazt,

mások azt kérdezik, hogy de hát ezt már két hete is megvitattuk, akkor most miért beszélünk róla újra, döntéseket nemigen hoznak, és ha valakinek nem adnak igazat, az utána ír egy cikket az országos sajtóba. Így működgettek. Az egyébként sokáig jellemző volt, hogy a párt megválasztotta az ügyvivőket, de az asztal körül mindig ugyanazok ültek. Tehát jelen voltak a megválasztott ügyvivők, meg még ez és ez, és ez, akik egyébként jelen szoktak lenni, és ők is hozzászóltak a vitákhoz. Később, amikor már parlamenti pártként működtünk, pontosabban működhettünk volna pártként is, akkor is nyilvánosak voltak az üléseink, az jött be, aki akart. Azt hiszem, már Pető Iván volt az OT elnöke, tehát a dolog 2003 után történt, hogy beült a *Magyar Nemzet* egyik újságírója, és megírt mindent, ami ott elhangzott. Ezen teljes joggal kiakadtunk, ezért az OT, Pető javaslatára, elfogadott egy szabályt, hogy továbbra is jöhetnek vendégek, de annak, aki hivatalból van jelen, előre szólnia kell, hogy hoz magával valakit, névvel, hogy tudjuk, kik vannak ott az OT ülésein. Ebből persze óriási vita lett a párton belül, és néhányan, akik szerint ez a nyilvánosság korlátozása volt, megalakították az úgynevezett Szabad Tanácskozást. Amikor az Országos Tanács ülésezett, Bauer Tamás, Fodor Gábor, Eörsi Mátyás, Gusztos Péter, Béki Gabriella és még néhányan elmentek szabadtanácskozni. Ha az SZDSZ Országos Tanácsa akart valamit közölni a nyilvánossággal, azt Bauerék simán hazavágták azzal, hogy ez a párt nem működik demokratikusan, ezért ők kénytelenek külön tanácskozni, és rendszerint az ellenkezőjét mondták annak, mint amire az OT jutott. Tehát a nyílt szembenállás már megkezdődött a kétezres évek elején, sőt kvázi szervezeti formát is öltött. Eörsi Matyi aztán gyorsan kiszállt belőle, és egy idő után a Szabad Tanácskozás is elhalt. De a fullánk megmaradt.

– A kezdeti időkről Magyar Bálint és Pető Iván 2012-es, Népszabadság-beli cikksorozatukban[1] a következőket írják: „A párt Tölgyessyvel szemben álló, mellette vezetői szerepet nem vállaló politikusai az amorf szembenállás helyett politikai értelemben tagolt rendszerben keresték a belső konfrontáció lehetőségét. Két platformot hoztak létre, melyben a liberalizmus különféle árnyalatai intézményesültek: a Liberális Konzervatív Uniót (Hack, Szent-Iványi, TGM) és az SZDSZ-mainstreamet képviselő Szabadelvű Kört (Haraszti, Iványi Gábor, Kuncze, Magyar, Pető, Rajk, Szabó Miklós). A Szociális Szabadelvű Platformot (Béki, Mécs) viszont éppen azért hívták életre, hogy a Tölgyessyt támogatóknak is legyen elkülönülő szervezeti keretük. A népes frakciót azonban a másik két platform hívei uralták, amelyek nem követték Tölgyessy »patriótább« és az egyházak iránt megértőbb vonalát, s elégedetlenek voltak vezetési technikájával is." Én erre a platformosdira egyáltalán nem emlékszem, bár ez elég korai időszak, az 1990-es országgyűlési választások után lett Tölgyessy frakcióvezető. Volt jelentőségük ezeknek a platformoknak?

– Lényegében leképezték az SZDSZ-frakció megosztottságát, miközben persze a platformok továbbra is együttműködtek. A konzervatívokhoz elsősorban a közgazdászok tartoztak, a másik körben meg azok voltak, akik érezték, hogy azért az emberekkel is kell egy kicsit foglalkozni, mielőtt megadóztatjuk őket. A harmadik kör később jött létre Tölgyessy támogatására. Ez az egész legfeljebb azért érdekes, mert az SZDSZ 1990-ben megnyerte az önkormányzati választásokat. Vasárnap. Hétfőn bementünk a parlamentbe – vigyáznunk kellett, hogy a liftben rá ne lépjünk az MDF-esek lógó orrára, mi meg büszkén gratuláltunk egymásnak frakcióülés előtt –, elkezdődött a frakcióülés, és Tölgyessy kiállt, hogy őt lemondásra szólí-

[1] Magyar Bálint–Pető Iván, „Profi amatőrök, amatőr profik – Szociológiai csapdák és az SZDSZ", *Népszabadság*. 2012. január 27-e és május 4-e között nyolc rész jelent meg, további öt kéziratban olvasható.

tották fel a frakcióvezetésről, de ő nem mond le, hanem a frakciót kéri meg, hogy döntsön ebben a kérdésben. Hát mintha pofán vágtak volna minket, engem is. Kétségtelen, hogy voltak problémák a Tölgyessy-féle frakcióvezetéssel, noha ő maga többnyire jól szerepelt a parlamentben, vitakész volt, felépítette mindig a mondanivalóját. Csak hát ő mindig külön egyeztetett a miniszterelnökkel és más pártokkal, ami egyébként nem lett volna baj, csak nem tudtuk, kivel miben állapodott meg. Aztán amikor tudomást szereztünk róla, és megvitattuk a dolgot, Péter megpróbálta eltolni az egész vitát és a döntést abba az irányba, amit szeretett volna elérni, és amikor ez nem sikerült, közölte, hogy elnézést, ő már megállapodott az adott kérdésről, tehát mi már nem dönthetünk. Ami nagyfokú bizalmatlanságot szült vele szemben az SZDSZ szűkebb vezetői körében. Én ennek akkor még nem voltam tagja, csak azt láttam, hogy egy igen sikeres választást követően eufórikus hangulatban bemegyünk a parlamentbe, és nekifutásból tökön rúgnak minket. Ez nem szokott jólesni az embernek, úgyhogy én is teljesen lemerevedtem ettől a bejelentéstől. Mindenesetre kialakult Tölgyessy lemondásáról egy vita, majd jött a szavazás, és a frakció többsége Pető Iványt javasolta frakcióvezetőnek.

– Tehát maga azt se tudta, mi a baj Tölgyessy frakcióvezetői működésével.

– A jeleket láttam, hogy valami nem stimmel. Az azért eléggé szembeszökő, ha jól megvitatunk valamit, majd a vége az, hogy igazán tartalmas beszélgetés volt, csak semmit sem ért, mert már megvan a döntés. Tölgyessy egyébként úgy építette fel a frakciót, hogy szóvivőket kért fel. Huszonöt-harminc szóvivőt nevezett ki, megpróbált minél több frakciótagot bevonni a munkába. Én lettem a közlekedési és hírközlési szóvivő. Éppen Kanadában voltam, úgyhogy nem tudtak megkérdezni arról, elvállalom-e. Hazajöttem, közölték a „jó hírt", én meg mondtam, hogy ez nagyszerű, hiszen eddig csak két

dologgal nem foglalkoztam, a közlekedéssel meg a hírközléssel. De bementem a Közlekedési és Hírközlési Minisztériumba, megkerestem az illetékes helyettes államtitkárt, bemutatkoztam, ő nagyon készséges volt, mindent elővett, mindent megmutatott, a kérdéseimre válaszolt, később anyagokat küldött, ahogy ennek normális esetben ma is működnie kellene.

– A kezdeti fénykor.

– Igen, és ő szakértő volt, értett a dologhoz. Amikor jöttek az adótörvények – azokban már vastagon benne voltam a költségvetési bizottság miatt –, kitaláltunk egy adótáblázatot, hogy ennyi jövedelemig ennyi adó, fölötte meg annyi. Bementünk a Pénzügyminisztériumba, hogy tessék szíves lenni kiszámolni, melyik csoportot hogyan érintené a dolog. És a minisztérium egy hét múlva szállította a számításokat egy ellenzéki pártnak, majd ezek alapján vitatkoztunk a parlamentben a kormánypártokkal, amelyeknek szintén megvoltak az elképzeléseik és a másfajta táblázataik. Tehát akkor még valóban természetes volt, hogy a politika és a közigazgatás elválik egymástól. A politika természetesen a saját elképzeléseinek megfelelő előterjesztéseket vár el a közigazgatástól, és normális működés esetén a szakapparátus ezeket el is tudja készíteni. Vagy azt mondja, hogy ez képtelenség, káros, nem szabad megcsinálni, bár a politika ettől még megcsinálhatja. De a közigazgatásnak az a dolga, hogy kiszámítsa, melyik politikai döntés mivel jár. Egyébként meg miért ne lehetne egy konzervatív vagy egy baloldali szociálpolitikát csinálni, mind a kettőnek lehet értelme, ha nem arra megy ki a játék, ami ma folyik, hogy kiszorítsunk társadalmi csoportokat a közös életünkből. Na de visszatérve az eredeti kérdéshez: Tölgyessy Péter a frakcióvezetésről való leváltása után egy huszáros rohammal elfoglalta a pártot, és a küldöttgyűlésen nagy többséggel őt választották meg elnöknek Dornbach Alajossal és Mécs Imrével szemben – ez ugye akkor történt, amikor Kis János, az SZDSZ első elnöke

bejelentette, hogy a továbbiakban nem kíván tisztséget viselni a pártban. Látszott, a küldöttekben van valamilyen várakozás aziránt, hogy legyen változás a párt működésében. Tölgyessy elnöksége idején az SZDSZ addigi meghatározó emberei nem vállaltak ügyvivőséget, viszont megalakították az említett két platformot, járták az országot, és megpróbálták Wekler Ferencet felépíteni mint lehetséges elnökjelöltet. Kiderült azonban, hogy Wekler nem fog tudni nyerni Tölgyessyvel szemben. Végül aztán, három hónappal a választás előtt, sikerült rábeszélni Pető Iványt az indulásra, aki kétharmados többséggel meg is nyerte az elnökválasztást. Megjegyzem, sokan azok közül, akik korábban Tölgyessyt támogatták, ekkor már csalódottak voltak, és Petőre szavaztak.

– Weklernél mi volt a baj?

– Nem sikerült szimpátiát ébresztenie maga iránt a tagságban. Feri nagyon más volt, mint a többiek, ha valaki pragmatikus volt az SZDSZ-ben, az ő volt, talán túlságosan is. Egyre több jelzés érkezett, hogy őt ne, Petőt viszont elismerték és támogatták.

– De ha jól emlékszem, volt valami szőlőügye is.

– Még a mi kormányzásunk idején, már az uniós szabályozással összefüggésben, volt egy olyan támogatási forma a szőlőültetvényekre, hogy amikor majd belépünk az EU-ba, húznak egy vonalat, maradhat annyi szőlő, amennyi akkor van, de új ültetvényeket telepíteni már nem lehet. Így aztán a belépés előtt ösztönözték, hogy telepítsenek minél több szőlőt addig, amíg az EU meg nem húzza azt a vonalat. Erre a támogatásra pályázott Wekler, és nyert közel 300 millió forintot szőlőtelepítésre. Amit meg is csinált, ott van a szőlő. Ezt a Fidesz megtámadta, az SZDSZ pedig annyira felháborodott rajta, hogy lemondatta Weklert az Országgyűlés alelnöki posztjáról, miközben egyébként – mondaná most a Fidesz – nem volt ott semmi látnivaló, hiszen minden törvényesen zajlott. Wekler valóban törvényesen csinált mindent, csak éppen felmerülhetett, ahhoz hogy nyerjen, esetleg felhasználta a politikai pozícióját vagy kapcsolatait. Ezt ugyan senki sem bizonyította be, de a párt nevének tisztasága érdekében Weklernek le kellett mondania.[1]

– Azt mondta, a koalíciós megállapodásról nincsenek feljegyzései. De az MSZP–SZDSZ-koalíció létrejötte mindenképpen hozzátartozik a Bokros-csomag előzményeihez, úgyhogy először talán beszéljünk arról.

– Az 1994-es választási kampányban az SZDSZ elég egyértelműen beszélt arról, hogy baj van a költségvetéssel, tehát a gazdasággal is, és ezen változtatni kell, ráadásul radikálisan. Az MSZP-ben Békesi László ugyanezt mondta, csak még keményebben. A választások előtt egy rádióműsorban beszélgettünk vele erről, és én azt mondtam, hogy ebből olyan 5 százalék körüli életszínvonal-visszaesés lesz, mert tarthatatlanok a folyamatok. Békesi meg azt mondta, hogy az ő becslése szerint lesz az 8-10 százalékos is. Igen ám, de a másik oldalon meg ott volt Horn Gyula, aki a megszólalásaiban folyamatosan azt érzékeltette, hogy nincs itt semmi baj, csak nekik kell kormányozniuk, ugye a szakértelem kormányának, és ők majd szépen, megrázkódtatások nélkül rendbe tesznek mindent. A számomra mértékadó közgazdászok, Surányi György és mások persze Békesivel meg velem értettek egyet, de úgy is mondhatom, hogy elolvastam, amit írtak, és ebből jutottam hasonló következtetésekre. Ez azért fontos, mert a szocialisták végül egyedül nyerték meg a választásokat, tehát egyedül is kormányt alakíthattak volna, de ezt nem akarták. Hornnak nyilván az agya hátsó szegletében ott volt, hogy egyrészt olyan intézkedésekre lesz szükség, amelyekhez

[1] „Wekler Ferenc és az állami támogatás: Tőkésítés", *Magyar Narancs*, 2004. augusztus 19., 34. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/wekler_ferenc_es_az_allami_tamogatas_totildekesites-53628

A Fidesz és az SZDSZ közös sajtótájékoztatója a választási együttműködésről 1993. július 15-én (Kuncze Gábor, Pető Iván, Orbán Viktor, Kövér László)

egy erősebb koalícióra van szükség, másrészt valószínűleg külföldről is kapott intelmeket, úgyhogy tett egy koalíciós ajánlatot az SZDSZ-nek.

– Úgy tudom, hogy ezt megelőzően az SZDSZ-ben fel sem merült a koalíció lehetősége.

– Nem. Sőt, az első forduló előtt úgy gondoltuk, hogy akár meg is nyerhetjük a választásokat. Ugye 1994-ben szövetségben indultunk a Fidesszel, a Nagy Tamás-féle Agrárszövetséggel és a Vállalkozók Pártjával, amelynek akkor Zwack Péter volt az elnöke.

– De ha szövetségben voltak, miért kellett nekem megosztanom a szavazatomat az SZDSZ és a Fidesz közt?

– Hát ez mindenkinek a saját problémája, én például nem osztottam meg. De úgy volt ez szövetség, hogy külön indultunk, csak előre megmondtuk, hogy ha nyerünk, együtt fogunk kormányozni. Bár a Fidesz nem volt hajlandó egy olyan megállapodást aláírni, amelyben kikötöttük volna, hogy egymás nélkül nem lépünk koalícióra harmadik párttal. Egyeztettük a programjainkat, voltak közös rendezvényeink, és a választások előtt úgy látszott, hogy van esélyünk a győzelemre: a közvélemény-kutatások szerint a szocialisták elindultak lefelé, már 30 százalék alatt voltak, az SZDSZ népszerűsége meg nőtt, már 20 százalék fölött volt. Csakhogy jött Horn Gyula balesete, ott feküdt mindenki szeme láttára a kórházi ágyon, úgyhogy kénytelen voltam azt mondani, hogy Horn Gyulának csak jobbulást lehet kívánni, de az aggódást érte nem kell szavazatokkal is kifejezni. Nem jött be, mert az első fordulóban az MSZP 33 százalékot kapott, és minden körzetben versenyben maradtak a jelöltjeik. Mi a három partnerrel úgy állapodtunk meg, hogy akinek a jelöltje a legtöbb szavazatot kapja az első fordulóban, az marad állva a másodikra, a többiek visszalépnek. Megjegyzem, a választásokat megelőző pénteken, az utolsó televíziós vita után, amelyen Horn helyett Szekeres Imre vett részt, együtt mentem ki a tévészékházból Orbán Viktorral. Kérdezte tőlem, hogy na, mi lesz. Nekünk 20 százalék körüli szavazatunk lesz, mondtam, ti meg elszálltok, úgyhogy mi nemigen alakítunk közös kormányt, mert a szocialisták nyernek. Azért mondod ezt, tromfolt le, mert hiszel azoknak a közvélemény-kutatási adatoknak, amelyeket ti hamisítotok. Ugyanis az a helyzet, hogy ti fogtok elszállni, mi érünk el 20 százalék körüli eredményt, és én tettem annyi gesztust az elmúlt hónapokban a jobboldalnak, amely bukni fog a jelöltjeivel, hogy a második fordulóban a szavazói átállnak a Fideszhez, meg ti is visszaléptek a megállapodásunk értelmében. És igaz, hogy a szocialisták nyerik az első fordulót, de olyan sok helyen tudom majd megváltoztatni az eredményt a másodikban, hogy végül is mi nyerjük meg a választást. Mondta mindezt pénteken este, egy nappal a választások előtt. Hát ez tényleg szép így, válaszoltam, csak az az apró probléma van vele, hogy mi nem hamisítjuk a közvélemény-kutatásokat. Ennek megfelelően

BLOKK

– Úgy határoztunk, hogy több mint 50 százalékot kapunk a választásokon...

Pápai Gábor rajza

a végeredmény valóban az lett, hogy az SZDSZ közel került a 20 százalékhoz, a Fidesz meg éppen csak bejutott a parlamentbe a maga 7,1 százalékával. Egyébként való igaz, hogy egyszer „ráparancsoltam" Hann Bandira, de az már 2001 végén történt. Közel volt a választás, és vacakul álltunk a közvélemény-kutatásokban, 4 százalékot mutatott ki nekünk a Medián. Találkoztunk, és mondtam neki, hogy Bandikám, szeretnék nagyobb számokat látni. Ezen jót röhögtünk, majd jött a karácsony, és kaptam tőle egy nagyítót. Hogy nagyobbnak lássam a számokat. A mai napig megvan. Így manipuláltuk a közvélemény-kutatásokat. Aztán elmesélte nekem 2002-ben, hogy az utolsó vizsgálatoknál az SZDSZ-t 4,8 százalékra mérték. Minden közvélemény-kutató bejelentette, hogy az SZDSZ kiesik a parlamentből. Bandi meg azt mondta: Egyszerűen nem voltam képes leírni, hogy az SZDSZ kiesik, ezért beírtam, hogy az SZDSZ 5 százalékon áll. Ő volt az egyetlen, aki eltalálta a végeredményt.

„...a szocialistákat sohasem zavarta, ami le volt írva"

– Visszatérve a koalícióra: mitől féltek?

– Attól, hogy a mi 20 százalékunkkal be kell majd menni a negyvenvalahány százalékos MSZP mellé ahhoz, hogy kormány alakulhasson, mert azt nyilván nem vállaltuk volna, hogy hatalmon tartsuk az MDF-et, hiszen ha az MSZP-nek negyvenvalahány százaléka van, akkor a másik oldalnak összesen ötvenvalahány. Biztos volt, hogy számunkra ez nem járható út, a másik utat, a közösködést MSZP-vel meg nem akartuk. A kampányunk is erre épült, emlékszik, hogy Magyar Bálint megmondta: Horn Gyulával nem! Ha Békesi lett volna a miniszterelnök-jelölt, esetleg vállalható lett volna a közös kormányzás.

– Mert az MSZP nem nevezett meg miniszterelnök-jelöltet, pontosabban nem döntötte el nyilvánosan, hogy Horn lesz vagy Békesi.

– Horn Gyulát lehetett valószínűsíteni, de az érzékelhető volt, hogy az MSZP-ben vita van erről. De aztán az MSZP egyéni jelöltjei szinte mindent besöpörtek a második fordulóban, 176 körzetből 149-et megnyertek, és összességében az MSZP-nek több mint 54 százaléka lett. Azon az éjszakán, amelyen véglegessé vált az eredmény, nagy megkönnyebbülés volt érezhető az SZDSZ-esek körében – ügyvivők, vezetők –, mert ugyan megint vesztettünk, de legalább nem kell koalícióra lépni a szocialistákkal, egyedül is tudnak kormányt alakítani. Ez egészen addig tartott, amíg két nap múlva meg nem érkezett Horn Gyula levele, amelyben felkérte koalíciós tárgyalások folytatására az SZDSZ-t. Hát ez tényleg derült égből Horn Gyula volt!

– Tényleg nem számítottak rá?

– Nem. Persze ott volt az a gondolat, hogy négy évvel vagyunk a rendszerváltás után, most lehetne igazi átalakításokat csinálni, tehát be kéne menni a kormányba, másrészt viszont attól féltünk, hogy a szocialisták 54 százaléka mellett nem fogunk tudni labdába rúgni: ha konfliktus van a két párt között, legfeljebb legyintenek egyet. Ezért aztán az asztal körül ülő vezetők a kérdésre, hogy mit kezdjünk Horn ajánlatával, egymás után azt válaszolták, hogy mondjunk nemet. Írjunk egy udvarias levelet, köszönjük meg, hogy gondoltak ránk, és kívánjunk nekik kellemes kormányzást. Wekler Ferenc volt az utolsó hozzászóló, ő ügyvivő volt akkoriban. Most miért döntjük el itt, kérdezte. Előbb nézzük meg, hogy mit ajánlanak, és utána döntsük el, hogy megyünk vagy nem megyünk. Hát ez volt a másik nagy megkönnyebbülés 24 órán belül, hogy hú, de jó, nem kell dönteni. Azt válaszoltuk tehát az MSZP-nek, hogy kezdjük meg a tárgyalásokat. Megszereztük a küldöttgyűlés felhatalmazását, hiszen ott is elmondtuk, hogy ez még nem koalíciókötés, csak a tárgyalások megkezdésére kérünk felhatalmazást. Megkezdődtek a tárgyalások, és persze nyomban kiderültek a két társaság közti rutinkülönbségek. Horn Gyula szinte mindenbe belement, amit kértünk – eljárásjogilag. Személyi kérdésekben és pozíciós ügyekben meg kiválogatta a számára legfontosabb területeket, és ezekhez ragaszkodott. Az SZDSZ azt képviselte, hogy noha 54 százalékuk van, ami elegendő a döntéshozatalhoz, csak velünk egyeztetett döntések születhetnek. Ám mivel ebből nyilvánvalóan konfliktusok lesznek, legyen egy Koalíciós Egyeztető Tanács – a KET –, amely konfliktusok esetén egyeztet és dönt. Meghatároztuk, hogy kik legyenek a tagok.[1] Egyébként meg egy nagyon részletes koalíciós szerződést írtunk, és egy ennél is részletesebb koalíciós programot. Különböző munkacsoportok alakultak, és a program kidolgozásában mindkét

[1] A Koalíciós Egyeztető Tanács tagjai: Horn Gyula, Gál Zoltán, Szekeres Imre, illetve Pető Iván, Kuncze Gábor, Magyar Bálint.

frakció tagjai részt vettek. A folyamat végeredménye egy igazi kormányprogram és koalíciós együttműködési megállapodás lett. Szerepelt benne természetesen az is, hogy a gazdaságot rendbe kell tenni – fehéren-feketén le volt írva, hogy rendezni kell a gazdaság helyzetét –, de kiterjedt minden területre, egészségügyre, oktatásra stb. Tény – és ezt később volt módom elégszer megtapasztalni –, hogy a szocialistákat sohasem zavarta, ami le volt írva, úgy gondolkoztak, hogy fél év vagy egy év múlva úgyis más lesz a helyzet, és majd akkor csinálunk valamit. Mi mindenesetre így álltunk neki a koalíciókötésnek, és amikor minden ki volt dolgozva, beleértve a személyi kérdéseket is, visszamentünk a küldöttgyűlés elé, amely nagy vitát követően megadta a felhatalmazást az SZDSZ vezetésének a koalíció megkötésére.

– Min folyt nagy vita?

– Hát azon, hogy az SZDSZ-ben fontosnak számító emberek, például Kőszeg Ferenc, Tölgyessy Péter, ellenezték a koalíciókötést. Érdekes módon nem az utódpártprobléma állt az ellenkezés középpontjában, hanem az 54 százalék. Azt mondták, politikailag

érthetetlen és értelmezhetetlen egy abszolút többséggel rendelkező párttal koalícióra lépni, ugyanis kizárt, hogy előbb-utóbb nem érvényesítik az 54 százalékukat. Persze voltak olyan megjegyzések is, hogy nehéz lesz megmagyarázni, mit keresünk az előző világ képviselői mellett, ugyanakkor a másik oldalon is voltak érvek, mert azok, akiknek fontosak voltak az SZDSZ gazdasági elképzelései, a koalícióban látták a gazdaság rendbetételének zálogát. A külföldi partnerek meg azt mondták, azért kell erősen megfontolnia az SZDSZ-nek a koalíciókötést, mert Magyarországot a külföldi barátai sokkal hitelesebben tudják képviselni akkor, ha az utódpárt mellett egy rendszerváltó párt is a kormány része. Azt persze nem szabad elfelejteni, hogy Nyugat-Európában abban az időben Horn Gyula nagyon népszerű volt, mindenhol szívesen fogadták, és kitüntetésekkel halmozták el. Volt persze egy harmadik szempont is: mindannyian úgy gondoltuk, hogy ledolgoztunk négy évet ellenzékben, vannak elképzeléseink, szerintünk jól tudnánk csinálni a dolgot, akkor miért ne próbálnánk meg. Egyébként is, mit fognak szólni a választóink, ha lehetőségünk volt rá, hogy megvalósítsuk a programunkat, de nem vállaltuk a kormányzást? A közvélemény-kutatások ugyanis azt mutatták, hogy még a politikai ellenfelek szavazói is azt akarták, hogy az SZDSZ lépjen be a kormányba, és kontrollálja a szocialista pártot. A következő választáson mit fogunk mondani? Hogy szavazzon ránk, mert hátha megint nem vállalunk felelősséget semmiért? Szóval ilyen megfontolások alapján kaptuk meg végül nagyon nagy, mintegy négyötödös többséggel a felhatalmazást a koalíció megkötésére.

– Az SZDSZ értelmiségi holdudvara sem tiltakozott a koalíciókötés ellen?

– A koalíciókötést támogatta. Kevés olyan hang volt, amely ellenezte. Bár hozzáteszem, hogy a Charta[1] idején az értelmiségi táborok eléggé összeértek. De mindig mindenki elfelejti, hogy csak négy év telt el a rendszerváltás óta. Az embernek tényleg volt valamiféle szabadságérzete, és tényleg úgy gondoltuk, hogy kompországot végre oda lehet kötni a Nyugathoz. Erre jött egy múltba révedő kormányzat, Antallé, amelyik meg is hirdette, hogy 1948-ban valami megszakadt, tehát 48-hoz kell visszatérni. Az értelmiségiek többsége 1948 után született, viszont sokan közülük az akkori váltásnak köszönhették, hogy egyáltalán eljutottak az értelmiségi létig, ami nyilván alapélményük volt. De a kormányzat egyértelműen közölte, hogy ami 1948 után történt, az nincs. Amivel egyébként hihetetlen mennyiségű tudást is kidobott az ablakon. Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy az értelmiség elutasította az MDF-kormányt, és garanciát látott arra, hogy ez a szemlélet a koalícióval meg fog változni. Ezért tolta bele az SZDSZ-t az MSZP mellé, hogy mindenféle visszarendeződést megakadályozzon.

– És ők sem fanyalogtak, hogy a kommunista utódpárttal ne?

– Volt fanyalgás, de gyenge. Az teljesen legitim érv volt, hogy nem kell koalícióra lépni egy olyan párttal, amelynek 54 százaléka van. De ezzel szemben állt nagyon sok más érv, többek közt az imént említett, hogy mindenfajta visszarendeződést meg kell akadályozni, és modernizálni kell az országot. Erre volt garancia az SZDSZ, ezért voltak gyengék az ilyen hangok. De én még olyan értelmiséget nem láttam, amelynek ne lennének kétségei. Tardos Marci híres mondása,

[1] A Demokratikus Charta elnevezésű mozgalom 1991. szeptember 26-án alakult meg művészek, tudósok és politikusok kezdeményezésére, akik veszélyben látták a demokráciát. A Chartában léptek fel először közösen az SZDSZ és az MSZP politikusai. A Fidesz kezdetben részt vett a mozgalomban, de 1992-ben kilépett belőle. Lásd, Bozóki András, „A Demokratikus Charta története", *Beszélő*, 1. évf., 2. sz. http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-demokratikus-charta-tortenete

– Megvallom, atyám, ez nem szerelmi házasság.
– Csak rátok kell nézni, fiam...

Pápai Gábor rajza

amely az ügyvivői testület egyik ülésén hangzott el, ahol egy bonyolult gazdasági kérdést vitattunk meg, így szólt: Erről a dologról nekem két, egymással homlokegyenest ellentétes véleményem van, de egyikkel sem értek egyet.

– *Kik tárgyaltak az MSZP-vel?*

– A tárgyaló delegáció tagja volt Pető Iván, Kuncze Gábor, Hack Péter és Magyar Bálint. Ez is bizonyítja, hogy nem a pozíciókról akartunk tárgyalni, mert négyünk közül egyedül én vállaltam kormányzati posztot. Úgyhogy szó sincs arról, hogy mi a hatalomért ácsingóztunk volna, de az SZDSZ története is világosan jelzi, hogy a hatalomért aztán végképp nem! És természetesen az sem igaz, hogy a mögöttünk álló gazdasági szereplők tőlünk várták volna a mannát, azaz a viszonzást a támogatásért. Abban az időben ilyesmiről még szó sem volt. Mindenesetre megkötöttük a koalíciós szerződést, megkezdődött a kormányzás, és nyomban kiderült, hogy még annál is nagyobb baj van a gazdasággal, mint amekkorát korábban sejtettünk. Ugyanis az MDF-kormány választási költségvetést készített, tehát áramlott ki a jövedelem a költségvetésen

keresztül. Ez a jövedelem megjelent a fogyasztásban, csakhogy nem állt vele szemben elégséges árualap, ezért a megnövekedett fogyasztás lényegesen magasabb importot jelentett. Ráadásul a forintot mesterségesen erősen tartották, az erős forint pedig az importot segíti és fékezi az exportot. A jövedelemkiáramlás következtében 7-8 százaléknyi költségvetési hiány alakult ki, az erősödő import és a lassabban növekvő export pedig 3 milliárd dollárt meghaladó fizetésimérleg-hiányt okozott. A költségvetési hiány meg a fizetésimérleg-hiány – azaz az ikerdeficit – olyan folyamatokat eredményezett, amelyek komoly intézkedések nélkül kezelhetetlenek voltak. Így aztán a kormányzat már augusztusban 9 százalékkal leértékelte a forintot, de ez kevés volt, szeptemberben pótköltségvetést kellett benyújtani az Országgyűlésnek. A szocialisták azonban még mindig nem érezték, milyen súlyos a helyzet, így Békesi pótköltségvetését, amely körülbelül 70 milliárdos megszorítást irányzott elő, kiherélték, mintegy 40 milliárdot levágtak belőle. A maradék 30 milliárd semmire se volt elég, úgyhogy a kedvezőtlen folyamatokban nem történt változás, nőtt tovább a hiány. Ebben a helyzetben két pártra szakadt a parlament. Akik korábban kormányoztak, azt mondták, nem kell semmit sem csinálni, hiszen megindult a növekedés, és majd szépen kinövekedjük a problémát. Akik meg a pótköltségvetés mellett érveltek, értelemszerűen a negatív folyamatokat hangsúlyozták.

– *Egyébként miért kínos egy pótköltségvetés?*

– Általában azért, mert ha a kormány elkészít egy költségvetést, és kiderül, hogy rossz, az kínos. Itt nem ez volt a helyzet, számunkra ez nem volt presztízsveszteség, hiszen az 1994-es költségvetést még az előző kormány csinálta. Nekik volt kínos, meg is támadták rendesen Békesi előterjesztését. De Urbán László, a Fidesz egyébként tényleg felkészült gazdaságpolitikusa már a pótköltségvetés vitájában azt mondta, hogy ez így kevés, és ugyanezt megismételte az 1995-ös

költségvetés vitájában is. Egyébként ma is látom, hogy amikor a Bokros-csomagnak kerek évfordulói vannak, megint előállnak a bátrak, hogy újra elmondják, mennyire nem volt rá szükség, kinövekedtük volna a problémákat, vagy éppen azzal jönnek, hogy nem a gazdaságot kellett volna piszkálni, hanem elindítani az oktatás reformját – ami ugye majd csak tizenöt év múlva hoz eredményt. A helyzet azonban tényleg tragikus volt, és ezt csak tetézte a mexikói pénzügyi válság, az úgynevezett Tequila-válság, amelynek következtében olyan mértékben indult meg a tőke menekülése, hogy a mexikói költségvetés és a gazdaság összeomlott, és a nemzetközi pénzügyi szervezetek arra tippeltek, hogy a következő áldozat Magyarország lesz. Tényleg nagyon rossz volt a helyzet. Sőt, továbbmegyek, 1994 decemberében a kormány felkérte a Magyar Nemzeti Bankot, hogy utaljon át egy aktuális fizetnivalót – akkor ugyanis még nem volt kincstár, és az MNB intézte az állam pénzügyeit. Mire a bank visszaszólt, hogy nincs pénz, nem tud utalni. És a következő időszakra is jellemző volt, hogy értekezleteken döntötték el, melyik számlát fizessék ki, és melyiket halasszák. Ami persze annak idején nem kapott nyilvánosságot, úgyhogy a másik oldal zavartalanul hajtogathatta, hogy majd kinövekedjük. Szóval ilyen körülmények között fogadtuk el a következő évi költségvetést, amely még mindig nem az volt, amire szükség lett volna. Így aztán nem fékeződött az import, nem nőtt megfelelő mértékben az export, tovább nőtt a fizetésimérleg-hiány, a bevételek nem a tervezettnek megfelelően alakultak, ráadásul teljesen leállt a privatizáció.

– Miért állt le?

– Ez kormányzati hiba volt. Bartha Ferenc, a privatizációs miniszter előkészítette a HungarHotels privatizációját, ki is írtuk a pályázatot, de a kormány az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy az egészet vissza kell vonni. Bartha Ferenc ekkor mondott le. Hogy miért vonatták vissza, az a mai napig is rejtély. De Horn Gyula úgy működött, hogy erősen hallgatott bizonyos emberekre, adott a véleményükre – azt nemigen lehetett tudni, hogy kik ők. Valószínűleg itt is a háttéremberek működtek. Horn rendszeresen megcsinálta a pénzügyminiszterekkel, hogy miután kormányülésen a pénzügyminiszter elmondta az érveket a javaslata mellett, Horn azt mondta, jó, ez így rendben van, de még konzultálnom kell róla szakemberekkel. A pénzügyminiszterek ilyenkor leginkább ki akarták vetni magukat az ablakon. Nem akárkik voltak pénzügyminiszterek, Békesi, Bokros, Medgyessy, egy hatalmas pénzügyminisztériumi szakértő apparátussal a hátuk mögött, és velük szemben hivatkozott Horn „szakemberekre".

– Kik lehettek ezek? Nagy Sándor MSZOSZ-elnök[1] és köre?

– Például. A történethez még hozzátartozik, hogy folyamatosan érzékelhető volt Horn és Békesi rossz viszonya. Békesi nyilván egyre türelmetlenebb volt, hiszen ő pontosan látta, mi a helyzet, minden adat a rendelkezésére állt a pénzügyminisztériumban, kidolgozta a szükséges intézkedéseket, ám ezeket vagy leverték, vagy csak egy-egy elemét fogadták el. Márpedig Békesi rendszereket épített fel, azaz ha valamelyik elemet kivesszük, a többi sem működik megfelelően. A dolog odáig fajult, hogy egy januári MSZP-frakcióülésen, ahol ő elmondta, mit kell haladéktalanul megtenni, Horn meg azt, hogy korántsem olyan nagy a baj, úgy összevesztek, hogy Békesi ott helyben lemondott. Előállt az a helyzet, hogy nem volt privatizációs miniszter – ez a pozíció később sem lett betöltve –, nem volt pénzügyminiszter, ráadásul Bod Péter Ákost, az MNB akkori elnökét a kormány év végén kipiszkálta a helyéről. Mindehhez hozzátartozott, hogy az

[1] A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSZOSZ) egyike a hat magyar szakszervezeti konföderációnak. 1990-ben a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) utódaként alakult, 2014-ben beolvadt a Magyar Szakszervezeti Szövetségbe (MaSZSZ). Nagy Sándor (1946–2015) megalakulásától volt az MSZOSZ elnöke.

SZDSZ 1994 végén tartott küldöttgyűlésén a résztvevők erősen támadták a párt és a frakció vezetését azzal, hogy a kormány nem csinál semmit, csak az állandó veszekedések mennek. Mert ugye amikor Horn, szokása szerint nyúlpaprikás főzése közben, megígért valamit a körülötte sürgölődő asszonyoknak, ami nemcsak megbeszélve nem volt, hanem teljesíthetetlen is volt, menetrendszerűen kirobbant a balhé: az nem megy, mondtuk mi, hogy semmit nem egyeztet a koalíciós partnerrel. Részt venni sem szeretett a koalíciós egyeztetéseken, később sikerült is nagyjából kiirtania a KET-et. De a közvélemény mindebből azt látta, hogy Horn javasol valami jó dolgot, mire az SZDSZ közli, hogy az elfogadhatatlan, különben is, tessék egyeztetni! Veszekedős koalíció voltunk az emberek szemében. Mindenesetre az említett küldöttgyűlés elfogadott egy határozatot arról, hogy Pető Ivánnak, a pártelnöknek meg kell keresnie a kormányfőt, közölnie vele az SZDSZ követeléseit, és ha ezek nem teljesülnek, kilépünk a koalícióból. És a követelések között hangsúlyosan szerepelt, hogy el kellene végre dönteni, mit akar csinálni a kormány. Tehát volt egy elégedetlen koalíciós partner, amely kilépéssel fenyegetett, nem volt pénzügyminiszter, nem volt MNB-elnök, és a pénzvilág úgy gondolta, hogy a következő ország, amelyik összeomlik, mi leszünk. Így aztán Horn Gyula február 6-ára – Békesi január 28-án mondott le – összehívta azt az egyeztetést, amelyen nemcsak a kormány és a frakciók tagjai vettek részt, hanem egy szélesebb kör, például Nagy Sándor, Vissi Ferenc, a Gazdasági Versenyhivatal elnöke, Tarafás Imre, volt MNB-alelnök és IMF-tanácsadó, Surányi György, szóval ismert bank- és gazdasági szakemberek. És ott volt Kádár Béla, az előző kormány gazdasági minisztere, ami csak azért érdekes, mert akkor még nem számított, hogy valaki a politikai paletta másik oldalának volt prominens szereplője, ha egyszer elismert gazdasági szakember. Kádár Béla az egyik hozzászólásában el is mondta, hogy nem a Horn-kormány hibájából alakult ki a rossz gazdasági helyzet, és ezek az intézkedések igenis szükségesek.

Bokros Lajossal a Parlamentben 1995. március 14-én

„Bokros valóban úgy gondolta, hogy a reformok kritikus tömegére van szükség"

– Kádár Béla mondott még egy nagyon fontos dolgot a maga jegyzetei szerint, hogy nem tartható, hogy a kormányok nem tanulnak egymás hibáiból, tehát semmibe veszik azokat a tapasztalatokat, amelyekre figyelni kellene, ha nem akarják újra elkövetni ugyanazokat a hibákat.

– Így van, és erre majd még kitérek. A Horn-féle megbeszélés két részletben zajlott, február 6-án és 20-án – nagyjából ugyanaz a kör volt jelen mindkét alkalommal –, és azért érdekes felidézni a megszólalásokat, mert világosan látszanak a szerepek. Ott voltak a sumákolók, akik elmondták, hogy igen, ők mindennel egyetértenek, de azért ez se kellene, meg az se, úgyhogy a végén szépen kiherélték volna az egészet. Ott voltak azok, akik igyekeztek megmaradni a fel-

SOMOGYI KÖNYVTÁR 940086 1881 SZEGED

színen, tehát egyetértettek azzal, hogy rendbe kell tenni a dolgokat, de hogy ehhez milyen intézkedések kellenek, arról egy szót sem ejtettek. A jegyzeteimből az is kiderül, hogy azok a javaslatok, amelyeket később a Bokros-csomag részeként elfogadtak – vámpótlék, forintleértékelés stb. –, már ezeken a megbeszéléseken ott voltak az asztalon. Csak a mértékek nem voltak még eldöntve. Horn Gyula viszont nem jutott dűlőre önmagával. Tárgyalt utána a Világbankkal, kapott telefonokat Kohl kancellártól, így végül sikerült eldöntenie, hogy március elsejével Bokros Lajost nevezi ki pénzügyminiszterré, Surányi Györgyöt jegybankelnökké, és ezzel máris megnyugvást hozott mindenkinek, nekünk végképp, mert úgy gondoltuk, hogy most már tényleg a cselekvés következik. Jött az ismert történet, hogy Bokros elvonult megírni a dolgozatát, persze különböző emberek nyilván segítettek neki, és a végén 28 pontban foglalta össze a programját. Bement Horn Gyulához, és azzal jött ki, Horn Gyula ráírta a tervre, hogy „egyetértek". Én ezt később mindig úgy meséltem, hogy Horn különírta – „egyet értek" –, de ez nem volt igaz, láttam a papírt, tényleg egybeírta. Március 11-én, szombaton Bokros eljött tárgyalni az SZDSZ-hez, elmondta, milyen pontok következnek egymás után, mi meg közöltük, hogy támogatjuk. A frakciót nem érte meglepetésként a program, bár voltak benne olyan pontok, amelyek a korábbi vitákban nem szerepeltek, például az egyetemi tandíj. De az a mi programunkban is benne volt. Csakhogy jött másnap a kormányülés, amelyen kiderült, hogy az MSZP-s minisztereket viszont meglepetésként érte a csomag, vagyis a szocialista pártban nemigen működött az egyeztetés. Ennek az lett a következménye, hogy a kormányülésen ketten, Katona Béla, a titkosszolgálatokért felelős tárca nélküli miniszter, és Kovács Pál népjóléti miniszter közölte, hogy lemond, felálltak, és kivonultak a teremből. A kormányülés után jött a sajtótájékoztató, majd a nyilvánosságban elindult a vita. Ami a Bokros-csomagot illeti: ebben az volt az érdekes, hogy voltak olyan elemei, amelyek nagyon rövid távra szóltak,

és a válság azonnali elhárítását célozták. E tekintetben nagyon sikeres volt. Egyszeri forintleértékelés, amelyet csúszó leértékelés követett, egyre csökkenő mértékben; a vámpótlék bevezetése az energiahordozók kivételével mindenre, amit a nemzetközi pénzügyi szabályok meg is engedtek gazdasági válság esetén, és itt is folyamatos csökkenés volt tervezve, egészen a megszűnés pontos dátumáig. A két intézkedés együtt helyreállította a bizalmat, később segítette az exportot, fékezte az importot és növelte a bevételeket. Együttes hatásukként elindult fölfelé a gazdaság, úgyhogy nem lett igazuk azoknak, akik azt mondták, hogy a magyar gazdaság negatív tartományba esik át, és csökkenni fog a teljesítménye. Sőt, 1997–98 végére volt olyan negyedév, amikor már 5 százalékos gazdasági növekedés volt, és fenntartható módon. Voltak aztán a csomagnak olyan elemei, amelyek azt akarták üzenni a társadalomnak, hogy nem lehet ugyanúgy csinálni mindent, ahogy eddig, muszáj változtatni. Ez egy másik világ, másik rendszer, ennek megfelelő átalakításokra van szükség, és ennek megfelelően kell élni. Ilyen volt például a tandíj, noha nevetséges mértékű volt: 2000 forint havonta, ami a költségvetésnek mindössze kétmilliárdos bevételt jelentett volna. És az indoka is teljesen rendben volt: vannak olyan szolgáltatásai az államnak, amelyeket nem mindenki tud igénybe venni, csak egy szűkebb kör, viszont mindenki fizeti. Akkor miért ne várnánk el azoktól, akik igénybe veszik, hogy ők maguk is hozzájáruljanak a költségekhez?

– De ösztöndíjról akkor még nem volt szó, ugye?

– Igen, itt jönnek a problémák. Mert több olyan intézkedés is volt, amely arra irányult, hogy a különböző kifizetéseknél a rászorultság elvét kell érvényesíteni, azaz a magasabb jövedelműek ne kapjanak a többiek pénzéből támogatásokat. De miután rapid módon kellett döntéseket hozni – itt már szó sem lehetett egyeztetési folyamatokról –, és miután Bokros valóban úgy gondolta, hogy a reformok kritikus tömegére van szükség ahhoz, hogy a változások elinduljá-

nak, ezért az intézkedések nem voltak kellőképpen kidolgozva, és meggyőzőek sem tudtak lenni. A tandíjat például biztosan mindenki elfogadta volna, ha együtt van tandíj és ösztöndíjrendszer. Egyszerű ugyanis: aki nem tanul jól, nem kaphat ösztöndíjat. Aki jól tanul, lehet, hogy akkora ösztöndíjat kap, hogy már nem kell tandíjat fizetnie. Ugyan bizony miért kellene mindannyiunknak állnunk az egyetemek rossz tanulóinak taníttatási költségeit? Ez az evidencia sajnos nem jött át. A rendszerváltás utáni időszaknak ugyanis volt egy nagy hibája: a szemben álló oldalak nyomban az Antall-kormány megalakulását követően egymásnak rontottak. Jött a Csurka-[1] meg a Kónya-dolgozat[2] és a többi, aminek az lett a következménye, hogy a pártok szinte mindenben elkezdtek kihúzni a szélső álláspontok felé, így szó sem lehetett együttműködésről. Ráadásul négyévente kormányváltás történt, ezért minden kormány levonta a tanulságot, hogy négy év alatt kell megcsinálni mindent, mert a következő ciklusban úgyis visszavonják az összes kezdeményezésüket. Voltak persze kivételek, még az első időszakban. Antall József 1993 elején összehívta a frakcióvezetőket, és azt mondta nekik, azaz nekünk, mert akkor már én is ott voltam, hogy ezt és ezt akarom csinálni a külpolitikában, de ha ti nem járultok hozzá, és megtámadjátok, akkor inkább hagyjuk. Elmondta, mit akar, mi elmondtuk a véleményünket, hogy az elképzelése alapjában rendben van, ő másfél hónap múlva megcsinálta, és semmiféle politikai probléma nem volt belőle. Amikor bementünk a tárgyalásra, nem volt ott se kamera, se mikrofon, se újságíró, és akkor sem, amikor kijöttünk. Ez egy politikán belüli együttműködés volt. Később sajnos már nem így volt.

[1] Lásd erről Révész Sándor írását, „A reálcsurkizmus diadala", *Népszabadság*, 2007. augusztus 19. http://nol.hu/archivum/archiv-460868-264336

[2] Lásd erről, Révész Sándor, „A Fidesz átmenetele – 1991", *Népszabadság*, 2011. február 13. http://nol.hu/belfold/20110212-a_fidesz_atmenetele-977361

– Hanem hogy?

– Mondok egy példát. Gyurcsány Ferenc az első kormányzása idején, amikor az uniós csatlakozás után, az európai támogatási pénzek érkezése előtt egy olyan nemzeti fejlesztési tervet akart kidolgozni, amellyel minden párt egyetért, összehívott egy megbeszélést a pártelnökök részvételével. Ott volt a Fideszből Orbán Viktor, az SZDSZ-ből én, az MDF-ből Dávid Ibolya, Gyurcsány és a fejlesztésekért felelős kormánytag, már nem emlékszem, hogy Baráth Etele vagy Kolber István. És pont annyi szék volt az asztal körül, ahány meghívott. Orbánék a tanácskozás kezdete előtt szemrevételezték a terepet, és látták, hogy csak egy szék jut a Fidesznek. Ennek ellenére Orbán Martonyi Jánossal állított be, merthogy ő annyira komolyan veszi a tanácskozást, hogy hozott magával egy hozzáértő embert. De csak egy hely van a Fidesznek is, mondták neki, úgyhogy Martonyi úrtól sajnos el kell búcsúznia. Orbán erre kiment az épület elé, és tartott egy rögtönzött sajtótájékoztatót a bejáratnál: hogy akarnak ezek fejlesztési tervet, mondta, ha a szakembereket oda se engedik az asztalhoz. Dávid Ibolya úgy érkezett meg, hogy egy kis kocsin húzta maga után a portugál nemzeti fejlesztési tervet, negyven hatalmas kötetet, és közölte, hogy egy nemzeti fejlesztési tervnek így kell kinéznie, mit akar itt Gyurcsány egy óra alatt megbeszélni. Én megkérdeztem, hogy beszél-e portugálul. Hát azt nem, mondta. A sajtó természetesen ott volt, és mindezt meg lehetett nézni a híradókban. De a lényeg az, hogy látszott, mindenki úgy megy be a terembe, hogy már pontosan tudja, mivel fog kijönni. Tökmindegy, hogy ott mi történik. Teljesen reménytelen volt az egész. Amikor kijöttünk a teremből, engem is kérdeztek, hogy mi volt odabent. Az volt, mondtam, hogy mindenki kiszínezte a magával hozott kifestőkönyvet, majd hazament. Pedig még Horn időszakában is voltak gesztusok a másik oldal felé. De a magyar politikából a rendszerváltás óta hiányzik az, hogy a felek kitűznek együtt egy fontos célt, és

vitatkoznak egymással, amennyit akarnak, de amiben közösen megegyeztek, azt végigcsinálják. Így született meg például a híres svéd nyugdíjrendszer. Amikor látszott, hogy a nyugdíjrendszer össze fog omlani, a pártok leültek tárgyalni, és abban maradtak, kiadják a feladatot a szakmának, hogy találja meg a megoldást. A szakértők letettek három javaslatot, a pártok megvitatták, jó nagy vita lett belőle, de végül némi módosítással elfogadták az egyiket. Majd bárki került kormányra, ezt a programot következetesen végigvitte, ennek köszönhetően a svéd nyugdíjrendszer azóta is jól működik. Nálunk ez elképzelhetetlen volt már akkor is, ma meg már a kommunikáció is megszűnt az oldalak közt. De Horn Gyula idején még legalább kísérletek történtek a közös megállapodásra. Amikor végül beindult a Bokros-csomag, jöttek a különböző kritikák.

– Meg az alkotmánybírósági felülvizsgálat.

– Az volt legerősebb, az Alkotmánybíróság a 170 milliárdos csomagból 40 milliárdot kigyomlált – tandíj, gyes–gyed-kifizetések, rászorultsági elv –, de a csomag nagyobb elemei ettől még működtek. Én azt állítom, hogy ezek az elemek hárították el a válságot, és tették lehetővé, hogy az ország egy másik pályára álljon. Azzal együtt is, hogy a reformlépéseket érintő kritikák akár jogosak is lehettek, mint például a tandíjnál, mert az oktatási rendszer átalakítása nélkül tényleg mit ér az a kétmilliárdos bevétel. Vagy a gyed–gyes-nél: ha nem döntjük el, hogy tényleg a rászorultsági elvet érvényesítjük-e a közpénzek felhasználásánál, tehát csak azokat segítjük, akik tényleg rászorulnak, akkor egy ilyen döntést nehéz végigvinni. A nagyon nagy baj szerintem az, és ez azóta is létezik, hogy a Bokros-csomag megteremtette a fenntartható gazdasági növekedés feltételeit, de ezt követően semmi sem történt a nagy rendszerek átalakítása terén, az egészségügyben, az oktatásban, a szociális politikában, az önkormányzati rendszernél – bár ez utóbbinál történt változás, de mára már kiirtották. Megvoltak az alapok, megvolt a lehetőség, de a következő kormányok ezzel sajnos már nem foglalkoztak. Bár a Fidesz 2000-ig ügyesen továbbvitte a Bokros-csomag által elindított folyamatokat. Igaz, hogy azért tudta megtenni, mert az inflációt folyamatosan alultervezte, és ehhez szabta a nyugdíjak emelését és a különböző intézmények támogatását, majd amikor kiderült, hogy az infláció nem annyi, akkor utólag emelt a nyugdíjakon, mert erre törvény kötelezte, de semmi máson nem. Tehát az is egyfajta megszorítás volt. Orbánék másik nagy trükkje meg az volt, hogy 1998 végén eltörölték az útalapot. Ez úgy működött, hogy az üzemanyag árában volt egy bizonyos százalék, amelyet a forgalmazók kötelesek voltak befizetni az útalapba, évente körülbelül kétszázmilliárdot, ami persze folyamatosan növekedett, és ebből lehetett új utakat építeni és rendbe tenni a régieket. Ezt az alapot szüntette meg Orbán, de persze a benzin árát nem csökkentette ugyanennyivel, úgyhogy szert tett évi 200–250 milliárd forintra, amiből Széchenyi Tervet és egyebeket csinált. Az utak lerohadtak, az útépítések évekig álltak, de a látványos bűvészkedésre volt pénz, anélkül, hogy a pénzügyi-gazdasági egyensúlyt rontotta volna. Így ment ez egészen a 2000-ben elfogadott kétéves költségvetésig, mert az már felborította az egyensúlyt, a lakástámogatási rendszer következtében pedig – amely megint olyan intézkedés volt, amelynek nyomán a spekuláció rendesen beindulhatott, olcsón sok pénzhez lehetett hozzájutni, lehetett venni két-három-négy lakást, és kiadni – 2003-ban már 250 milliárd forintos többletkiadása keletkezett a költségvetésnek, és ez tovább nőtt volna, ha nem állítjuk le.

– Orbán Viktor vajon mihez kezdett volna ezzel a költségvetési hiánnyal, ha nem bukja el a 2002-es választást? Mert nyilván ők is tudták, hogy ez a lakástámogatási rendszer nem fenntartható.

– Valamit biztosan kitalált volna, van elég fantáziája hozzá. Amikor 2010-ben az Európai Unió nem engedte meg neki, hogy 7-8 százalékra növelje a hiányt, lenyúlta a magánnyugdíjpénztárakat.

Az uniós szerződés aláírására Athénba induló magyar küldöttség, 2003. április 16.

Mindenesetre az azóta sem változott, hogy nincs egyetlen olyan cél sem, amelyben a magyar politikai pártok egyetértenének. Az idők kezdetén legalább az európai uniós csatlakozás szükségességében, a külpolitikában egyetértés volt, de amikor 2003 áprilisában kiutaztunk Athénba, hogy aláírjuk az uniós csatlakozási okmányt, akkor Orbán Viktor külön utazott, nem jött velünk a kormánygéppel, és a küldöttséggel se volt hajlandó együtt mutatkozni.

– Annak mi volt az oka, hogy a Bokros-csomag némelyik eleme – például a tandíj, a fogászati kezelés ingyenességének megszüntetése – megmaradt népnevelő intézkedésnek, és nem épült rájuk rendszer vagy reform?

– Elsősorban az, hogy ilyen rövid idő alatt nem lehet kiépíteni egy rendszert. A másik oka az volt, hogy ilyen nagy átalakításoknál valamiféle társadalmi-politikai konszenzusnak lennie kell. Molnár Lajos egészségügyi reformjánál – erről majd később részletesen beszélünk – ugyanez volt a probléma: senkivel nem lehetett egyeztetni.

A párbeszéd-képtelenség tehát nemcsak a pártokra igaz, hanem igaz az orvosokra, az orvosi kamarára, a szakszervezetekre. És emiatt az egészségügyben egyik kormány sem csinál semmit. A Bokros-csomag időszakában is úgy ment a dolog, hogy a kórházak eladósodtak, és amikor már tarthatatlan volt a helyzet, töröltük az adósságukat, majd a folyamat kezdődött elölről. Orbánék ugyanezzel küszködnek, csak éppen ők kilencévnyi kormányzás után. Persze most érdekes dolog kezd kialakulni. Ugye az SZDSZ annak idején több-biztosítós modellt akart – erről nyilván beszélünk majd részletesebben. Ez úgy nézett ki, hogy mindenki biztosított, a biztosítónak meg kell küzdenie azért, hogy én vele szerződjek, ne a másikkal, ráadásul az a rémisztgetés sem volt igaz, hogy a nyugdíjasokkal majd nem szerződnek, mert a társadalombiztosítás a nyugdíjasokra többlettámogatást adott volna, hiszen az egészséges fiatalokkal szemben a betegségekkel küszködő idősek szerződését ösztönözni kell a biztosítónál. Majd ezek után jött volna a második lépcső, hogy aki többletszolgáltatást akar, az megrendeli a biztosítónál, és a biztosító számol el a kórházzal. Ezt ugye azzal a tetves – bocsánat, szociális – népszavazással kinyírták, és most nézzünk körül: egyre szaporodnak a magánintézmények, akinek pénze van, az odamegy, és zsebből fizet, az összes többi meg meghalhat a sürgősségi osztály folyosóján. És ma már ott tartunk, hogy az orvosok úgy kereshetnek 5-6-700 ezer forintot, hogy közben a kórház infrastruktúráját használják a magánrendeléseik kiegészítéseként, vagyis egy teljesen rendezetlen állapot alakult ki. Matolcsy György már elkezdte mondogatni, hogy önkéntes egészségbiztosítási pénztárakat kell létrehozni. Az „önkéntes" azt jelenti a mi reformelképelésünkhöz képest, hogy akinek pénze van, az majd be tud lépni a pénztárba, a többi meg továbbra is ott haldoklik a folyosón. A mi több-biztosítós modellünkben tényleg mindenki biztosított lett volna. Az más kérdés, hogy ilyen körülmények között csak úgy lehet reformot csinálni, ahogy Bokros Lajos meg Molnár Lajos csinálta: tört-zúzott maga

körül, és közben persze hibákat követett el. Nem biztos például, hogy be kellett zárni a BM Kórházat vagy az OPNI-t, az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetet.

– A Bokros-csomaghoz hogyan viszonyult a liberális értelmiség?

– Természetesen elfogadták a következményekkel együtt, egy elemet kivéve. Ugyanis a tiszteletdíjakra 48 százalékos társadalombiztosítási járulékot vetett ki Bokros – na ezt nem fogadták el! Mindenki mást meg lehetett szorítani, de őket nem. Persze tényleg vitatható volt a dolog, mert ha valaki ír egy regényt, az nem annak az évnek a teljesítménye, benne van évtizedek élményanyaga, tapasztalatai, olvasmányai, másfelől viszont így járt volna utána egészségügyi ellátás és nyugdíj, és az se lett volna rossz. Olvasom manapság, hogy milyen kevés főként az előadóművészek nyugdíja, pedig annak idején elég jó tiszteletdíjakat kaptak, és ha járulékot fizettek volna utána, most nem kéne panaszkodniuk. Szóval volt racionális elem a társadalombiztosítási járulék kivetésében, de ez megint abba a kategóriába tartozott, hogy nem igazán volt rá szükség, csak éppen a „reformok kritikus tömege" szövegbe ez éppúgy beletartozott, mint a tandíj. A tandíjra egyébként szükség lett volna, csak nem úgy és nem akkor. Több ezer fős tüntetések voltak ellene.

– Bokros becsületére legyen mondva, hogy oda is állt a tüntetők elé.

– Hogyne! Sőt, körbenézett, és azt mondta: Hatezer forintos Adidas cipőben idejössz tüntetni a kétezer forintos tandíj ellen? Ezt művelte a pulpitusról. De erről, hogy Bokros kiállt a diákok elé, eszembe jut egy másik történet. 1994 végén, amikor komoly problémák támadtak a kifizetésekkel, a kormány elég nagy vita után úgy döntött, hogy a tizenharmadik havi béreket nem tudja kifizetni decemberben, csak januárban. Én ezzel nagyon nem értettem egyet, én voltam felelős a rendőrök, tűzoltók, polgárivédelmisek, határőrök, az önkormányzatoknál a pedagógusok béréért, és ők várták a pénzt. Volt

Békesi Lászlóval

előtte négy év, amikor a gazdaság teljesítménye húsz százalékot esett vissza az életszínvonallal együtt, szóval lett volna helye annak a tizenharmadik havi fizetésnek. De a kormány leverte az ellenállásomat. Ezután Békesi irodájában fogadtuk a tűzoltók küldöttségét, ők voltak messze a legrosszabbul fizetettek már akkoriban is. Néhányan a feleségüket is elhozták, és az egyik asszony, egy pici gyerekkel a karjában, azt mondta, hogy neki akart karácsonyra ajándékot venni, de nem fog tudni, ha nem kapja meg a pénzt. Megrázó volt. Álltunk ott Békesivel, végül ő mondta ki, hogy nem tehetünk semmit, a kormány döntött így. Mindez a híradó kamerái előtt zajlott, nem bújtunk el, nem mondtuk azt, hogy majd készítünk a tűzoltóknak életpályamodellt, hogy 2086-ra utolérjék az osztrák tűzoltókat, hanem megmondtuk, hogy nincs pénz. Gyula este az egész jelenetet megnézte a híradóban, majd azonnal felvette a telefont, és felhívta a sajtót – nem minket –, hogy mi az, hogy nincs pénz, most bejelenti, hogy a tizenharmadik havi bér felét igenis kifizetjük. Persze

megint kitört a balhé köztünk. Reggel a Naptévébe mentünk be mi ketten. Gyula felháborodva közölte, mi az, hogy a pénzügyminiszter meg a belügyminiszter nem akarja kifizetni a tizenharmadik havi pénzt, hiszen az jár az embereknek. Én meg mondtam, hogy nem én döntöttem így, Gyula, hanem a kormány. És az a helyzet, hogy ha valaki fut elöl, a többiek meg utána, azt olimpiának hívják, nem kormányzásnak. Mire Horn azt mondta, hogy ilyet kétszer lehet vele megcsinálni, először és utoljára. Bele az adásba. Az más kérdés, hogy utána küldtem ajándékot annak a kisgyereknek.

„Gyula rám nézett, talán egy könnycsepp is kicsordult a szeméből"

– Bokros miért mondott le?

– Az történt, hogy mindig, amikor akadályba ütközött – mondjuk valamelyik előterjesztését támadta a kormány vagy a miniszterelnök –, Bokros közölte, hogy akkor ő lemond. Jó, beszéljük meg, mondta Horn, leültek kettesben, megegyeztek, Bokros maradt. Én öt-hat ilyen esetre emlékszem, a végén már elég kínos volt. Aztán egyszer Horn besokallt. Nem emlékszem a konkrét ügyre, tehát nem lehetett olyan fontos, arra viszont emlékszem, hogy valamiféle politikai sportrendezvényen vettem részt, focizni vagy kosárlabdázni kellett, és kihívtak a pályáról, hogy a miniszterelnök keres telefonon. A miniszterelnök közölte velem, hogy Bokros Lajos benyújtotta a lemondását, ő meg elfogadta. Bazmeg, Gyula, mondtam neki, mert vele lehetett így beszélni, aztán már nem is volt kedvem visszamenni a pályára. De mesélek még valamit. A koalíciós tárgyalások legvégén, amikor már megállapodtunk abban, hogy melyik párt melyik minisztériumot és államtitkári funkciót kapja, megegyeztünk a személyekben is. Mert ugye voltak vegyes minisztériumok, ahol a miniszter MSZP-s volt, de az államtitkárságot az SZDSZ kapta, és fordítva, azaz egymás kezét-lábát figyeltük: a bizalom jegyében mindkét párt igyekezett a másik nyakába ültetni a saját emberét. Ezután egyeztünk meg a személyekben. Én valamilyen programra kimentem Bécsbe, majd hazafelé jövet hallgatom a rádiót; bemondják, hogy Horn Gyula sajtótájékoztatón ismertette a koalíciós kormány összetételét, és felolvassák a névsort. Gazdasági miniszter: Pál László. Hívtam Gyulát, nem értem el, de másnap reggel rögtön bementem hozzá: Gyula, abban maradtunk, hogy a gazdasági miniszter Medgyessy Péter lesz. Ezt elfogadta az SZDSZ, erre te bejelented Pál Lászlót. Talán szólhattál volna, mert most tőlem kérdezi mindenki, hogy ez mi a fene. Gyula rám nézett, talán egy könnycsepp is kicsordult a szeméből, és azt mondta: tudod, szegény Péter... Mondom, mi van a Péterrel. Hát szegény... Ne is kérdezd... Gyomorrák. Hónapjai vannak hátra. Nem lehet kitenni annak a stressznek, amivel a kormányzás jár, ezért inkább így döntöttem. De ne mondd el senkinek, mert ez bizalmas információ. Én ugye nem mehettem oda Medgyessyhez azzal, hogy te Péter, tényleg meg fogsz halni novemberre, vagy még húzod egy darabig. Visszamentem az SZDSZ-be, gyerekek, ez van, tudomásul kell venni. Medgyessy azóta is köszöni szépen, jól van. Amikor aztán 1995 januárjában Békesi lemondott, szóltam Gyulának, hogy mégis hogy állunk ki így a világ elé, hogy se pénzügyminiszter, se jegybankelnök, se privatizációs miniszter. Miért kellett ezt csinálnod? Gyula rám nézett: ne is mondd, szegény Laci... Mi az isten van már megint, most ezzel a szegény Lacival? Hát, tudod, zsarolják, mondta Gyula. Van egy felvétel még 1989-ből vagy 90-ből, amikor táskában átadnak neki pénzt Bécsben. Hát én ezt nem hiszem el, mondtam. Én viszont láttam a felvételt, így Gyula. Megint ott álltam, hogy mit csináljak. Menjek oda Békesihez, hogy te Laci, tényleg van egy felvétel arról, hogy kenőpénzt veszel át? Hát még a feltételezés is sértő! Hagytam a csudába, ráadásul Bé-

kesit ismerve úgyse lehetett volna visszacsinálni, ha egyszer nyilvánosan bejelentette, hogy lemond. Vagy egy másik eset: amikor a rendőri vezetőket le akartuk váltani, nagy vita volt köztünk, mert én nem akartam elmozdítani Pintér Sándort és Túrós Andrást. Ez a két erős embere volt a rendőrségnek, de elég lett volna, ha kirúgjuk alóluk Bodrácska Jánost meg Valenta Lászlót, mert ebből rájönnek, hogy vége a játéknak. Gyula azonban azt mondta, vagy mindenkit, vagy senkit.

– Miért?

– Nem tudom. Gyula ilyen volt. Biztosan megkonzultálta a dolgot a „szakértőivel". Szóval nem tudtunk zöld ágra vergődni. Én éreztem, hogy ha mindenkit kirúgunk, abból nagy balhé lesz, ha viszont csak a gazdasági embert, az jó lesz figyelmeztetésnek. Megjegyzem, azóta is ő, Valenta Laci a Pintér-féle birodalom gazdasági embere. Bodrácska, az akkori budapesti főkapitány meg elveszítette a tekintélyét az alárendeltjei körében. Az egyik rendezvényen például, ahol ellenőrizni akarta a szolgálatot teljesítő rendőröket, egy Porschéval jelent meg. Nem az övé volt ugyan, kölcsönkapta, de senki nem valamilyen irgalmas szamaritánusra gondolt kölcsönadóként, hanem valamelyik bűnözőre. Az ilyesmi pedig nem tesz jót egy rendőri vezetőnek. Na mindegy, csütörtök éjjel 11 óra volt, és még mindig nem tudtunk megállapodni Gyulával. Abban maradtunk, hogy péntek reggel most már tényleg jutunk valamilyen döntésre, és addig nem szólunk senkinek. Megyek be péntek reggel Gyulához, a kocsiban cseng a telefon, a *Népszabadság* újságírója, Vajda Péter keres: Jó napot kívánok, miniszter úr, azt szeretném kérdezni, hogy ma tényleg leváltják-e az egész rendőri vezetést. Mondom, nem tudom, miről beszél, honnan szedi ezt. Hát tudja, hogy van ez, vannak az embernek kapcsolatai. Beérek Gyulához, és mondom neki, Gyula, abban maradtunk, hogy nem szólunk senkinek. Én még a nejemnek se mondtam el, ez a Vajda meg felhívott fél nyolckor, hogy mi

van a rendőri vezetők leváltásával. Csak tőled tudhat róla. Miért volt erre szükség, kényszerhelyzetet teremtettél. Én nem beszéltem senkivel, tiltakozott Gyula, majd hirtelen a homlokára csapott: Tudtam! Mit tudtál? Tudtam, hogy lehallgatnak! De ki hallgatna le téged, Gyula? Tudtam, hogy ezek ott lehallgatnak – és kimutatott a Kossuth tér másik oldala felé, ahol valami amerikai kulturális intézetnek voltak irodái. Te Gyula, mondom, rendben van, hogy Medgyessynek rákja van, Békesi korrupt, de az amerikaiak mi az istenért Vajdát hívták fel a tőled lopott információkkal? Na, ilyen volt a Gyula.

– Maradva a Bokros-csomagnál: nem az volt a baj, hogy a közvélemény nem volt tisztában azzal, miért van szükség rá? Hogy honnan hová tartunk, és miért? Ahogy Gyurcsány reformterveinél is probléma volt, hogy próbálta ő elmagyarázni, mire mennek ki a reformok – például az amúgy remek őszödi beszédben az anyja esetén keresztül azt, hogyan működik az egészségügy...

– Egy lószart, mama!

– Igen, arra gondolok. De senki nem segített neki abban, hogy a hétköznapi életre vetítve is elmagyarázzák nap mint nap, miért érdeke mindenkinek a reform. És ez a Bokros-csomag idején sem történt meg. Nem mondták el például, mit jelent az az emberek fizetésére és hétköznapi életére nézve, ha összeomlik az állam. Miért nem?

– Hát magyaráztuk többen is. De abban a pillanatban, ahogy az ember elkezdi magyarázni, a sajtó természetesen megkeresi az ellenzéket, az meg azt mondja, hogy ez nem igaz, mert elindult az export növekedése, nőttek a jövedelmek, ezzel együtt a fogyasztás is, tehát túl vagyunk a nehezén, és mindjárt kinövekedjük a bajt. Ezek meg ott a kormányban hazudnak, mert hülyék, és most, az intézkedéseik következtében majd tényleg lesz összeomlás. Blablabla. Gyurcsánynál más volt a helyzet. Gyurcsányról én sokkal jobb véleménnyel vagyok, mint a köz, de a palit egyszerűen agyon kéne ütni, nincs mese. A jegyzeteimben van olyan rész, amely a 2006-os választást követő egyeztetésről szól. Az egyik gazdasági kamarás felszólaló azt mondta, hogy ezt az intézkedéscsomagot meg kell csinálni, de bizony fájni fog. Mire Gyurcsány az egyeztetés után kiült sajtótájékoztatóra, és az volt az első mondata, hogy nem kell félni, nem fog fájni. Feri ilyen. Számtalanszor megtörtént, hogy előadta, mit fog csinálni. Én meg mondtam neki, hogy Feri, ez nem olyan egyszerű, végig kellene futtatni az apparátuson, ott jobban látják az összefüggéseket, mert ebből így balhé lesz. De az apparátusban hónapokig szarakodnak vele! Annyit szarakodnak, amilyen határidőt adsz nekik. Nem, azt nem lehet kivárni, most csinálom meg. Megcsinálta. Három hónap múlva meg azt mondja: hú, igazad volt, tényleg jó nagy balhé lett, kár, hogy nem hallgattam rád, de van most egy ötletem… És kezdődött elölről az egész. Az az igazság, hogy a pasas jól gondolkodik, abba az irányba menne, amelyikbe szerintem is menni kell, tisztességes, mert már nem kell vagyont gyűjtenie – hogy az elején hogy volt, azt most hagyjuk –, érzelmei vannak, tehát neki tényleg fontos

ez az ország meg a szegény ember, jó a beszélőkéje, nagy a munkabírása, tehát mindenféle jó tulajdonsága megvan, még Orbánnál is inkább, ez világosan látszik abból is, ahogy leverte azon a bizonyos 2006-os tévévitán,[1] ugyanakkor képtelen nem kalandozni. Volt a száz lépés meg az ötven ugrás, meg a huszonöt fekvőtámasz, és ezek két-háromhónapos intervallumokkal követték egymást.

– Az ő magyarázata szerint azért, mert valahogy mozgásban kellett tartania a tespedésre hajlamos pártját. Hiszen ő nem épített ki diktatúrát sem a pártjában, sem az országban azért, hogy tűzzel-vassal keresztülverje az elképzeléseit. Tehát mondhatnánk azt is, hogy Gyurcsány demokrataként, Orbán meg autokrataként használta a tehetségét.

– Kétségtelen, hogy Medgyessyt követően, akivel azért voltunk elégedetlenek, mert úgy ítéltük meg, hogy csak sodródik az eseményekkel, Gyurcsány határozott, a körülményekre reagáló, a *status quót* megváltoztató politikai kormányzást ígért. A kormányzat működése abszolút demokratikus volt, mutatják ezt a rendszeres egyeztetések, a sokszor végeláthatatlan értekezletek, ugyanakkor az is kétségtelen, hogy hihetetlenül türelmetlen: ha meg van győződve róla, hogy egy adott intézkedés választ ad a problémára, akkor habozás nélkül, azonnal cselekedni akar. Szerintem arról van szó, hogy Gyurcsánynak fékezhetetlen az agya. Tehát vannak időszakai, amikor egyszerűen nem működik a kontrollja. Nem mond olyat az ember, semmilyen körülmények között, hogy öregecskedő feleség[2]. És

[1] A Gyurcsány–Orbán-vita, 2006. április 5. https://www.youtube.com/watch?v=auf55j8PhhI

[2] A Magyar Televízió reggeli műsorában, a Napkeltében 2004. szeptember 2-án Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt a költségvetéssel szemben támasztott igényekről a következőt mondta: „Akinek öreg, öregecskedő felesége van, az fiatalabbat, akinek rendetlen gyereke van, az rendesebbet megérdemelne-e? Persze hogy megérdemelnék!" A kijelentést sajtókampány követte a jobboldali médiában, megszólaltak jobboldali politikai szereplők és a jobboldalhoz kötődő civil szervezetek is: a „családi értékeket ért támadás" feletti felháborodásukat kívánták kifejezni.

nem terroristázza le a szaúdi futballistákat, még viccből sem.[1] Ő viszont szórja magából az ilyen kiszólásokat. Itt volt nemrégiben ez az Orbán titkos bankszámlája ügy. Gyurcsány egy Békés megyei gyűlésen számolt be róla, hogy ő látott egy számlát, amely Orbán svájci bankszámlakivonata volt. Csak hát volt a teremben egy újságíró is, úgyhogy a dologból országos hír lett. És Feri még akkor sem azt mondta, hogy láttam, de nem hittem el, hanem megerősítette a dolgot: meg fogja szerezni, mondja, és nyilvánosságra fogja hozni. Gyalogol bele még jobban a mocsárba, és a végén azt mondja, hogy hát sajnos nem sikerült. Annak idején, amikor 1998-ban a Fidesz-kormány megalakult, én is kaptam két ilyen dokumentumot, illetve kapott a sajtó, a *Népszabadság* és a *Népszava*. Egyik sem hozta nyilvánosságra, mind a kettő elhozta hozzám. Akkor már Kövér László volt a titkosszolgálatokat felügyelő miniszter, és az egyik papírban, amelyet megkaptunk, az állt, hogy a titkosszolgálatok egyik főosztályvezetője feljegyzést ír a miniszternek arról, hogy az ellenzék egyre erősebben támadja a kormányzatot, tudnunk kellene, mikor milyen támadás várható, ezért rendszabály alkalmazását javaslom a vezető ellenzéki politikusok ellen. Az ő nyelvükön ez azt jelenti, hogy megfigyelés, lehallgatás. Aláírás, pecsét. Ezt a papírt hozta el hozzám a *Népszabadság*. Elolvastam, gyanús volt. Azt mondtam magamban, hogy pont egy ilyen feljegyzésre várnék, ha balhét akarnék

[1] Az MSZP születésnapi rendezvényén, 2005. február 5-én Selmeczi Tibor humorista a *Heti Hetes* című tévéműsort parodizáló „Heti Ötös" vezetőjeként azt kérdezte Gyurcsány Ferenctől, miért tekinthető a magyar labdarúgás dicsőségének a szaúdi válogatott ellen elért döntetlen. A kormányfő azt válaszolta: „A szaúdi királyságot nagyon sokszor vádolják azzal, hogy igazából a világ terrorizmusának legaktívabb pénzügyi támogatói közé tartoznak bizonyos családok. És én azt gondolom, hogy a szaúdi focisták között nagyon-nagyon sok terrorista is volt, a mi fiaink pedig halált megvető bátorsággal küzdöttek ezen terroristák ellen, és ilyen esetben a döntetlen idegenben, ez egy fantasztikus eredmény." A buta viccet, amelyért néhány nap múlva Gyurcsány bocsánatot kért, azóta is felemlegeti a teljes magyar sajtó.

csinálni, erre tessék, valaki felkínálja nekem, hát ez nem igazán életszerű. Elraktam a táskámba, és mondtam a Népszabinak, hogy ezen gondolkodnom kell, egyelőre ne csináljanak semmit. Majd rá egy hétre jött a *Népszava*, hogy kaptak egy anyagot, de nem merik nyilvánosságra hozni, nézzem már meg. Ez a zsidó származású politikusokat és értelmiségieket sorolta fel, zárójelben az előző nevükkel, és az állt benne, hogy erőteljes kapcsolatok kezdenek kialakulni köztük és Izrael között, tehát meg kellene figyelni ezeket a kapcsolatokat. És itt is szerepelt a javaslat, hogy vezessenek be „rendszabályt". A dokumentumot ugyanaz a főosztályvezető írta alá. Hát én fogtam a két papírt, egymásra tettem őket az ablak előtt, és a fényben jól látszott, hogy az aláírás mind a kettőn ugyanott metszette át a pecsétet, amelyet rányomtak. Na most ilyen nincs! Nyilvánvaló volt, hogy egy valódi iratról kimásolták az aláírást meg a pecsétet, és föléje gépelték a szövegeket. Úgyhogy mind a két újságnak szóltam, hogy ez hamisítvány.

– Miért csinálták vajon?

– Mert ha mi ezt beszopjuk, hogy antiszemitizmus van, meg a képviselők lehallgatása, és bemutatunk egy hamis dokumentumot, akkor ők azt mondhatják, hogy na tessék, már hamisítanak is. De olyan fénymásolatot is láttam, Simicska és Orbán aláírásával, amelyben arról állapodnak meg, hogyan osztják el a pénzeket. Ugye ment a duma, és volt is benne valami, hogy a Fidesz részvénytársaságként működik, és a pénzt is így osztják el: a legnagyobb részvényes Orbán, a legkisebb meg, mondjuk, Rogán abban az időben. Az illető behozta ezt a papírt, és kért érte húszmillió forintot. Mondtam neki, hogy kenje a hajára, és takarodjon innen. Biztos, hogy ez is hamisítvány volt. Az a helyzet, hogy a Fidesszel nagyon rosszat húzott az ország. Az első pillanattól kezdve, noha ez nem volt rögtön világos, ez a párt egy rossz minőségű, gátlástalan rablóbanda volt.

– És aki nem ilyen volt, azt Orbán folyamatosan eltávolította, kiszorította.

– Igen, de egy részüket aztán visszaengedte kisebb pozíciókba, azaz máig jövedelmet biztosít a számukra, ilyen például Tirts Tamás. Ők elvannak még a perifériákon. Fodor Gábort viszont, akiről nagyon rossz véleményem van, nemcsak Orbán vágta ki,[1] nekem is ki kellett volna tennem a pártból.

– De abban nincs igazság, amit a Fidesz-barátok évtizede mondanak vagy sejtetnek, hogy a fideszesek azért romlottak el ennyire, mert az MSZP meg az SZDSZ folyton átverte, csapdába csalta, kijátszotta, leszólta őket, azaz ők így szocializálódtak a politikában, ezeket a módszereket vették át.

– Nem hiszem, hogy így lett volna. Az 1992-es székházbalhéba[2] nem mi csaltuk bele őket, és azt a csapdát se mi állítottuk fel, ami csak később derült ki, hogy a pénzt szépen magánvagyonná alakították, úgy, hogy még a többi fideszes vezető se tudott róla. Az lehet, hogy igaz, noha én nem tapasztaltam, hogy az SZDSZ-es értelmiséggel szemben voltak kisebbrendűségi érzéseik, vagy hogy ez az értelmiség kioktató módon bánt velük.

[1] Miután Fodor a választmányi elnöki posztért vívott harcban alulmaradt Szájer Józseffel szemben, 1993 végén – Molnár Péterrel, Ungár Klárával és még 200 párttaggal együtt – kilépett a Fideszből, lemondott parlamenti mandátumáról. Nem sokkal később csatlakozott az SZDSZ-hez. Az Orbán–Fodor-konfliktusról lásd: Wéber Attila, „A belgák pártja", *Beszélő*, 6. évf. 13–14. szám. http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-belgak-partja; illetve Petőcz György, *Csak a narancs volt*, Irodalom Kft., Bp., 2001.

[2] „Az MDF–Fidesz-székházügy", *k-monitor.hu*, dátum nélkül, https://k-monitor.hu/adatbazis/cimkek/mdf-fidesz-szekhazugy; illetve „25 éve lett vége az ártatlan srácok korszakának", *Index*, 2018. január 10. https://index.hu/belfold/2018/01/10/fidesz_szekhaz_botrany_mdf_tiszti_kaszino_1993_orban_viktor_simicska_lajos_varga_tamas/

– Hát nemcsak a liberális értelmiséget érte ez a vád, hanem az egykori demokratikus ellenzék tagjait is, akikből politikusok lettek, Demszkytől Kis Jánosig.

– Persze, valakinél olvastam, hogy Haraszti Miklós valamilyen rendezvény előtt odalépett Orbánhoz, és megigazította a nyakkendőjét, amit állítólag Orbán rossz néven vett. Viszont amikor az SZDSZ alakult, a Demokraták Szövetsége nevet választották, de a Fidesz akkor már Fiatal Demokraták Szövetségeként dolgozott. Tehát ez úgy nézett volna ki, hogy van a Demokraták Szövetsége, meg van a KISZ-ük, a Fiatal Demokraták Szövetsége. A Fidesz kérte, hogy változtassanak nevet, amit meg is tettek. Egyébként tény, hogy már 1990-től figyelte egymást a két párt, főként a Fidesz minket, hogy még véletlenül se mondja ugyanazt, mint a másik. Ami nem volt könnyű, mert abban az időben a szakértői hátterünk még összeért. Ha egy-egy törvényjavaslat vitájában felszólalt a Fidesz meg az SZDSZ képviselője, sokszor nemigen volt különbség a mondandójukban. A Chartában először részt vettek, majd közölték, hogy na, ezt nem. Vagy: amikor a kormány előállt a reprivatizációs javaslattal, a Fidesz természetesen ellenezte, mi meg, mivel nem akartuk ugyanazt mondani, amit a Fidesz, kitaláltuk a már említett *vouchert*. Az tényleg a világtól eléggé elrugaszkodott ötlet volt, mert nem mindenki kíván tőzsdézni.

– Én például máig nem tudom pontosan, hogyan működik a tőzsde.

– Én tudom, ezért nem megyek oda. Már nem emlékszem pontosan, 2008 elején vagy öröklésből származóan, vagy azért, mert eladtunk valamit, volt hétmillió forintunk. Hát, mondom, ez azért már olyan összeg, amit érdemes lenne befektetni. Más ügyből kifolyólag találkoztam valakivel, aki azt mondta, úgy tudja, hogy az OTP olyan akvizíciókat indít, amelyek következtében a részvényeik értéke felmegy majd 10-12 ezer forintra. Hazamentem, megnéztem az

OTP-részvényeket: 7400 forinton álltak. Na, mondom, itt az alkalom, ez biztosnak látszik, úgyhogy vettem OTP-részvényeket a hétmillióért. Majd jött a pénzügyi világválság, az az üzlet, amelyről hallottam, nem jött létre, viszont a részvények elindultak lefelé. Én már eltakartam a szememet, hogy ne is lássam, mi folyik: 7400-on vettem, és lement 1300-ig is a részvények ára. Aki tőzsdézik, azonnal eladja a papírt, mihelyt elindul lefelé, és amikor úgy érzi, hogy elérte a mélypontot, megint vásárol. Tehát megtöbbszörözhettem volna a pénzt, ha azonnal eladom a részvényeket, majd 1300-on újra bevásárolok, és 5000-en eladom. De hát nem tettem. Aztán úgy két év múlva, amikor a papír ára megint elérte a 7000-et, utasítottam a bankot, hogy ha eléri a 7400-at, adja el a fenébe. De hát megint lement az ár, úgyhogy amikor megint emelkedett, és elérte a 6100-at, azt mondtam, ebből elég, és eladtam. Most 12 ezer körül tart. Tanulság: akinek csak ennyi pénze van, ne tőzsdézzen! És persze az se, aki nem érti ezeket a mechanizmusokat, márpedig én nem foglalkoztam mélyrehatóan a tőzsdével.

– Én életemben egy ilyen típusú hibát követtem el. Amikor a Leicester City nevű angol focicsapat 2016 januárjában, a bajnokság félidejében, az élen állt, nem fogadtam arra, hogy megnyeri a bajnokságot. Állandó nézője vagyok az angol focinak, tudtam, hogy van rá esélye, mert úgy hozta a véletlen, hogy akkoriban az összes nagy csapat gödörben volt, de egyszerűen nem jutott eszembe, hogy létezik olyan, hogy fogadóiroda, és tíz fontot érdemes megkockáztatni. Ötezerszeres pénzt fizetett. Elestem vagy 17 millió forinttól.

– Én már erről is leálltam. Az amerikai kosárlabda-eredményeket elég jól el szoktam találni. Kivéve akkor, ha megjátszom. Csináltam mindenféle kombinációkat, négy meccset, öt meccset, és amikor papíron csináltam, működött. Ezer forintokért játszottam, gondoltam, majd mindig azt játszom el, amit nyerek. Hát hamar abba lehetett hagyni, mert csak vesztettem. De az első két ciklusban volt egy képviselőnk, aki eladta a vidéki lakásukat, felköltöztek Pestre, de először csak béreltek lakást. És otthon állt a pénze. Azt mondta, hogy van tízmillió forintom, felírta a papírra, hogy tízmillió, és elkezdett papíron részvényeket venni-eladni, venni-eladni, és egy év múlva már tizenhat milliója volt, papíron. Ez a dolog működik, mondta, és berakta a tőzsdére az összes pénzt. És tényleg megduplázta, abból vettek lakást. De ez szerintem nagyon ritka. Molnár Lajos meg azt csinálta 2006-ban, hogy a koalíció nyerésére játszott, vagyis arra, hogy a tőzsde megerősödik – átmenetileg igaza is lett. Betett egy nagyobb összeget, és amikor a választási eredmények láttán megszaladt a tőzsde, kiszállt. És milyen igaza volt, mert amikor elkezdődött a húzd meg–ereszd meg, a Gyurcsány-csomag és a nem fog fájni, akkor zuhant egy nagyot a tőzsde.

IV. Rövid kitérő: Orbán és köreinek gazdagodása

„...két értelmezés között lehet választani:
az egyik, hogy ezek teljesen hülyék,
a másik, hogy teljesen gátlástalanok"

– Ha már itt tartunk: maga szerint a gazdasági összeomlás, amellyel a Fidesz 2010-ben riogatott, és sokan véltek felfedezni mögötte valamiféle előre eltervezett, komoly devizamozgatást is, tényleg tudatos húzás volt, tehát nyerészkedés?

– Bizonyítékok nélkül nehezen mond ilyet az ember. De két értelmezés között lehet választani: az egyik, hogy ezek teljesen hülyék, a másik, hogy teljesen gátlástalanok. És az utóélet azt mutatja, hogy teljesen gátlástalanok. Görögországhoz hasonlítani Magyarország akkori helyzetét, ilyen üzenetet küldeni a pénzpiacoknak, amelyek tényleg figyelik a híreket, és következtetéseket vonnak le belőlük, ez egyrészt abszurd, másrészt erős a gyanú, hogy kiszámított. A mi időnkben azért vasárnap ülésezett a kormány, és azért szombaton délután találkozott Bokros az SZDSZ vezetőivel, hogy a hétfőn bejelentendő 9 százalékos leértékeléssel senki ne tudjon üzletelni. Mert ha én ezt péntek délelőtt tudom, veszek ezer dollárt mondjuk kétszázezer forintért, hétfőn meg eladom, és kapok érte 220 ezer forintot. És ezt meg lehet csinálni nemcsak 200 ezer forinttal, hanem

százmilliós hitellel is, és tízmilliót keresek vele három nap alatt. Sőt, még pénzmozgás nélkül is meg lehet csinálni, hiszen azt mondom, te OTP, légy szíves, adj nekem egy százmilliós hitelt. Hogy mi a fedezete? Hát az, hogy nem viszem ki tőled, hanem veszek belőle eurót, hétfőn meg visszafizetem.

– Lehet ilyet csinálni?

– Közönséges halandónak nem, de ők biztosan meg tudják csinálni.

– És nincs olyan felügyeleti szerv, amelyik ezt utólag visszaköveti és szankcionálja?

– Szerintem lenne, hiszen ma már minden számítógépen van. 2010-ben is utána lehetett volna menni, csak éppen ők voltak hatalmon, minden eszköz náluk volt. Kósa Lajos ügye a nyanya hatalmas örökségével…[1]

– Ez nagyon helyes történet. Az egész Kósa család nagyon helyes a nyolcvanéves nagyvállalkozó mamával.[2]

– Hát igen, így bukott le Rogán is, azaz nem bukott le, mert ők nem tudnak lebukni. Ugye a képviselőknek vagyonnyilatkozatot kell tenniük, és ha valami szokatlan megjelenik benne, mindenki csodálkozik. Na de Rogán nagyanyjának, aki súlyos rákbeteg, és fél éve van

[1] A történetet lásd, „Kósa Lajos és az 1300 milliárdos örökség", *Index, Akták*, https://index.hu/aktak/kosa_lajos_csenger_orokseg_1300_milliard_szabo_gaborne_matko_maria/

[2] „Jó időben vásárolt sertéstelepet Kósa Lajos nyugdíjas édesanyja, egyből nyert is 123 milliót telepfejlesztésre", *444.hu*, 2018. január 5. https://444.hu/2018/01/05/jo-idoben-vasarolt-sertestelepet-kosa-lajos-nyugdijas-edesanyja-egybol-nyert-is-123-milliot-telepfejlesztesre, vagy: „Új bizniszbe fogott Kósa Lajos 83 éves édesanyja", *444. hu*, 2019. január 31. https://444.hu/2019/01/31/uj-bizniszbe-fogott-kosa-lajos-83-eves-edesanyja; vagy: „Kósa Lajos édesanyja több száz milliós silórendszert épít Mátészalka határában", *444.hu*, 2019. április 25. https://444.hu/2019/04/25/kosa-lajos-edesanyja-tobb-szazmillios-silorendszert-epit-mateszalka-hataraban

hátra, nem kell vagyonbevallást készítenie, így hát, érdekes módon, ő veszi meg a nyaralót. A nagymama fél év múlva valóban meg is halt, ők megörökölték a nyaralót, és attól kezdve szerepeltette a vagyonnyilatkozatában, hogy van egy balatoni nyaralóm, öröklés útján szereztem. Kósa mamánál is ugyanez a helyzet, nyolcvanhárom éves, összerakta a nyugdíját, lett néhány száz milliója, miért ne vásárolna sertéstelepet. És amikor majd meghal, Lajos örökli az egészet, és nyugodt szívvel beírhatja a vagyonnyilatkozatába. Olvastam, hogy van olyan képviselő, szintén fideszes, akinek az anyja vagy nagyanyja az adott településen valami nyolcvan telekkel rendelkezik, úgyhogy bármilyen irányba fejleszt a település, mindenütt tőle kell venni a telkeket. És itt is öröklés lesz majd. Hát ki tehet arról, hogy a nagyi ilyen spórolós volt?

– Orbán ennél ügyesebb, amikor a Mészáros pénzét a család nevére kell vennie.[1] *Egyébként mit gondol, Orbánnak ki segít abban, hogy ezt a rengeteg pénzt, amelyről azt írja a sajtó, hogy családi célra gyűjti, eldugja?*

– Hát abban biztosak lehetünk, hogy nem Mészáros Lőrinc. Nem tudom. A háttérben biztos hogy felépítettek egy rendszert, amelyet kézben tartanak, és amelyik előbb-utóbb ki fog lyukadni, mert nagyon nagy tétekről és tételekről van szó. Volt már egy ilyen eset: amikor Simicska eltűnt a száz leggazdagabb magyar közül, a vő meg felkerült a listára. Hirtelen előjött a zsozsó. Harmincötmilliárdos vagyon harminckét évesen! Elképesztő! Csak hát az figyelmeztető

[1] Lásd például, Magyar Krisztián–Rácz Tibor, „A Mészáros-birodalom és az Orbán család – A pénz körforgása", *Magyar Narancs*, 2017. március 23., 12. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/a-penz-korforgasa-103067; vagy Baksa Roland–Vitéz F. Ibolya, „100 milliárdot fialtak az Orbán és a Mészáros család cégei", *24.hu*, 2019. június 6. https://24.hu/fn/gazdasag/2019/06/06/100-milliardot-fialtak-az-orban-es-a-meszaros-csalad-cegei/; illetve a 54. oldal lábjegyzeteit.

jelzés volt, hogy amikor 1998-ban megalakult a Fidesz-kormány, az egyik első dolguk az volt, hogy az APEH-et két napra bezárták, mindenkit elküldtek szabadságra, a teljes informatikai rendszert átbogarászták, és a nyilvántartásból kitörölték azokat a cégeket, amelyeken keresztül a pénzeket mozgatták. Ezt neveztük a hosszú bájtok éjszakájának.

– Erre emlékszem, de arra pontosan nem, hogy mikor bukott ki a Kaya Ibrahim–Josip Tot-ügy.[1]

– 1998 augusztusában.[2] És novemberben jutottunk arra a következtetésre, hogy ezért volt szükség a hosszú bájtok éjszakájára. Az ügy egyik szintén érdekes mozzanata az volt, hogy amikor Schlecht Csabát nem találta a rendőrség, Világosi Gábor SZDSZ-es képviselő az egyik parlamenti interpellációjában felemelte a telefonkönyvet, és felolvasta belőle Schlecht lakáscímét a főügyésznek. De simán megúszták az egész ügyet! Hihetetlen! Az SZDSZ meg két évvel korábban rámént a Tocsik-ügyre, amelyhez valószínűleg semmi köze nem volt, úgy semmiképp, ahogy azt beállították.

[1] Kaya Ibrahim és Josip Tot németországi török, illetve németországi horvát személy, akiknek több, tetemes köztartozást felhalmozó Fidesz-közeli (magyarországi) céget adtak el 1995-ben, illetve 1997-ben, vélhetően szándékos adócsalási célzattal. Az általuk felvásárolt cégek arra hivatkozva, hogy semmi közük a korábbi ügyletekhez, adósságaikat nem fizették meg, több száz milliós köztartozást tüntetve el így. *(Wikipédia)*; illetve Somos András, „Fidesz közeli fantomcégek: Schlecht gyanúsított – Balhé elvitelre", *Magyar Narancs*, 2001. május 17., 20. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/fidesz_kozeli_fantomcegek_schlecht_gyanusitottbalhe_elvitelre-60958

[2] 1998 augusztusában jelent meg a *Népszabadság*ban Rádi Antónia és Ungár Tamás tényfeltáró cikksorozata arról, hogyan lett Schlecht Csaba révén Fidesz-közeli cégek tulajdonosa a mit sem sejtő Kaya Ibrahim és Josip Tot. A cikkek megtalálhatók az *Arcanum* adatbázisában, https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1998_08/?pg=0&layout=s. Adalék ehhez az *Index* írása, „Emlékeznek még Kaya Ibrahimra? És Josip Totra?", 2018. augusztus 8. https://index.hu/belfold/2018/08/08/azt_mondta_elloptak_az_utlevelet_de_utolag_ezt_ketlem/

– Beszélünk majd a Tocsik-ügyről is, de lezárva a Bokros-csomagot: Horn végül is 1995 februárjáig halogatta, hogy belevágjon a gazdaság rendbetételébe. Magyar Bálint és Pető Iván cikksorozata szerint ennek két oka volt. Az egyik az önkormányzati választás, amelyet 1994-ben decemberben tartottak, a másik Békesi személye, mert a rivalizálásuk miatt Horn semmiben sem támogatta a pénzügyminiszterét. Ez maga szerint is így van?

– Békesi esetében feltétlenül. Az önkormányzati választásoknál már bizonytalanabb vagyok, mert végül is a pótköltségvetést a kormány döntése alapján és a kormány előterjesztéseként nyújtotta be a pénzügyminiszter. És bár ez csak 70-80 milliárdos kiigazítás lett volna, ha Horn tényleg az önkormányzati választásokra figyel, akkor ezt sem teszi meg. De hozzáteszem, hogy Gyula természetesen politikus volt, és nyilván a választás is ott volt a szempontjai között, de nem ez volt a legfontosabb számára, hanem az a meggyőződése, hogy a szakértelem majd ezt a problémát is megoldja. Másrészt meg szembekerült volna mindazzal, amit a választási kampányban ígért, és a kampány még nagyon közel volt. Persze Békesi személye is közrejátszott ebben. Tőle egyszerűen nem fogadott el semmit. Ha Békesi végig tudja csinálni, amit elképzelt, az derült volna ki, hogy neki volt igaza a Hornnal folytatott nagy vitában. Mert a Bokros-csomag lényeges elemei benne voltak Békesi előterjesztéseiben. Amiben túlmutatott rajtuk, azok a Bokros-féle úgynevezett reformlépések voltak, amelyek a későbbiekben elhaltak ugyan, de keményebbek voltak Békesi javaslatainál, Gyula mégis elfogadta őket. Noha 12 százalékkal esett vissza az életszínvonal.

– És ez mikorra állt vissza valamennyire?

– Már 1997–98-ban. Tehát az eredmény megvolt, csak éppen nem díjazták. Bokros tragédiája tulajdonképpen az volt, hogy az emberek nem érzik, mit jelent az, hogy elhárították a katasztrófát a fejük

fölül. Ha a katasztrófa bekövetkezett volna, nagyon nagy baj lett volna, de ez senkit nem érdekelt. A másik tragédia meg az, és a mai napig így van, hogy mindebből a politikus azt a következtetést vonhatja le, hogy ha a legjobb meggyőződése szerint, karakánul végigcsinál valamit, amivel elhárítja a bajt, új pályára állítja az országot, akkor bekenik szarral a kilincsét, nem mehet ki az utcára, mert leköpik, kifütyülik, viszont ha nem csinál semmit, csak tapicskol a meleg pocsolyában, akkor nincs vele bajuk az embereknek. Én mostanában mindig meg szoktam kérdezni, ha valahol vagyok, hogy tud-e nekem valaki egyetlen olyan rendszert mondani, amelyet a Fidesz úgy alakított át, hogy működőképesebb legyen. Az oktatást szétverték, az egészségügy tovább rohad, semmi nem történik, innováció csak ott van, ahol a pénzeket lehet ellopni. Tudjuk, hogy Mészáros Lőrinc dollármilliárdos. Rajta van a világranglistán. Amióta ezt tudom, mégiscsak hiszek a Szentlélekben. Mert ez máshogyan nem jött volna össze. Olyan nincs, hogy Mészáros Lőrinc 46 éves koráig hülye, majd öt év alatt a dollármilliárdosságig megokosodik. Csak a Szentlélek szállhatta meg, senki más.

– Tényleg hihetetlen. De szerintem Orbán igenis végrehajtott komoly reformokat, hiszen kiépített egy minden szintjén korrupciós rendszert, amely katonai hierarchiaként működik, és amelyhez hozzászabták a jogot, az intézményeket éppúgy, mint az emberi agyakat.

– Lesz is ebből bajuk! Említettem már, hogy ezt a rendszert alapjaiban Simicska Lajos csinálta meg. De ő kézben is tartotta. Simicska már nincs, és most sok nagy és kisebb centrumban folyik a dolog, miközben némelyeket kiiktatnak a rendszerből, és előbb-utóbb lesz valaki, aki ezen meg fog sértődni.

– Mindig tudnak kínálni valamit a hallgatásért cserébe, ahogy nyilván Simicskánál is történt. A kölcsönös zsarolhatóság állapotában vannak, tehát aki beszélne, azt is van mivel fogni.

– Igen, látszik, hogy van bennük erő, mert Simicska erős ember is, meg okos ember is, mégis egyetlen szó nélkül adott át nekik mindent. Nyilván megzsarolták, más magyarázat nincs. Egyébként aznap este, amikor Simicska „gecizett"[1], épp hivatalos voltam az ATV *Egyenes beszéd* című műsorába, és arra a kérdésre, hogy mi lesz, összecsapnak-e egymással, csak azt mondhattam, hogy semmi sem lesz. Simicskának semmilyen eszköz nincs a kezében, mert ami a kezében van, abban ő tettestárs volt. Ha borítja a bilit, ő is megy a levesbe. Orbánnak viszont minden eszköz a kezében van, bármit megtehet Simicskával. De Simicska jól járt, mert legalább kapott némi pénzt abból, amit vissza kellett adnia, hiszen a Nyerges-féle felvásárlások megtörténtek, de a kifizetések is, bár csak néhány milliárdnyi. Mindenesetre azzal most játszadozhat. Egyébként állítólag Simicska tényleg okos, én nem ismerem személyesen. Mondtam róla mindenféléket mindenhol, de személyesen nem találkoztunk.

[1] „Simicska Lajos: Kirúgok minden orbánistát", *Index*, 2015. február 6. Simicska ebben a gyorsinterjúban nevezte először gecinek Orbán Viktort: „Mondom, le is írhatja, Orbán egy geci." https://index.hu/belfold/2015/02/06/simicska_lajos_orban_egy_geci/

V. Az első koalíció: a Belügyminisztérium

„A bajok akkor kezdődtek, amikor az SZDSZ csinált egy emberi jogi munkacsoportot"

– 1988–89-ben csöppent bele a nagypolitikába, négy-öt év múlva már belügyminiszter volt, és a poszthoz csupa olyan terület tartozott, elsősorban a hierarchizált rendőrség, amelyet korábban nem ismert, nem tudhatta, hogyan kell ott mozogni. Sohasem szorongott?

– Dehogynem! Lehet, hogy van olyan ember, akinek ez könnyen ment, számomra nem volt olyan egyszerű. Amikor először bementem a Belügyminisztériumba, sok ismeretlen ember közé kerültem, hiszen korábban a költségvetési bizottságban dolgoztam, a Pénzügyminisztériummal, az Ipari és Kereskedelmi Minisztériummal volt kapcsolatom, a belügyi területtel, az önkormányzatokkal, a tűzoltókkal nem foglalkoztam. Amikor odalépett hozzám egy rendőri vezető, és tisztelgett, erre a mozdulatra én kezet nyújtottam. Civil voltam. De ne felejtsük el, hogy a rendszerváltás után sokak számára iszonyú gyorsak voltak a politikusi karrierutak, mások számára persze nem. Nem az történt, hogy az ember tíz-tizenöt év alatt szépen beletanul a dologba, egyre többet tapasztal, egyre nagyobb szeleteket ismer meg a politikából. Gondoljunk csak bele Horváth Balázs helyzetébe, aki közkedvelt válóperes ügyvéd volt Veszprémben,

majd a következő pillanatban belügyminiszter lett. Van persze olyan ember is, aki ettől meg se rezdül. Orbán Viktor például azt nyilatkozta, hogy ő nem ért máshoz, csak a miniszterelnökséghez. Ő nyilván miniszterelnök szakon végzett az egyetemen. Mások meg kételkednek, bizonytalanok, én ebbe az utóbbi kategóriába tartozom.

– És mivel gyűrte le a kételyeit?

– Önmagammal. Én minden ilyesmit legyűrök. Egyszerű: az elején nagyon sok munkát kell beletenni, mert mindent meg kell tanulni.

– Négy év alatt épp beletanult a képviselőségbe, de nem egy minisztérium irányításába.

– Menet közben kellett megtanulni mindent. A joganyag egy részét ismertem, hiszen ott voltam a parlamentben, és végigültem a vitákat. Egy másik részét mi készítettük. Egyébként a belügyminiszterségben mindenki a rendőrséget látja. De a Belügyminisztériumhoz tartoztak az önkormányzatok, a katasztrófavédelem, a határőrség, a tűzoltóság, az atomenergia-biztonság, a sport, a BM Kórház. Ennek a feladatkörnek csak egy kis szelete a rendőrség. Ettől függetlenül jogos a kérdés. A többi területet valamilyen szinten ismertem, de tény, hogy a rendőrség és egyáltalán a hierarchizált szervezeti rend távol állt tőlem. A koalíciós tárgyalásokon azonban kiderült, hogy a miniszterelnöki poszt után a legnagyobb súlyú tárcát, a Belügyminisztériumot az SZDSZ kapja meg. Nálunk egy ember volt, aki nagyon hajtott a posztra, Wekler Ferenc. Ezt a pártvezetés se akarta, másrészt én voltam a kampányban a listavezető, az SZDSZ arca, és logikus volt, hogy az enyém legyen a poszt. Én belül berzenkedtem a dolog ellen, de végül beláttam, hogy nincs mese, muszáj vállalnom. Felkészítettek rá, azaz megkaptam az anyagokat a minisztériumból, elolvastam őket, készültem a bizottsági meghallgatásra, aztán már belügyminiszterként az állománygyűlésen beszédet kellett mondanom. Ott voltak a különböző szervezetek vezetői,

a minisztériumi vezetők. Az anyagok alapján úgy láttam, hogy a legrosszabb helyzetben a tűzoltók és a polgári védelem van, úgyhogy a beszédemben a legrosszabb helyzetben lévőket vettem előre, hogy éreztessem velük, odafigyelek rájuk. És mivel a rendőrség volt ezek közül a szervezetek közül a legjobb helyzetben, ezt hagytam a végére. Ezért az állománygyűlés után a rendőri vezetők lógó orral távoztak, mert a sorrendből arra következtettek, hogy a rendőrség nekem nem fontos, az SZDSZ egyébként is mindig, demokratikus ellenzék korában különösen perben-haragban állt a rendőrséggel, tehát most borzalmas dolgok következnek. Persze szó sem volt ilyesmiről. Egyébként a belügyminisztérium, noha már négy évvel voltunk túl a rendszerváltáson, mentalitásában még mindig magán viselte az előző rendszer nyomait. Rögtön hozzáteszem, hogy azoknak a vezetőknek a gondolkodása, akikkel én dolgoztam, már nem. Verebélyi Imre, az Antall-kormány Belügyminisztériumának közigazgatási államtitkára, vagy később Zsuffa István, aki a közigazgatási államtitkár lett, és a helyetteseik abszolút megfeleltek minden jogállami gondolkodási kritériumnak, de belül mégis érzékelhetők voltak a maradványok. A miniszter még mindig külön lifttel járt fel az emeletre. Egyszer mentem a folyosón az irodámhoz, amikor a másik folyosóról befordult egy kis alacsony emberke, és gondolom, ott tartózkodott éppen valami csinosabb hölgy, az után forgolódott, tehát nem látta, hogy jövök. Én kénytelen voltam megállni, mert ha a száz kilómmal ütközöm az ő hatvanjával, akkor minimum hanyatt vágódik. Megálltam, ő nekem jött, felemelte fejét, mígnem egy fél méterrel feljebb megtalálta a tekintetemet, és azt mondta: Erőt, egészséget, miniszter elvtárs! Mondta 1994-ben.

– Jött reflexből.

– Ettől eltekintve nem volt semmiféle probléma a rendőrséggel, a kezdetben meglévő fenntartásokat könnyen le tudtuk gyűrni. A bajok akkor kezdődtek, amikor az SZDSZ csinált egy emberi jogi

munkacsoportot Kis János vezetésével. A tagjai mindenféle emberjogi szakértők voltak, nekünk abból valóban sok volt. A csoport szeptemberben kiadott egy jelentést, amelyben megállapította, hogy sajnos a rendőrség nem alakult át emberi jogi szervezetté – ami, jegyezzük meg, érdekes lett volna –, nagyon nagy bajok vannak, és le kéne váltani a teljes rendőri vezetést. Mondtam nekik, hogy én ezt nem fogom megtenni, úgyhogy akkor engem kell leváltaniuk. De a rendőri vezetők természetesen megkapták valamelyiküktől a jelentést. Összejöttek tehát, megállapították, hogy én hamarosan bukni fogok, mert levált az SZDSZ, helyettem majd jön valami emberjogász dúvad, nekik tehát nincs más hátra, mint az MSZP-nél keresni védelmet az SZDSZ ellen. Nagy erőkkel átnyalták tehát magukat a szocialistákhoz. Ennek aztán az lett a következménye, hogy amikor a bűnözés szépen növekedett, Gyula a szervezett bűnözés ellen létrehozott egy szervezetet, a Központi Bűnüldözési Igazgatóságot, a KBI-t, amelyet a saját apparátusa alá rendelt, tehát kiszakította a rendőrségből. Ami hihetetlen nagy károkat okozott, mert dugdosták egymás elől az információkat. Kiss Ernő volt a vezetője, és rendőrségi ügyekben Gyula tanácsadója. Zavaros katyvasz alakult ki, ami tényleg eléggé megbénította a rendőrséget. Ráadásul 1996-ban jött a maffialeszámolás, ezután váltottuk le a rendőri vezetőket.

– Nem tekintette bizalmatlanságnak, hogy Horn a szervezett bűnözés ellen létrehozta ezt a Központi Bűnüldözési Igazgatóságot?

– A bizalmatlanság végig megvolt köztünk, Gyula senkiben sem bízott, talán bennem bízott a legjobban. Hornnal, azt hiszem, az volt a baj, hogy a múltban élt. Érezte a rendszerváltást, érezte, hogy új szelek fújnak, új dolgokat kell csinálni, de azokban bízott igazán, akik régen is vele dolgoztak. Ez volt az ő nagy hibája. A nagy erénye meg az volt, hogy amikor tényleg muszáj volt, akkor a meggyőződése és a szocializációja ellenére képes volt meghozni és végrehajtani a szükséges döntéseket.

– Maga egyébként tudott róla, hogy a rendőrök a szocialistákkal tárgyalnak?

– Persze hogy tudtam. Ha a minisztériumban elkezdtünk tárgyalni valamiről, ha meg akartunk változtatni valamit, egyszer csak jött a szocialistáktól az intés, hogy ezt azért ne. Valahogy mindenről értesültek. Például az iratok nyilvánossága ügyében. A Kenedi-bizottság feltárta, hogy milyen iratállománya van a minisztériumnak, ami helyes kezdeményezés volt, mert volt olyan terem, amely hetven centi magasan volt tele iratokkal, és az emberek a halom tetején közlekedtek. Ez a bizottság feldolgozta, hogy egyáltalán mi minden van ott. Így találták meg például az ötvenes években kivégzett, eltűnt, agyonvert emberek holmijait: öngyújtót, szemüveget stb. Megkerestük a hozzátartozókat, és egy ünnepség keretében mindet átadtuk nekik. Majd jött a következő lépés, hogy nézzük meg a III/III-as

meg az SZT-tiszti[1] iratanyagot. Előterjesztések készültek, majd jött Horn Gyula, hogy álljon meg a menet. De Boross Pétertől is kaptunk figyelmeztetést. Végül kemény tárgyalások eredményeként odáig sikerült eljutnunk, hogy létrehoztuk az állambiztonsági levéltárat. Így legalább azt elértük, hogy ne legyenek ezek az iratok mindenki kénye-kedvének kiszolgáltatva, legyen egy hely, ahol őrzik és kutatni is lehet őket. Addig mindenki bejárkált, és szedegette ki, ami neki tetszett. Vagy: Csikós József, aki a Kádár-rendszerben a Belügyminisztérium Adatfeldolgozó Hivatalának a vezetője volt, és a pártközpont megbízásából 1989-ben ő végezte az iratmegsemmisítéseket, ott maradt a minisztériumban főosztályvezetőként. Én fel akartam menteni, ami 1995-ben sikerült is.

– Bálinték azt írják a cikksorozatukban, hogy úgy sikerült őt felmentenie, mint ahogy Al Caponét elítélték Amerikában: nem a maffiatevékenység, hanem adócsalás miatt.

– Ez igaz, volt egy közbeszerzési törvény akkoriban, ha jól emlékszem, 20 millió forint volt a közbeszerzési értékhatár, e fölött kötelező volt közbeszerzési pályázatot kiírni. A Belügyminisztériumnak volt egy 110 millió forintos beruházása, meg nem mondom, mire, talán számítógépekre, és Csikós szétbontotta ezt 19 milliós tételekre, majd megkötötte a szerződéseket. Én ezt megtudtam. Itt van a lehetőség, mondtam magamban, mert 1995-ben kirúgni valakit azért, mert annak idején olyasmit csinált, ami nekem nem tetszik, lehetetlen volt, simán megnyerte volna a munkaügyi pert. De ezt az ügyet betálaltam neki, mondtam, hogy ezennel megszüntetjük a munka-

[1] Szigorúan titkos (SZT) állományú tisztek: a Belügyminisztérium hivatásos állományának tagjai – rendfokozatuk volt és illetményt kaptak –, de tevékenységüket titokban, polgári foglalkozásuk fedésében fejtették ki. A Pénzügyminisztérium nemzetközi kapcsolatok főosztályán dolgozó Medgyessy Péter (D-209) 1978-tól 1982-ig volt SZT-tiszt, főhadnagyi rendfokozatban. 1982-ben tartalékállományba helyezték.

viszonyát, és ha eszébe jutna fellebbezni, megyünk a bíróságra közbeszerzési csalás miatt. Ő természetesen azonnal elrohant a szocialistákhoz, néhány hónapig Horn Gyula tanácsadója volt, majd az Energol vezérigazgatója lett. Aztán amikor az Energol bukott, őt is őrizetbe vették.[1] De minden ilyen esetben az illető azonnal megjelent a szocialistáknál védelemért. Amikor 1996 végén felmentettük a rendőri vezetőket – már említettem, hogy Túrós András és Pintér Sándort én nem akartam első körben felmenteni, de Horn ragaszkodott az ő felmentésükhöz is –, Túrást nagyon megviselte az ügy. Bezárkózott az irodájába, reggelig elő se jött, és mindenki rettegett, hogy úristen, mit fog csinálni. Szerencsére semmit sem csinált, hanem egy idő múlva Horn Gyula tanácsadójaként bukkant fel. És engem utált, mert kirúgtam az állásából. Persze nem akarom bántani a szocialistákat, olyanok, amilyen a történetük. De visszatérve a belügyminiszterségre: számomra inkább az jelentett nehézséget, hogy nagyon nagy volt a terület, és én igyekeztem személyesen rajta lenni minden ügyön, ami azt jelentette, hogy reggel hétre jártam dolgozni, és ezt nehezen szokták meg, mert az elődöm, Boross Péter tízkor szeretett bemenni. Így aztán amikor reggel felhívtam valamelyik minisztériumi dolgozót valamilyen ügyben, azt a választ kaptam, hogy ő még éppen borotválkozik otthon. De aztán átálltak az új rendre, és nyolckor mindenki bent volt.

– Egyébként belügyminiszterként maga volt az, aki először engedte be a jogvédő szervezeteket a menekülttáborokba. Majd az SZDSZ-közeli jogvédők magának estek, hogy milyen állapotok uralkodnak ott.

– Mire én be is zárattam a tábort. Nagy lett a felháborodás, amikor közöltem velük, hogy igazuk van, bezáratom.

[1] Lásd, „Felmentették az Energol-ügy nagykutyáit", *Index*, 2007. november 14. https://index.hu/belfold/energol1113/

– A balkáni háború menekültjei voltak ott?

– Igen, és akkoriban érkeztek Magyarországra az Oroszországból menekülő zsidók is, de ők rögtön továbbmentek Izraelbe. Ne felejtsük el – noha ma már senki sem emlegeti, jó, másként is nézett ki –, hogy egyszer már átvonult az országon egy 350-400 ezer fős menekülthullám. Akkor a Balkánról menekültek Magyarországra az emberek, és innen továbbszöktek Nyugat-Európába. A Helsinki Bizottság, Kőszeg Feriék meg akarták nézni a kerepestarcsai menekülttábort. Megnézték, majd letették elém a jelentésüket, hogy nincs fogkefe. Noha mi tényleg adtunk fogkefét. Volt persze egy sor jogos kifogásuk is, például hogy az emberek nem mehetnek ki onnan, és az egész tábor tényleg le volt pusztulva. Jó, megszüntettük a sorkötelezettséget a határőrségnél, ott álltak üresen a laktanyák a határ mentén, tehát azt mondtam, rendben van, a kerepestarcsai tábort bezárjuk, és megnyitjuk a laktanyákat. Regisztráljuk a menekülteket, szépen elhelyezzük őket a laktanyákban, aztán majd lesz velük valami. Tudtuk, mi lesz, megszöknek. Kőszeg Feri persze felháborodott: Akkor én most Sopronba járjak, meg Nagykanizsára? De volt más intézkedésem is. Például Hága Antónia arra kapott engedélyt, hogy belépjen a fogdákba, és megnézze, hogyan bánnak a cigányokkal a rendőrök. Rendszeres látogató is lett ott. Vagy az újságírók belépőt kaptak a Belügyminisztériumba, volt egy szoba, ahol megnézhettek minden anyagot. Volt is belőle sok balhém, mert az előkészítő anyagokat is elolvasták, aztán leírták, hogy a belügyminiszter meghülyült, pedig a következő miniszteri értekezleten elutasítottuk az ominózus előterjesztést. Szívtam nagyokat ezek miatt a cikkek miatt. Viszont elmondok egy esetet, a szomáliai kisdedekét. Belügyminiszterségem idején, még Alitalia–MALÉV volt a magyar légitársaság, kiderült, hogy miután Budapest érintésével az Alitalia leszállt Rómában, volt rajta egy férfi négy kiskorúval, akik illegálisan akartak belépni Olaszországba. Az olaszok visszatoloncolták őket Budapestre, hogy majd a magyarok visszaküldik őket Szomáliába. Na, a mi kis értelmiségünk beindult, hogy ez már megint micsoda dolog, ide jönnek ezek a szomáliai gyerekek, akiknek a szüleit megölték, mi meg visszatoloncoljuk őket a biztos halálba. Megindult ellenem a cikkek áradata. Kezdte Kőszeg Feri, de jött sorban mindenki. Az egyik megyeszékhelyen aztán volt egy muzeológus – ő meg a felesége nagyon helyes, rendes emberek –, aki írt nekem egy nyílt levelet, hogy én mindent megtagadok, ami az SZDSZ lényege, mert a szomáliai kisdedeket, mert közben kisdeddé változtak, nem engedem be Magyarországra, és ők ugyan nyugdíjasok a feleségével, de elvállalják a szomáliai kisdedek befogadását, és igenis fel fogják őket nevelni, és be fogják bizonyítani a világnak, hogy velem szemben vannak még Magyarországon rendes emberek. Közben a kisdedek megérkeztek, tehát tudtam, kikről van szó. Szomáliában csak a felnőtteknek van útlevelük, abba írják bele a 18 éven aluli gyerekeket. A pasi útlevelébe be voltak írva a gyerekek, de hát ugye 18 éven aluliaknak kellett lenniük, ezért a legidősebbre beírták, hogy 16, a legkisebb meg lett 8 éves. Őket nevezték kisdednek. Valójában azonban a legidősebb olyan húsz év körüli, nagy mellű, magas, jó alakú lány volt, és a legkisebb gyerek is volt vagy 16 éves, egy fiú, akit a férfi szintén prostituáltnak akart behozni Európába. Elolvastam a nyílt levelet, és azt mondtam magamban, egyszer már igazán én is statuálhatok példát, úgyhogy visszaírtam a szerzőnek, hogy belügyminiszteri engedéllyel a kisdedek beléphetnek az országba, és leszállítjuk őket a megadott címre. Meg is érkeztek hozzá a kisdedek. Szegény majdnem belehalt. De természetesen állta a szavát, befogadta őket, és persze egy héten belül mind a négyen leléptek. Bécsből hívták fel, hogy köszönik szépen. Azóta, ha találkozom vele, mindig megkérdezem, hogy vannak a kisdedek. Szépen cseperednek, mondja.

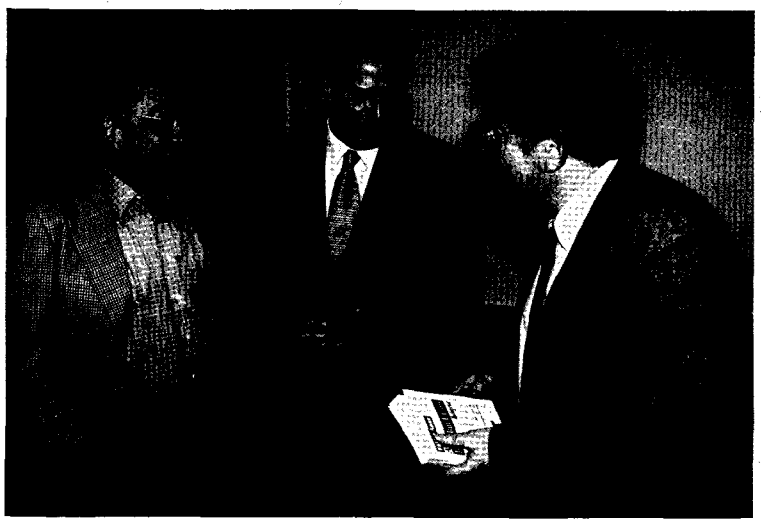

Soros Györggyel és Konrád Györggyel 2001. június 20-án

– Miért nem mondta meg neki, kikről van szó?

– Hiszen tudta ő nélkülem is! Ott volt a levelében, hogy kisdedek! Merem én felülbírálni egy párttársam levelét?

– Csak hát nem volt meg a tanulsága az összes nagy emberjogi aktivista számára.

– Jó, hát nem akartam a nagy nyilvánosság előtt kinevettetni őket. Vagy ott volt a Rádió utcai eset 1997-ben. Székesfehérváron ki akarták lakoltatni a cigányokat a Rádió utcai telepről, ahol rettenetes állapotok voltak.[1] Ha végzett valaki a dolgával, kiöntötte a bilit az emeletről. Megint nekem rontott mindenki, hogy a kilakoltatást mindenáron meg kell akadályozni, mert ilyen nincs! Egyébként ahogy a dolgot intézni akarta az önkormányzat, olyan tényleg nincs, de az ügy

[1] A Rádió utca 11. történetéhez lásd, Kerényi György, „A fehérvári gettóügy: Milliomosok", *Magyar Narancs*, 1997. december 4., 49. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/a_fehervari_gettougy_milliomosok-61183

akkor is akut volt. A kilakoltatást, mondjuk, keddre tervezték, mire Konrád György, Kőszeg Feri, Eörsi meg a többiek bejelentették, hogy odaláncolják magukat a bejárathoz, tehát előbb őket kell letartóztatni, ha a cigányokat ki akarják lakoltatni. És tudtuk, hogy a BBC is készül, tehát rengeteg kamera lett volna ott. Felhívtam Boross Pétert, Orbán Viktort, Horn Gyulát, Torgyán Józsefet, és mindegyiküknek elmondtam, hogy ebből nagyon nagy baj lesz, világesemény lesz – Konrád korábban a Nemzetközi PEN Klub elnöke volt, akkoriban a Berlini Művészeti Akadémia elnöke, Eörsi István Németország-szerte ismert magyar író –, úgyhogy a kilakoltatást le kell fújni. Mindannyian egyetértettek velem abban, hogy nem lehet vállalni a balhét. Elértem, hogy hétfőre összehívjanak egy önkormányzati testületi ülést, és arra hivatkozva, hogy a belügyminiszter szerint ez elfogadhatatlan, elhalasztják a kilakoltatást, és más megoldást keresnek. Egyébként a más megoldás az volt, hogy a környező településeken vettek elhagyott házakat, oda telepítették át a cigányokat.

– Azért hívta fel a pártvezetőket, hogy az embereik az önkormányzatban támogassák a halasztást?

– Persze! És támogatták is. Majd amikor az ügy véget ért, nekem rontott az egész politikai osztály, hogy miért kellett beavatkozni az ügybe, a cigányoknak is meg kell tanulniuk normálisan élni, és az önkormányzatok önállóak, nem lehet őket presszionálni. A Rádió utca 11-gyel volt tele az 1998-as választási kampányuk. Tehát megint nem lehetett megcsinálni, hogy egy ügyet, amely baromi sokat ártana az országnak, és amelyet tényleg rosszul kezel az önkormányzat, úgy intézzünk el, közösen, hogy ne legyen belőle balhé. Nem lett belőle nemzetközi balhé, de komoly támadási felületként használták ellenem. Egyébként ez mindig nehéz dolog, hogy ott van a városban egy többszintes épület, amelyben munkanélküli cigány családok élnek, felszedik a parkettát, mert télen hideg van, tüzelni kell, nem tudják fizetni a vizet, villanyt, mire kikapcsolják a szolgáltatásokat,

állandó zűrök vannak, és amikor már végképp elfajul a dolog, akkor jönnek azzal, hogy oldjuk meg. Ez az állandóan, a mai napig visszatérő probléma, hogy a cigány gyerek, mire hatéves korában iskolába kerül, már annyira aszociális, hogy nem képes megmaradni az iskolában, de ha én előállnék azzal, hogy bölcsődés koruktól kezdve szépen nevelgessük őket, akkor a fejemhez vágják, hogy el akarom venni őket a szüleiktől.

– Hogyne! Amikor 2005-ben Gyurcsány egy konferencián előadta, hogy nincs más megoldás, mint megszakítani a generációs láncot, és a gyerekeknek bentlakásos intézményt csinálni már az óvodától, megpróbálni kisgyerekkortól visszavezetni őket a tanulás és munka világába, persze vigyázva, hogy a család jogát ne sértsék, akkor a Hír TV egy egész Gyurcsány-ellenes kampányt épített fel erre, és Orbán 2006-os választási kampányának is az egyik kiemelt kérdése volt, hogy Gyurcsány ki akarja szakítani a cigány gyerekeket a családjukból.[1]

– Pedig erre tényleg kell megoldást találni! Mert szerencsétlen gyerekeket nyomban hülyének nyilvánítják és kisegítő osztályba küldik, amivel az egész életüket sínre tették. Legfeljebb jön Iványi Gábor, és valahogy eléri, hogy legalább általános iskolai végzettségük legyen. Iványiék egyébként az egyik évben megkeresték Katit, a feleségemet, hogy vállaljon el az iskolájukban 3-4 hónap matematikatanítást, mert nincs szaktanáruk. Ő lelkesen vállalta, volt vagy negyven év gyakorlata a pályán, korábban középiskolában tanított, szerették a diákok, mert szigorú volt, de a sikeres matekérettségi szinte garantált volt. Ehhez képest lidércnyomásként élte meg azt a néhány hónapot, teljesen tehetetlennek érezte magát. Iványi lánya meg a többiek, akik régóta csinálják ezt, mondták neki, hogy ne foglalkozzon a körülményekkel, csak a célra figyeljen: ezeket a mindenhonnan

[1] Lásd erről, Mihancsik Zsófia, „Hónapló – Februárban történt", *Mozgó Világ*, 2009. március.

kiutált vagy kihullott gyerekeket el kell juttatni az általános iskolai bizonyítványig, meg addig, hogy tanuljanak meg írni, olvasni, számolni. Kati persze azt hitte, hogy sikerül megbarátkoztatnia őket Püthagorasszal. Hát ez nem ment. Viszont azóta is nagyon tiszteli a tanártársait, akik ezt a munkát évtizedek óta végzik.

„...milyen vicces beszéd ez a mai viszonyok ismeretében, hogy mi éltünk volna vissza a hatalmunkkal"

– Visszatérve a rendőrségre, mert nyilván az önkormányzatokhoz meg a sporthoz jobban értett. Szóval le kellett ülnie a különféle szintű rendőri vezetőkkel tárgyalni. Hogyan készült fel ilyenkor, hogy ne nézzék teljesen tudatlannak, amatőrnek?

– A vezetők egy részét lehetett ismerni. Túrós Andrásnak például még annak idején, borsodi rendőrkapitány korában meglehetősen súlyos konfliktusai voltak a demokratikus ellenzékiekkel, mert ő a szegények, főként a cigányok ellen nagyon keményen lépett fel. Viszont nagy tekintélyű rendőri vezető volt, aki csak azért nem lett a rendőrség feje, mert a rendszerváltás után nem lehetett az. Horváth Balázs, az első belügyminiszter kifejezetten a civilekhez közel álló embereket vett maga mellé, civilesíteni akarta a rendőrséget, csak hát ez az elképzelés a taxissztrájkkal[1] megbukott, mert kiderült,

[1] Taxisblokád, 1990. október 25–28. A világgazdasági változások következtében 1990-ben az olaj világpiaci ára megduplázódott. 1990. október 25-én, csütörtökön este az Antall-kormány 65 százalékos benzináremelést jelentett be, azaz a normálbenzin ára literenként 56 forintra emelkedett volna. A taxisblokád az áremelés elleni tüntetés volt, melynek során több ezer taxis és fuvarozó bénította meg három napra Budapestet és az ország több városát. A blokád ideje alatt csak a tűzoltók, a mentők, valamint az országból kivonuló szovjet csapatok közlekedhettek zavartalanul. Ez volt a demokratikus Magyarország első igazi nagy tömegtüntetése. *(Wikipédia)*

hogy a rendőrség nem tud mit kezdeni a dologgal – egyébként nagyon helyesen, mert a rendőrségnek nem dolga a sztrájk leverése. Bár jött Pintér Sándor, akkor Pest megyei rendőri vezetőként, azzal az ígérettel, hogy ha megbízzák, ő majd bedobálja a taxikat a Dunába, így helyreáll a rend. Meg jött az az ötlet is, hogy majd a katonák elintézik a sztrájkot. Erre Göncz Árpád közölte, hogy na a hadsereg aztán végképp nem, Barna Sándor, a budapesti főkapitány meg csatlakozott hozzá, hogy a rendőrség sem; végül vasárnapra a taxisok és a kormány megegyeztek a tárgyalásokon.

– És az SZDSZ-nek nem kellett átvennie a kormányzást, noha ajánlkoztak.

– Az SZDSZ szerintem akkor nagyot hibázott. Nem lett volna szabad ezt mondani, hogy mi készek vagyunk átvenni a kormányzást, mert egy demokrácia nem így működik. De az nem igaz, hogy az SZDSZ csinálta az egész balhét. Én is ott voltam a barikádokon, mert féltünk attól, hogy piálni fognak, és még nagyobb balhé lesz. Szigetszentmiklós elég rendesen le volt zárva, és én mindig kimentem az utcára, nyugtatgattam a lázadókat, ezért aztán tudom, hogy szombaton délután már be voltak ijedve, nem tudták, hogyan mennek innen haza. Kijöttünk az utcára, rendben van, le is zártunk mindent, de előbb-utóbb haza kell majd menni. Úgyhogy nekik is megkönnyebbülés volt, amikor végül megszületett a megállapodás. Ott történt az az eset egyébként, hogy jött egy nő autóval, ugye le volt zárva minden, és kérte, hogy engedjék át. Nem lehet, mondták neki, itt blokád van. Na de ő azt hallotta a rádióban, hogy a terhes nőket átengedik. A blokádőr benézett a kocsijába, és megkérdezte: mióta terhes maga? Mire a nő: hát úgy két-két és fél órája. Nagyot röhögtek, tisztelegtek, és átengedték. Mindenesetre ha az a változat jön be, hogy a rendőrség verje szét a tüntetést, abból nagyon nagy baj lett volna. Az eset után, decemberben Boross Péter lett a belügyminiszter, ő nevezte ki országos főkapitánynak Pintér Sándort, akit egyébként a rendőrök szintén elfogadtak és erősen támogattak. És volt egy harmadik vezető, Kacziba Antal, a rendőrség bűnügyi főigazgatója, ő egészen más típus volt, értelmiségi rendőrnek nevezném. Nekem eszembe se jutott meggyőzni őket arról, hogy olyan nagyon értenék a rendőrséghez, nekem másfajta magatartást kellett képviselnem. Például amikor elmentem az első vidéki utamra, azt hiszem, Debrecenbe, a várostól olyan tíz kilométerre egyszer csak ránk állt négy rendőrmotoros, kettő elől, kettő hátul, hogy felvezessenek bennünket. Én meg szóltam a sofőrnek, hogy megkülönböztetett jelzéssel haladó közeg jön mögöttünk, félre kell állnunk. De miniszter úr, ők minket kísérnek! Miért, kérdeztem, maga nem tudja, hová kell menni? Hát már hogyne tudnám! Akkor, mondom, vegye elő a rádiót, közölje, hogy mi most szépen félreállunk, ők elmennek, és mi majd önállóan bemegyünk a városba. Na de hát ezt nem lehet! Mondom: Most figyeljen, hogy mennyire lehet! Félreálltunk, ők elmentek. Utána közöltem a rendőri vezetéssel, hogy ilyen többet nem lesz; be is tartották. De jött a másik meglepetés. Elmentem Miskolcra vagy Szegedre, már nem emlékszem, és látom, hogy ott van az országos rendőri vezetés. Megkérdeztem tőlük, hogy nincs-e esetleg valami komolyabb dolguk, mint engem nézegetni a vidéki útjaimon, és a jövőre nézve ezt is megtiltottam. Majd következett az, hogy ha jön a miniszter, mindent kiglancolnak. A szokásos: ha érkezik fentről a nagy ember, minden csillog-villog. Na ezt is megszüntettem, megtiltottam, hogy ha valamelyik vidéki városba megyek, előre szóljanak az ottaniaknak, akár a rendőrséghez, akár a határőrséghez vagy a tűzoltósághoz mentem. A rendőrségnek azt kellett egyre inkább belátnia, hogy ami rá van írva az autójukra – „Szolgálunk és védünk" –, az nem pusztán egy tetszetős jelszó, a rendőrség valóban azért van, hogy szolgáltatást nyújtson az embereknek. Az viszont nem szolgáltatás, ha közlekedem az autómmal, megállít a rendőr, közli, hogy mutassam meg a jódpárnát az egészségügyi dobozban, és ha nincs benne, akkor megbüntet. És még két további

dolgot is megszüntettünk. Az egyik, hogy a rendőrség költségvetése részesül a kirótt és beszedett bírságokból. Ez most egyébként megint így van. De a rendőr ne abban legyen érdekelt, hogy szekálja az állampolgárokat, hanem abban, hogy rábírja őket a jogkövetésre. Az egyik ismerősömmel fordult elő, hogy a kötelező jobbra haladás ellenére befordult balra, és pechére ott állt a rendőr, aki természetesen leintette. Senki nem közlekedett az úton, tehát semmilyen konkrét veszélyt nem okozott a szabálytalankodásával. A rendőr megkérdezte, hogy feltűnt-e neki a kötelező haladási irányt jelző tábla. Bocsánat, nem láttam, mondta az ismerősöm. Maga nem érdekel, torkolta le a rendőr, de ha bárki erre jön, annak veszélyeztette volna a testi épségét. Most elengedem, de máskor legyen szíves, figyeljen oda erre! Ez a normális rendőri magatartás. Nyilván egy súlyosabb szabálysértésnek persze következménye kell hogy legyen. De a lényeg: azt kellett vagy kellett volna elérni, hogy a rendőrség ne a lakosság bőrére mutassa meg, milyen erős, hanem a bűnözésen. A lakossággal meg azt éreztesse, azért vagyok, hogy te biztonságban legyél és eligazodj a világ dolgaiban. Egyébként nagyon érdekes volt, hogy egy magyarországi EBESZ-rendezvény idején – Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – lezárták az Üllői utat, és az út mellett végig ott álltak a rendőrök, mínusz tíz fokban. És az emberek elkezdtek meleg teát lehordani nekik. Tehát valamiféle elfogadottság lassan érezhetővé vált, ami aztán megfordult akkor, amikor jöttek a robbantások[1]. A rendőrség érezte, hogy tehetetlen, és a tehetetlenségét másutt vezette le, mint ahol kellett volna.

– Miért volt tehetetlen?

– Ezt egyrészt nem tudom, másrészt ismerem néhány okát. Az olajjal való visszaélés, az olajszőkítés lehetőségét 1995-re elvágtuk.

[1] Lásd, „Robbantásos merényletek Magyarországon", *Index/MTI*, 2003. augusztus 25. https://index.hu/bulvar/merenyletkr/

Megszűnt a fűtőolaj festése, majd a fűtőolaj és a dízelolaj árkülönbsége is.[1] Az olajozással megszerzett milliárdok ekkor befektetési helyeket kerestek maguknak, és ehhez a fővárosi alvilágot vették igénybe. Csakhogy az alvilág jelentős szereplői nem tudtak megegyezni egymással, így elkezdődtek a leszámolásszerű gyilkosságok. A rendőrség erre egyáltalán nem volt felkészülve, noha egyébként, mint kiderült, a szereplőket ismerték. Volt is egy megbeszélés – én csak utólag értesültem róla – a fővárosi rendőrség egyes vezetői és az alvilág ismert vezetői között a Gellérthegyen, egy étteremben, amelyen a rendőrök azt kérték, hogy fejezzék be a leszámolósdit. Nekem persze égnek állt a hajam, amikor megtudtam a dolgot, mert ha már úgyis ott voltak, akár el is lehetett volna fogni őket. Volt a Váci utcában egy bandák közti lövöldözés. Behívtam az egyik rendőri vezetőt – nem mondom meg a nevét –, aki maffiaügyekkel foglalkozott, és az volt a híre, hogy nagyon jól ismeri az alvilágot, a legkeményebb rendőrök közül való. Megkérdeztem tőle: Itt van ez a lövöldözés, most miért nem vagy kemény? Beszéltem velük, volt a válasz, szóltam, hogy fejezzék ezt be, mert ebből nagy balhé lesz. Ha jól emlékszem, törökök lövöldöztek egymásra. Az isten áldjon meg, mondtam neki, felhívod őket, hogy ne lőjék egymást, mert idegesíti a minisztert? Ez úgy van, felelte, hogy ha lefogom őket, ott marad a piacuk, és új szereplők lépnek a helyükre, akiket nem ismerek, nem tudok megfigyelni. Itt most nem sérült meg sen-

[1] Magyarországon a háztartási tüzelőolajat (HTO) a feléért, harmadáért lehetett megvásárolni a rajta lévő állami támogatás miatt, mint a teljesen azonos összetételű üzemanyagot, a gázolajat, ezért sokan azt használták járművekben is. 1990-ben kormányrendelet írta elő, hogy a fűtőolajat adalékanyaggal színezni kell, így a tüzelőolaj alkalmatlanná vált arra, hogy gépjárművekben üzemanyagaként használni lehessen. A színezést azonban savazással közömbösítették: ez volt az úgynevezett olajszőkítés. Ráadásul egyre nagyobb lett az árkülönbség a HTO és a dízelolaj között. A csúcs 1994-ben volt, literenként 44 forint. A szőkítőknek ez kis befektetés volt és nagy haszon. A két olajfajta árát 1995-ben egységesítették. *(Wikipédia)*

ki, úgyhogy gondoltam, jobban járunk, ha csak figyelmeztetem őket. Tehát ismerték a szereplőket, valamennyire küzdöttek is ellenük, akkor még nem túl eredményesen. Volt azonban egy másik vonulat is: a választási kampány utolsó két-három hónapjában robbantottak a Fidesz-székháznál, az erkélyt robbantották le, volt egy robbantás Torgyán lakásánál, Szájer lakásánál, az egyik budapesti MDF-iroda előtt, és bombát raktak a Kisgazdapárt székháza elé, de azt megtalálták és hatástalanították. Tehát mindig az ellenzék volt a célpont. Egyébként hetente két alkalommal dobtak kézigránátot autókereskedésekre. A dolog lényege az volt, hogy a választási kampányban minden héten az legyen a hír, hogy már megint robbantottak. Soha semmilyen személyi sérülés nem történt, anyagi kár persze keletkezett, viszont a híradók, az újságok ezzel voltak tele, jószerével mindennap. Értetlenül álltunk az ilyen robbantások előtt, mert ki a fenének jutna eszébe, hogy felrobbantsa Torgyán lakását. Ráadásul ott egyértelműen kiderült, hogy távirányítóval robbantottak, és megvárták, amíg senki sincs az utcán. A Rákóczi úton is volt egy robbantás, ott egy cédulát is elhelyeztek azzal a szöveggel, hogy üdvözöljük Forgács Lászlót – 1996 decemberében ő lett az új főkapitány –, de ott sem történt személyi sérülés. Robbantások persze később is voltak, de a politikai célzatúak a választás után egyik napról a másikra megszűntek. Mondhatnám azt is, hogy nagyon sikeresek voltunk, mert végül sikerült megszüntetnünk az ilyen robbantásokat, vagy lehetnek az embernek más gondolatai is, de ezt kinek-kinek a képzeletére bízom. Tény, hogy az 1998-as választást követően új rendőri vezetés jött, ők is vizsgálódtak, és ezek szerint semmit sem találtak a politikai célzatú robbantások ügyében. Hát ez ilyen játék volt.

– A belügyminisztersége idején készült az új önkormányzati törvény is, ugye?

– Igen, egy sor önkormányzati törvényt írtunk, például az önkormányzati csődtörvényt, és feldolgoztuk az önkormányzatokban szerzett négyéves tapasztalatokat, ennek alapján rögtön benyújtottunk egy törvénycsomagot. Persze önérdekű módosítások is voltak köztük: az összeférhetetlenségi szabályt, hogy polgármesterek nem lehetnek országgyűlési képviselők, meg akartuk változtatni, hiszen sok olyan polgármesterjelöltünk volt az országgyűlési képviselők között, akiről úgy gondoltuk, hogy esélyes a nyerésre. De szerepelt a módosítások közt az önkormányzatok jogainak a kiterjesztése, a képviselőtestület megerősítése az apparátussal szemben, a testület és az apparátus feladatainak világos elhatárolása, és kicsit megváltoztattuk a választási rendszert, mert az időközi önkormányzati választásokra nem mentek el az emberek, tehát értelmetlen volt kikötni az ötvenszázalékos részvételt. Azonnal elkezdtük az egyeztetést a módosításokról a belügyminisztériumban. Jártak is rendesen a pártok, jegyzőkönyveket készítettünk az ülésekről, és a végén nem volt olyan előterjesztés, amelyet valaki ne támogatott volna. Tehát a törvénymódosítást úgy terjesztettem a parlament elé, hogy azt mondtam: végigegyeztettük a szöveget, vannak viták, vannak egyetértések, döntsön a ház. Óriási meglepetésemre felállt a Fidesz meg az MDF vezérszónoka, hogy ez diktatúra, ezek visszaélnek a kétharmadukkal – miközben ott volt a két párt szakértőjének az aláírása minden papíron. És milyen vicces beszéd ez a mai viszonyok ismeretében, hogy mi éltünk volna vissza a hatalmunkkal! Mindenesetre a Belügyminisztérium akkoriban tényleg magas színvonalú jogalkotói munkát végzett, Zsuffa Istvánnak, Baraczka Máriának, Kara Pálnak és a csapataiknak köszönhetően. De a stábomban, amelyet Gyekiczky András vezetett, szintén voltak jogászok, akik elvégezték a politikai és a közigazgatási szempontok összeegyeztetését. Csak ugye nem ez látszott, hanem a robbantások meg a Fenyő-gyilkosság meg a többi. Mindegy, csak azt tudom mondani, hogy az egész rendszerváltás nagyon el lett rontva. Nagyon. És nem vettük észre.

Akkor kellett volna lépnünk, amikor több mint kétharmadunk volt. Csak hát mi féltünk a szociktól, hogy mindenről az 1990 előtti megoldások jutnak eszükbe, és mi egymagunkban nem tudjuk megfékezni őket, hiszen 54 százalékuk van. Pedig akkor kellett volna nekünk modernizálni az országot.

– Ehelyett lett a négyötödös önkorlátozás.

– Persze. Amikor Orbánék egymás után álltak föl azzal, hogy mi kétharmados diktatúrát vezettünk be, javasoltam Horn Gyulának, hogy vonjuk vissza a törvényjavaslatot. Egyetértett velem, de aztán, mint később Gyurcsányt, ezúttal Gyulát is lenyomta a pártja, az én pártom meg engem, úgyhogy maradt a javaslat. Ennek lett a következménye az, hogy bevezettük a négyötödös szabályt. És mesélek még valamit: amikor elmondtam a frakciónak, hogy én az önkormányzati törvényjavaslatot vissza fogom vonni, volt, aki egyetértett velem, volt, aki nem, mindenesetre vitatkoztunk, majd kaptam egy telefont, a Kába kő hívott, Kis János, hogy menjek el hozzá. Elmentem a lakására, a Gellérthegy oldalába, ahol is azt mondta: Nézd, tulajdonképpen igazad van, de nem lehet gyengeséget mutatni, tehát nem szabad visszavonni a törvényt, ezt most már végig kell csinálni, én többekkel beszéltem a frakcióból, ugyanez a véleményük. Ezek után a frakció elé vittem a dolgot, Kis János tanácsa nélkül persze, és a frakció úgy szavazott, hogy ne vonjuk vissza a törvénymódosítást. Ebből lett a jó nagy balhé a kétharmados diktatúráról, majd novemberben, az SZDSZ szokásos éves küldöttgyűlésén felszólalt Kis János, és azt mondta: a törvényt bizony vissza kellett volna vonni, sőt be se kellett volna nyújtani, mert nem lehet így viszszaélni az erőfölénnyel. Óriási tapsot kapott. Ettől kezdve eléggé megromlott a kapcsolatom Kis Jánossal.

– Szerette a miniszteri munkát?

– Nem tekintettem szerelmi kérdésnek. Nagyon sok melóm volt benne, az biztos. Mindenesetre amikor az utolsó munkanapom után kijöttem a minisztériumból, nagy megkönnyebbülést éreztem. De közben voltak persze jó történetek, mert én ugye megszüntettem a miniszter személyi biztosítását is. Azt mondtam, hogy ha engem megtámadnak az utcán, az azt jelenti, hogy abba kell hagyni a politikát. Tehát amikor hétvégén lementem a Balatonra, beültem az autómba, és elindultam. Egyik alkalommal megálltam Székesfehérváron, hogy felvegyem az édesanyámat. Fehérvárról már hajtottam ki az M7-esre, amikor a rendőr leintett. Előttem is ment egy autó, azt is leintette az idősebbik rendőr, engem a fiatalabb. Behajol az ablakon: Jó napot kívánok, miniszter úr!

– Mit akar, rögtön megismerte!

– Na jó, hát a miniszterek fényképét mindig kiteszik a kapitányságokon, nehogy ne tudják, ki a főnökük. Miért állított meg, kérdeztem. Hát tudja, miniszter úr, másoktól megköveteljük, hogy kapcsolják fel a világítást, ha közúton közlekednek, de ha ön ezzel nem ért egyet, az más. De, mondom, én ezzel egyetértek, és felkapcsoltam a világítást. Meg hát, miniszter úr, a KRESZ szerint be kell kötni a biztonsági övet, de persze ha önnek ez kényelmetlen, akkor én nem ragaszkodom hozzá. Igaza van, mondtam, és bekapcsoltam a biztonsági övet. Közben kedélyesen röhögtünk. Jó gyerek volt. Akkor az idősebbik, aki a másik autónál már elkérte az iratokat, aztán felnégyelte a palit és a négy égtáj felé kitűzte a várkapukra, odanézett, és látta, hogy a fiatal rendőr meg ott kvaterkázik. Lendületesen elindult felénk, látszott rajta, hogy mindjárt megmutatja, hogy kell ezt csinálni. Odarobbant mellénk, benézett az ablakon, és elszállt a lendülete. Tisztelgett: Jó napot kívánok, miniszter úr, a mamánál voltunk? Igen, a mamánál voltunk, itt ül hátul. Majd csend lett, tanácstalanul néztek rám. Mi volt a másik autónál, kérdeztem. Jelentem, nem kapcsolta fel a világítást és nem kötötte be a biztonsági övet.

Na, mondtam, nálam ugyanez volt, úgyhogy én ugyanannyit fizetek, mint ő. Az öreg kétkedve nézett rám, aztán felderült az arca: Igenis, értettem! Előrement, és jó hangosan azt mondta a sofőrnek: Na ide figyeljen, most az egyszer még elengedem, de legközelebb nehogy elkapjam! Több ilyen történetem is volt. Érdekes egyébként, hogy a Belügyminisztériumot meg a belügyminiszter személyét valamiféle titokzatosság lengi körül. Ez abból is adódik, hogy ha a belügyminiszter megérkezik valahová, előtte megjelenik egy csapat, ellenőrzi a helyszínt, majd jön a miniszter, biztonsági emberekkel körülvéve – Kónya Imre ezt nagyon szerette. Egyszer Tökölre jött kampányolni, és csupa 190–200 centi magas biztonsági ember vette körül, úgy nézett ki, mint aki egy tető nélküli baldachinos ágy közepén ácsorog, de az emberek ájultan nézték, hogy itt a belügyminiszter. Én ugye Tökölön laktam, de amikor elmentem az üzletekbe vásárolni, senki nem gondolta, hogy itt a belügyminiszter – noha ott voltam –, mert nem volt díszkíséret. Vagy el se hiszik, hogy a belügyminisztert látják, mert ahhoz vannak szokva, hogy a minisztert kísérik, vigyázzák. Megtörtént, hogy a Balatonnál álltam sorba lángosért, és elment mellettem egy kislány az anyjával. Mama, nézd, ott a Kuncze Gábor. Az anyja rám nézett: Nem lehet Kuncze, ő nem ilyen dagadt. És megnyugodva mentek tovább.

– Belügyminiszterként is végig Tökölről járt be?

– Kezdetben azt hittem, hogy így lesz. Amikor közölték, hogy be kellene költözni Pestre, én mondtam, hogy köszönöm, nem, jól vagyok itt. Ezt tudomásul vették, csak hát ebből mindenféle dolgok következtek. Például: a házunk előtti téren felállítottak egy lakókocsit, amelybe beköltözött két biztonsági ember. Megjegyzem, az utcában örültek ennek, mert a közbiztonság sokat javult, hiszen huszonnégy órában vigyáztak rám – ebből persze nem azt a következtetést kell levonni, hogy én jártam lopni az utcában. Megnyugodtak az emberek, olyannyira, hogy ha valaki süteményt sütött, vitt kóstolót a fiúknak, akik így szépen hízásnak is indultak. De ugye nyár volt, borzasztó meleg, a lakókocsi hűtője se bírt vele, ezért aztán mondtuk nekik, hogy nyugodtan hozzák be a kajájukat a mi frizsiderünkbe. Be is hozták, aztán étkezési időben kivitték a borzalmasan meleg lakókocsiba, ezért aztán mondtuk nekik, hogy nyugodtan egyék meg bent a házban. Kati reggel főzött nekik kávét, tálcán kivitte az utca túloldalára a lakókocsiba. Szóval jól elvoltunk, mígnem a szemközti házban meghalt a bácsi, üres lett a ház, és a BM elkezdett tárgyalni a megvételéről. Oda majd beköltözhetnek az őrök, és fel tudják szerelni a monitorokat is, merthogy a házunkat körbekamerázzák. Na ezen a ponton azt mondtam, hogy mielőtt a szomszéd salátaágyásában kommandósok hasalnának, gyorsan szüntessük meg ezt a dolgot, inkább beköltözöm Pestre. Természetesen ugyanolyan feltételekkel, amilyenekkel a rendőrök meg a határőrök bérlik

Göncz Árpáddal és kis tűzoltókkal 1997 áprilisában

a szolgálati lakásokat. Rendben van, mondták, és felajánlották Horváth István volt belügyminiszter rezidenciáját, amely akkor már régóta üresen állt. Becsülettel kiszámolták a bérleti díját, hát éppen hogy fedezte a havi miniszteri fizetésem. Végül aztán a Gábor Áron utcában találtak egy házat, be is rendezték, és a bútorokért is fizettem bérleti díjat. De így már csak a fizetésem fele ment rá a bulira. Persze Kati is beköltözött velem, és kijárt tanítani Szigetszentmiklósra. A saját autónkkal. Ráadásul Szigetszentmiklóson lakott az egyik biztonsági ember is, aki a Gábor Áron utcai házat őrizte, úgyhogy reggel Kati bepakolta és hazavitte. 1998-ig voltunk budapesti lakosok.

– És a tököli ház? Airbnb-ztek, mint Varga Judit a budapesti lakásukkal évi hárommillióért? Igaz, hogy ő államtitkárként felvette mellé a havi háromszázezret is hivatali lakáshasználat címén.[1]

– Nem, nem adtuk ki. Kati hetente kétszer kijárt szellőztetni, de egy ház, amelyikben nem laknak, hajlamos tönkremenni. Az ablakok például úgy kiszáradtak, hogy egy nagyobb szél simán kivágta a csukott ablakokat, úgyhogy amikor visszaköltöztünk, fel kellett újítani az egész házat. Bár már egyébként is ráfért.

[1] „Havi 300 ezret kap lakhatásra Orbán új minisztere, miközben férje lakásával milliókat keresnek turistákon", *g7.hu*, 2019. június 28. https://g7.hu/kozelet/20190628/havi-300-ezret-kap-lakhatasra-orban-uj-minisztere-mikozben-ferje-lakasaval-milliokat-keresnek-turistakon/

VI. Az első koalíció: a Tocsik-ügy

„...az SZDSZ-re rántotta az egészet, miközben az MSZP és Horn azt hajtogatta, hogy semmit sem tud a dologról"

– Furcsa módon ha valami összeforrt az SZDSZ-szel, az a Tocsik-ügy[1] *volt.*

– Pedig semmit sem tudtunk az egészről, ráadásul amikor az ÁPV Rt. igazgatósága szavazott Tocsik Márta megbízásáról, az SZDSZ delegáltja, Virág Attila nem is szavazta meg az előterjesztést. Ilyen ügyekben egyébként az SZDSZ-ben az volt a szokás, hogy az elnök tisztában van a finanszírozási ügyekkel, a többi vezető nem. Az elnök felelőssége minden, a többiek tiszták. És ha botrány robban ki, ő viszi el a balhét, a többiek nem érintettek. A dolog úgy kezdődött, hogy volt egy önkormányzati hétvégénk Zánkán, a polgármestereinkkel, az önkormányzati képviselőkkel meg a pártvezetéssel, szóval több száz emberrel. Én pénteken még nem voltam ott, csak szomba-

[1] A Tocsik-ügy összefoglalását lásd, Bajai Gábor, „A Szokai–Tocsik-ügy – X aktái", *Magyar Narancs*, 1996. december 19., 51. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/a_szokai-tocsik-ugy_x-aktak-61137; illetve Szily László, „Mi is volt az a Tocsik-ügy és hogyan lepleződött le?", cink.hu, 2013. április 17. https://cink.hu/mi-is-volt-az-a-tocsik-ugy-es-hogyan-leplezodott-le-474749417

ton akartam lemenni. Zánkán aztán Wekler Ferenc meg Dornbach Alajos tartottak egy sajtótájékoztatót, ahol közölték, hogy egy ügyvédnő nagyon nagy pénzeket kap az ÁPV Rt.-től, és nekik ez gyanús, ki kellene vizsgálni a dolgot.

– Ők vajon honnan tudtak az ügyről?

– Csak a *Figyelő*ben megjelent cikk alapján tudhattak róla, ahogy Deutsch Tamás is, aki aztán a parlamentben felplankolta az ügyet. Az ügy az önkormányzatokat érintette, mert a belterületi földjeik privatizációjáról volt szó. Másnap aztán beszéltem Weklerrel meg Dornbachhal, ők elmondták, hogy ez pártfinanszírozási ügy, esetleg magánszemélyek pénzeléséről is szó lehet. Fogalmam sem volt róla, hogy ebben mi is érintettek lehetünk Budai György révén. A Fidesz felkapta a dolgot, sajtótájékoztatókat tartott a Tocsik-ügyről, majd egy szombati napon, talán a *168 Óra* című műsorban beolvasták annak a cégnek, az Utilitasnak a felügyelőbizottsági névsorát, amelynek Tocsik Márta 120 milliót utalt. És a felügyelőbizottságban benne volt a zuglói SZDSZ egyik vezetője. Iván innen, a rádióból tudta meg, hogy a dologban érintettek lehetünk. Estére behívták a televízióba. Ő azonnal összetrombitálta az ügyvivőket, közölte, hogy este a tévében bejelenti a lemondását, mert a politikai felelősség az övé. Miért, mit tudsz róla, kérdeztük. Semmit. De ha most lemondasz, magunkra rántod az egész ügyet. Védd ki valahogy, határolódj el! Végül lebeszéltük a lemondásról. Erre közölte a műsorban, hogy igen, sajnos az SZDSZ is érintett a Tocsik-ügyben. Vagyis tényleg az SZDSZ-re rántotta az egészet, miközben az MSZP és Horn azt hajtogatta, hogy semmit sem tud a dologról.

– De ha jól emlékszem, nyomozás is folyt az ügyben.

– Hogyne! Az APEH is nyomozott, nagyon helyesen, a rendőrség is nyomozott. Aztán egyik nap hajnali fél négykor felhívott Pintér Sándor azzal, hogy gyere be, légy szíves, nagyon fontos. Ötre bent

voltam. Elém tette az őrizetben lévő Tocsik Márta vallomását. Az állt benne, hogy Boldvai László és Budai György meghívták őt egy étterembe, közölték vele, nehogy azt higgye, hogy az ő pénze az a bizonyos sikerdíj. Százhúsz milliót kell utalni erre a számlaszámra, kétszer annyit a másikra. És még azt is közölték – nyilván nem akartak rablónak tűnni –, hogy ez persze nem az ő pénzük, hanem az MSZP-é és az SZDSZ-é. Végigolvastam, és megkérdeztem Pintértől, hogy miért kellett ezt most elolvasnom. Hát, miniszter úr, ha akarod, akkor ezt most összetépjük, Tocsik Mártát hazaengedjük, és az egészet elfelejtjük. Az a helyzet, mondtam neki, hogy te rendőr vagy, végezd a dolgodat. Gondolom, ha én azt mondom, jó, tépjük össze, akkor egy példányt összetéptek volna az orrom előtt, a többit viszont nem, és attól kezdve totális zsarolásnak lettem volna kitéve. Egyébként az a röhej, hogy Pintér belügyminiszterként ma simán leállíthatna egy ilyen ügyet. Ha akkor én ezt teszem, olyan óriási balhé lett volna belőle, hogy csak úgy porzik.

– Nekem Budai Gyuri később órákon keresztül mesélte, hogyan hagyta őt cserben az SZDSZ vezetése a Tocsik-ügyben.

– Hát Gyuri megsértődhetett, és talán még lehet is igazság benne, mert ő azt várta tőlem, hogy állítsam le a rendőrséget, mármint a nyomozást, de eszemben sem volt. Amikor aztán Tocsik Márta megtette a vallomását, átadták az ügyet a rendőrségnek nyomozásra, és a rendőrség meg az APEH*– mi voltunk kormányon – egymással együttműködve, áfaellenőrzés címén, kikérte annak a bizonyos miskolci cégnek a partneri listáját – kiknek fizetett, kiktől kapott pénzt –, amely Tocsik vallomásában szerepelt. Akiknek fizetett, azokhoz is elmentek, és megcsinálták ugyanezt az ellenőrzést. Tehát feltárták a hálózatot. Végül a harmadik lépésben, partnercégként, találtak egy céget, amelyik a Mérleg utcába, az SZDSZ-székházba volt bejegyezve. Tehát az SZDSZ-es szálat elég jól vissza lehetett követni: valóban úgy is történhetett volna, hogy az SZDSZ-nél landol

a pénz. De nem így történt. Azt kötve hiszem, hogy a Tocsik-ügyben Pető Iván bármihez előzetesen hozzájárult volna. A *fundraiserek* persze számos akciót indíthattak, hiszen az SZDSZ-es kapcsolatrendszert felhasználva a saját hasznukra is köthettek különböző üzleteket, amelyekhez az SZDSZ-nek nem volt köze, hiszen nem is tudtunk róla, és be se jött hozzánk ilyen pénz. Hogy voltak-e ilyen üzletkötések, azt én sem vizsgáltam, Magyar Bálint és Demszky Gábor meg olyan mértékben tartották távol magukat a pártfinanszírozástól, hogy előttük nem is lehetett pénzről beszélni, azonnal kimentek a teremből. Ami nem igazán jó megoldás, mert így a pártelnök kiszolgáltatottá válik. Ez történt Demszky Gábor és Mesterházy Ernő kapcsolatában. Demszky járt távlovaglásra, előfordult, hogy nyolcvan kilométert lovagolt. Ha a ló megdöglött alatta, akkor sajnálta, de úgy gondolta, hogy minden ló szeret vele lovagolni. Eljárt Dunavarsányba vízisízni a bányatavakhoz, mert ott voltak vízisípályák, és úgy élte meg a dolgot, hogy őt itt szeretik, ezért ingyen vízisíelhet. Csak hát közben lehet, hogy a lovat is meg a vízisíelést is Mesterházy fizette, de Demszkyt ez nem érdekelte. Mesterházyt végül 2010-ben rövid időre őrizetbe vették a fővárossal kapcsolatos anyagi ügyek miatt. Én egyébként őt éveken keresztül nem engedtem be az irodámba, ezért aztán, amikor vizsgálódni kezdtek az ügyében, senki nem kötötte a dolgait az SZDSZ-hez mint párthoz.

– Honnan tudta, hogy nem szabad vele érintkezni?

– Nem ismertem őt személyesen, valamit hallhattam, és nem volt meg benne a tevékenységéhez szükséges bizalmam.

– Budai Gyuri egyébként az SZDSZ-szel hivatalos kapcsolatban álló fundraiser *volt?*

– Igen. Nem tudom, hogy került hozzánk, de 1994-ben jelent meg először a kampányomban. Bejelentkezett, hogy ő *fundraiser*, és szeretné megnézni, hogy én milyen körülmények között élek. Kijött

Tökölre, beszélgetett a nejemmel, és utána beszélgetéseket szervezett nagyvállalkozókkal, ahol én elmondtam az SZDSZ programját, jópofiztam egy kicsit, majd eljöttem. Ő meg nyilván kalapozott utána, de akkoriban tényleg szívesen adtak az SZDSZ-nek. De mondom, akkoriban nem láttam bele az SZDSZ pénzügyeibe.

– És mikor látott bele?

– Amikor Pető lemondása után, 1997-ben én lettem az elnök. Nem volt sok hátra a választásokig, de a tököm leszakadt, mert reggel hatra jártam be a Belügyminisztériumba, olyankor ugyanis még lehetett dolgozni, nem volt bent senki, nyolcra átmentem az SZDSZ-be, mert már folyt a kampány előkészítése, aztán vissza a BM-be, értekezletek, egyebek, délután megint SZDSZ-es ügyek, majd vissza a minisztériumba, és tíz-tizenegy körül hazamentem. A kampányban aztán ez egy kicsit fokozódott. Ez volt az az időszak, amikor bejött hozzám Clark Ági...

– Ki ő?

– Egy amerikai nő, aki 1994-ben hazajött, és a kampányunk érzelmi elemeit csinálta. Az 1994-es kampány nagyon jól sikerült, ez volt a „Bízom benne" kampány. Volt egy küldöttgyűlésünk a Kongresszusi Központban, és miközben mentem fel a színpadra, hogy elmondjam a beszédemet, megbotlottam, és majdnem fejjel előre érkeztem meg a szónoki pulpitusra. Bízom benne, mondtam akkor én, hogy ez volt az utolsó botlásunk a kampányban. És erre a „bízom benne" szövegre csapott le Clark Ági, ez lett a kampányszlogenünk. Telitalálat volt.

– Emlékszem, az egyik plakát szerint még a felesége is bízott magában.

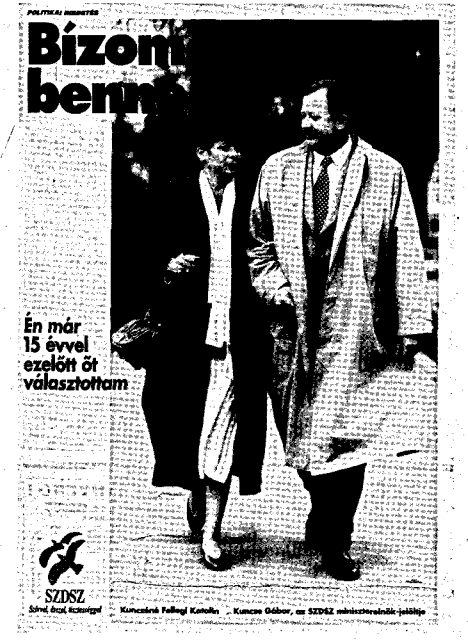

– Bizony! Így aztán Clark Ágit az 1998-as kampányra is visszahívtuk. Ő már évtizedek óta Amerikában élt, és nem tudott jól magyarul, úgyhogy azt találta ki kampánymondatnak: „Hogy tartsuk a jó irányt!" De hát ezt a mondatot kérdő formában is lehet érteni: Hogy tartsuk a jó irányt? Behozták hozzám a tervet, ő meg egy srác, hogy ezt javasolják. Borzalmas, mondtam én, felejtsétek el. De nem, én felületes vagyok, nincs időm gondolkozni, higgyem el, hogy ez nagyon jó. Rendben van, mondtam, nézzük meg, mit szól hozzá az ügyvivői testület. Összeültünk a Fehér Házban, kérték, hogy én ne szólaljak meg, ők előadták a zseniális tervet, este volt, az ügyvivők már mentek volna haza, és egymás után rábólintottak. Egyhangúlag elfogadták. Na, jó nagyot estünk vele pofára, és persze ezért is én voltam a felelős, mert én voltam az elnök. Bár Bálint mondta később, hogy ezt ő nézte be, mert mint a kampány kreatívfelelősének, neki nem kellett volna átengednie. Ez volt az egyetlen választás, ahol

az SZDSZ rosszabb eredményt ért el, mint a közvélemény-kutatásban. De hát elnöknek lenni, ez ilyen műfaj. Hogy mondjak egy másik példát: amikor a bomberdzsekis, bakancsos fasiszták fogaskerekekkel masíroztak, én azt mondtam, hogy ezt nem lehet hagyni, a fogaskerék egyértelműen a náci szimbólumokra hajaz, ezek a fasisztákat éltetik, itt meg él sok ember, akinek kiirtották a családját, az ő érzelmeiket és méltóságukat ez sérti, fütyülök a véleménynyilvánítás szabadságára, mert az emberi méltóság rovására nem lehet gyakorolni. Az SZDSZ Kis János-féle vonala meg azt mondta, hogy a szólás szabadsága a legnagyobb érték, és az emberek megvetése majd kigolyózza őket. És ahányszor a kormány benyújtotta a javaslatát a büntetőtörvény módosításáról, a megosztott SZDSZ-frakció úgy döntött, hogy a szavazást lelkiismereti kérdésnek tekinti, mindenki úgy szavaz, ahogy gondolja. Húszan voltunk, tíz–tíz arányban szavaztunk. Majd az értelmiségünk „A" oldala megírta, hogy ezek elárulják a liberalizmust, mert a véleménynyilvánítást nem lehet törvényileg korlátozni, a „B" fele meg megírta, hogy ezek elárulják a történelmünket, mert az emberi méltóság a legfontosabb, és mind a kettő megírta, milyen ócska az SZDSZ. Rengeteg ilyen esetet mondhatnék. Én meg mindig kiálltam, és megpróbáltam elmagyarázni, hogy annyira talán mégsem olyan vacak ez a párt.

– Igen, sajnos az újnácik felnövesztésében szerintem a maga pártjának is megvolt a szerepe. Megint csak a Magyar–Pető-dolgozatból idézek: „A MIÉP 1998-as parlamenti megjelenése, nyílt vagy alig burkolt zsidózása önmagában is jelentősen hozzájárult a rasszista, antiszemita gyűlölet legitimitásához, s csak növelte a hatást a Fidesz-kormány alig leplezett együttműködése Csurka István pártjával. A 2006-ot követő évek fideszes bűnbakképző indulati retorikája következtében a vállaltan antiszemiták korábbi 10-11 százalékos aránya 2010-re 28 százalékos értékre szökött fel. Ez volt az antiszemiták és a rasszisták coming outjának ciklusa." Csakhogy közben végig ott volt Sólyom

László alkotmánybírósági elnök álláspontja is, hogy nem szabad jogi eszközökkel fellépni ellenük, majd a köz megvetése elintézi a dolgot. És Sólyom álláspontja mögé a liberális értelmiség nagy része felsorakozott, és ahogy mondja, a maga pártjából is sokan.

– Hát igen, aztán nem sújtotta megvetés a nácikat. De a helyzet ennél rosszabb volt. Ugyanis akkor lett volna igazuk azoknak, akik a szólásszabadságot tartják a legfontosabbnak, ha a mértékadó politikai elit egésze elutasítja a szélsőjobboldalt. Csak hát ez nem történt meg, már az Antall-kormány idején sem, mert játszani kellett Csurkáékkal, amíg végül ki tudták szorítani őket,[1] de addigra már ott volt a fekély, aztán meg a Fidesz kezdett el játszani ugyanezzel a kártyával – „idegenszerű" kormánya van az országnak, mondta például Orbán Viktor[2] –, majd jött a kettős beszéd, a hallgatólagos együttműködés a Fidesz és a MIÉP között. A szellem végleg kiszabadult a palackból, már nem lehetett visszagyömöszölni, de Orbán és mások egy-egy szövege mindig rá is tett egy lapáttal.

– Nem beszélve arról, hogy a 2002-es vereség után megalakított fő-fő polgári körből, a Szövetség a Nemzetért Polgári Körből nőtt ki a nyíltan rasszista, antiszemita mozgalom, majd párt, a Jobbik.[3]

[1] Lásd, Csunderlik Péter–Pető Péter, „Játék nélkül nem élet az élet – Csurka István, az antiszemitizmus és a szakítás az MDF-fel", *Népszabadság*, 2012. szeptember 27.

[2] „A magyar kormány alkotmányos törvényeinek ellenére idegenszerű, s nem nemzeti befolyás alatt áll" – mondta Orbán Viktor 1997. június 12-én, a Zeneakadémián „A polgári ellenzék napja" nevet viselő rendezvényen. Ugyanez a megfogalmazás szerepelt a Fidesz által aznap kiadott Új Ellenzéki Nyilatkozatban. *Népszabadság*, 1997. június 13. és június 16.

[3] Orbán Viktor a Jobbikról: „...beszélgettünk velük például a Szövetség a Nemzetért Polgári Körnek az ülésén... sőt képviseltetik ott magukat tagi minőségben is... becsületes, rendes, nemzeti érdekek iránt elkötelezett, az élet mélyebb értelmét kereső fiatalokról van szó." Kossuth Rádió, *Vasárnapi Újság*, 2003. május 18.

– Így van. Szóval én ezt a jelenséget folyamatként érzékelem, amelyet meg lehetett volna akadályozni, ha a politikai elitben lett volna elég önmérséklet és bölcsesség, de mint annyi másban, ebben sem volt.

– Emlékszem, hogy a kilencvenes évek elején, az Antall–Csurka-játszma idején több beszélgetést is csináltam a Magyar Rádióban a francia állapotokról, ahol éppen ez történt, amit maga mond: a teljes politikai vezetőréteg, pártállástól függetlenül, ott menetelt több százezer ember élén Párizsban, a rasszista és antiszemita megnyilvánulások ellen tiltakozva.

– És azt mondták, hogy inkább bukjuk el a választást, de Le Pennel nem működünk együtt. Na hát nálunk ilyesmi nem fordult elő, noha a Demokratikus Charta is részben e körül szerveződött, amelyből a Fidesz nagyon gyorsan kiszállt. A PC, a politikailag korrekt beszéd elleni fellépésük is ugyanebbe a kategóriába tartozik: legyen szabad buzizni, cigányozni és zsidózni. A baj csak az, hogy ez elkezdett terjedni Európában is.

– Hát azért egyelőre nem igazán működik. Hollandiában például a mostani európai választáson az évtizedek óta a szélsőjobb pozícióit uraló Wilders sehol sem volt, és az új populista üdvöske, Thierry Baudet, akit győztesnek jósoltak, negyedik lett a pártok rangsorában.

– Salvini viszont milyen ügyesen üzit Olaszországban! Most még csak a menekültek ellen, de ha a helyzet úgy kívánja, nyilván bárki más ellen is. A menekültek persze külön probléma, mert szerintem a menekülthelyzet ma már kezelve van, no de mi lesz néhány évtized múlva, amikor Afrikában folyamatosan 45 fok lesz a hőmérséklet, víz és élelem viszont nem lesz, tehát nem tehetnek mást, mint hogy ide jönnek enni. A világnak muszáj foglalkoznia ezzel a problémával, de a foglalkozás nem az, hogy építünk százkilométeres fa-

lakat, viszont az európai klímaegyezményt nem írjuk alá.[1] Miközben a rezsicsökkentés miatt nincs pénz a vízművek karbantartására, fejlesztésére, tehát előbb-utóbb itt se lesz vizük az embereknek, viszont ma kevesebbet fizetnek az egyre romló szolgáltatásért. És végül is ha nem fogyasztunk vizet, mert nincs, akkor vízdíjat sem kell majd fizetnünk. Ez lesz csak az ideális helyzet! És ugyanez lesz a rezsicsökkentett villanyárammal is, nem véletlen, hogy egyre több az áramkimaradás, például a Balatonnál.

„Felolvasta nekem a kérdést, majd mély álomba zuhant"

– Még egy utolsó kérdés a miniszteri korszakáról. Az ezzel járó szakmai-politikai nehézségekről már beszéltünk, de mint minden miniszternek, nyilván magának is voltak protokolláris kötelezettségei, külföldi tárgyalásai. Ez se lehetett könnyű, mert ebbe is úgy csöppent bele, mint Pilátus a krédóba.

– Hát igen. De a dolog ott kezdődik, hogy én csak úgy mehettem el külföldre, ha a csütörtöki kormányülésre visszaértem, mert Horn Gyula nem szerette, ha nem vagyok ott, olyankor ugyanis vagy Fodor Gábor, vagy Magyar Bálint helyettesített. Egyszer jött Helsinkiből egy meghívás, és a programban az is szerepelt, hogy elvisznek Lappföldre, megmutatják, hogyan élnek a lappok a jégkunyhókban. Hát mi ezt kihúztuk a programból, ők persze megsértődtek, hogy engem nem érdekelnek a lappok. De hát én úgy mentem, hogy reggel odarepültem, másnap délben meg vissza. A Fülöp-szigetekre azért utaztam el egyszer, mert Göncz Árpádnak volt egy vietnami–Fülöp-szigeteki útja, és Vietnamba még elkísérte Csiha Judit, de vissza kellett jönnie, és Göncz megkért, hogy menjek el, mert mit ér a delegációja, ha a kormány nem képviselteti magát. Hétfő reggel indultam, este megérkeztem, ott már másnap délelőtt volt, de közben a bőröndöm eltűnt. A szállodában megfürödtem, visszavettem a koszos ruhát, öltöny, nyakkendő, és elmentem a találkozóra az ottani belügyminiszterrel, aki Fülöp-szigeteki módra egy lenge, rövid ujjú leningben volt. Délután megérkeztek Gönczék. Göncznek volt két tárgyalása meg valami kirándulós programja, én meg kedd este repülőre ültem, hazarepültem, és csütörtökön ott voltam a kormányülésen.

– Fogalmam sincs, hogy néznek ki az ilyen protokolláris tárgyalások. Nyilván protokollárisak, mert nyilván minden elő van készítve, ilyenkor már csak aláírnak, nem?

– Normál menetben az embernek van egy tárgyalási terve, benne mindaz, amit el akar mondani, a partnernek is van ilyenje, a két fél képviselői meg egyeztetik a terveket. Mire a miniszterek találkoznak, addigra már egyeztették a témákat, de természetesen ha én felvetek vagy kérek valamit, nem tudjuk, mit válaszol majd rá a partner, és ez fordítva is így van. Ilyenkor általában születik valamiféle egyezség, szóbeli vagy írásos megállapodás két miniszter között, de ettől el lehet térni. Akkor is előre megvoltak a témák, amikor például Mečiarral tárgyaltam – ő volt akkor a miniszterelnök Szlovákiában. Én persze felvetettem a magyar kisebbség helyzetét, és ők pontosan tudták, hogy ezt fogom tenni. Úgyhogy mindjárt azzal kezdtünk, hogy Mečiar üdvözölt, majd tizenöt percig arról beszélt, milyen fantasztikusan érzi magát a magyar kisebbség Szlovákiában. Végighallgattam, aztán azt mondtam: Gra-

[1] A 2019. júniusi EU-csúcson – az észt, a lengyel és a cseh miniszterelnök mellett – Orbán is blokkolta az éghajlatvédelemről szóló uniós megállapodást, decemberben azonban már elfogadta. Lásd, „Ezermilliárd euró Orbánt is behúzta a klímavédelmi harcba", *hvg.hu*, 2019. december 14. https://hvg.hu/360/201950__a_rezsicsokkentes_ara__felmelegedes__dekarbonizacio__unios_klimaszerviz

tulálok, miniszterelnök úr, hogy ezt röhögés nélkül végig tudta mondani. A tolmács rám nézett: Ezt fordítsam le? Igen, ezt mondtam, fordítsa le! Lefordította. Mire Mečiar elkezdte bizonygatni az igazát, én meg azonnal közbeszóltam, mondtam én is a magamét. Ez egy húszperces protokolláris látogatás lett volna, végül egyórás volt. Majd a várakozó újságírókkal közölték, hogy nem lesz sajtótájékoztató. Gyakorlatilag jól összevesztünk Mečiarral, de hát én se akartam tőle semmit, meg ő se tőlem.

– Egy ilyen összeveszés nem rondít bele a diplomáciai kapcsolatokba?

– Ez akkor történt volna meg, ha a megbeszélés után én egyedül kiállok a sajtó elé, és elkezdem szidalmazni Mečiar politikáját. De én ezt magának Mečiarnak szidalmaztam, az meg szerintem rendben lévő dolog. Ők is így értékeltek, mert ők sem tettek semmiféle nyilatkozatot. Aztán egy másik eset: Amerikában voltam az alelnöknél, Al Gore-nál. Akkor már folyt a kampányuk, ez volt az az időszak, amikor Clintont másodszor is megválasztották. Al Gore délután repülőre ült, valahol gyűlésezett egyet, valakikkel vacsorázott, gondolom, finanszírozókat gyűjtött, és próbálta megerősíteni a pozíciókat, majd éjszaka visszarepült, és reggel bement dolgozni. El lehet képzelni, milyen állapotban volt. Ő úgy tárgyalt, hogy kis kartonlapokra fel voltak írva a kérdések, amelyeket föl kellett vetnie. Felolvasta nekem a kérdést, majd mély álomba zuhant. Én válaszoltam, és amikor befejeztem, azaz levittem a hangsúlyt, akkor felébredt, megköszönte a választ, és elővette a következő cédulát.

– Jaj, hát ez nagyon megalázó, még ha magyarázza is a leterheltsége!

– Nem szerettem én se. De mielőtt elutaztam, Taszáron meglátogattam az amerikai támaszpontot, és Al Gore meg is kérdezte – felolvasta a papírról a kérdést –, mit tapasztaltam ott. Majd éppen lecsukódott a szeme, amikor én azt mondtam, tapasztalatom szerint az amerikai hadsereg ereje nem a kávéja minőségében van, és ezt önön

Al Gore-ral, az Egyesült Államok alelnökével, 1996.

is látom. Nézett rám bambán, aztán elmosolyodott, és nem aludt el többé a beszélgetésünk alatt. Tehát van ezeknek a találkozóknak egy protokolláris része, azt be lehet tartani, és akkor az ember nagyot nem hibázhat. De el lehet térni az előre kialakított forgatókönyvtől, és onnantól válik érdekessé a dolog. Mindenesetre a Fülöp-szigeteki belügyminiszterrel az égvilágon semmiféle közös ügyünk nem volt, de ha már egyszer kiutaztam Göncz Árpád kívánságára, és szegény belügyminisztert odarángatták, muszáj volt együtt töltenünk egy fél órát. Néztük egymást, majd szépen elköszöntünk. Én azért igyekeztem elkerülni az olyan hivatalos látogatásokat, amelyeknek semmiféle tétjük nem volt, ilyesmire nemigen értem rá, Világosi Gábort, az államtitkárt küldtem magam helyett. De normális esetben azért van miről beszélni. Például abban az időben működött Magyarországon az FBI Akadémia, és érdekelte az amerikaiakat, hogy megy a dolog. Az Egyesült Államok más ügy, mert velük kapcsolatot tartani mindig fontos. Az Európai Unión belül nincsenek is szokásban már az

ilyen találkozók, mert ott megvannak a miniszteri megbeszélések az EU keretén belül. Persze azért számít a személyes kapcsolat is. Az akkori osztrák belügyminiszterrel nagyon jó viszonyban voltunk, rendkívül szimpatikus figura volt. Eljött Magyarországra, és azt kérte, mindent mutassak meg neki, amit fontosnak tartok, és menjünk el egy igazi magyaros étterembe, ahol ő is azt eszi majd, amit én. Elvittem a Régi Siposba, halászlével kezdtük. Belenyomtam két cseresznyepaprikát, noha nem szoktam, mire ő is beletett két cseresznyepaprikát. Elkezdte enni, és olyan lett a feje, mint az Agip-reklám: tüzet fújt. Utána ettünk egy pörcös-tejfölös túróscsuszát, majd a másnap délelőtti programokat lemondta. Beteg lett szegény. Abban az időben a csehek belügyminisztere is egy jó fej fiatalember volt, a demokratikus ellenzékből jött, vele is nagyon jó személyes kapcsolatom volt, jókat beszélgettünk. De az egy másik világ volt.

– Ha Horn ennyire ragaszkodott magához, ahogy az imént mondta, akkor szabadságra se mehetett?

– Hát év közben nem, csak karácsonykor, újévkor, mert olyankor tényleg megáll a politika. Egyik évben karácsony után elmentünk Ciprusra, és 5-én jöttünk vissza. Közölték, hogy jó, de jön velem két biztonsági ember. Nem jön, mondtam. Hát akkor majd intézkedünk, miniszter úr, hogy az ottani biztonságiak legyenek velem. Mondtam, hogy nem intézkedtek, Cipruson a kutya se tudja, hogy én vagyok a magyar belügyminiszter, kivéve, ha két fegyveres állandóan kísérget, úgyhogy felejtsetek el! Megérkeztünk Ciprusra, kipakoltunk a szállodában, amikor föltelefonáltak a portáról, hogy valaki szeretne velem beszélni. Lementem: Nicosia rendőrkapitánya volt. Jó napot kívánok, itt van az autó meg az emberek, ha kimennek a szállodából, mi természetesen végezzük a dolgunkat. Mondtam, hogy mi nem megyünk ki a szállodából, úgyhogy nyugodtan küldje el az embereit. El is mentek, úgyhogy utána tudtam mozogni. Lejártam a konditeremben is. Egyik reggel belépett egy megtermett, öltönyös tag, lehetett tudni, hogy a zakó alatt fegyvert hord. Szétnézett, látta, hogy csak én vagyok ott, visszanézett az ajtóból, bólintott, és belépett egy orosz. Elkezdett százkilós súlyzókkal dolgozni, aztán fejjel lefelé lógott a szerről, és ötvenszer felhúzta magát, én meg pilinckáztam ott a tíz-húsz kilókkal. Kiderült, hogy két testőr van vele folyamatosan, tehát egy igazi orosz maffiózó lehetett, mellesleg volt egy felfújható nője, a strandon láttam, baromi jó nő volt, fiatalabb vagy húsz évvel, mint a maffiózó. Na, az milyen jól nézett volna ki, ha az én fegyveres testőreim meg az orosz maffiózóé összecsapnak egymással! Aztán egyik nap éjszaka áthajóztunk mi is Izraelbe. Már amikor Cipruson beszálltunk a hajóra, odaköszönt nekem az egyik biztonsági ember.

– Honnan tudta, hogy ki maga?

– Ott volt a kezében a fényképem. Remélem, a másik kezében nem az orosz maffiózóé volt. Jeruzsálemben aztán végigsétáltunk a Via Dolorosán, és két öltönyös, napszemüveges ember már ott volt mögöttünk. A program Egyiptomban folytatódott, megnéztük Kairót. Amikor beszálltunk a kairói buszba, már ott voltak a biztonsági emberek. És a buszt elöl-hátul szirénázó rendőrautók kísérték, plusz egy kisteherautó mögöttünk, rajta nyolc rendőrrel. Kati dühöngött, hogy már megint nem hagynak békén bennünket, de mondtam neki, hogy most nem rólunk van szó, itt ölik a turistákat, ezért minden turistabuszra vigyáznak. De aztán jó másfél órai utazás után megállt a busz, hogy pihenjenek az utasok, mi is leszálltunk, és amikor a katonák, akik a kisteherautó platóján ültek, megláttak, felugrottak és tisztelegtek. Egy másik alkalommal Szabad Györggyel voltam szintén Egyiptomban, épp az után, hogy merényletet kíséreltek meg a parlament elnöke ellen. Ezért aztán a szállodának az a szárnya, ahol mi laktunk, hermetikusan le volt zárva, fegyveres őrök vigyázták. Én kimentem a bazárba, akartam venni Katinak valamit. Éppen befelé igyekeztem volna egy kis üzletbe, de a biztonsági őr

félretolt, bement, és mindenkit kizavart onnan. Mutattam az eladónak, hogy ezt kérem, ő lenyúlt, hogy kihúzza a fiókot, mire majdnem agyonlőtték. Na kösz, mondtam, nem akarok semmit vásárolni. Visszamentünk a szállodába, és a tolmáccsal megdumáltuk, hogy kiszökünk. A folyosón az őröknek azt mondtuk, hogy lemegyünk a bárba inni valamit. És a konyhán keresztül megléptünk, úgyhogy nyugodtan tudtam vásárolni a bazárban. Azt is ott láttam, hogy egyszer csak befordult a sarkon egy férfi, fehér burnuszban, a kezében a püspökökre jellemző fehér bottal, és négy birkát terelgetett maga előtt. Belegondoltam, hogy ezt láthatta Krisztus kétezer évvel ezelőtt. Na de este hét óra volt már, kiürült a bazár, és észrevettem, hogy már csak mi ketten vagyunk ott európaiak, a többiek szúrós tekintetű arabok. Hát mit mondjak, elég kellemetlenül éreztem magam. Aztán Egyiptomból Nicosiába mentünk, Szabad Györgynek ott volt tárgyalása. Az asztal egyik oldalán ültünk mi, a másikon a ciprusiak. Az ottani parlamenti elnök jobbján ült egy hölgy, hetvenöt-nyolcvanéves lehetett, folyamatosan dohányzott, köhögött, és rekedt hangon kérdéseket tett fel. Szandál volt rajta, harisnya nélkül, úgyhogy kilátszott a repedt sarka. Szabad Györgyöt láthatóan rettenetesen idegesítette az öregasszony. Elérkezett az ebéd ideje, és a nőt Szabad György jobbjára ültették. És ahányszor kérdezett valamit Szabadtól, a könyökével mindig megbökte. Ettől én is megőrülök egyébként. Mire Szabad odafordult a tolmácsunkhoz – egy magyar nő volt, aki ott élt Nicosiában –, és megkérdezte tőle: Mondja, kérem, ki ez itt a jobbomon? Nicosia leggazdagabb emberének a felesége, közölte a tolmács, van tizenkét tengerparti szállodájuk és húsz áruszállító tengerjáró hajójuk. Mire Szabad lebiggyesztette a száját, és azt mondta: Ez is kevés. Nem humornak szánta természetesen, de én azt hittem, megfulladok a röhögéstől.

VII. Kampányok

„...nemigen kellett azon aggódnom, hogy mi lesz velem, mert hamarosan miniszterelnök leszek"

– Többször beszéltünk már a kampányokról, a kampánymegbeszélésekről. Ezekről meglehetősen keveset tud a kívülálló. Meséljen róluk!

– Az SZDSZ kampányai különféleképpen épültek fel. Szerintem az SZDSZ legsikeresebb kampánya az 1994-es volt, de jó volt a többi is. A 2002-es és a 2006-os úgy működött, hogy csináltattunk egy nagymintás közvélemény-kutatást, 5-6-8 ezer emberrel. Minden kérdésre

Kovács Pistivel

megadtunk három szimpatikus válaszlehetőséget, egy konzervatív, egy szociáldemokrata és egy liberális választ, hogy kiderítsük, a választók milyen arányban fogadják el a liberális választ. Megkérdeztük természetesen azt is, kire szavazna, melyik a második legszimpatikusabb párt, kire szavazott az előző választáson, ebből is az derült ki, milyen százalékban vannak a választók között a mi potenciális szavazóink.

– Ha jól értem, ennek alapján nem név szerinti listákat állítottak fel, mint a Fidesz.

– Jaj, nem, dehogy, isten őrizz! Ebből arányok jöttek ki, az, hogy milyen százalékot képviselnek a szavazóink és a potenciális szavazóink. Velük tovább dolgoztak a közvélemény-kutatók, de ők még mindig 2-3 ezren voltak. Tőlük azt kérték például, hogy sorolják fel a három legfontosabb problémát Magyarországon, vagy eléjük tették az SZDSZ programjának egyes elemeit, hogy mondják el róluk a véleményüket. Amiből kiderült, hogy a szerintük fontos problémák megoldására elfogadják-e az SZDSZ javaslatait, és melyek azok a témák, amelyeket a választási kampányban fel kell erősítenünk. 2002–2006-ban természetesen mindenki az egészségüggyel volt a leginkább elégedetlen. Aztán: a választást megelőző évben már elkezdtük összeszedni azokat az embereket, akik a párt választási programját írni fogják, és megbíztunk valakit, hogy az egész munkát összefogja, azt hiszem, akkoriban ez Csillag István volt. A különböző területek szakpolitikusai megírták az alapanyagokat, megvitatták szakértőkkel, majd plenáris ülésen is folyt róluk vita, és a végén az SZDSZ testületei elfogadták a programokat. Ez olyan hat-nyolc hónapos folyamat volt. Tehát amikor a közvélemény-kutatások elkezdődtek, már tudtuk, hogy mi mit szeretnénk, és miután a választók véleményét begyűjtöttük, azt is tudtuk, mit kell ebből felerősíteni a kampányban. Itt jön a következő probléma: hogyan lehet eljuttatni a programokat a választókhoz. Ez hirdetőfelületek kérdése, azaz erősen pénzkérdés.

A közvélemény-kutatásokból kiderült, hol laknak a választóink, mik a prioritásaik, és vannak olyan szakemberek, akik ennek alapján azt is meg tudják mondani, nagyjából hová kell kihelyezni a plakátokat ahhoz, hogy a számunkra fontos szavazók találkozzanak velük. Ez azt jelenti, hogy nem kell négy-ötezer plakátot kirakni, hat-hétszáz plakáttal is sok szavazót el lehet érni. A televíziós hirdetések meg abszolút a pénztől függnek, amennyi pénz van, annyi hirdetést lehet elhelyezni – legalábbis akkoriban még így volt. És nagyon jó embereink voltak arra, hogy elkészítsék a kampányfilmeket, úgy, hogy megmaradjanak az emberek fejében, mert kedvesek, jólesik nézni őket. Tehát egy kampány így épül fel.

– És ezek a kampányok nem arról szóltak, mint a maiak, hogy kitalálták, hogyan és mivel lehet átverni a szavazókat, megváltoztatni az agyukat, a gondolkodásukat, a lelküket, hogyan lehet félelmet vagy gyűlöletet elültetni bennük.

– Persze hogy nem! És nem is arról szóltak, hogy én kiállok, és pusztán annyit mondok: folytatjuk. Mert abban a pillanatban ízekre szedtek volna az értelmiségi támogatóink, akik szerettek vitatkozni is, javaslatot tenni is meg programot írni is. Torgyán József ugye azt mondta, hogy a kisgazdapártnak van programja, egy példányban készült, és be van zárva a páncélszekrényébe, mert ha a többiek megismernék, biztosan ellopnák, annyira jó program. És ezzel ő végig tudott csinálni egy egész választási kampányt. Nálunk szerintem az 1994-es kampány volt a legerősebb, megmondani nem tudom, hány helyen jártam az országban. Sokszor azt se tudtam, hol vagyok éppen. Késő este hazaértem, másnap reggel megint kocsiba ültem, úgyhogy nem csoda, hogy egyszer elaludtam az autóban. Éppen beértünk az első településre, amikor felébredtem, emlékszem, szép fenyőfák voltak az út mentén. Megálltunk, kiszálltam, fogadtak, bementünk egy terembe, amely tele volt emberrel, és én köszöntöttem Pilisszentlászló lakóit. Döbbent csend lett a nézőtéren, mire leesett

a tantusz, hogy baj van, tényleg nem láttam hegyet, úgyhogy helyesbítettem, és köszöntöttem Szentlászló lakóit. Továbbra is döbbent csend. Szentistvánban voltunk.

– Nagyon kínos. Meg tudta magyarázni?

– Persze, mondtam, hogy bocsánat, de öt hete egyik helyről rohanok a másikra. Mondhatnám, hogy rossz zakót vettem fel, és ennek a zsebében a múlt heti program van, de nem ez történt, egyszerűen fáradt vagyok. De volt olyan eset is, hogy beléptem egy zsúfolt terembe, üdvözöltem a jelenlévőket, és megköszöntem, hogy ezen a szép, napsütéses vasárnap délelőttön ennyien megtisztelnek az érdeklődésükkel. Mire valaki felmordult a nézőtéren: szombat van. Én egyébként mindenütt elmondtam, amit el akartam mondani, és utána arra kértem az embereket, hogy beszélgessünk. És ilyenkor rögtön megbocsátottak mindent, mert el tudták mondani, ami foglalkoztatta őket, én meg mindig válaszoltam valamit.

– És mindig volt jelentkező?

– Persze. Egyrészt mindenütt vannak olyan emberek, akiket tényleg érdekel valami, másrészt vannak olyanok, akik szeretnek beszélni. De ha valaki nem bírta abbahagyni, közbeszóltam, hogy én már értem ám, mit szeretne mondani. Ezt a közvetlen eszmecserét szerettem a legjobban a kampánytalálkozókon: mentek a beszólások oda-vissza, mert nekem is beszólogattak. Egyszer azt mondtam, hogy én megelégszem az értelmes emberek szavazatával, mire az első sorban megszólalt egy öreg bácsi: Na bazmeg, és legyintett egyet. Az 1994-es kampányt egyébként azért emeltem ki, mert az a tekintetben is profi volt, hogy mielőtt elmentem a különböző helyszínekre, néhány munkatársunk végigjárta a terepet. Lemérték, mennyi idő alatt lehet az egyik helyszínről eljutni a másikra, megnézték a helyiségeket, és persze utána jöttek velem, hiszen ők tudták, hogy hol mi a helyzet. Ők aztán többnyire leültek az első sorba,

én elkezdtem a beszédemet, ők meg nyomban mély kómába zuhantak. Hiába beszéltem papír nélkül, hiába variáltam a mondandómat, ők már minden változatát hallották, és nyugodtan szundikáltak az első sorban. Mondtam nekik, hogy legalább mennének ki, mert mindenki azt látja, hogy én csak beszélek, elöl meg egyre többen alszanak. Aztán: vannak a kampányháttéremberek, akik kitalálják az arculatot, kitalálják, hogy ezt a mondanivalót hogyan kell átültetni harminc másodperces reklámfilmbe, ők nagyon fontosak. Ennél már csak az fontosabb, hogy a politikának kontrollálni kell őket, a döntésnek együtt kell megszületnie. Nagyon sok ötlet felmerül ilyenkor, és a politikának meg kell tudnia mondani, hogy melyiket vállalja és melyiket nem, vagy melyik nem tetszik, mert olyan is van. Ebből igen nagy viták voltak.

– Ha már a kampánymódszereknél tartunk: azt hogyan sikerült elérni, hogy amikor 1993-ban az SZDSZ miniszterelnök-jelöltje lett, egy év alatt 12-ről 86 százalékra nőtt az ismertsége, a népszerűsége meg 26-ról 63 százalékra?

– 1994 ebből a szempontból más volt – mert ugye listavezető voltam 1998-ban, 2002-ben és 2006-ban is, csak akkor nem miniszterelnök-jelöltnek hívtak, mert vicces lett volna, ha egy ötszázalékos párt miniszterelnök-jelöltet állít. 1994-ben sok eleme volt ennek az ismertségnövekedésnek. Volt például egy kérdezz-felelek játék, én kérdeztem, és a válaszokat be lehetett küldeni, a végén pedig egy dzsembori keretében kisorsoltuk a győztest. Mi a nagyobb a családban, a villanyszámla vagy a hokedli? Ilyen rendkívül szellemes kérdéseket tettünk fel. De volt Kuncze-matrica, Kuncze-kártya, amelyet mindenfelé osztogattak.

– És akkor még a parlamenti üléseket is rengetegen nézték.

– Igen, és én állandó felszólaló voltam. De mindenféle más vitákban is részt vettem. Mindenesetre a kampány legjobb eleme a választás

előtti szombat volt, a teljes kampánycsend. Elmentem bevásárolni szombaton, és feljelentettek, hogy én emberek között mutatkozom. Mondtam a feleségemnek, hogy szombaton sajnos én semmit se csinálhatok, sem a kertben, sem az üzletben, bent kell ülnöm a szobában. Egyébként tényleg hihetetlenül megterhelő egy ilyen kéthónapos kampány. Én úgy oldottam meg a dolgot, hogy megdumáltam magam: nem lehetek ideges, nem lehetek fáradt, álmos, rosszkedvű, ezt végig kell nyomni, nem számolni a hátralévő napokat, csak menni, menni előre.

– 1989-ben járt Hodosán Rózáéknál bemutatkozó látogatáson, ugye?

– 1989 vége, 1990 eleje lehetett.

– Vagyis három éve volt politikus. Itt is ugyanaz a kérdés, mint később a belügyminiszterségnél: hogyan érintette, hogy egyszer csak miniszterelnök-jelölt lett? Mert nyilván volt önmagához külső látószöge, és feltette a kérdést, hogy kerülök én ebbe a helyzetbe.

– Hát igen. Először is jött a frakcióvezetés. Amikor Tölgyessy Péter elnök lett, Tardos Mártont kérte fel a frakció vezetésére. Nagyon jó megoldás volt, szépen végigaludta a parlamenti üléseket. Ha valamiről parázs vita alakul ki a parlamentben – akkor még voltak ilyenek –, a frakcióvezető rögtön jelentkezik, hogy az bizony nem úgy van. Hát Marci nem! Ő fogott egy újságot, és látványosan olvasni kezdte, hogy mindenki lássa, nem érdekes, ami ott folyik, mert az újságban sokkal érdekesebb cikkek vannak. De Marcit mindenki szerette, úgyhogy elfogadtuk ezt a helyzetet. Amikor aztán Tölgyessy helyett Pető Iván lett az elnök, akkor Marci javasolta, hogy a frakcióvezető is legyen új ember, én. A frakción ez simán átment, mert akkor már jól ismertek, a külvilág viszont meglepődött. Így kezdtük az 1993-as évet. Majd egyszer csak belenyilallt mindenkibe, hogy jönnek a választások, kell egy listavezető. Pető azért volt bizonytalan – szemben azzal, amit később sikerült valakinek leírnia,

hogy zsidó származású ember nem lehet listavezető, amivel teljesen félrevitte az egész ügyet –, mert úgy gondolta, hogy az ő egész habitusa, gondolkodásmódja, előadásmódja nem felel meg egy miniszterelnökkel szemben támasztott követelményrendszernek. Én voltam a frakcióvezető, felvetődött, hogy legyek én a listavezető, de erre azt mondtam, hogy úgy érzem, nem vagyok felkészülve rá. Ivánnal egymást győzködtük, vetélkedtünk, hogy ki tudja a másikat rádumálni a miniszterelnök-jelöltségre. Végül Iván győzött. Ha reálisan néztem a dolgot, akkor persze azt kellett mondanom magamnak, hogy annyira azért nem kell ettől félni, mert nemigen jutunk el oda, hogy tényleg miniszterelnök legyek. A választási kampány utolsó két-három hetében aztán már megfordult a fejemben, hogy ebből még baj lehet, nyerünk, ugyanis tényleg erőteljesen jöttünk fel. 1992-ben talán hat százalékon állt az SZDSZ, és a választás előtt voltunk már 20 százalék felett is. Majd jött Horn balesete, és ez megbillentette az erőviszonyokat. Végül 19,7 százalékot értünk el. De alapjában nemigen kellett azon aggódnom, hogy mi lesz velem, mert hamarosan miniszterelnök leszek.

– Nem is arra gondoltam, hogy ez a veszély fenyegette volna, hanem hogy nemrég még egy kft. gazdasági igazgatója volt, most meg mindjárt az ország miniszterelnöke lesz. Én biztos, hogy nem tudtam volna felfogni a dolgot.

– Jaj, istenem, a mai agyunkkal már nem tudunk visszamenni 1994-be. Akkor ugye rendszert váltottunk. Ismertük azokat az embereket, akik a Kádár-rendszerben a politikát csinálták. Azt kellett gondolnom, hogy én helyből jobb vagyok, mint közülük sokan. De ott volt az Antall-kormány néhány minisztere is, akikre megint azt mondhatta az ember, hogy nehogy már ne legyek jobb, mint ők. A harmadik szempont meg az lehet, hogy ha egyszer rendszert váltottunk, és az új rendszerben szerepet vállalt az ember, akkor csinálnia kell, akármi jön is szembe. Egyszer megkérdeztem egy nagyon

AZ SZDSZ parlamenti frakciója, 1994. június 2.

gazdag embertől, hogy mire hajtasz még, százmilliárdot meghaladó vagyonod van, ha nekem csak egymilliárdom lenne, egy részét szétosztogatnám, egy részét befektetném, aztán élnék a hozamokból, ülnék otthon és olvasnék. Na ezért nincs neked egymilliárdod, mondta. Ez ugyanaz: kívülről nehéz megítélni, mi játszódik le az emberben akkor, amikor benne van a sűrűjében, az események is sodorják, maga is teremt helyzeteket, mígnem szembetalálja magát egy komoly döntéskényszerrel. Én akkor azt a döntést hoztam, hogy elvállalom ezt a szerepet.

– Magyar Bálint és Pető Iván azt írja félbemaradt SZDSZ-történetében, hogy akkor a kampányban három arc volt: a magáé, Iváné meg Demszky Gáboré. Az entellektüel Pető, a megbízható Kuncze és a tettre kész Demszky. Ez megint csak tudatos kampánydöntés volt?

– Szerintem ez inkább utólagos értelmezés. Mert ezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy három vezető volt, a párt elnöke, Pető, a legmagasabb politikai pozíciót betöltő tagja, Demszky, és a listavezető, én. Arról nem beszélve, hogy az SZDSZ ötödik születésnapján rendezett bulin szólaltunk fel így hárman, de 1993-ban ki a fene gondolhatta rólam, hogy én vagyok a megbízható, hát nem is ismertek az országban! Egyébként emlékszik az akkori szlogenre? Ötéves az SZDSZ – jövőre hat!

– Igen, emlékszem, ez is szellemes volt.

– Az SZDSZ kampányai mindig könnyedek és szellemesek voltak. Volt egy kampányfilmünk akkoriban, zongorázik egy kislány, a tanár áll mellette – Darvas Iván volt a tanár –, és azt mondja: neM DF, SZDSZ. A 2002-es kampányunkat Geszti Péter csinálta. A 2006-ost Superman, azaz Erdélyi Zsolt. Az 1994-es több emberhez köthető.

VIII. Az első koalíció: Horn

„Horn nagyon ügyes kamarillapolitikus volt, de nem volt csapatépítő ember"

– Zárjuk le a Horn-korszakot! Örülnék, ha összefoglalná a véleményét Horn Gyuláról.

– Az 1994-es választásokat egyértelműen ő nyerte meg. Kezdődött azzal, hogy amikor a Nyers Rezső-féle MSZP ellenzékbe szorult 1990-ben, az első szabad választások után, Horn vette át az elnökséget. Kellő időben csapott le a pártra. Egyrészt az MSZP-ben határozottan tekintélynek számított, senki nem mert vele szembemenni – kivéve Békesi Lászlót –, így az 1994-es választások előtt is fegyelmet tudott tartani a kampányban. Másrészt segítette az őt körülvevő hírnév: a vasfüggönybontó Horn Gyula, a szegények pártján álló Horn Gyula, aki fazonra, beszédstílusra egy volt a nép közül, ráadásul ott volt kontrasztnak az elődje, Antall József. A televíziós közvetítésekből megismert Antallt sokan nagyképű embernek tartották, noha nem volt az, a kormányzása jellegéről az urizálás jutott az emberek eszébe, bár akkor még nem az anyagiak, hanem a magatartás alapján, nem beszélve arról, hogy a kormánya számos területen nem tudott eredményt felmutatni. Amiben tudott – a rendszer átalakítása, az egymást követő rendszerváltó tör-

vények –, abban az emberek nem tulajdonítottak jelentőséget a sikereinek, mert elsősorban a súlyos gazdasági visszaesést érzékelték. Nem úgy, hogy persze, visszaesett minden mutató, hiszen rendszert váltottunk, elvesztettük a piacainkat, újakat kell keresni, tönkrementek azok a vállalatok, amelyek kizárólag a szocialista piacra termeltek, az újak még nem indultak be – az emberek mindebből csak azt látták, hogy ők nem élnek jobban, sőt. Mire jött Horn Gyula azzal az ígérettel, hogy az elődkormány nem értett semmihez, de majd az ő kormánya a szakértelmével rendbe teszi a dolgokat, és az emberek jobban fognak élni. Azt soha nem mondta, hogy a kenyér megint 3,60-ba kerül majd, de ilyesfajta érzést keltett a választókban. Tehát nagyon ügyesen hozta fel a pártját, a választás közeledtével a szocialisták egyre népszerűbbek lettek. Közel 54 százalékos eredménnyel nyerték meg a választást, jött a koalíció – de erről már beszéltünk. És itt megint nagy szerepe volt Horn óriási és megkérdőjelezhetetlen tekintélyének a pártjában. Hiába állt elő Békesi László, akkor már pénzügyminiszterként, a maga javaslataival, amelyek adekvátak voltak a gazdasági helyzettel, Horn egyszerűen nem engedte, hogy elfogadják őket. Békesi lemondott, Horn végre egyedül maradt a porondon, fellélegezhetett, és végre szembenézhetett a problémákkal, amelyek persze időközben csak súlyosbodtak. Előtérbe lépett a másik Horn Gyula, aki némi külső nyomás és belső megfontolások alapján belátta, hogy sürgős intézkedésekre van szükség. És ezt úgy volt képes megtenni, hogy a szükséges intézkedések gyökeresen szembementek a saját elképzeléseivel, korábbi javaslataival, érzéseivel, világlátásával. Ez egészen addig így volt, amíg úgy nem látta, hogy na most már rendeződtek a dolgok. Akkor nyomban elfogadta Bokros sokadik lemondását, és megpróbálta konszolidálni a helyzetet, ami nem volt nehéz, hiszen a Bokros-csomag hatásai még a Fidesz-kormányzás első évében is érvényesültek. Tehát amikor 1998-ban átadtuk a kormányzást, abban a negyedévben ötszá-

zalékos gazdasági növekedés volt, ráadásul fenntartható módon. Horn nagyon ügyes kamarillapolitikus volt, de nem volt csapatépítő ember. Olvasom a jegyzeteimben, hogy az Antall-kormány is elvonult egy hétvégére, hogy az új kormány tagjai megismerkedjenek egymással, a Fidesz-kormány is ezt csinálta, Gyurcsány is levitte a kormánytagokat Őszödre egy közös gondolkodásra, na Horn Gyula ilyesmit nem tett. Ő csoportokat képezett a kormányon belül is, és kijátszotta őket egymás ellen. Ezt magas szinten művelte. De az emberei, a miniszterei annyira tisztelték, hogy már-már féltek tőle.

– A kormányülések hogy néztek ki?

– Hornnál a kormányülés tíz óra nulla-nulla perckor kezdődött. Nyílt az ajtó, Horn Gyula belépett, leült, kezdtünk. Nem kellett felállni, nem kellett kezitcsókolommal köszönni. Amikor Kósáné Kovács Magda egyszer tíz óra húsz másodperckor tipegett be, Horn azt mondta neki: Ha nem tudod ellátni a feladatodat, mondj le! Az MSZP-s miniszterek állandóan azt vizslatták, hogy a főnök milyen hangulatban van. Ha azt látták, hogy Hornnak jó a kedve, nekik is nyomban jókedvük lett. Ha Hornnak rosszkedve volt, igyekeztek lebújni az asztal alá, nehogy rajtuk csapódjon le a rossz hangulat. Egyszer bejött Horn, virágos jókedve volt, elkezdett mesélni, az MSZP-s miniszterek ellazulva hátradőltek, köztük Fazakas Szabolcs is. Horn elmondta a mondókáját, majd Fazakas jelentkezett szólásra, még a hivatalos programpontok tárgyalása előtt. Neki lenne egy bejelentenivalója, hogy ugyanis valamelyik gazdasági világlap – talán az *Economist*, már nem emlékszem pontosan – idehozna Magyarországra egy konferenciát a világ vezető közgazdászai részvételével, de nekünk is be kellene szállnunk a költségekbe negyvenmillió forinttal. Horn erre azt válaszolta, hogy inkább nekik kellene fizetniük azért, hogy ide jöhetnek. Mire Fazakas, még mindig ellazulva, odavetette: Hát ahhoz még nőnöd kellene Gyula. Nyilván azt

akarta mondani, hogy ahhoz nekünk erősebbnek, nagyobbnak, tekintélyesebbnek kellene lennünk, de hát így sikerült megfogalmazni. Horn nem reagált, beszélt tovább, de Fazakas, mihelyt rájött, mit mondott, összeomlott. Ám mivel nem történt semmi, Fazakas lassan felemelte a fejét: lehet, hogy nem hallotta? Lehet, hogy nem is mondtam, csak gondoltam? Már teljesen ellazult, amikor Horn befejezte a mondókáját, és odaszólt neki: Egyébként meg neked kell nőnöd. Kész. Fazakas ismét magába zuhant. De többször előfordult az is, hogy Horn bejött csapkodva, már az ajtóban nyomta a szöveget, hogy elege van ebből az egészből, hogy milyen borzalmas ez a média – igaza volt, ugyanis volt két kormányzópárt és négy ellenzéki párt, és a televízió akkori vezetése úgy képzelte politikailag kiegyensúlyozottnak a műsort, hogy ahányszor megszólalnak a kormánypártok, annyiszor az ellenzékiek is. Csakhogy a kormánypártok kétszer szólaltak meg, az ellenzékiek meg négyen voltak, tehát négyszer mondták el, hogy ezek hülyék. Teljesen felborult az egyensúly. Horn megint látott valamit, felhúzta magát, és a kormányülésen dühöngött, hogy ez borzalmas, ez nem kiegyensúlyozott tájékoztatás, na és ezek a reklámok, hogy ő hogy unja már a szárnyas betétet. Gyula, akkor ne hordd, mondtam neki én. Na most addig az MSZP-s miniszterek az asztallap magasságával egy szinten bujdokoltak, de erre a mondatra bemásztak az asztal alá: kész, Gyula előveszi a nagy kést, és ledöfi ezt az embert. Horn rám nézett, összerakta, hogy mit is hallott, és elkezdett röhögni. Mire az összes miniszter előjött a rejtekhelyről, és nagy kacagásba fogott. Horn ugyanakkor nagyon érezte a saját szavazóbázisát. Az nem véletlen, hogy többnyire hétfő reggel vagy vasárnap este állt elő az ötleteivel, mert hétvégeken elment a nép közé, mindenhol fórumokat tartott, nyúlpaprikásfőzéseken vett részt, közben beszélgetett az asszonyokkal, fölszedett problémákat, politikává transzformálta őket, és előállt velük a nyilvánosságban. Az SZDSZ persze rossz néven vette, hogy rendszeresen olyan programokat hirdet meg, amelyek

Horn Gyulával 1994-ben

közös döntésnek látszanak, noha nem azok, és ezt mindig kifogásoltuk is. Ebből alakult ki a veszekedős koalíció képe. Nyilván ennek volt a következménye az is, hogy Horn végül úgy látta, nemigen van szüksége koalíciós partnerre, amelyik folyton csak pampog, enélkül kellene megoldani a kormányzást, úgyhogy elkezdett az SZDSZ legyalulásán dolgozni. Így aztán jöttek a tüntetések az oktatási miniszter ellen. Magyar Bálint jó dolgokat akart csinálni, amitől persze megváltozott volna a rendszer, úgyhogy a pedagógusokat könnyű volt Szöllősiné vezetésével ráuszítani. Lotz Károly közlekedési minisztert azzal támadta, hogy nem haladnak az autópálya-építések. Engem azzal, hogy ami itt van, az nem közbiztonság. Persze amikor pénzt kértem, akkor nem adtak. És jött a vízlépcsőügy: Horn Nemcsók Jánost bízta meg, hogy tárgyalja végig a Bős–Nagymaros-ügyet, miután a hágai Nemzetközi Bíróság mindkét felet elítélte. Nemcsók abban akart megegyezni, hogy építsünk egy duzzasztóművet, csak ne ott, hanem kicsit lej-

jebb. Az ok valószínűleg az volt, hogy Horn egyetértett volna a gát megépítésével – 1988–89-ben ezt is képviselte a politikában, csak hát a rendszerváltás az egész tervet elsöpörte. És nyilván úgy gondolta, hogy tíz év múltán majd ő bebizonyítja, hogy neki volt igaza – ez is olyan horngyulás dolog volt.

– És éppen a választások előtt.

– Hát bizony! Volt előtte egy kormányülés, amelyen én azt mondtam, bármi történik is, a választások előtt már ne lépjünk ebben az ügyben. Tárgyalni persze kell a hágai döntésről, de megállapodni semmiben sem szabad. Gyulának azonban minden rögtön kellett. A választások előtt három héttel az SZDSZ-nek volt egy küldöttgyűlése – ilyenkor egy párt mindig azt mutatja be, hogy sokan vagyunk, erősek vagyunk, jókedvűek vagyunk, van mondanivalónk –, amelyet délben meg kellett szakítani, mert a küldöttek elmentek a Bős–Nagymaros miatt szervezett kormányellenes tüntetésre. Tüntettek egyet a saját kormányuk ellen, majd visszajöttek bizonygatni, hogy mi milyen jók vagyunk. A dolog következménye aztán az lett, hogy az MSZP az első fordulóban lényegében megőrizte a korábbi listás eredményét, de a második fordulóban elbukott, a kisgazdák visszalépései következtében a Fidesz meg tudta fordítani az eredményt. Mindenesetre egy dolog biztos: ahhoz képest, hogy milyen állapotban vette át Horn Gyula az országot, négy év elteltével az átalakuló országok élén állt Magyarország. Ezt mindenki elismerte kül- és belföldön egyaránt. Akkor már túl voltunk a NATO-csatlakozási döntésen, az is a Horn-kormány idején született meg, ahogy az a döntés is, hogy Magyarországgal az elsők között kezdik meg az uniós csatlakozási tárgyalásokat. Ezeket aztán az Orbán-kormány vitte végig, de a szerződést 2003-ban már Medgyessy Péter írta alá. Ha másból nem, ebből is látszik, hogy igenis vannak kormányokon átívelő ügyek, még akkor is, ha a magyar politikusok ezt nem hajlandók tudomásul venni. Összességében tehát én úgy látom, bárkinek bármi legyen is a véleménye Horn Gyuláról – mennyire volt ő a múlt embere, mennyiben mozgatták a múltbéli reflexek –, ő igenis érezte az idők szavát, sikeres miniszterelnök volt, és az országot jó állapotban adta át az őt követő kormánynak.

IX. A második koalíció: Medgyessy

„...kullogunk az események után, sodródunk, nem irányít a kormány és a miniszterelnök, csak tűzoltás folyik"

– Akkor jöjjön a második koalíció és a Medgyessy Péter-történet!

– Medgyessy Péter. Onnan kezdeném, hogy elég jó viszonyba, majdhogynem baráti viszonyba keveredtem vele, még valamikor a kilencvenes évek vége felé. Többször leültünk beszélgetni, voltunk egymásnál vacsorázni, elmentünk ketten ebédelni. A jó viszony még olyasmiben is megnyilvánult, hogy 2000-ben, amikor Göncz helyére Mádl Ferencet jelölte a Fidesz, akkor az MSZP-nél felmerült, hogy ők meg jelölik Medgyessyt – noha tudták, hogy nincs esély a megválasztására. Így aztán Medgyessy felhívott, hogy ha az SZDSZ támogatná, ő vállalná a jelölést. Mondtam, hogy megkérdezem. Ez egy európai fazon, mondtam én magamban, aki tudja jól hordani az öltönyt, szépen megkötni a nyakkendőjét, kis franciás műveltsége van, miért ne. Pető Iván kérdeztem meg. Medgyessy? Na hát erről szó se lehet! Akkor derült ki számomra, hogy a mi közgazdászaink nagyon ellenségesek vele szemben,

mert a Pénzügykutatási Intézetet[1] ő szüntette meg. Iván azt mondta, fel se vessem a dolgot. Visszaszóltam Péternek, hogy nem. Ez semmit nem rontott a kapcsolatunkon. Amikor 2002-ben listavezető lett, kitalálták a kampányban, hogy árnyékkormányt hirdet. De miután arra számítottunk, hogy esetleg megint együtt kell majd kormányoznunk, megkeresett engem, hogy mondjam meg, milyen minisztériumokra tart igényt az SZDSZ, mert azokra nem jelöl. Péter, erről szó sem lehet, mondtam neki, mert ha ezt nyilvánosságra hozzuk, az lesz a látszat, hogy még meg se nyertük a választást, de már osztozkodunk a pozíciókon. De ő kötötte az ebet a karóhoz, úgyhogy a végén kifakadtam: Felejtsd már el, szó sem lehet róla! Ezen megsértődött, úgyhogy kicsit hűvösebb lett a viszony, de ez mindegy volt, mert mind a ketten el voltunk foglalva a saját kampányunkkal. Majd megint felhívott, hogy üljünk le csak mi ketten, valahol a Liszt Ferenc téren. Nem találtam parkolóhelyet, úgyhogy távolabb kellett letennem az autót, és ahogy megyek a Liszt Ferenc térre, látom ám, hogy az egyik fa mögött egy fotós áll, a másik mögött egy kamera, a bokorban két újságíró: megörökítették, ahogy megyek Medgyessy felé. Leültem: Miért nem azt mondtad, hogy szükséged van egy PR-eseményre, kérdeztem, mert én teljesen gyanútlanul jövök, te meg iderendeltél egy csomó fotóst, mit fogok kezdeni azzal a kérdéssel, hogy miért ültem le az MSZP miniszterelnök-jelöltjével, miről beszéltünk és miért, ezt nem kellett volna. Végül sikerült úgy távoznom, hogy nem találtak meg az újságírók. De ez a történet se javított a viszonyunkon.

[1] Medgyessy Pétert Grósz Károly, a minisztertanács elnöke, 1988-tól az MSZMP főtitkára nevezte ki pénzügyminiszterré 1987-ben. Feladatai közé tartozott a reformműhelyként számon tartott Pénzügykutatási Intézet felszámolása, ami még abban az évben meg is történt. Az intézetet munkatársai Pénzügykutató Zrt. néven alakították újjá. Lásd, „Medgyessy Péter pályaképe: Vissza a főáramba", *Magyar Narancs*, 2001. május 31., 22. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/medgyessy_peter_palyakepe_vissza_a_f337aramba-62518

A kampány, 2002. április 4.

– Mit jelent az, hogy nem találták meg az újságírók? A konyhán át távozott?

– Nem, hanem előreküldtem Medgyessyt, és amíg vele szórakoztak, addig én gyorsan leléptem. Majd jött a Medgyessy–Orbán-vita.[1] Medgyessyt jól felkészítették, úgyhogy nagyon ügyesen csinálta végig. Eleve azzal indított, hogy ő nem olyan slágfertig, mint Orbán, és önmagában már ez is rokonszenves dolog volt. Végül szoros eredménnyel, de megnyerték a választást, az SZDSZ 5,5 százalékával együtt, ami a legrosszabb választási szereplésünk volt, de, mint már mondtam, a legnagyobb ünneplés követte, mert senki sem hitt abban, hogy bejutunk. Jöttek a koalíciós tárgyalások, hol négyszem-

[1] Medgyessy Péter–Orbán Viktor-vita, 2002. április 5. https://www.youtube.com/watch?v=7t5UVpyQsaU

közt, hol delegációk tárgyaltak egymással. Mi valamelyik gazdasági minisztériumhoz ragaszkodtunk. Majd egyszer csak azt mondta Medgyessy: Te ide figyelj, Nagy Sándor akar lenni az ipari-kereskedelmi miniszter, Szekeres Imre akar lenni a közlekedési miniszter, én meg egyiket se szeretném, úgyhogy vonjuk össze a két minisztériumot egy gazdasági csúcsminisztériummá, és az legyen a tiétek. Én persze egyből belementem, egyébként ezt a csúcsminisztériumot azóta se szedte szét senki. Amikor Medgyessy már miniszterelnök volt, tárgyaltunk ugyan időnként, de a személyes jó viszony megszűnt, olyannyira, hogy amikor a hatvanadik születésnapját ünnepelték, oda már nem hívott meg, ami nekem természetesen nem okozott problémát, csak jelzi, hogy megváltozott a viszonyunk. De volt egy másik dolog is. Én úgy láttam és látom mind a mai napig, hogy a miniszterelnököknek mindig van távlati céljuk. Antall József be akarta vinni az országot Európába, és onnan akarta folytatni az építkezést, ahol 1947-ben abbahagytuk. Azt nem mondom, hogy megint úri Magyarországot akart csinálni, de volt benne valami ilyesmi. Horn Gyula bizonyítani akarta, hogy ő demokrata, ő is európai Magyarországot akart, de másként, mert ő a szomszéd országokkal is békét akart kötni a határontúliak érdekében. Antall mindig azt mondta, hogy szociális piacgazdaságot akar, Horn inkább szociális, nem szocialista, hanem szociális Magyarországot akart. Nem sikerült neki, mert más volt a helyzet, de lehetett látni az ívet, hogy merre akar menni. Aztán jött Orbán, aki mindent akart – magának. Medgyessy meg miniszterelnök akart lenni. Letette az esküt, és attól kezdve őt leginkább a reprezentáció érdekelte. Közben azért kormányzott is, de egyre inkább az volt az érzése mindenkinek, hogy kullogunk az események után, sodródunk, nem irányít a kormány és a miniszterelnök, csak tűzoltás folyik, miközben volt egy határozott és kíméletlen ellenfél, a Fidesz. Elérkezett 2004 februárja, amikor is Medgyessy meghirdette a hárompontos programját, a közvetlen köztársaságielnök-választást, a pártok közös listáját az európai parlamenti választásokra és a kisebb parlamentet.

– Kétkamarás parlamentet is akart.

– Az nem volt benne ebben a csomagban, különálló javaslata volt. Egy amerikai csapat volt a tanácsadója,[1] megkutatták a közvéleményt, és a közvélemény ezekre az ötletekre nagyon pozitívan reagált. Ezt mi úgy tudtuk meg, hogy Medgyessy este hét órára magához hívott engem, az már lapzárta utáni időpont, és közölte, hogy ezzel a három ponttal fog előállni. Rögtön mondtam neki, hogy ez nem fog működni, mire azt felelte, hogy ha az SZDSZ-nek nem tetszik, magára vessen, mert az emberek szeretni fogják a javaslatait. Másnap volt egy tévévita, amelyben én a közjogi rendszer felforgatása helyett az alkotmány elolvasását javasoltam neki, és hozzátettem, hogy „ez kétségkívül nehéz, mert nincsenek benne képek". Medgyessy ugyanis nem értette, hogy ha közvetlen elnökválasztás van, akkor a köztársasági elnök legitimációja nagyon nagy lesz, miközben nincsenek hozzá jogosítványai, de majd próbál magának szerezni. A pártok közös indulása egyetlen listán meg teljes abszurditás egy többpártrendszerben, ráadásul a megválasztott képviselőknek az Európai Parlamentben a pártcsaládok frakciójába kell beülniük. A kisebb parlamenttel mindenki egyetértett. Ez az egész azért érdekes, mert ez volt az a pont, ahol már erősen megrendült a bizalom Medgyessyben. És most viszszalépek a D-209-es ügyhöz. Mi nem tudtuk, hogy Medgyessy dolgozott a kádárista titkosszolgálatnak.

– Még úgy sem, hogy korábban maga volt a belügyminiszter?

[1] A Greenberg Quinlan Rosner Research Inc., illetve a Greenberg Carville Shrum amerikai kutatócégekről van szó. A magyarországi munkákat Tal Silberstein, Ehud Barak volt izraeli miniszterelnök kampányfőnöke, illetve Jeremy Rosner irányította. Kövér László szerint ők voltak „Rózenkrancz és Szilverstein", lásd, „Fenyőlécet a miniszter pofájába", *Hetek*, 2004. február 27. http://www.hetek.hu/belfold/200402/fenyolecet_a_miniszter_pofajaba

– Nem. Sohasem mentem be abba a terembe, ahol az iratokat tárolták, és nem lapozgattam az SZT-tisztek aktáit sem.

– *Tudatosan?*

– Abszolút tudatosan. Mindenki ment, előttem is, utánam is, én nem. Azzal maximálisan egyetértettem, hogy az úgynevezett ügynökügyeket rendezni kell, azt viszont utáltam, hogy híres emberek dossziéi közt szemezgettek és tetszésük szerint húzkodták elő őket. Antallék idején Csurka István meg Torgyán József dossziéját szedték elő, később aztán egyre több emberét, én ezt nem bírtam. Ezért aztán a belügyminiszterségem idején született az a törvény, amely létrehozta a Történeti Hivatalt, és előírta, hogy az összes iratot ott kell elhelyezni, hogy a belügyminiszterek ne férjenek hozzá, de a kutatók kutathassák. Csak hát kialakult egy vita a titkosszolgálatokkal, és végül, miután elfogadtuk a törvényt, a titkosszolgálatoknak megengedték, hogy először ők csemegézzenek az iratokból, így aztán az SZT-tiszti dokumentumok nem kerültek át a Történeti Hivatalba. De az ügynöktörvény sem vonatkozott az SZT-tisztekre, csak a III/III-asokra, a „téglákra", ahogyan Hack Péter annak idején nevezte őket. A pufajkásokról lehetett tudni, hogy pufajkások, mert pufajkát hordtak, de a téglákról nem lehetett tudni, hogy téglák, ezért kell a törvény, mondta. Tehát mi nem tudtuk, hogy Medgyessy D-209-es volt. De a szocialisták se tudtak róla. Medgyessy mondott valami olyasmit korábban, hogy követett el olyan dolgokat, amiket nem kellett volna, de senkinek eszébe se jutott, hogy erre gondolt. Úgyhogy a szocikat is, legalábbis nagy részüket eléggé meglepte, amikor a *Magyar Nemzet* kirobbantotta az ügyet.[1] Az SZDSZ-nél

[1] A Magyar Nemzet 2002. június 18-án, Medgyessy Péter hivatalba lépése után alig három héttel közölte „Titkos ügynök a kormány élén" című cikkét, benne egy III/II-es, D-209-es kódszámú ügynök SZT-tiszti (szigorúan titkos tiszt) lapját, akiről kiderítette azt is, hogy valójában Medgyessy Péter. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarNemzet_2002_06/?pg=346&layout=s; Lásd még: „Összefoglaló a Medgyessy-ügyről", *Index*, 2002. június 23. https://index.hu/belfold/meggyugy0619/

meg teljesen kicsapta a biztosítékot. Először is teljes megdöbbenés volt, majd jött az, hogy Medgyessynek le kell mondania. Mert az nem megy, hogy valaki szigorúan titkos állományú tisztként együttműködik a kádárista titkosszolgálattal, és ez titkos marad továbbra is, azaz úgy vállalja el a miniszterelnök-jelöltséget, hogy nem számol be róla. Medgyessy megjelent a frakció ülésén, és azt mondta, természetesen felajánlja a lemondását, ha szerintünk ez a megoldás, de kéri, hogy előbb tárgyalja meg a frakció az ügyet. Eljött vele Kovács László is, aki úgy viselkedett, mint aki felkínálja magát, hogy ha nem Medgyessy, akkor majd ő. Volt egy mondata arról is, hogy neki természetesen nincsenek ilyen ügyei. A frakciónk egyik része azt mondta, egyértelmű a helyzet, Medgyessy felajánlotta a lemondását, fogadjuk el, és kérjük fel a szocialistákat, hogy jelöljenek másik miniszterelnököt. Konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal két nap alatt lebonyolítható a csere. Voltak, akik azt mondták, igen, ez nagyon csúnya dolog, de olyan törvény, amely az egykori SZT-tiszteket érintené, nincsen, ez nem jogi, hanem erkölcsi probléma, persze jobb lett volna, ha előre elmondja. Szóval bizonytalanok voltak, mi is a teendő. Kenedi János is részt vett az ülésen, és azt mondta, ez az információ már a kampány idején is ott volt a *Magyar Nemzet*nél, de visszatartották. Valószínűleg biztosak voltak benne, hogy Medgyessy úgyis elbukja a választást, tehát nincs szükség a kompromittáló iratokra. Kenedi mondandója oda futott ki, hogy tessék egy új törvényt csinálni, azaz újra rendbe tenni az egész kádárista titkosszolgálat ügyét. A legegyértelműbben Fodor Gábor fogalmazott: ez identitáskérdés a frakció számára, mondta, az ügy megkérdőjelezi az egész rendszerváltást, benne a mi szerepünket, ezt nem lehet eltűrni. Végül az SZDSZ-frakció elsöprő többséggel úgy szavazott, hogy a frakcióvezető szíveskedjen átmenni a szocialistákhoz, és közölni, hogy kérjük az új jelöltet. Közben a szocialisták is üléseztek, a képviselők egymás után kiálltak Medgyessy mellett, és az a vélemény alakult ki, hogy ha ez az SZDSZ-nek nem tetszik, lépjen ki a koalícióból. Tudni

kell, hogy ez volt a száznapos program bejelentésének az időszaka: ötvenszázalékos béremelés, tizenharmadik havi bér és nyugdíj, családipótlék-emelés, az autópályaépítés meghirdetése, tehát akkoriban Medgyessy volt a legnépszerűbb politikus. A szocialisták úgy gondolták, hogy ha az SZDSZ sokat ugrál, és kilép a koalícióból, akkor új választások lesznek, ők magasan megnyerik, az SZDSZ meg eltűnik a süllyesztőben. Így aztán kerek perec közölték velem, hogy nyet. Másnap reggel Medgyessy mondott egy beszédet a parlamentben,[1] és az SZDSZ újabb frakcióülésén egymás után jöttek a felszólalások, hogy ez teljesen új helyzetet teremtett, különben is, egy „Medgyessy vagy Orbán" választás előtt állunk, és Orbánt már mégse választhatjuk. Elég az hozzá, hogy egy újabb szavazáson tizenegyen szavaztak úgy, hogy változtassuk meg az előző napi véleményünket, heten pedig tartózkodtak vagy nemmel szavaztak. Itt megint Fodor volt az, aki kitartott a korábbi álláspontja mellett. De Fodor sokszor csinálta azt, hogy elmondta a véleményét, és amikor megkérdeztem tőle, hogy jó, jó, de mi van utána, akkor rendszerint azt válaszolta, hogy majdcsak lesz valami megoldás. Jó, mondtam neki, visszamegyek a szocikhoz, és közlöm, hogy az SZDSZ kiszáll, de mi a következő lépés? Hát akkor a szocialisták nyilván lecserélik Medgyessyt, vágta rá Fodor. Nem cserélik le, mondtam, úgyhogy vagy szégyenszemre visszakullogunk majd a koalícióba, vagy megszűnik az SZDSZ. De ő nem tágított. Ráadásul Kis János írt egy levelet, hogy az SZDSZ-nek konstruktív bizalmatlansági indítványt kell kezdeményeznie. Ahhoz hetvenhat aláírásra lett volna szükség, nekünk máris volt húsz. Persze elmehettünk volna a Fideszhez, hogy ugyan, fiúk, írjátok már alá a konstruktív bizalmatlansági indítványunkat, de hát utána azt is alá kellett volna írniuk, hogy az új miniszterelnök-jelölt, mondjuk, Kovács László. Na elég az hozzá, hogy megváltoztattuk a véleményünket.

– És természetesen mind a két állásfoglalásuk nyilvános volt. Egyik nap ez, másik nap az.

– Hát igen, bár az elsőt nem a nyilvánosságnak szántuk. És Kis János végül emiatt lépett ki az SZDSZ-ből.

– Ez nem érintette rosszul elnökként? Mert Hack Péter is kilépett, Eörsi István, ha jól emlékszem, csak később.

– Igen, ő még várt két évet.[1] Nálunk mindenki mindig kilépett. De hát ez annak az értelmiséginek az attitűdje, aki lecövekel az elvei mellett, és abból nem enged. Kis és Hack kilépése ugyanannak a botnak a két vége, amellyel az SZDSZ-t ütötték.[2] Kis János két ok-

[1] Medgyessy Péter 2002. június 19-én reggel a parlamentben elmondta: öt éven keresztül, 1977 és 1982 között valóban kémelhárító tisztként segítette, hogy külföldi hírszerzők ne akadályozzák meg Magyarország csatlakozását a Nemzetközi Valutaalaphoz. Ezt sikeresen megvalósítottuk, mondta. Azt ígérte, törvénymódosítást kezdeményez, hogy a III/III-as ügyosztály teljes névsorát hozzák nyilvánosságra, és javasolja, hogy a III-as főcsoportfőnökség valamennyi osztályának – hírszerzésnek, katonai elhárításnak stb. – az ügyeit tegyék kutathatóvá. Javasolta, hogy közszereplőknél legyen kötelező nyilvánosságra hozni, ha kapcsolatban álltak valamelyik ügyosztállyal, hogy ne lehessen ilyen ügyeket politikai céllal felhasználni. Emellett elismerését fejezte ki az SZDSZ-nek, mert korábban kezdeményezte az ügynökliták nyilvánosságra hozatalát.

[1] Lásd Eörsi István írását – Mit tegyünk? *Magyar Hírlap*, 2002. június 22. –, amelyben egyetért Kis János elemzésével, de nem ért egyet a végkövetkeztetésével, hogy az SZDSZ-nek kellett volna megbuktatnia Medgyessyt, illetve hogy az MSZP ellenállása miatt fel kellett volna mondania a koalíciót. „...a szabaddemokraták körében diadalmaskodott az a belátás, hogy nem az MSZP fenyeget pártállami visszarendeződéssel. Ellenkezőleg: Orbán Viktor és csapata élesztette fel, korszerűtlen és közveszélyes jobboldali ideológiába tunkolva a pártállami múltból mindazt, ami felélesztheto, és ha még négy évet kap, akkor a magyar demokrácia belefullad abba, amibe beletunkolják. [...] Sem a történelem, sem választóink nem bocsátanák meg nekünk, ha morális igazságaink újra hatalomra juttatnák a Kaya Ibrahim-lovagrendet, élükön az Orbán-bányák kibillent lelkű főörökösével."

[2] Lásd, Haraszti Miklós, Kis János kilép, *Élet és Irodalom*, 2002. augusztus 30., 35. szám, https://www.es.hu/old/0235/publi.htm#haraszti

kal indokolta a kilépését. Az egyik, hogy az SZDSZ nem kezdeményezett konstruktív bizalmatlansági indítványt Medgyessy Péter ellen. Neki persze, értelmiségiként, nem kellett azzal számolnia, hogy huszonketten voltunk a frakcióban, és a szabályok szerint hetvenöt aláírás kellett a konstruktív bizalmatlansági indítványhoz. Megmondta, hogy konstruktív bizalmatlansági indítvány kell, nem volt, tehát kilépett. De volt egy másik indoka is, és abban, mint utólag kiderült, igaza volt. Ez az indok az volt, hogy az SZDSZ megszavazta a száznapos programot, noha ő úgy látta, hogy nagy bajok lesznek belőle, és amikor a nagy bajok bekövetkeznek, az SZDSZ-nek majd nem lesz mire hivatkoznia. Hát igen. Egyedül az MDF nem szavazta meg a száznapos programot, és ettől nem lett belőle nagy párt. A kutya se emlékszik erre, én emlékeztetem mindig az embereket, hogy szegény MDF egyszer milyen karakán volt. De való igaz, hogy amikor beütött a 2008-as válság, kiderült, hogy az ország minden tartalékát felélte, nem tud olyan pénzhez nyúlni, amellyel a válságot enyhíthetné, ezért a Valutaalaphoz és a Világbankhoz kellett fordulni. De akkor, amikor az MSZP és Medgyessy a legnépszerűbb volt, abszurd dolog lett volna előállni azzal, hogy a tizenharmadik havi nyugdíj, az ötvenszázalékos fizetésemelés, a családi pótlék megduplázása minket annyira felháborít, hogy kilépünk a koalícióból.

– És Hack Péter?

– Ő azzal indokolta a kilépését, hogy a koalíciós tárgyalásokon az SZDSZ olyan csúnyán megzsarolta az MSZP-t, és továbbra is ezt teszi a programjaival, hogy ez számára erkölcsileg elfogadhatatlan, és ezt az SZDSZ-t ő már nem tudja vállalni. Azt is mondta, hogy ezzel aláástuk az SZDSZ iránti bizalmat.[1] Kis János és Hack véleménye egyszerre zuhant ránk, még ha nem egészen azonos időpontban is.

[1] „...az SZDSZ nem erre szövetkezett", Rádai Eszter interjúja Hack Péterrel, *Élet és Irodalom*, 2002. augusztus 9., 32. szám, https://www.es.hu/old/0232/interju.htm#radai

– Nem beszélt velük, nem mondta el az érveit, hogy maga szerint miért látják rosszul a helyzetet?

– Elmentem egy beszélgetésre Kis Jánoshoz a CEU-ra, úgy gondoltam, ennyit meg kell tennem, hiszen két fontos emberről volt szó a párt szempontjából. Kis János a demokratikus ellenzék vezéralakja volt, a pártalapító, az első elnök, Hack Péter meg a felkészült jogász, aki mindvégig ügyvivő volt, az alkotmányügyi bizottság elnöke 1994–98 között, a nyilvánosságban gyakran és jól szerepelt. Sajnálatos volt, hogy otthagyták a pártot, de ez mindig probléma, hogy a politikusnak előbb-utóbb döntést kell hoznia. Dönthet persze úgy is, hogy kiszáll a politikából. Dönthet úgy is, hogy kilép egy koalícióból, de akkor végig kell gondolnia a lehetséges következményeit. Dönthet úgy, hogy kompromisszumot keres, mert van egy másik cél, amelyet meg akar valósítani. Egy dolgot nem tehet meg: hogy bevágja maga mögött az ajtót, és hazamegy. Ilyenkor eszébe kéne jutnia, hogy ő meggyőzte a választókat, akik aztán rá szavaztak, nem teheti meg, hogy faképnél hagyja őket. Egy értelmiségi ilyen konfliktus esetén az elveihez ragaszkodik, ezeket a szempontokat nem mérlegeli, kiszáll, és ezért őt hosszan ünneplik. Aki meg bent marad, és kompromisszumot keres az elvek és a lehetőségek közt, az elvtelennek minősül. Az SZDSZ-nek végig ez volt a baja, hogy egyfelől vannak az elvek, másfelől meg a helyzetek és a következményeik, és amikor a két tényező szembekerül, akkor nagy baj van, mert persze meg lehet halni hősként, de a politikában ennek nincs sok értelme. Amivel persze nem azt mondom, hogy nem kötöttünk rossz kompromisszumokat.

– A párt és értelmisége viszonyáról beszélünk majd még, de most maradjunk Medgyessynél! A D-209-es ügyben maga hogyan foglalt állást kedden és szerdán?

– Mind a két alkalommal arra szavaztam, hogy ne lépjünk ki a koalícióból, és az első fordulóban elfogadtam, hogy ajánljuk fel az MSZP-nek másik miniszterelnök jelölési lehetőségét, hiszen Medgyessy felajánlotta a lemondását, Kovács meg jelezte, hogy hajlandó a helyére lépni, vagyis úgy tűnt, a probléma így megoldható. Eszünkbe se jutott, hogy a szocialisták, akik akkor még a győzelem mámorában éltek, azt mondják majd, hogy Medgyessy marad, az SZDSZ meg menjen a fenébe, mondja fel a koalíciót, ha akarja. Nem ám úgy, hogy ők majd kirúgnak bennünket, hanem hogy nekünk kell felmondani az együttműködést. Ez a történet azért fontos, mert a konfliktus nyoma megmaradt az SZDSZ-ben. Úgy gondoltuk, hogy minket itt átvertek. Hiszen én jóban voltam Medgyessyvel, találkoztunk a kampány idején is, nekem elmondhatta volna. Igaz, akkor nyilván másként viselkedünk, szerintem az SZDSZ nem fogadta volna el a volt SZT-tiszt Medgyessyt miniszterelnök-jelöltnek.

– Vagyis ha Medgyessy megbeszélte a dolgot valakivel a választás előtt, akkor jól számoltak, amikor úgy döntöttek, hogy nem szólnak maguknak, mert ha ez az ügy kiderül, ő biztosan nem lett volna miniszterelnök-jelölt, így viszont kényszerhelyzetbe hozta az SZDSZ-t.

– Igen, ez nekünk nagyon nehéz döntés volt.

„...ne viccelj, Péter, ez nem kormányátalakítás, ez egy nagy semmi"

Aztán elindult a száznapos program, és bár Csillag István a kormányülésen megpróbálta fékezni őket, nem lehetett. Érdekes, hogy amikor az első sajtótájékoztatóján a miniszterelnök-jelölt Medgyessy előadta a programot, Csillag felhívta az MSZP-seket, mert kiszámoltuk, hogy ez mibe kerül. Két baj volt vele, az egyik, hogy az ösz-

szeg olyan hatalmas volt, hogy tudtuk, a költségvetés nem bírja el, a másik, hogy hazavágta az SZDSZ kampányát, amelynek az adócsökkentés állt a középpontjában. Tény, hogy Medgyessy még ősszel is nagyon népszerű volt az osztogatás miatt, de ez gyorsan visszaütött. Szeptemberben ugyanis a pedagógusok megkapták az ötvenszázalékos béremelést, januárban azonban nem volt semmiféle emelés. Fel voltak háborodva, hogy idén nincs? És hiába nagyarázta nekik az ember, hogy ha szeptemberben kapsz ötven százalékot, az a következő évben 20–23 százalékos béremelésnek felel meg, hiszen tizenkét hónapra oszlik el, nem értették. Így aztán nem értünk semmit a nagy béremeléssel, miközben rengetegbe került, ráadásul feltételek nélkül adtuk a pénzt. Hiába mondta Magyar Bálint, hogy némi strukturális átalakítás nem ártana az oktatásban is meg az egészségügyben is, nem, a szakszervezeti szemlélet érvényesült, mindenki kapott ötven százalékot, ellentételezés nélkül. A történet csak azért érdekes, mert amikor aztán elérkeztünk 2004-hez, és tényleg úgy éreztük, hogy sodródunk, akkor már nagyon nem szerették nálunk Medgyessyt, visszaköszönt a D-209-es ügy is, benne volt az agyakban, a hangulatban, és erre jött rá a fantasztikus közjogi javaslatcsomag. Még május környékén volt Medgyessyvel egy beszélgetésem. Elmondta, hogy az európai választások után átalakítja a kormányt, ami abból állt, hogy a miniszterek átülnek egyik székből a másikba. Mondtam neki, hogy ne viccelj, Péter, ez nem kormányátalakítás, ez egy nagy semmi. Majd jött júniusban az európai parlamenti választás, amelyet a szocialisták vereségként éltek meg.

– És mivel magyarázták?

– Volt egy kormányülés július 2-án, amelyen értékeltük a választási eredményeket. Medgyessy fölvázolta az okokat, amelyek szerinte a veréséghez vezettek. Mindenki a baloldaltól akart szavazókat elcsábítani, mondta, az SZDSZ legfőbb célja meg az volt, hogy megkülönböztesse magát a kormánytól meg az MSZP-től, hát ez a jövő-

ben nem maradhat így. Ettől mi rögtön a falra másztunk. Aztán azzal folytatta, hogy 2003-ban azért esett vissza katasztrofálisan a kormányoldal, mert szembe kellett nézni a gazdasági realitásokkal, és ez sokkszerűen érte a társadalmat. Szóval csak a társadalmat érte sokkszerűen, minket nem. Így ment végig. Majd következett a pénzügyminiszter, Draskovics Tibor, aki felvázolta a költségvetést, és itt megállok egy pillanatra. Én már ismertem a költségvetés tervezetét, mert májusban, amikor első változatban elkészült, Csillag kapott a tervezetből egy példányt. És áthívott engem. Én elolvastam ott nála a minisztériumban, majd bejelentkeztem Medgyessyhez. Mondtam neki, hogy egy ilyen költségvetéssel nem lehet kiállni a nyilvánosság elé, senkinek semmiféle kedvezményt nem adunk, viszont mindenkitől elvesszük a pénzt. Politikailag ez bukta. Mire ő azt válaszolta: Ez veled a probléma, Gábor. Mi, kérdeztem. Hát hogy ebben a stádiumában elolvasod a költségvetést. Ilyenkor még nem kell elolvasni, mert a tárcák még nem kapták meg, ha megkapják, majd elvitatkozgatnak rajta, és csak ezután, szeptemberben kell megnézni. Te nem is olvastad, kérdeztem. Ilyenkor? Minek olvasnám el! Szóval így ment. Na de én tájékoztattam a frakciót, úgyhogy bennünket nagy meglepetés nem ért. Mindenesetre ezen a július 2-ai kormányülésen Draskovics egy nagyon kemény költségvetést ismertetett. Ami nem zavarta a minisztereket, egymás után mesélték el, szerintük mit kellene csinálni. Bálint elmondta, hogy abszolút korszerűtlen a felsőoktatás, a gödöllői Szent István Egyetemen például kétszáz tanszék van nyolcszáz oktatóval – ami egyébként tényleg elképesztő –, úgyhogy törvényt kell módosítani, stb. És akkor következett Gyurcsány Ferenc, ő ugye akkor sportminiszter volt. Feljegyeztem ezt is. Azt mondta, hogy ez a költségvetés eladhatatlan a frakcióknak, és nem lehet elmagyarázni a közvéleménynek; a gazdaságpolitikának lehet primátusa, de nem lehet kizárólagossága; lehet, hogy a gazdaságpolitika hiteles lesz, de a társadalompolitika nem lesz az; a költségvetés beláthatatlan konfliktusokat eredmé-

nyez; erős nemzeti érdekérvényesítő és empatikus kormány képét kell sugározni, ennek megfelelő programokat kell kidolgozni; a vázolt reformok irányítási jellegű reformok, ahol jól látszanak majd az ellenfelek, de nem látszanak a kedvezményezettek, és ez nemcsak kommunikációs probléma, hanem lényegi; ez a nyolcvanas évek reformértelmiségének gondolkodása, amelyik abból indul ki, hogy majd mi racionálisabbá tesszük a világot. Gyurcsány mindezt elmondta, majd mintha mi sem történt volna, folytatódott a kívánságlista. Kökény Mihály például az ápolói hűségpénz egyszerűsített változatát szerette volna megcsinálni, és a GDP húsz százalékát szerette volna jóléti kiadásokra költeni. Horn Gábor felszólalása volt még érdekes. A következőket mondta a jegyzeteim szerint: az emberek úgy érzik, hogy a koalíció megbukott, ezzel muszáj valamit kezdeni; nem tehetjük meg, hogy nem folytatunk negatív kampányt; rosszul reagálunk az ellenzék felvetéseire, amikor úgy teszünk, mintha az ellenzék nem számítana; a kormány ma nem szerethető, és ennek oka a szakszerűségre való törekvés, szerethetővé kell válnia, különben bukni fog; konfliktusok nélkül nincs élet, de a konfliktusokat előre meg kell tervezni. Bárándy Péter mondott még egy jó mondatot: A gazdaság a létezésünk alapja, de a gazdaság senkit sem érdekel. A hozzászólások után Medgyessy összefoglalta az elhangzottakat, és felsorolt tizenkét pontot, csupa közhelyet, mint például: a gazdaság korlát és feltételrendszer, de nem öncél. Vagy: kevés a pénz, csak jobb és koncentráltabb elosztással lehet célt érni. Vagy: kezelhető jövedelempolitika kell, ki kell választani, hogy mire tudunk vállalkozni. Szóval a kormányülésen megint nyilvánvalóvá vált, hogy ez így nem megy tovább. A kormányon is az látszott, hogy nincs vezetve. Nagy a baj, elszállt a költségvetés, de az ápolási díj legyen ennyi meg ennyi. Így ballagtunk tehát tovább, amikor is Medgyessy elhatározta, hogy átalakítja a kormányt. Ágy már nincs a kuplerájban, de a lányokat lecseréljük. És bedobta Csillag leváltását.

– Ekkor hintették el, hogy Csillag István korrupt.

– Igen, noha a helyzet épp az ellenkezőjét bizonyítja. Csillag Istvánék ellen a legnagyobb kifogás az volt, hogy amíg Csillag volt a gazdasági és közlekedési miniszter, az MSZP-s lobbicsoportok nem tudtak érvényesülni. Mert Csillag nem lobbialapon osztotta el a beruházási munkákat, hanem az nyert, aki a legjobb pályázatot nyújtotta be. Ezért aztán egyre erősebben fúrták őt. Érdekes módon azt, aki a leghatározottabban száll szembe a korrupcióval, azonnal korruptnak kiáltják ki, és ami a nagyobb baj, a közvélemény ezt el is hiszi.

– Elég, ha csak a gyanú árnyéka rávetül vagy rávetítik, ugyanis a dolog természeténél fogva nem szerezhető bizonyosság arról, hogy a vádak megalapozottak-e. Hit kérdésévé válik a dolog. Régi politikai fegyver, de ezt is a Fidesz használta a legügyesebben és legmódszeresebben.

– Igen, ez történik. Akkor Réti Imrét kiáltották ki főkorruptnak, holott Réti Imre jó szakember volt, nagyon értett ahhoz, amit csinált. Ugye a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium úgy állt fel, hogy Csillag volt a miniszter, Gaál Gyula a politikai államtitkár és Réti Imre a közigazgatási államtitkár. Amit ők hárman nem tudtak a gazdaságról meg a gazdasági szabályozórendszerről, az nincs is. És elég jól csinálták a dolgukat, de azzal nehezen tudtak mit kezdeni, hogy egyre inkább elhíresztelték róluk, hogy korruptak, pusztán azért, mert nem engedték be a különféle érdekcsoportokat a pályázatokba.

– Szegény Csillag azóta se mosta le magáról a vádakat, és már nem is igen fogja.

– De ha megnézi Csillag István körülményeit, semmiféle változást nem lát. Nem lett gazdagabb.

– Csak hát a vádak szerint a pártjának is ellophatta a pénzt.

– Hát igen, a pártján is meglátszott az a sok korrupciós pénz! Amikor Lotz Károly volt a miniszter, 1994-ben, neki végképp nem lehetett olyasmit mondani, hogy Karcsikám, tudod, vannak ezek az autópályaépítő cégek, ugyan emeljünk már le róluk valami kis lét. Már a felvetést se értette volna! Ezt csinálja jól a Fidesz: intézményesítette a korrupciót, de csak ők lophatnak. Mindenesetre Csillag leváltása előtt volt egy nagy vita, mert az M6-os autópálya közbeszerzési pályázata már nyilvános volt. Medgyessy azt szerette volna, ha a franciák nyernek. Csillag meg azt szerette volna, ha a legjobb ajánlat nyer. Medgyessy telefonon is előadta Csillagnak, hogy a franciáknak kell nyerniük, Csillag meg végül egy német konzorciumot hirdetett ki a tender győztesének.[1] Nyilván nincs összefüggés, de néhány nappal ezután, augusztus 18-án Medgyessy bejelentette a kormányátalakítást és azt, hogy ennek keretében leváltja Csillag Istvánt. Nyomban frakcióülést tartottunk, eléggé felháborodott hangulatban. Volt vita is a frakcióban, végül egységesen abban maradtunk, hogy ezt nem fogadjuk el, egyeztetést kérünk. De akkor már állandó problémánk volt, hogy valahogy megoldottuk az egyik konfliktust, éppen fellélegeztünk volna, amikor puff, zuhantunk bele a következőbe. A frakcióülés után még ott maradtunk beszélgetni néhányan. Mondom, most megint oda kell mennem a szocialistákhoz azzal, hogy felmondjuk a koalíciót. Mire Sándor Klára megjegyezte, hogy nem a koalíciót mondjuk fel, csak Medgyessy Péternek mondunk fel. Jó, jó, de sajtótájékoztatót kell tartanom, mi

[1] Ez volt az M6 Duna Autópálya Konzorcium, amelyet a Bilfinger Berger BOT GmbH, a Porr Infrastruktur GmbH és a Swietelsky International Baugesellschaft m.b.H. alkotott. A nyertes konzorciumon kívül az Euroinvest-Tri-Gránit-Strabag-OTP-ASF-Egis Pályázati Konzorcium és a Dunamenti Autópálya Konzorcium nyújtott be ajánlatot a július 19-i határidőig. Ez utóbbi konzorcium a Housingand Construction Holding Company Ltd. (izraeli), a Vinci Concessions SA (orosz), a Vinci SA (francia) és a Betonút Rt. érdekeltsége volt. Az eredményt a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium 2004. augusztus 6-án hirdette ki.

a fenét mondjak? Mondd azt, hogy megrendült a bizalmunk a miniszterelnökben. És ez volt a kulcsszó. Mert ha azt mondom, hogy mi, kérem, ezt nem fogadjuk el, tárgyalni akarunk, annak egészen más az íze. De Sándor Klára, a nyelvész megtalálta a megoldást: megrendült a bizalmunk. Az MSZP abban a pillanatban lemerevedett, és másnapra megbeszélést hívtak össze, egyébként Medgyessy irodájába.

– Na jó, de itt már könnyebb dolguk volt, kiderült, hogy a százpontos programtól senki se boldog, a koalíció elvesztette a népszerűségét, és ezt nyilván az MSZP is észrevette.

– Ez így van, és ezt már az említett kormányülés is világosan jelezte számunkra, csak a szocik nem tudták, hogyan menesszék Medgyessyt. Ha ezt a mondatot – megrendült a bizalmunk – a D-209-es ügy kapcsán mondom el, akkor az lett volna a válaszuk, hogy ájulj el nyugodtan, ez egyáltalán nem zavar minket. Itt meg ugye másnap már megbeszélésre hívtak minket a miniszterelnökhöz. Csak hát Medgyessy közben, augusztus 19-én adott egy interjút a *Népszabadság*nak, amelyben bedobta az ominózus mondatot, hogy „az SZDSZ tele van korrupciós ügyekkel."[1] Azóta ezt már többször is megpróbálta magyarázni, például azzal, hogy ő nem konkrét ügyekre gondolt, hanem a jövőre nézve óvta az SZDSZ-t, és lám-lám, kipattantak mindenféle önkormányzati ügyek. Mondta ezt tíz évvel később, amikor valóban kipattantak szocialista politikusok önkormányzati ügyei. Ezt a vádat nyilván dühből, első indulatában sütötte el, de semmiféle tény nem volt mögötte. Viszont az SZDSZ-t jól szájba rúgta vele. Úgyhogy a megbeszélésre úgy mentem el, hogy vittem magammal a *Népszabadság*ot, letettem az asztalra, rámutattam a cikkre, és mondtam, hogy ez most nehéz lesz. Medgyessy közölte, hogy akkor 26-áig tessék döntést hozni, és adott esetben legyen konstruktív bizalmatlansági indítvány. Tőlünk akár aznap is lehetett volna, de az MSZP-nél a szabályok szerint kongresszust kellett összehívni. Miután ezt megbeszéltük, én odafordultam Kovács Lászlóhoz: Laci, nem arról volt szó, hogy ma a két párt egyeztet egymással? De igen, mondta. Hát akkor pártonkívüliek miért vannak itt? Mert Medgyessy ugye pártonkívüli. Mire Medgyessy sértetten felállt, közölte, hogy várja a válaszokat, és kivonult a saját tárgyalójából. Még mozgott a kilincs, amikor Kovács Laci megszólalt: Akkor beszéljük meg, hogy ki legyen a miniszterelnök. Abban maradtunk, hogy az SZDSZ természetesen nem mondja meg az MSZP-nek, hogy ki legyen a miniszterelnök-jelöltje, de több ember is elfogadható számunkra. A jegyzeteim szerint hozzátettem: ez nem egyszerűen személyi kérdés, a lényeg az, hogy lesz-e érdemi változás a kormányzati munkában, mert hatékonyabb és gyorsabb döntéshozatalra van szükség, oda kell figyelni a végrehajtásra – mert Medgyessynél született egy döntés, és senkit nem érdekelt, hogy megcsinálják-e, vagy sem –, és határozottabban kell politizálni.

[1] „Nekem még vannak feladataim" – Medgyessy Péter kormányfő nyilatkozata a miniszterekről, a koalíciós válságról, *Népszabadság*, 2004. augusztus 19. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_2004_08/?pg=404&layout=s

X. A második koalíció: Gyurcsány

„Döbbenten visszaszédelegtem a szobámba, hogy most mi a fenét csináljunk"

– Emlékei szerint Kiss Péterrel szemben hogyan került elő Gyurcsány?

– Ez érdekes volt: amikor kitört a balhé, Gyurcsány bejelentkezett hozzám a Gizella úti irodába – én voltam ugye a pártelnök. Addig nemigen találkoztam vele. A kampány idején a két kampánycsapatnak volt egy megbeszélése, akkor találkoztunk, de ott inkább technikai kérdésekről volt szó. Sohasem beszélgettem vele érdemben, de a már említett kormányülésen, amelyen a költségvetésről volt szó, felkaptam a fejem, hogy ez az ember teljesen másként beszél, mint az összes talpnyaló, keményen és a lényegről. Délután három körül meg is érkezett. Nemigen cifráztuk a dolgot, a lényegre tértünk. Azt mondta, hogy a szocialisták szerint az SZDSZ semmiképpen nem fogadná el őt miniszterelnök-jelöltnek, szeretné tudni, hogy ez így van-e. Azt feleltem, nem vagyunk abban a helyzetben, hogy megmondjuk az MSZP-nek, ki legyen a miniszterelnök-jelöltje, nálunk több ember is szóba jöhet, ő is köztük van. Jó, köszöni szépen, beszélgettünk még sportról, művészetről, szerelemről, majd elváltunk. Este hatkor ülök a kocsiban, szokás szerint bekapcsolom a rádiót, és hallom a hírekben, hogy Gyurcsány Ferenc sajtótájékoztatón beje-

lentette, tárgyalt Kuncze Gáborral, és az SZDSZ elfogadja őt miniszterelnök-jelöltnek. Hát ugye ez nem egészen ugyanaz volt, mint amiről beszéltünk, de kétségkívül gyurcsányos volt. Mindenesetre másnap felhívtam, hogy kicsit pontatlanul fogalmazott, á, bocs, elnézést, mondta, és ezzel napirendre tértünk az ügy felett. Gyurcsány akkor nyilvánvalóan beindult – itt én már csak külső szemlélő voltam –, körbefutotta a megyéket, a megyei elnököket simán ledumálta a pályáról, ezért aztán, bár a pártvezetés Kiss Pétert akarta, a kongresszus elé két jelölt ment, Kiss Péter és Gyurcsány Ferenc. Gyurcsány elsöprő többséggel nyert.

– Maguk szerint ez jó döntés volt? Nem a későbbi események tükrében, hanem akkor.

– Mi bizonytalanok voltunk Gyurcsány-ügyben, mert nagyon nehéz volt őt kiismerni. Kiss Pétert ismertük, neki volt respektje a pártban. Ő tényleg a kompromisszumok robotosa volt, konfliktusok esetén a végtelenségig képes volt keresni a megoldást, ugyanakkor volt szeme arra is, hogy ha valahol tényleg változtatni kellett, felismerje a jó irányokat. Például a kormányon belül Magyar Bálint egyik legnagyobb támogatója volt. A Gyurcsány-kormányban volt egy Szetey Gábor nevű államtitkár, aki át akarta alakítani a miniszterek és a közigazgatás értékelési rendszerét, ott Kiss Péter a legnagyobb ellenálló volt, mert abból hatalmas konfliktusok következtek volna, viszont támogatta az oktatási és az egészségügyi rendszer átalakítását. Szerintem Kiss Péterrel nem nyertük volna meg a 2006-os választást, de lehet hogy a 2010-est igen, hiszen akkor a Fidesznek kellett volna szembenéznie a 2008-as világválsággal, miközben 2006-ban a 14. havi nyugdíj ígéretével kampányolt. Na szóval, miután augusztus 26-áig nem született döntés, Medgyessy benyújtotta a lemondását, és ilyenkor harminc napja van rá a köztársasági elnöknek, hogy miniszterelnököt jelöljön. Gyurcsány szeptember 9-én eljött az SZDSZ-hez bemutatkozó beszélgetésre, és természetesen, ahogy az Gyurcsánynál lenni szokott, meglehetősen jól szerepelt. Azt ígérte, hogy a következő hét elején leteszi az alapjavaslatait. Erről 9-én annyit mondott a jegyzeteim szerint: a struktúrát és a személyi összetételeket most nem lehet gyökeresen felforgatni; a gazdaságpolitikában a korábbiaknál erőteljesebb lépéseket kell tenni az egyensúly helyreállításához; a tőkebevonást és a foglalkoztatást bővítő politika kell; a jövedelempolitikában a következő évben egy-kétszázalékos reálnövekedésre van lehetőség; a 35 év alattiak 10-12 milliós lakásvásárlási támogatását állami garanciával kell kiváltani; bevezette volna a negatív adót – ez se lett meg.

– Az mi?

– Ha valaki befizeti az adóit, de nem tud igénybe venni kedvezményeket, mert nincs annyi adója, akkor is megkapja az adóhivataltól a kedvezményeket. A fideszes adórendszert akarta ezzel átalakítani az alacsonyabb jövedelműek javára, mert az a magasabb jövedelműeknek biztosított kedvezményeket. Aztán: a kül- és biztonságpolitikában hangsúlyeltolódást szeretett volna az Európai Unió irányába, de úgy, hogy az ne legyen bántó az Egyesült Államokkal szemben; a határontúliak ügyében határozottabb politika kell; és nyitott kormányzást akart, azt mondta, a képviselőket komolyabban kell venni. Nekünk ez tetszett, kár, hogy semmi sem valósult meg belőle. Tehát voltak averziók Gyurcsánnyal szemben, de végül is megnyerte magának a frakciót. Amikor aztán a parlamentben az első beszédeit elmondta, mi szabályszerűen fellélegeztünk, mert korábban, amikor Medgyessy beszélt, rágtuk a körmünket, hogy hány *felcserepedő* gyerek és *útelágazódás* lesz. Gyurcsány ráadásul békét kötött Kiss Péterrel, sőt, ő lett a kormány második legfontosabb embere. És nem utolsósorban egyértelműen Gyurcsány nyerte meg a 2006-os választást. De az kétségtelen, hogy a 2006-os költségvetést rettenetesen elrontottuk. 2005 őszén nyújtottuk be az Országgyűlésnek, és 2006 a választások éve volt. Az SZDSZ-nek muszáj volt elérnie,

hogy legyen adócsökkentés, az MSZP meg azzal állt elő, hogy csökkentsünk áfát, hiszen az áfa a kisemberek adója, ezért aztán levittük az áfát 25 százalékról 20 százalékra. És csökkentettük az egyösszegű egészségügyi hozzájárulást, az EHO-t is, úgyhogy a számla végösszege 4-500 milliárd lett.

– Ez mikor derült ki a maguk számára?

– A választások után Gyurcsány áthívott az irodájába. Ott volt a pénzügyminiszter is. És azzal fogadott, hogy a költségvetési hiány 11-12 százalékos. Én a fejemhez kaptam. Mert mi úgy számoltunk, hogy 1,5-2 százalékkal fogjuk túllépni az eredetileg tervezett hiányt, de nem baj, majd a választások után helyrerángatjuk a költségvetést. Döbbenten visszaszédelegtem a szobámba, hogy most mi a fenét csináljunk. Felhívtam Lendvai Ildikót. Feküdt az irodájában, borogatással a homlokán. Kérdeztem tőle, hogy tudott-e erről. Nem, mondta. Gyurcsány is azt mondta, hogy nem tudott róla, de hát ez nem megy, mert vagy nem tudott róla, és akkor le kell mondania, ha a pénzügyminisztere így át tudja verni, vagy nem mond igazat, mert tudott róla. És ez az, ami az őszödi beszédben úgy jött elő, hogy azt mondta: majd beledöglött, hogy másfél évig úgy kellett tennie, mintha kormányozna, stb.

– Kételyeik se voltak a költségvetés állapotát illetően?

– De, voltak. 2005 őszén, egy pénteki napon elmentünk Fiuméba, Vásárhelyi Miklós szülőházán helyeztünk el emléktáblát. Visszafelé már a repülőn ültünk, amikor bekapcsoltam a telefonomat, és látom, hogy buktunk autópálya-finanszírozási ügyben. Mert mi a költségvetésen kívül számoltuk el az autópálya-építést, hogy ne növelje a hiányt, de az EU ezt nem fogadta el. Egyébként a Fidesz is a költségvetésen kívül tartotta ezt a pénzt, azt se fogadták el, de gondolom, a mi pénzügyeseink azt hitték, hogy ők ügyesebb fiúk. Hát nem voltak azok. Vissza kellett rakni a költségvetésbe az autópálya-elszámolást, így a hiány fölment 5 százalék fölé. Gyurcsány mellettem ült, és odamutattam neki a hírt: Feri, ez nagyon gáz, a nemzetközi hitelességünk ezzel elszállt. De visszaszerezhetnénk, folytattam, lépjetek vissza az áfacsökkentésből, mi visszalépünk az adócsökkentésből meg az EHO-csökkentésből, és kiállunk azzal a világ elé, hogy tudjuk, jövőre választás lesz, de mi felelős politikusok vagyunk, és miután ezzel megváltozott a költségvetés helyzete, most nem tudjuk megcsinálni, amit akartunk, de megígérjük, hogy később megcsináljuk.

– Ráadásul a bajt rá lehetett volna tolni a Fidesz emberére, Szapáry Györgyre, hiszen az volt a hír, hogy ő „köpte be" a magyar gyakorlatot.[1]

– Ami igaz is volt! Feri mindesetre azt mondta, igazad van, összehívok vasárnap estére egy megbeszélést, ha sikerül, neked is szólok, és utána tárgyaljunk erről a két párt vezetésével. Vasárnap este kilenckor békésen ültem otthon, néztem a televíziót, amikor felhívott Kóka János. Hol vagy, kérdezte. Itthon, nézem a tévét, miért, te hol vagy? Ferinél vagyunk, de rosszul áll az ügyed – mert Gyurcsány azzal vezette fel a mondandóját, hogy ez az én javaslatom –, ezek nem akarnak semmit se csinálni. Másnap mentem Gyurcsányhoz, hogy nélkülem miért beszélnek rólam. Azt válaszolta, hogy ő azt mondta nekem pénteken, odahívja a többieket, és természetesnek

[1] Joaquín Almunia, az Európai Unió pénzügyi biztosa 2005 szeptemberében budapesti előadásában utalt rá, hogy néhány napja „a Magyar Nemzeti Bank egyik vezetője a pénzügyminiszterek manchesteri találkozóját megelőző bizottsági ülésen kételyeinek adott hangot a költségvetési elszámolás e módszerével kapcsolatban. (Szapáry György MNB-alelnök felszólalását állítólag többen megdöbbenéssel hallgatták.) A jegybanki vezető ezzel rákényszerítette az Eurostatot, hogy már most véleményt mondjon az autópálya-elszámolásról. A téma természetesen előkerült volna, de csak jövő márciusban, s akkor nyilván más lett volna az utólagos uniós megítélés". „Befuccsolt a sztrádatrükk", *Népszabadság*, 2005. szeptember 16. http://nol.hu/archivum/archiv-377521-190727

vette, hogy én ott leszek. Hát erről szó se volt. Mindegy, aznap frakcióülésünk volt, és felvetettem, hogy az SZDSZ-frakció álljon ki azzal, hogy kérjük, az MSZP lépjen vissza az áfacsökkentéstől, és mi is visszavonjunk a magunk javaslatait, mert helyre kell tenni a költségvetést. Nagy vita robbant ki a frakcióban, és 10:9 arányban leszavaztak. Tízen azt mondták, ne vonjuk vissza, kilencen egyetértettek velem. És utána persze megint nekem kellett kiállni és érvelni amellett, hogy az adócsökkentés milyen baromi jó. Aztán amikor jött a 12 százalékos hiány, mindenki nekem ugrott. Szóval ez volt többek között az előzménye annak, hogy így elszállt a költségvetés. Volt persze más is, kevesebb jött be adókból, mint amennyit a Pénzügyminisztérium előírt, másutt meg többet kellett kiadni, mint amennyivel a PM számolt. A költségvetés számai olyanok, hogy az ember elfogadja, amit a PM odaír: ha azt mondja, az szja-ból ennyi jön be, akkor annyinak kell bejönni.

– Ki volt akkor a pénzügyminiszter? Veres János?

– Igen, már Veres volt. És ezek után nem váltották le a pénzügyminisztert, de hát Veres nagyon be volt ágyazódva a pártba.

– Ez is milyen érdekes, hogy akkor is és azóta is az egész költségvetési buktát kizárólag Gyurcsány nyakába varrják, miközben most mondta el, hogy a két koalíciós párt egyike sem volt hajlandó visszalépni a hiánycsökkentés érdekében.

– Ez így van. Jó, hát ez olyan, mint a Medgyessy-féle program; vitathatatlanul az indította el az országot a lejtőn, de a Fidesz úgy megszavazta, mint a sicc. A Fidesz, mint mindig, ebben is a minél roszszabb, annál jobb politikáját folytatta. Amikor 2006-ban, nem utolsósorban az őszödi beszéd következtében, sorra buktuk el az önkormányzatokat a választáson, akkor Békés megyében volt egy fideszes összejövetel, az újonnan megválasztott embereknek tartott eligazítást az önkormányzati választásokon győztes Orbán. Egyértelműen azt mondta nekik, hogy költsék nyugodtan a pénzt, ami belefér, adósodjanak el nyugodtan, vegyenek fel hiteleket, építkezzenek: majd elrendezzük. És amikor kormányra került, tényleg elrendezte, kifizette az önkormányzatok számláit, költségvetési pénzből. Azok az önkormányzatok jártak rosszul, például a XIII. kerület vagy Szeged, vagy Budaörs, amelyek végig felelősen gazdálkodtak. Persze cserébe elvette tőlük a jogosítványaikat, az egészségügyet, az oktatást. Orbán nagyon erősen és tudatosan arra játszott, hogy omoljon össze minden, és ebben sajnos mi besegítettünk neki. Orbánnal én úgy vagyok, hogy azt látom, képes előre gondolkozni, és addig festi az ördögöt a falra, amíg meg nem jelenik neki. Akkor karon fogja, és elsétál vele. Most is háborog az egész Európai Unió, de az biztos, hogy ha most vereséget szenved az európai színtéren, akkor öt év múlva, a következő választáson Európa tele lesz idegengyűlölő, rasszista pártokkal, és ők fognak nyerni. Az eddigiekből számomra ez következik.

– Sokkal józanabbnak látszik a nyugati közvélemény meghatározó része annál, hogy így legyen. És ők döntik el a választást.

– Ez kétségtelen. Mindig azzal a holland szélsőjobboldali alakkal[1] példálóznak, aki később merénylet áldozata lett: ő azzal kampányolt, hogy duplájára emeli a nyugdíjakat, és a pártja gyorsan el is tűnt a politikai színtérről, mert a hollandokkal ilyen hülyeségeket nem lehet megetetni. De hát akkor még nem Trump volt az amerikai elnök. Ekkora ökröt még nem látott a világ. És a külügyminisztere azt nyilatkozza, hogy milyen jó lesz, ha elolvad a sarkköri jégtakaró, mert akkor új átjárók nyílnak meg a kereskedelem szá-

[1] Pim Fortuyn, iszlámellenes holland politikus, író, aki már 2002-ben azt ígérte a választóinak, hogy megállítja a muszlim bevándorlást. Kilenc nappal a holland parlamenti választások előtt Hilversumban lőtte agyon egy környezetvédő aktivista, mert szerinte Fortuyn „bűnbakot csinált a kizsákmányolt muszlimokból".

mára![1] Hát igen, Hollandia meg másfél méteres víz alá kerül, de az kit érdekel.

– Medgyessy Péter tíz évvel a leváltása után adott egy interjút az Index*nek,[2] amelyben magát is felsorolja azok mellett az MSZP-politikusok mellett, akik „megpuccsolták" őt. A fő áruló persze Gyurcsány, de maga is az.*

– Nem volt ebben semmiféle árulás. Az árulás azt jelentené, hogy mi, pártütők már régóta tárgyaltunk arról, hogyan fogjuk ledöfni Gertrudist. De nem így volt. Az MSZP-nél benne volt a levegőben, hogy váltani kellene: belső beszélgetéseken elmondták, arra gondolnak, hogy a költségvetés elfogadását követően, 2005 elején csinálnak egy cserét. Az meg egyszerűen nem igaz, amit Medgyessy az Index-interjúban mond, hogy megvoltak az elképzelései, ott volt a fiókjában a reformprogram, csak nem hagyták, hogy megcsinálja, pedig akkor 2010-ben nem lett volna kétharmada a Fidesznek. Nem így élte meg a politikai közösség, se az MSZP-é, se az SZDSZ-é. De amikor én azt mondtam, hogy megrendült a bizalom a miniszterelnökben, őszintén szólva nem gondoltam arra, hogy másnap Kovács László azt mondja nekünk, tárgyaljunk az új miniszterelnök személyéről. De ezt mondta, és én csak ekkor döbbentem rá, mennyire megérett az MSZP-nél ez a gondolat. Mert az MSZP javasolhatta volna azt is, hogy üljünk le, beszéljük meg, mi is a konfliktus lényege, és keressünk rá megoldást. De ez már fel se merült. Az SZDSZ pozíciója eléggé egyértelmű volt, mert a belső tárgyalásainkon korábban az is elhangzott, hogy Medgyessynek mennie kell, de semmiféle árulás nem

[1] Lásd, „Trumpék lehetőséget látnak a jégsapkák olvadásában", *hvg.hu*, 2019. május. 8. https://hvg.hu/gazdasag/20190508_donald_trump_mike_pompeo_klimavaltozas_jegtakaro_eszak_sarkvideki_tanacs

[2] „Gyurcsány áruló. Mi a csudának tartanám?", *Index*, 2014. augusztus 27. https://index.hu/belfold/2014/08/27/medgyessy/

történt. Én például nem mondtam azt Medgyessynek egy hónappal korábban, hogy ilyen jó miniszterelnököt, mint te vagy, még nem hordott a föld a hátán.

– De akkor miért érezte ő vajon hátbaszúrásnak a leváltását?

– Mert az egészből nem vett észre semmit. Elvolt a miniszterelnöki pozíciójával.

– Az árulásról jut eszembe: maga tud valamit az őszödi beszéd kiszivárogtatásáról?

– Nem tudok. Egy biztos, hétfőn Gál Zoli nekünk azt mondta, hogy itt van nálam a beszéd, legépelik, és odaadom nektek. Hála istennek nem adta ide, úgyhogy nem lehetett azt mondani, hogy mi szivárogtattunk. Mindenesetre nekem azt mondta, hogy ha az emberek ezt hallanák, megértenék, mit miért csinálunk. Csak azt hagyták ki a számításból, hogy a Fidesznél – igen, itt sajnos ez a jó szó – gecibb ellenzék nincs. Hihetetlenül aljas módon vágták meg a beszédet. Azóta is döbbenten nézem, miket művelnek. Ujhelyi ugye azt mondja, nem akarja, hogy a vasfüggöny újra leereszkedjen.[1] Ez a teljes Fidesz-sajtóban úgy jelenik meg, hogy nyilvánosan ígérte meg a migránskerítés lebontását. Elképesztő!

– Az a szomorú, hogy mindig találnak embert, aki hajlandó leírni az ordenáré hazugságaikat.

[1] Ujhelyi István 2019. május 6-án, Sopronban, sajtótájékoztatón a következőket mondta: „Építse valaki újból fel a vasfüggönyt? Legyen ismét határállomás Ausztria és Magyarország között? [...] Akarjuk, visszasírjuk azt az időszakot, amikor egyébként csak útlevéllel mozoghatunk Nyugat-Európa irányába? [...] Sopron is dönteni fog, hogy az Európai Unióban akar magyarként megmaradni, vagy pedig az európai térségből kisodródva, egy újabb vasfüggöny mögé akar szorulni."

– Az ugye megvan, hogy Horn Gyula 1989-ben milyen kerítést bontott le?[1] Újra kellett építeni a vasfüggönynek azt a szakaszát, mert ott már régóta nem volt kerítés. De szép nagy volt a tisztás, jól fel lehetett állítani a kamerákat, ezért Nováky Balázsék gyorsan felhúztak oda egy kerítésszakaszt, amelyet jól át lehetett vágni. Nováky Balázs akkor még a határőrség parancsnokhelyettese volt, nálam később ő lett az országos főparancsnok, és pont a nyugati határért felelt. Később elmondta, hogy akkor már két-három éve bontották a vasfüggönyt.

– *Jó, hát fontosak a szimbólumok.*

– Persze, és kellenek a politikában. Ezt csináltuk mi rosszul. Az SZDSZ-nél hiányzott a szimbolikus politizálás.

[1] Horn Gyula magyar és Alois Mock osztrák külügyminiszter 1989. június 27-én vágta át a két országot elválasztó határzárat, a „vasfüggönyt". Lásd, „Amikor kerítésbontással oldottuk meg a menekültválságot", *hvg.hu*, 2015. június 27. https://hvg.hu/itthon/20150627_Amikor_keritesbontassal_oldottuk_meg_a_me

XI. Bajnai – 1.

„...bebeszélték Bajnainak, hogy nem a régiek, hanem az újak kellenek"

Egyébként most voltam a Bajnai-könyv[1] bemutatóján, kétszázan voltak, tele volt a terem, látszott, hogy Bajnai még mindig nagy szimpátiát tud ébreszteni maga iránt. És ez így volt a 2014-es kampányban is. Egyszerűen imádták az emberek. Szemben Mesterházy Attilával, akit nem szerettek. Mesterházyék mégis közölték, hogy akkor van közös lista, ha Mesterházy a vezetője, mi, többiek meg közöltük, hogy abból nem kérünk. Majd jött egy értelmiségi társaság, és rádumálta Bajnait, hogy lépjen vissza Mesterházy javára. Megtörtént, és ezek után teljesen leült az én kampányom is, nem jöttek az emberek. Mesterházyékra cseréljük ezt? Minek?

– *Sajnos Bajnai gyenge volt, és nem csak Mesterházyval szemben. Megengedte, hogy az ő neve alatt művelje a Milla meg az Együtt azt, amit műveltek, hogy kitagadjanak, leszóljanak mindenkit, aki nem ők, magas lóról diktáljanak boldog-boldogtalannak, plusz rosszabbnál rosszabb elképzelésekkel álljanak elő.*

[1] Lakner Zoltán–Pungor András–Szabó Brigitta–Faragó József, *Frontsebészet – Egy év, egy kormány, egy forint*, Telegráf Kiadó, 2019.

– Én azok közé tartoztam, akik részt vettek azokon a megbeszéléseken, amelyeken rávettük Bajnait, hogy vágjon bele valamibe. Amikor aztán fellépett az Erzsébet hídnál, ötven-hatvanezer ember volt ott. Én a tömegben álltam. Érezhető volt a fellélegzés, hogy na végre! Ő ott azt mondta, hogy létrehozom az együttműködés színpadát, az ernyőszervezetet, menjetek haza, és mondjátok meg a pártjaitoknak, a civil szervezeteknek, hogy jöjjenek, mert mindenkire szükség van. Aznap este az ATV-ben voltam a Szabadelvű Polgári Egyesület[1] vezetőjeként, és megkérdezte tőlem Kálmán Olga, hogy mi megyünk-e. Persze hogy megyünk, mondtam, hiszen egy éve beszélek arról, hogy nincs mese, össze kell állni. Mire másnap Juhász Péter azt nyilatkozta a Milla nevében, hogy Kuncze várjon a sorára. Én meg ott álltam, mint egy hülye.

– Pontosan. Felfalták Bajnait, hathatósan besegítve Mesterházyéknak.

– Az első nagy hiba, hogy bebeszélték Bajnainak, hogy nem a régiek, hanem az újak kellenek, az LMP meg az Együtt. Jávor Benedekék – ő is részt vett ezeken a megbeszéléseken – azt mondták, ők be tudják hozni az LMP-t, és akkor máris megvan ez az új valami. Csak hát az LMP nem ment, mert Schiffer András ellenállt, éppen Bajnai miatt. Schiffer ugyanazzal a dumával hajtotta el őket, amellyel ők lebeszélték Bajnait rólunk, mert neki Bajnai is „régi" volt. Másfél hónapig tartott, mire összejött az LMP hatszázadik kongresszusa, és közölte, hogy nem. Mire Jávorék kiléptek. De közben Mesterházy azt mondta, hogy ha együttműködés van, akkor írjunk közösen programot, és az MSZP meghívta rá a többieket. Ahelyett, hogy Bajnai írt volna az Erzsébet híd másnapján egy levelet, hogy gyertek, ekkor és ekkor találkozunk. Megtehette volna azt, amit miniszterelnökként is

[1] A Szabadelvű Polgári Egyesület (SZPE) párt jellegű szervezet volt, amelyet nagyrészt az SZDSZ-ből kilépő tagok és politikusok alapítottak 2009-ben. Az elnöke Kuncze Gábor volt.

megtett: Gyerekek, megszavazzátok? Ha nem, megyek haza, semmi probléma. Még azt is megmondhatta volna, hogy melyik pártból ki az, akinek vissza kell vonulnia, és kinek kell előtérbe kerülnie, ráadásul akkor azt is megtettük volna, épp a gyenge Bajnai miatt, hogy az ütőemberekkel körülvesszük. Ő hercigeskedik az előtérben, a háttérben meg a kemény dolgokat mondják azok, akiket hajlandó beengedni. Ehelyett ő ott tökölt ezekkel az emberekkel, és közben elment a hajó.

– Bajnaiból, azaz a köreiből sajnos csak annyi hallatszott, hogy kivel nem.

– Azok után, hogy meghirdette az együttműködést! Az első pillanatban megmondhatta volna, hogy „kivel nem", és akkor feltehetőleg ő száll el, de azt is megtehette volna, hogy bevesz mindenkit, pártokat, civileket, és ha az MSZP azt mondja, ebben nem vesznek részt, akkor az MSZP szállt volna el. Bajnai eljött a választókörzetembe kampányolni, *Mesterházy is egyébként*, Százhalombattára, nappal. Megérkeztek egy kisbusszal, Mesterházyt MSZP-dzsekis fiatalok vették körül, és az volt a program, hogy sétálunk Százhalombattán, találkozunk az emberekkel. Csak hát Százhalombattán napközben a kutya sincs az utcán. De azért mi sétáltunk, amikor is jött egy fazon, ránézett Mesterházyra: Én magát ismerem! Mesterházy örült nagyon, hogy végre egy ember, akivel beszélgethet. Ismerem magát, együtt dolgoztunk az – elfelejtettem, milyen – gyárban! Hát ez volt a kampány. Bajnai Szigetszentmiklóson volt velem, a terem teljesen tele volt. Ő kiállt ezzel a szerény, okos dumájával, hogy mi a baj, mit kell csinálni, és imádta a közönség. Most is így volt egyébként ezen a könyvbemutatón. Tele volt a terem, ők ültek elöl, és nem lehetett látni őket. Pető Péter, a műsorvezető feltette az első kérdést, mire Bajnai azt mondta: Álljunk fel, mert ez olyan, mintha rádióban beszélgetnénk, hátul nem látnak bennünket. Egyből taps. Politikai érzéke nem sok volt, bár lehet,

hogy azóta tanult már, viszont a finomságokhoz van érzéke. De most már őt is árulónak tekintik. 2014-ben szedte a sátorfáját, elment, itt hagyta az országot, csapot-papot, kimaradt a szörnyű küzdelmekből. De mindegy, mert szerintem most már nem vállalkozna semmire.

XII. A harmadik koalíció: Gyurcsány

„...fiatal volt, dinamikus, nem volt érintett az előző időszak problémáiban, és újfajta kormányzást ígért"

– De ez hogy van? Gyurcsánynak el kellett volna tűnnie egy-két évre, Bajnainál meg ez árulás?

– 2010-ben Feri lejött hozzám a Balatonra, hogy dumáljunk. Szerinted én mit csináljak, kérdezte. Feri, szerintem tűnj el, tanulj, értékeld a tapasztalataidat, készülj, mert Orbán itt úgyse fog csinálni semmit, tehát két év múlva már bajok lesznek, és akkor gyere elő! Mire ő: Nem tehetem, mert akkor el fognak felejteni. Ez a cél, kérlek szépen, mondtam én. De nem, szó sem lehet róla, közölte, majd megcsinálta a DK-t[1]. A DK egyébként kicsiben ugyanolyan, mint a Fidesz, tehát a szavazótábora ugyanolyan hittel viseltetik Gyurcsány iránt, mint

[1] A Demokratikus Koalíció (DK) 2011-ben alakult párt. A Magyar Szocialista Pártból Gyurcsány Ferenc volt miniszterelnök vezetésével távozó politikusok, illetve az őket körülvevő szellemi holdudvar hozták létre. Magát nyugatos, polgári balközépként határozza meg. A 2014-es választásokig nem alakíthattak önálló frakciót az Országgyűlésben, lásd, Lánczos Vera, „A Tisztelt Ház figyelmébe", *Galamus*, 2011. november 1. http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=98784:a-tisztelt-haz-figyelmebe-97955&catid=45&Itemid=126

a fideszesek Orbán iránt. Istenként hisznek Gyurcsányban, még Ara-Kovács Attila is.

– Ne mondjon ilyet, ez a Fidesz meg a Gyurcsány-gyűlölő politológusok szövege! Biztosan vannak rajongói, de gondolom, sokan inkább azért szavaznak Gyurcsány DK-jára, mert még mindig ő fogalmazza meg legvilágosabban az európai, polgári értékeken nyugvó Magyarország-képet.

– Ez igaz, legyen így! Mindenesetre a DK-sok most félnek, mert Dobrev Klára lett a listavezető az európai parlamenti választáson, és akkor hátha Klárit jelölik majd miniszterelnöknek is, nem Gyurcsányt. 2006-ban egyébként kampányoltunk együtt Ferivel a második fordulóban, mert ott kölcsönös visszalépések voltak, és ezt tudatosítani akartuk. Gyurcsány azt csinálta, hogy itt volt a színpad, amott meg állt a tömeg, mindenütt két-háromezer ember volt az utcán, és a forgatókönyv szerint mi a színpad mögé érkeztünk volna, Feri felmegy a színpadra, megtartja a beszédet, lejön, autók el, indulunk a következő helyszínre. Naponta három-négy gyűlésre mentünk. De Feri természetesen nem ezt csinálta, hanem a másik oldalon szállt ki az autóból, és mint a petesejt a spermiumok között – ha szabad a képet megfordítani –, végigvonult a tömegen, úgy ment fel a színpadra. Simogatták, csókolgatták, mindenki hozzá akart érni, elképesztő volt.

– És most ugyanezek az emberek gyűlölik, nem maguktól, persze.

– Ráadásul azért volt hülye az őszödi beszéd, mert ezekben a kampánybeszédekben többnyire így indított: Nem ígérem, hogy mindenkinek jobb lesz, sőt, lesznek sajnos olyanok, akik vesztesei lesznek a szükséges átalakulásoknak, de... És jöttek az európai uniós pénzek, felvázolt egy virágzó országot, amelybe dől a pénz, minden épül-szépül. Szombathelyre egy nagy eső után érkeztünk, és a piactéri színpadon Feri nyomatta, hogy ezen a helyen egy új teret, egy új

várost, egy új országot építünk – én meg ott álltam bokáig egy balatonnyi tócsában.

– Azt hiszem, az ellenzékben Gyurcsány az, aki el tud magyarázni egy politikai programot az emberek nyelvén és az emberek hétköznapi életéhez és érdekeihez kötve. Úgyhogy az ideális felállás az lenne, ha volna egy keménykezű miniszterelnök, Gyurcsány meg akármilyen funkcióban magyarázná reggeltől estig a népnek, hogy mi miért történik.

– De ezt nem bírná ki. Gondoljon arra, 2006-ban, a vitában hogy letaposta Orbánt! Elképesztő volt! A közepétől már úgy éreztem egyébként, hogy sok, mert akkor már a földön fekvő Orbán hasán ugrált. Orbán a végén teljesen meg volt zavarodva, már csak azért is, mert már nagyon régen nem vitatkozott nyílt színen, és Gyurcsány stílusa is lebénította. Ráadásul Gyurcsány nagyon felkészült volt, Orbán meg a felszínen pattogott minden mondatával. Ugyanakkor tény, már beszéltünk erről, hogy Gyurcsány képtelen volt kitartani bármelyik elképzelése mellett. És folyamatosan nyilatkozott, be nem állt a szája, sajnos fékezhetetlen agya van, amiből az is következett, hogy időnként összevissza beszélt. Egyik ismerősöm, aki 1990 táján együtt dolgozott Gyurcsánnyal a KISZ-ben, azt mondta róla, hogy rendkívül tehetséges, de kalandor. Lendvai Ildikóval csak néztük a Gyurcsány működését, közel ültünk egymáshoz a parlamentben, és ő teljesen odavolt, hogy milyen jól beszél, milyen jól csinálja. Amikor aztán jöttek a balhék, akkor ugrott be nekem ez a kalandor kifejezés, és tényleg benne van! Vitathatatlan tehetsége van a politikához, és nem tudja jól használni.

– Nagy kár, mert jól gondolkozik, jól látja a világot, jók a céljai, jól verbalizálja őket, és tényleg egy európéer.

– És munkaképes, iszonyú nagy munkabírású. Ő teljesen más képlet, mint Horn Gyula volt. Belőle nem az MSZP elitje csinált miniszterelnök-jelöltet, ő saját magát csinálta meg. Nem titkos szo-

Gyurcsány Ferenccel 2006. április 6-án

bákban dőlt el a dolog, hanem a színpadon: egyik oldalon ott állt a higgadt, kiszámítható, nyugodt szakértő, Kiss Péter, a másikon meg a fellázadt MSZP-t vezető Gyurcsány Ferenc. Végül is a kongresszusuk hangulata tükrözte is a különbséget, pedig Kiss Pétert szerették és elismerték, de arra a Gyurcsány Ferencre szavaztak, aki fiatal volt, dinamikus, nem volt érintett az előző időszak problémáiban, és újfajta kormányzást ígért, másfajta Magyarországot, egy megújított MSZP-t, egy sor olyan dolgot, amire valóban szükség volt. És Gyurcsány mindezt komolyan is gondolta. Az ő problémája az volt, hogy – ellentétben Horn Gyulával – nem volt beépülve az MSZP-be, kívülről jött ember volt, egyébként még akkor is, amikor már ő volt az elnök. Nem volt meg a tekintélye az MSZP elitjében, nem volt kamarillapolitikus, aki ki tudta volna játszani a klikkeket, amelyek persze a háta mögött egymással is játszottak meg ellene is, de ő nem szállt be ebbe. Aminek az lett a következménye, hogy mindazt, amit csinálni akart, az esetek nagy részében

lefékezték. A kormányzás úgy ment, hogy amikor a kormány döntött valamilyen ügyben, akkor külön feladat volt meggyőzni a frakciókat arról, hogy támogassák a döntést. Ez egyébként Horn Gyula idejében is így volt, csak vele nem szegültek szembe. Tehát az nem fordult elő, ami most folyik, hogy reggel valamit a parlament elé vittünk, és a kormánypárti frakciók délután már megszavazták, anélkül, hogy fogalmuk lett volna róla, miről van szó. Meg kellett tárgyalni a javaslatot az MSZP-, az SZDSZ-frakcióval, csak ezután mehetett a parlament elé, és még akkor is volt rá lehetőség, hogy a frakciók módosítsanak az elképzelésen. Úgyhogy Gyurcsány nagyon sokat egyeztetett, ő ilyen egyeztetős miniszterelnök volt. Ez az a kormányzás, amelyik be tudja vonni a döntésekbe a mögötte álló politikai erőket. Mivel azonban Gyurcsánynak sem a tekintélye, sem a kapcsolatrendszere nem volt meg a pártjában, amely ennek a kormányzási módnak a működtetéséhez szükséges, nagyon sokszor keresztbe tettek neki. Ráadásul ott volt az SZDSZ, amely különféle változásokat akart véghez vinni, abból a megfontolásból, hogy sok év telt el a rendszerváltás óta, és az ország még mindig ugyanolyan struktúrákkal működik, mint a korábbi rendszerben. Persze voltak változások, az egészségügyben például a pontrendszer vagy a finanszírozási rendszer, de maga a szerkezet változatlan volt. És ugyanez volt a helyzet az oktatásban. Az SZDSZ állandóan át akarta alakítani ezeket a struktúrákat, persze négyéves ciklusokban gondolkozva, azaz gyorsan és erőszakosan akarta végigvinni a változásokat. Az MSZP meg inkább a dolgok működtetésében jeleskedett, nemigen akart reformokba belevágni, ezért mindig rossz néven vette az SZDSZ szándékait. Ebből jöttek a konfliktusok: Gyurcsány folyton konfliktusos helyzetekben kereste a megoldásokat, és sokszor olyan megoldásokra jutott, amelyek már sem az MSZP-nek, sem az SZDSZ-nek, sem az országnak nem voltak jók. Nagyon nehéz volt a 2004–2006 közötti időszak. Aztán a 2006-os választást ugyanúgy Gyurcsány nyerte

meg az MSZP-nek, ahogy Horn Gyula az 1994-est. Az tényleg fantasztikus politikai teljesítmény volt, amelyet Gyurcsány akkor produkált. Akár úgy is gondolhatta, hogy megszerezte azt az erőt, amely a másfajta politizálásról szóló ígéretének megvalósításához kell. Csak hát szembejött vele az ezermilliárd forintot meghaladó hiány. Tényleg a mai napig nem tudom, hogy ő ezzel tisztában volt-e már korábban is, vagy sem, Veres János tisztában volt-e vele, vagy sem. És ettől kezdve nem az volt a probléma, hogyan indítsuk meg az országot fölfelé, vagy hogyan használjuk fel értelmesen az uniós pénzeket, hanem az, hogyan rendezzük az államháztartás helyzetét. Megint megindultak az egyeztetések az MSZP-vel, az SZDSZ-szel, a Pénzügyminisztériummal, különféle javaslatok jöttek, mindenkinek minden tetszett, csak éppen mindenki azt szerette volna, ha még az ő nünükéjét is beleveszik. Jött az, hogy ezt se lehet megcsinálni, meg azt se, de muszáj. Gyurcsány hősiesen végigvitte ezeket a tárgyalásokat minden területen, konszolidáció, oktatás, egészségügy, és bár kényszerhelyzetben volt az óriási hiány miatt, sikerült összeraknia egy reálisnak látszó programot. Neki lehetett volna állni a megvalósításának, de akkor beütött szeptember 17-e, az őszödi beszéd ominózus részleteinek a nyilvánosságra hozása.[1] Megint jött a lemerevedés, elsősorban attól, amit éjjel a tévészékház előtt, másnap meg az utcákon láttunk. Megint összeült az SZDSZ megvitatni, mi legyen. Érdekes módon már az első pillanatban is volt olyan hang, amelyik azt mondta, hogy Gyurcsány megbukott, de ki kell tartani mellette, mert nem lehet

[1] Lásd, Niedermüller Péter, „Az őszödi beszéd. Egy politikai botrány etnográfiájához", I–IV. rész, *Galamus*, 2014. augusztus–szeptember, http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=86064:az-szoedi-beszed-egy-politikai-botrany-etnografiajahoz-i-resz-85258&catid=84&Itemid=130; illetve Krémer Ferenc, „A Nemzeti Együttműködés Rendszerének eredetmítosza; Mese 2006 őszéről", *Galamus*, 2010. október 27. http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=35224:politikai-mitoszaink-a-hatalom-mesei-34601&catid=82&Itemid=125

elfogadni, hogy az utcáról döntsék meg a demokratikusan megválasztott kormányt. Végül megkapta tőlünk a bizalmat, mi nem szólítottuk fel lemondásra.

„Gyurcsány megkapta a bizalmat az MSZP-től, de attól kezdve minden téren megkötötték a kezét"

– Az őszödi beszédet Gyurcsány még május 26-án mondta el az MSZP frakcióülésén. Maguk mit tudtak arról, hogy mit akar ott elmondani?

– Mielőtt Gyurcsány lement volna az őszödi frakcióülésre, eljött az SZDSZ-ére, amelyet Velencén tartottunk. Megjegyzem, meghívtak minket Őszödre együttes frakcióülésre, de én mondtam, hogy bocsánat, ez két különböző párt, mások a szempontjaik, tehát külön tárgyalnak. Gyurcsány ismertette Velencén, hol tartunk, mit és hogyan akar csinálni. Miután az SZDSZ-t a kormányprogram-tárgyalások közben folyamatosan tájékoztattam, semmilyen meglepetés nem ért bennünket, tudtuk, hogy rossz a helyzet, tudtuk, hogy a dolgok rendbetétele fájni fog, tehát Gyurcsány elmondta a mondandóját, mi hozzáfűztünk néhány megjegyzést, majd folytatta az útját Őszödre. Őszödön valószínűleg az történt, hogy az első beszédében[1] elmondta ugyanazt, amit nekünk, de ez az MSZP-frakciót meglepte, mert, ellentétben velünk, nem voltak pontosan tisztában a részletekkel – más egy húszfős frakció és más egy százkilencven fős frakció vezetése, mert ott számítani lehetett rá, hogy a szokásoknak megfelelően kiszivárognak majd információk, tehát szűk körben tárgyaltak a kormányprogramról –, ám végül is azt mondták, hogy rendben van, Feri, de azért emeljük a nyugdíjakat, adjunk több pénzt az oktatásra, és így tovább. Itt durranhatott el a Gyurcsány

[1] Az első őszödi beszéd szövege: https://index.hu/belfold/partI7339/

agya, és elmondta azt a beszédet[1], amelyet szerintem egy miniszterelnök még szűkebb körben, kétszáz ember előtt sem mondhat el, mert számítania kell rá, hogy a részletei ki fognak kerülni. De ha a később felhasznált, botránykeltő elemeket leválasztjuk a beszédről, akkor az arról szólt, hogy itt vagyunk 2006-ban, tizenhat éve hazudozunk a választóknak, ígérünk fűt-fát – szó volt már arról, hogy a 2006-os kampányban a Fidesz tizennegyedik havi nyugdíjat ígért[2] –, noha tudjuk, hogy az ígéreteink nem tarthatók, mert akkor nem marad cselekvési terünk. Ezt be kell fejezni, őszintén kell beszélni az emberekkel, még azt is lehet mondani, hogy elrontottuk, de mostantól csináljuk másként, mindenesetre ez így nem mehet tovább. A beszéd megítélése aztán persze nem erről szólt, hanem a „lószart, mamá"-ról, a „kurva ország"-ról, a „hazudtunk reggel, éjjel meg esté"-ről, de az ellenzéknek ez a dolga, hogy ezt kihasználja, és nagyon ügyesen csinálta.

– Szerintem egy tisztességes ellenzéknek nem dolga, hogy célzatos vágással meghamisítsa egy miniszterelnöki beszéd tartalmát.

– Mindenesetre Gyurcsány nem tudta kivédeni az ellenzéki támadást. Ráadásul a Televízió előtt és a Kossuth téren lezajlott tüntetéssorozatot felkarolta a Fidesz, ők is színpadot ácsoltak a Parlament előtt.

– És valamelyik fideszes prominens mindennap ott szónokolt a náci színpad oldalában.

[1] A második őszödi beszéd szövege: http://nol.hu/archivum/archiv-417593-228304

[2] A sajtó korabeli számításai alapján a választási kampányban a Fidesz 3700, az MSZP 1400, az SZDSZ 500, az MDF 230 milliárd forint szétosztását helyezte kilátásba. „Őszöd és a 2006-os kampányígéretek: Egymásra figyelve", *Magyar Narancs*, 2007. szeptember 13. https://m.magyarnarancs.hu/belpol/oszod_es_a_2006-os_kampanyigeretek_egymasra_figyelve-67617

– És ez nem zavarta őket. Amikor aztán Orbán látta, hogy ez kifújt, az emberek belefáradtak, akkor egy hetvenkét órás ultimátumot intézett Gyurcsányhoz, mire Gyurcsány bizalmi szavazást kért maga ellen. Előtte az SZDSZ-hez is eljött, és nagyon jó mondatokat mondott.

– A maga jegyzetei szerint lényegében azt mondta, hogy komolyan kell venni a bizalmi szavazást, mert csak erős miniszterelnök tud reformokat csinálni, de azt is tudomásul veszi, ha nem kap bizalmat, mert probléma nélkül lehet helyette új kormányfőt állítani.

– Ez így szólt a jegyzeteim szerint: „Minden oldal meg van győződve arról, hogy a haza üdve a saját hatalomra jutásától függ, ezért aztán démonizálja az ellenfelet. Ő azzal készült a második ciklusra, hogy másként kell politizálni, mint eddig, őszintébben beszélni, bátrabban hozzányúlni a rendszerek átalakításához. A ciklus elején gyorsan végig kell vinni a változtatásokat, mert másfél év után már jönnek az elgyávuló politikusok. Amit Orbán Viktor csinál – mármint hogy puccsot akar építeni a felkorbácsolt indulatokra –, az túlmegy az alkotmányos kereteken, ő csak az első áldozat, de másokra is sor fog kerülni. Több hetes és hónapos nehéz időszak jön, de 2007 végére lezárulhat a konszolidáció. A bizalmi szavazás után a programot meg kell erősíteni, nyitottabbnak kell lenni a közvélemény iránt." És így tovább.

– A jegyzetei szerint háromféle vélemény alakult ki azt követően, hogy Orbán bizalmi szavazásra kényszerítette a kormánypártokat. Gyurcsány azt mondta, amit már idéztünk. Magyar Bálint úgy látta, hogy Gyurcsány bukása előrehozott választást és Orbán kétharmadát jelenti. A harmadik álláspont meg ezzel homlokegyenest ellentétesen úgy szólt, hogy Orbán vitorlájából csak akkor lehet kifogni a szelet, ha Gyurcsányt leváltják a kormánypártok. Maga hogy látta?

– Először is ha egy utcai randalírozássorozat következményeként váltottunk volna miniszterelnököt, ez azt az üzenetet hordozta volna, hogy a demokratikus és törvényes választások bármikor felülírhatók az utcán. Másodszor: Gyurcsány a kormányalakítást megelőző tárgyalásokon – ez is kiderül a jegyzeteimből – tényleg elkötelezett volt az iránt, hogy megreformál fontos területeket. Később kétségkívül tologatta a reformok bevezetését, elsősorban a pártja miatt – az egészségügyi reformba majd akkor vágunk bele, ha előbb rendbe tettük az intézményrendszert, stb. –, de egy percig se mondott le a reformokról, és e tekintetben összhangban volt az SZDSZ szándékaival. Így aztán az is kétségkívül igaz volt, ami elhangzott az őszödi beszéd után tartott frakcióülésünkön, hogy ha Gyurcsány kiszáll, akkor miért marad bent az SZDSZ a koalícióban, hiszen úgyse lehet semmit csinálni, akkor inkább legyen előrehozott választás. Ez esetben viszont Bálintnak volt igaza, hogy ez Orbánnak már 2007-ben kétharmadot jelentett volna. És mint már beszéltünk róla, ugyanígy nem volt igazuk azoknak, akik a 2008-as népszavazás vagy Gyurcsány 2009-es távozása után előrehozott választást sürgettek, mert milyen esélyünk lett volna, ha azt mondjuk, emberek, semmit se tudtunk megoldani, de itt az új választás, szavazzatok ránk. Abban a helyzetben, amelyben voltunk, kétségkívül az lett volna jó, ha egyezséget tudunk kötni az ellenzékkel, közösen döntjük el, mit csináljunk. Orbánék akkor is megnyerték volna a választásokat, csak nem ilyen ökölharcban jutunk el 2010-ig. És milyen jó üzenet lett volna kifelé a válság kellős közepén, hogy az ország egységes szándéka, rendbe rakni a dolgokat, kormány–ellenzék együtt, de hát erre semmi esély nem volt.

– Az SZDSZ 2006 őszén túlélt volna egy előrehozott választást?

– Nem tudom. A tavaszi választáson 6,5 százalékot értünk el, de látszott, hogy ha az MSZP-szavazók üzenni akarnak a pártjuknak, akkor az SZDSZ-re szavaznak, tehát nem biztos, hogy az előrehozott

választáson az SZDSZ kiesett volna a parlamentből. Azt most is hangsúlyozni szeretném, hogy szinte lehetetlen elmagyarázni az embereknek, miért nehéz egy helyzet, mit miért kell csinálni. Nincsenek meg hozzá a megfelelő ismereteik, nem is igazán érdekli őket, mert kívül esik a hétköznapi életükön. Az MSZP–SZDSZ-koalíció kétszer került ebbe a helyzetbe: 1994-ben nem a saját hibájából, hanem az előző kormány örökségének köszönhetően, másodszor meg a világgazdasági válság miatt,[1] és nem utolsósorban a saját hibájából, a 2002 után vitt gazdaságpolitika következtében. De megint felelősen döntött, és megint elhárította a katasztrófát. Orbánéknak ilyen helyzettel egyelőre nem kellett szembenézniük. Szerencséjük van: jól működik a világgazdaság, azon belül a német, bár mintha most egy kicsit visszaesne; az autóipar csúcsokat döntött az utóbbi években, és az autó a mi fő exportcikkünk; európai uniós támogatásként most már évi 1300 milliárd forint jön Magyarországra, csak éppen az a probléma, amiről már beszéltünk: ha ebből a pénzből térburkolat lesz, az ugyan munkát ad az embereknek, a munkabér növeli a belső fogyasztást és az elégedettséget, ráadásul túl is számlázzák a költségeket, tehát a gazdasági növekedést is erősíti, azaz mindennek ötszázalékos gazdasági növekedés lesz a következménye, csak közben a felhők szépen gyülekeznek. Mert egyrészt ez a jövőben nem hoz semmit, hiszen nem termelőberuházásról van

[1] „Azt, hogy mennyire sérülékenyek vagyunk, tulajdonképpen 2005–2006 körül már lehetett tudni, csak abban bíztunk, hogy a 2006-os, Gyurcsány-féle költségvetést rendbehozó, konszolidáló program elég jól halad, és hogy ezt a befektetők értékelni fogják. Valószínűleg ha egy békésebb világban élünk, akkor értékelték volna, mert valóban, ahhoz képest, hogy 2006 nyarán közel 10 százalékos volt a költségvetés hiánya, 2008-ra ezt sikerült 4 százalék alá ledolgozni… Csakhogy ez egy nem normális helyzet volt, egy olyan helyzet, amikor éppen eltűnt a piacokról minden bizalom, és nem azt nézték, hogy ki mennyit tesz azért, hogy a kockázatait mérsékelje, hanem hogy ki mennyire kockázatos." Interjú Király Júliával, az MNB volt alelnökével: „Kétszázzal szá-guldottunk bele a betonfalba", *Index*, 2019. május 16. https://index.hu/gazdasag/2019/05/16/kiraly_julia_interju/

szó, másrészt a gazdaság versenyképességét sem segíti. Azt ma elfedik a külső beruházások, hogy a magyar versenyszféra nem ruház be – hiszen ha az uniós csapból leszívhatom a pénzt, minek belevágni egy kockázatos beruházásba –, tehát a versenyhátrányunk egyre nő. Ha nem számítjuk az uniós támogatásokat, akkor a magyar gazdaság növekedése visszaesik 2 százalékra, ami nem elég a felzárkózáshoz, és ha, ne adj isten, megint beüt a krach, újra nagy bajban leszünk. Ha Trump megcsinálja ugyanazt az európai autóiparral, amit a kínaiakkal megcsinált, akkor bizony bajban leszünk mi is, a szlovákok is, a csehek is, mert az exportunk nagyot zuhan. És ha egy ilyen húzás nyomán megbicsaklik a német gazdaság, hiszen az autógyárak nagy része német tulajdonban van, akkor még inkább súlyosbodik a baj. Ez mindig így volt, nem Orbánék találmánya, hogy az európai, azon belül a német gazdaság növekedésének a kétszeresét szoktuk produkálni. De ha ez a növekedés nulla, érdekes lesz elérni a kétszeresét.

– A 2006-os frakcióülésen Gulyás József és Béki Gabriella értékelte Orbánhoz hasonlóan az őszödi beszédet a jegyzetei szerint. Béki még azt is mondta, hogy ha az SZDSZ ellenzékben lenne, követelnie kellene a miniszterelnök lemondását.

– Gulyás Józsi konkrétan azt mondta: „A választók azt várják, hogy megtaláljuk a viszályból kivezető utat. Ő nem tudja megadni a felhatalmazást a folytatáshoz, mert hamis az a beállítás is, hogy az őszödi beszéd az igazmondásról szólt, és az is, hogy csak Gyurcsány Ferenccel lehet a programokat végigvinni. A probléma Gyurcsány és Orbán élethalálharca, mert beledöglik az ország. Gyurcsány kényszerhelyzet elé állította az országot. Ha megadjuk a támogatást, attól még a bizalom nem áll helyre."

– Az a szomorú, hogy még ma is olvasok ilyen véleményt, amelyik az egész torz Fidesz-hatalmat Gyurcsány–Orbán-harcra egyszerűsíti le.

– Ők ketten Békivel voltak ezen az álláspontón. És az igazsághoz hozzátartozik, hogy azért Bálint is ki volt akadva, amikor úgy döntöttünk, támogatjuk Gyurcsányt. Mert ugye Gyurcsány megcsinálta azt, hogy 2006-ban, az Orbánnal folytatott vitáján, amikor Orbán arról beszélt, hogy Magyar Bálint szétverte a magyar oktatási rendszert, Gyurcsány mintegy mellékesen odavetette, hogy úgyis szocialista oktatási miniszter lesz. Bálint tehát a tévéből tudta meg, hogy le lesz váltva. De szerintem Gyurcsány is akkor tudta meg, magyarán megint rögtönzött. Bálintot persze végig támadta a szocialista frakció, nekik Hiller István kellett, aki nem csinál semmit. Mindenesetre a bizalmiszavazás-ügyre nem volt jó megoldás. Valóban meg lehetett volna oldani konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal: bizalmatlanságot szavazunk a miniszterelnökkel szemben, és megszavazzuk az új jelöltet, akit az MSZP megnevez helyette. Csak az volt a kérdés, hogy van-e ilyen, a reformok mellett elkötelezett és tekintéllyel rendelkező ember az MSZP-ben. Szerintünk nem volt. Ugyanakkor viszont Gyurcsány megkapta a bizalmat az MSZP-től, de attól kezdve minden téren megkötötték a kezét.

– Behajtották az árát.

– Ettől persze még lehetett volna konszolidálni a folyamatokat, csak hát jött a 2008-as válság, amikor feketén-fehéren kiderült, hogy a 2002-től folytatott koalíciós politika hatásaként – száznapos program, autópálya-építési program, tizenharmadik havi nyugdíj és egyéb pénzosztogatások – az országnak nem maradtak forrásai arra, hogy prociklikus gazdaságpolitikát folytasson. Azaz amikor bajban van a gazdaság, az állam pénzt rak bele, hogy segítse a talpra állást, amikor meg jól működik a gazdaság, tartalékokat képez, hogy baj esetén legyen mihez nyúlni. Mi viszont mindent elköltöttünk, és ott álltunk 2008-ban a nagy gazdasági válsággal és a bizalmi válsággal, amely a külföldi befektetőknél és finanszírozóknál bekövetkezett.

Ráadásul, bár Gyurcsánynak nyilván lettek volna megoldásai a válságra, addigra elfogyott a levegő a személye körül. Érzékelte, lemondott, és jött, némi vitustánc után, Bajnai Gordon.

„Itt sem a Bokros-csomag, sem a 2008-as válság idején nem volt felelős ellenzék"

– Amikor kiderült, hogy nemcsak a világban, hanem az országban is nagy a baj, Gyurcsány október 18-ára összehívta azt a bizonyos nemzeti csúcsot. Szerintem ez magától értetődő és fontos politikai gesztus egy olyan helyzetben, amikor érdemben is és a közvélemény megnyugtatására is muszáj közös nevezőre jutni kormánynak és ellenzéknek, köztársasági elnöknek és gazdasági szereplőknek ahhoz, hogy megoldást lehessen találni a fenyegető államcsődre és összeomlásra. Ehhez képest Sólyom, Orbán, némely gazdasági-pénzügyi szereplők és a sajtó nagy része leszólta, olcsó színjátéknak, manipulációs kísérletnek tekintette az egészet. Így nehéz vészhelyzeteket megoldani és a megoldásokat elfogadtatni a közvéleménnyel.

– Megint korábbra nyúlnék vissza. Már beszéltünk róla, hogy amikor 2005-ben elkezdett jönni az uniós pénz, és nemzeti fejlesztési tervet akartunk kidolgozni, amelyben rögzítettük volna, mire akarjuk felhasználni a pénzt, merre menjen az ország, melyek a prioritások a pénz szétosztásánál – kis- és középvállalatok, nyelvtanulás, informatika, az ország és különböző térségek felzárkóztatása –, Gyurcsány összehívta a pártelnököket tanácskozásra, de egyszerűen lerúgták a pályáról, nem voltak hajlandók szóba állni a kormánnyal. Orbán szakértők nélkül nem tárgyalt, Dávid Ibolya kézikocsin hozta a portugál fejlesztési tervet, és így tovább. Tehát hiába volt bármiféle jó szándékú kezdeményezés, noha igenis vannak dolgok, amelyeket csak közösen lehet és érdemes eldönteni. Ötvennégyezer

milliárd forintot, felfoghatatlanul nagy összeget fordíthattunk Magyarország fejlesztésére az elmúlt tizennégy évben – nagyobbat, mint amennyi annak idején a Marshall-tervben szerepelt.

– Maguknál mikor kezdett el jönni a pénz? Csatlakoztunk 2004-ben az Unióhoz...

– Megnéztem, hogy 2005-től 2009-ig évenként átlagosan hatszáz milliárd forint jött be – mondom, ez ma már évi 1200 milliárd. Gyurcsány Bajnai Gordont bízta meg azzal, hogy állítson fel egy olyan rendszert, amely kizárja a visszaélés lehetőségét. Ennek az lett a következménye, hogy egy többszörösen ellenőrzött pályázati rendszer alakult ki, és a pályázat benyújtásától a döntésig több mint egy év telt el. Tehát az uniós pénzek felhasználása csak 2006–2007 táján indulhatott el.

– De jól emlékszem, hogy éppen azért kapta Bajnai a feladatot, mert Gyurcsány attól tartott, hogy a pártja lenyúlja a pénzt vagy egy részét?

– Persze. De ne bántsuk az MSZP-t, nem a pártja, hanem azok, akiket a pártjából így ismert, azok bizony lenyúlták volna.

– Mindenesetre azt azért nem lehet mondani, hogy ennek az ötvennégyezer milliárdnak nincs nyoma az országon.

– Persze hogy van nyoma, de amikor negyven-ötvencentis kilátókat építünk, amikor egymás mellett épül tíz kilátó egy faluban, amelyet később aztán vadfigyelésre lehet használni, tehát olyasmire költjük a pénzt, ami csak visz, de nem hoz, az mérhetetlen és bűnös pazarlás. Nem az történt az esetek meghatározó részében, hogy építettünk valamit, ami majd előállít valamit, amit el fogunk tudni adni, és bevétel lesz belőle. Jó példa rá a Váci utca, Petőfi Sándor utca burkolata: egyszer már leburkolták, de megint lett rá pénz, tehát felszedték a burkolatot, és még egyszer lerakták. És nem tudjuk, hány

ilyen eset volt az országban. Bicikliutak, amelyek egy villanyoszlopban végződnek vagy a falnak vezetnek neki. Mindezt azért, mert nem volt világos megegyezés arról, mit akarunk kezdeni a pénzzel, semmiféle fogadókészség nem volt bármilyen együttdolgozásra, noha az ország szempontjából létkérdés lett volna. Ugyanezzel próbálkozott Gyurcsány, amikor beütött a 2008-as válság: keressük meg közösen a kivezető utat, amelyet mindenki, legalábbis a többség elfogad, jóváhagy, mert nagyon nagy a baj. Ahogy az Németországban történt Schröder idején. 2003-ban, amikor Schröder kancellár beterjesztette a megszorító csomagját a Bundestag elé, éppen Berlinben voltam, és beültem a vitára. Schröder csomagja visszavágta a munkanélküli-segélyeket, kiterjesztette a tb-járulékfizetési kötelezettséget, adót emelt, csorbította a munkavállalói jogokat stb. Szóval egy rendes kis Bokros-csomag volt. Ezt előadta a Bundestagban, majd felállt az ellenzék vezére, és azt mondta: Kancellár úr, ön hat éve vezeti az országot, oda jutottunk, hogy ilyen intézkedésekre van szükség. De abban a helyzetben, amilyenbe ön hozta az országot, mi is hasonló lépésekre kényszerülnénk, ezért megszavazzuk a csomagját, ám figyelmeztetem, hogy a következő választáson emlékeztetni fogjuk a választókat, hogy minderre ön miatt került sor, és ezt önön fogják számon kérni. Az ellenzék megszavazta a csomagot, és utána nem volt lázítás, hogy a kormány gonosz, tudatosan az emberek tönkretételére játszik, bukjon meg. Szépen stabilizálták a gazdaságot, a választók meg a következő választáson elzavarták a szociáldemokratákat. Ültessük át ezt a Bokros-csomagra! Pedig négy évvel a rendszerváltás után még hiteles lett volna, ha mindenki azt mondja, hogy a gazdaság 20 százalékkal visszaesett, 1,2 millió munkanélküli lett, elszállt a költségvetés, rendet kell rakni a gazdaságban, csináljuk meg a Bokros-csomagot. De nem! Az ellenzék azonnal nekiesett! Egyedül Urbán László parlamenti felszólalása lógott ki a támadási sorból. És ez azóta is így megy. Itt sem a Bokros-csomag, sem a 2008-as válság idején nem volt felelős ellenzék, ráadásul

Gyurcsányt addigra már egy folyamatosan és erőteljesen gerjesztett[1] bizalmatlanság vette körül, tehát ő már nem tudott hitelesen kiállni azzal, hogy bocs, emberek, nagy baj van, vissza kell lépni egy sor dologban. Zárójelben: az SZDSZ-nél már 2006-ban felmerült, hogy a tizenharmadik havi nyugdíjat vissza kellene venni. Tehát nem volt más választása Gyurcsánynak, mint hogy lelép, és olyan jelöltet kellett keresni, aki hiteles az emberek szemében.

– *Az Álomcsőd*[2] *című könyvből az derül ki, hogy 2008 szeptemberében azonnal léptek, Gyurcsánnyal, Simor Andrással, Csányi Sándorral az élen, mihelyt a piacok leálltak, és világossá vált, hogy államcsőd fenyeget. És bár a kötetben szereplő interjúk nagy részén átüt az ellenszenv Gyurcsány iránt, az tagadhatatlan, hogy ő felfogta a baj nagyságát, tudta, kihez kell fordulni és hová kell nyúlni. Tehát megcsinálta a katasztrófaelhárítást.*

– Megcsinálta volna, ha megtehette volna. De épp az volt a baj, hogy amit megcsinált, mert tudta, hogy muszáj megcsinálni, az nem volt elégséges, amit viszont még csinálni kellett volna, ahhoz már nem volt meg a bizalom. Ő nem lett volna hajlandó a tizenharmadik havi nyugdíjat visszavenni, mert érezte, hogy az a vég lenne. Ráadásul a személye iránt meglévő bizalmatlanság miatt a befektetők kivártak, nem jöttek be a pénzek, noha szükség volt rájuk az ország működéséhez, és a pénzintézetek is megálltak a határon, azt mondták, kivárunk, mert nem tudjuk, lehet-e tárgyalni Magyarországgal.

[1] Semjén Zsolt, a KDNP elnöke vallotta be a *Magyar Narancs*nak 2010 januárjában: „...politikai feladat is volt Gyurcsány Ferenc amortizálása. Ez százszázalékosan sikerült. Nagyon nagyot hibázott, hogy ebbe a harcba belement." https://magyarnarancs.hu/belpol/ha_en_ezt_megirom_mondjuk_a_nepszabadsagban_-_semjen_zsolt_a_kdnp_elnok-frakciovezetoje-72892

[2] Martin József Péter–Várkonyi Iván, *Álomcsőd – interjúk a válságról*, Aliena Kiadó, 2010.

– De ez miért volt így? Hiszen azt a konvergenciaprogramot, amelyet nagy megszorítások árán összeraktak 2006 nyarán, rendben lévőnek találta az Európai Unió is, a pénzvilág is – a magyar közvélemény nem, de az más kérdés.

– Csakhogy 2008-ban új helyzet állt elő.

– De az az egész világon előállt.

– Ez viszont Magyarország volt, amelyet éppen egy olyan politikus vezetett, aki tudta, mit kell csinálni, de már nem tudta megcsinálni a bizalomhiány miatt. Ennek ellenére senki sem szólította fel őt, hogy álljon félre. Most olvastam a Bajnai-könyvben, hogy valahol Borsod megyében egy panziót béreltek ki a Gyurcsány-csapat emberei, hogy megtárgyalják a helyzetet. Gyurcsány csak másnap ment oda. És a stábtagok többségének az volt a véleménye, hogy neki bizony félre kell állnia. Persze másnap Gyurcsánynak ezt nehéz lett volna a szemébe mondani, úgyhogy ment a sumákolás és a mellébeszélés. Mígnem hazafelé menet Gyurcsány autójának a sofőrjét átültették a kísérő kocsiba – mert a miniszterelnököt mindig kíséri egy másik autó, hogy baj esetén legyen tartalék –, a másikban meg ketten maradtak, Gyurcsány és Dobrev Klára. És mire hazaértek, Klári meggyőzte Gyurcsányt, hogy le kell mondania.

– Ezt utólag mesélte valaki Bajnainak?

– Nyilván. Ugye Bajnai csapatában benne volt az a Szigetvári Viktor, akit Gyurcsánytól örökölt meg, és akit Bajnai a minap úgy jellemzett nekem: ő nem vette észre, hogy ez nem egy stratéga, hanem egy politikai művezető. De a lemondás bejelentésének a körülményei is gyurcsányosak voltak. Kongresszusuk volt, előtte leült a megyei elnökökkel, és közölte velük, hogy aznap lemond. Ezért alakult ki az a helyzet, hogy kapkodtak fűhöz-fához, a Lehel Hűtőgépgyár igazgatójától Patai Mihály bankárig, akit most inkább nem jellemeznék.

Nálunk eleve az a vélemény alakult ki, hogy Bajnai jön majd, de ez másnak akkor még nem jutott eszébe.

– Tényleg ennyire nem volt utód? Mert kívülállóként nem lehetett eldönteni, hogy ez mesterségesen, akár a sajtó által is kreált cirkusz, vagy tényleg ekkora a tanácstalanság.

– Tényleg nem volt. Ebben a helyzetben az MSZP-nél nem tolongtak az utódok, egyébként is, nyilván azért akartak kívülről hozni valakit, hogy a hitelességet valahogy visszaszerezzék. Volt, aki nem vállalta a jelölést, volt, akit az SZDSZ nem támogatott, volt, aki azért lépett vissza, mert kiszivárgott a megkeresés híre, még mielőtt ő á-t vagy b-t mondott volna. Szóval ebben a helyzetben kényszermegoldásként nyúltak Bajnaihoz. Bár egy időben felvetettük Bokros jelölését is, aki hezitált, és végül az MDF listavezetői helye mellett döntött. Egyébként az az igazság, hogy ha végignézek az 1990 és 2010 között eltelt húsz éven, azt látom, hogy az Antall-kormány idején az SZDSZ azt mondja, hogy a rendszerváltásnak súlyos következményei lesznek, a piacok összeomlása, munkanélküliség, elszegényedés, de majd helyre rakjuk a dolgokat, az MDF, a „nyugodt erő" meg azt mondta, hogy majd szépen átvezetjük az országot a változásokon. Sok pénzt dobtak be, volt is némi élénkülés a gazdaságban, azt viszont elosztogatták a választásra tekintettel, azaz még jobban eladósodtunk, még magasabb lett a külső, belső hiány. Jön tehát Bokros, aki rendet csinál, és amikor jönnek az eredmények, Horn elkezdi felpuhítani a dolgot, megint csak a választásra tekintettel. Aztán a bukás után jön a Fidesz: két évig még élvezi a Bokros-hullám eredményeit, majd megcsinálja a kétéves költségvetést, elkezdi a lakástámogatási programot, osztogatásba kezd, hiszen jön a választás. Majd megint jövünk mi, de mi már a ciklus elején elkezdünk osztogatni, hála Medgyessynek, majd a rendbetételi kísérletről nyilvánvalóvá válik, hogy nem működik, tehát érkezik Gyurcsány. Kitalál hangzatos dolgokat, de Medgyessy után az

MSZP már nem akar további rendrakást, tehát jön az áfacsökkentés meg a többi, hiszen választások lesznek. És megint előáll a baromi nagy hiány. Tehát pontosan úgy van, ahogy Gyurcsány Őszödön elmondta: amikor egy kicsit jobban ment, azonnal elkezdtük szórni az üveggyöngyöt az emberek közé szavazatokért, és ennek mindig az lett a következménye, hogy visszazuhantunk. A Gyurcsány-féle konvergenciaprogram aztán megint hozott eredményeket. Amit Gyurcsány 2008 elején mondott, igaz volt, hogy nem vagyunk túl a nehézségeken, de a mélyponton már igen, tehát el lehet kezdeni építkezni. Csak két probléma volt. Az egyik, hogy az MSZP már nem volt partner ebben, már semmin sem akartak változtatni, miközben az SZDSZ folyamatosan az egészségügy, a nagy elosztó rendszerek reformját sürgette. A másik, hogy beütött a pénzügyi világválság. Akkorra már Gyurcsány tényleg teljesen hiteltelen volt, kénytelen volt félreállni. Lehet azt mondani, hogy az MSZP kinyírta Gyurcsányt, mert szinte teljesen kiálltak mögüle, ugyanakkor neki már érdemi megoldási javaslata nem volt. Így érkezett Bajnai, akinek komplett elképzelései voltak, egyébként már hónapok óta, ez látszott a kormányon belüli vitákból.

– Ha Gyurcsánnyal szembefordult a pártja, akkor Bajnai mögé miért állt be?

– Mert az alternatíva az új választás lett volna. Bajnai rendbe tette az országot, majd jött a Fidesz, azzal a trükkel, hogy Magyarország olyan rettenetes állapotban van, mint az összeomlás szélén álló Görögország. Egyébként azóta a Fidesz hihetetlenül jó helyzetben van, mert a szétosztogatható pénz bődületes mennyiségű minden korábbi időszakhoz képest, és az emberek azt látják, hogy itt gyarapodás van, megint épült egy stadion, megint épült egy stadion, azt viszont nem látják, hogy a másik oldalon lenne valaki, aki más és jobb produkciót nyújthatna a kormányzásban.

„...a fiatalok fertőződnek meg az MSZMP-s ragállyal. A DK-ban ennek nyoma sincs"

– Egyébként lát azóta valamiféle változást Gyurcsány politikusi minőségében, szervezési képességeiben?

– Szervezési képességeiben feltétlenül. A DK most úgy működik, mint egy jól megszervezett kis párt, azaz most már középpárt. Vannak megbeszélések, vannak stratégiák, kifejezetten jó volt a kampányuk, végiggondolták, hogy mit képviselnek a kampányban, ez vállalható vélemény volt, ráadásul nagyon eltért a többiekétől, de bátran beleálltak. Ilyen értelemben tehát biztos, hogy van változás, megtanulta, hogyan működik egy párt. Az MSZP meg, noha eltelt közben húsz év, még mindig az MSZMP modellje szerint működik, és a fiataljaik is ebbe nőttek bele. Tehát nem ők formálják a saját képükre a pártot, hanem a fiatalok fertőződnek meg az MSZMP-s ragállyal. A DK-ban ennek nyoma sincs. Hogy politikusként megváltozott-e? Egy kicsit biztosan, mert képes volt háttérbe vonulni a 2018. decemberi események idején is meg az idei európai kampányban is.

– Milyen decemberi eseményekre gondol?

– Az ellenzéki obstrukcióra a parlamentben, a tüntetések szervezésére, a tévészékházba való benyomulásra a „rabszolgatörvény" miatt. Gyurcsány nagyon tudatosan a tárgyalásokra se járt. Ugyanakkor még mindig aktivista, de ilyen a természete, képtelen nem állandóan mozgásban lenni, beszélni is csak mozgás közben tud. És mindig elragadja a hév. Ebben nem vagyok biztos egyébként, de mindig az volt a benyomásom, hogy elkezdi a beszédét, és a végén valami olyasmit mond, amit egyáltalán nem akart mondani. Mint amikor meghirdette, hogy a DK addig marad az utcán, amíg a kormány meg nem bukik. Ha az ember ezt ép ésszel végiggondolja, akkor ilyet nem mond. Három napig működött a dolog. Tehát még

mindig nem fogja vissza magát, még mindig elragadja a szónoki szenvedély. Ugyanakkor azt hallom, hogy most Európában nagyon ügyesen tárgyalt. Én nem beszélek angolul, de amikor 2005 októberében George Bushnál voltunk – a delegációnak ahhoz a részéhez tartoztam, amely beléphetett az Ovális Irodába –, a tolmács munka nélkül maradt, mert Feri folyékonyan beszél angolul: állítólag semmiféle nyelvtant nem használ, csak teszi egymás mellé a szavakat, de értik, amit mond. És a közvetlen társalgásban kétségkívül jobban átjön a személyiség, mint tolmács útján. Gondolom, azóta fejlesztette a nyelvtudását, tehát már nem itt tart. Mindenesetre a 16 százalékos eredmény a mostani uniós választáson nagyon nagy eredmény. Igaz, ebben Klárinak is óriási szerepe volt. De az is tény, hogy minden reggel megbeszéléssel kezdték a napot: mik az aznapi programok, ki hová megy, mit képvisel, mit mond, és a megbeszéléseken ott ült Gyurcsány, tehát meghatározta a kampányt. De a nyilvánosságban valóban hátrébb lépett. Nem tudom, hogy vannak-e még miniszterelnöki ambíciói, és teljesülhetnek-e valaha, de szerintem ő most van a helyén. Már csak ezért se vette jól ki magát, hogy Klárit megelőzve ő beszélt tíz percig az uniós választás éjszakáján. Jól beszélt, de nem neki kellett volna kezdenie. És másnap a parlamentben is jól beszélt, amikor Orbán európai szereplését értékelte. Mindenesetre abban nem vagyok biztos, hogy Feri kalandorszelleme kihunyt. És a másik, ami a kormányzásának is rettenetes problémája volt, a hihetetlen türelmetlenség. Hiába mondtuk neki, hogy Feri, meg kéne nézetni a dolgot az apparátussal, náluk vannak az adatok, ők ismerik a jogi-gazdasági környezetet – nem! Azok szarakodnak, fékeznek, akadékoskodnak. Orbán is ezt csinálja ma, ezt nevezi politikai kormányzásnak: minden törvényt kétszer vissza kell vinni a parlament elé, mire lesz belőle valami, mert rosszak az előterjesztések. Mint már mondtam, az apparátusnak határidőt kell adni, és akkor pontosan megcsinál bármit.

– Gyurcsány egyébként 2004-ben is, de 2007-ben, amikor pártelnök lett, egyértelműen azzal lépett fel, hogy képes arra, amire Tony Blair képes volt, hogy egyszerre reformálja meg az országát és a pártját – figyelmen kívül hagyva, hogy Blair Munkáspártja már hosszabb ideje átalakulóban volt, tehát Blairnek volt mire építenie. Azaz valószínűleg itt is túltervezte a lehetőségeit és túlbecsülte a képességeit.

– És hozzáteszem, hogy nem Nagy-Britanniában voltunk, hanem Magyarországon. Gyurcsány, ez a 2006 utáni időszakban már egyértelmű volt, 2004–2005-ben nem tudta igazán megváltoztatni sem a politika tartalmát, sem a stílusát, ráadásul a kormányalakításnál még hibákat is elkövetett. De ezt el tudta fedni a száz lépéssel meg az újabb és újabb akcióival, és a végén egy jó kampánnyal meg tudta nyerni a választást. 2006 után nyílt volna meg a lehetőség a hatékony cselekvésre, de akkor meg lebénította az őszödi beszéd, majd a válság. És hozzátartozik a képlethez a 2006-os miniszterelnök-jelölti vita is. Azóta, tehát 2006 óta, Orbán kitartóan és szünet nélkül üldözi Gyurcsányt, és amíg mozog, nem fogja békén hagyni. Minden erről szól, az is, hogy Dobrev Klárát, amikor kiderült, hogy ő vezeti az uniós választások DK-listáját, csak Gyurcsánynéként emlegetik a Fidesz médiája meg a politikusai. Azért a Fidesz kommunikációs stábja verhetetlen a megbélyegzésben, abban, ha valakit ki kell készíteni. Gyurcsány pedig kevés védelmet kapott és kap ellenük.

– Igen, így van. A pártjától, az értelmiségtől, a sajtótól kevés, sőt szinte semmi védelmet vagy legalább méltányos bánásmódot nem kapott, Orbánék szinte mindenkit befűztek a „Gyurcsány-amortizáció" végrehajtásába.

– De azért ebben benne van ő is. A nyughatatlan személyisége, hajlama a pojácáskodásra, mert szerintem nem kell elmenni discjockey-nak, nem kell táncolni az ablak előtt. Ő erre azt mondja: én

ilyen vagyok. De politikusként egyikünk sem olyan, mint amennyit megmutat magából. Hiszen a politika színpad, ha az ember jó képet mutat magáról a közönségnek, akkor hitelessé válik, de a közönség sohasem lát mindent. Gyurcsány meg száz százalékig kihasználta a színpadot. Bár színpadügyben Torgyán József volt a legjobb. Ő ugyan nem volt miniszterelnök, de elmesélek egy történetet. Valamelyik újságíró odament hozzá a parlament folyosóján, és megkérdezte: Elnök úr, feltehetek egy kérdést? Persze, tessék parancsolni, mivel kapcsolatban, kérdezte a maga mézesmázos hangján Torgyán. Hát a termelőszövetkezetek átalakítása... Na várjon, ennél a témánál én mérges szoktam lenni, mondta az elnök úr, összeborzolta a haját, és erőteljes hangon odavágta: Most kérdezzen! Majd odafordult a kamerához: Kérem szépen, a zöldbárók az összelopkodott szemétdomb tetejéről próbálják meg tönkretenni a magyar mezőgazdaságot, de mi, kisgazdák, nem hagyjuk... És mondta a szöveget. Majd az interjú végén ismét széles mosollyal odafordult a kérdezőhöz: Szerkesztő úr, rendben volt, jó volt minden? Majd megigazította a frizuráját, és távozott a helyszínről. A másik történet: 1994–98 között a parlamentben ő volt a legtöbbször megszólaló képviselő, én meg a másik, már csak azért is, mert állandóan velem szórakozott. Ő mondott valamit, én visszavágtam, például így: ebben a mélységben, ahol ön tart, én már nem tudok keszonbetegség nélkül tartózkodni. Egyik alkalommal aztán napirend előtt felszólalt, én válaszul bemostam neki egyet, mire újra szót kért: Vegye tudomásul, hogy soha többé nem állok szóba magával, ezentúl kérdezni se fogom napirend előtt, interpellálni se fogom, befejeztük. Ez volt a cél, feleltem én. Amikor véget ért a szópárbaj, átintett nekem: Gabikám, rendben vagyunk? Majd amikor ülésszünetben kimentünk a folyosóra, odajött: Szevasz, drága, arany Gabikám, hogy vagy, mi újság? Mondom: Jól vagyok, Mariska néni hogy van? Nem szerette, ha Mariska néniztem a feleségét. Köszönöm kérdésedet, jól van, és Katika hogy van? Azt meg én nem szerettem, ha

Torgyán Józseffel, 1998. június 18.

katikázik. A végén kezet fogtunk, én elindultam a folyosón, de hallottam, hogy a *Kurír* újságírója odalép hozzá, és azt kérdezi: Elnök úr, mit mondott önnek a miniszter úr? Kérem szépen, elnézést kért tőlem azért a minősíthetetlen hangért, amelyet használt velem szemben. És másnap a *Kurír* megírta, hogy Kuncze elnézést kért Torgyántól. De az az igazság, hogy ha valaki olvasott Mikszáthot, tudja, hogy ez így megy ősidők óta. A politika színpad, ahol én is elmondom a véleményemet, ő is, de ettől még megkérdezzük egymástól a folyosón, hogy van a család, mit olvas, meggyógyult-e a betegségéből. Ellenfelek vagyunk a politikában, de nem a másikat megsemmisíteni akaró ellenségek. Ez változott meg 1998 után. Előfordult, hogy ha fideszes képviselővel beszélgetett az ember, és feltűnt a folyosón egy fideszes vezető, az illető nyomban hátat fordított, hogy ne lássák egy ellenzékivel beszélgetni. És ma már ott tartunk, hogy semmiféle kommunikáció nincs az ellenzék és a kormánypártok között, mintha nem volnának olyan ügyek az országban, amelyeket a politika egészének kellene megoldania.

XIII. A harmadik koalíció: az egészségügyi reform

„...jött az MSZP a kifogásaival, mert ők semmit sem akartak csinálni"

– A 2006-ban kezdődő kormányzati ciklus legnagyobb reformvállalkozása az egészségügy volt.

– És korábban a Magyar Bálint nevével fémjelzett oktatási reform. Az SZDSZ a különböző területeken folyamatosan meg akarta változtatni a *status quo*t, mert úgy ítéltük meg, hogy a szocializmusból megmaradt nagy elosztási rendszerek nem működtethetők változatlan formában olyan költségvetési feltételek mellett, amelyek akkor a rendelkezésünkre álltak. Ugye végig az a logika, hogy az állam szolgáltatásokat nyújt, és a szolgáltatások igénybe vevőinek egy része fizethet a szolgáltatásokért; egyrészt azért, mert vannak köztük olyanok, amelyeket nem mindenki vesz igénybe – például nem jár mindenki egyetemre –, másrészt a költségvetésnek nincs elég pénze, tehát miért fizesse mindenki azt, amit csak az állampolgárok egy csoportja vesz igénybe. Egyébként pedig arra törekedtünk, hogy meghatározzuk, mi az az alapszolgáltatás, amely tényleg jár mindenkinek – mondjuk, az általános vagy a középiskola, az egészségügyben meg az az alapszolgáltatás, amelyet a befizetett járulék fejében mindenki megkap –, azért viszont, ami ezen felül van, a szolgál-

tatást igénybe vevő fizessen. Ez már 2002-ben is benne volt az SZDSZ programjában. Sőt, már 1994-ben is kardoskodtunk amellett, hogy a magántőkét be kell vonni az egészségügybe. Ekkor történt az az eset, hogy kinyírtam az egyik jelöltünket. Nem mondom meg a település nevét. A kampány olyan, hogy az ember beront valahová, elmondja a beszédét, és megy a következő helyre. A végén már azt se tudja, ki a helyi jelölt, hiszen 176 egyéni választókerületi jelöltünk volt. Mi lesz az egészségüggyel, kérdezték. Hát az lesz, hogy egyre drágábbak az ellátások, pénz nincs rá, be kell vonni a magántőkét. Az összeférhetetlenségre persze figyelni kell, mondtam, tehát a sebész főorvosnak nem lehet temetkezési vállalkozása, mert az legalábbis gyanús. Iszonyú nagy röhögés a nézőtéren, de akkora, hogy meg kellett állnom beszéd közben. Mondtam magamban, hogy itt valami nem stimmel, ez nem volt olyan jó poén, de kivártam, hogy elüljön a nevetés, és végigmondtam a mondókámat. Közben lenéztem a jelöltünkre, aki ment össze mellettem, egyre kisebb lett. A rendezvény végén aztán megkérdeztem tőle, hogy mi volt ez a nagy vidámság. Hát én vagyok a sebész főorvos, mondta, a feleségemnek meg temetkezési vállalkozása van. Mindenesetre mi már akkor is kiálltunk a magántőke bevonása mellett. Aztán Molnár Lajos fellépésével, aki elég nagy gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező egészségügyi menedzser volt, úgy ítéltük meg, hogy megvan az az ember is, aki orvos, ismeri belülről az egészségügyet, érti a közgazdasági összefüggéseket is, vagyis képes megvalósítani egy ilyen programot. Úgyhogy már 2002-ben felmerült, hogy az SZDSZ kérje el az egészségügyi tárcát, de hát Medgyessy Péter jelöltje Csehák Judit volt, és képtelenség lett volna egy ismeretlen emberrel előállni a nagyon ismert és sokak által kedvelt Csehákkal szemben. De tovább dolgoztunk ezen a modellen, és 2006-ban már egy elég alaposan megvitatott programmal álltunk elő ahhoz, hogy a miénk legyen az egészségügyi tárca. A másik nagy reformterület az oktatás lett volna. Magyar Bálint több alkalommal tett kísérletet az oktatási

rendszer átalakítására, és voltak is sikerei. Csak hát borzalmas nehézségekbe ütközött a szocialista partner miatt. A szocialistákat leginkább úgy jellemezhetném, hogy elég jól tudták működtetni azt, ami már megvolt, de nem voltak hajlandók hozzátenni semmit. Ha válságba kerültek, legfeljebb széttárták a karjukat. Magyar Bálint problémája az volt, hogy folyton akart csinálni valamit, de már beszéltünk róla, hogy itt mindig mindent négy éven belül kell megcsinálni, különben a választás után nyomban visszavonnak mindent. Az átállást a kétszintű diplomára, azaz hogy van a bachelor- meg a masterszint, sok ország tíz-tizenöt év alatt érlelte és szenvedte ki. Bálint négy év alatt bevezette. De folyamatosan ellenséges körülmények között dolgozott. A szocialisták ellenálltak, és akkor még megvoltak az embereik is hozzá: a pedagógus-szakszervezetek fantasztikus tüntetéseket meg felvonulásokat rendeztek, a rektori konferencia összefogott, és állásfoglalásokat adtak ki a miniszter ellen. És nézzük meg, mit művel ma a Fidesz. Az egyetemek nem győznek fideszeseket elfogadni rektorhelyettesnek, lásd, Szegedi Tudományegyetem. A szociálpolitikában mindig mi kardoskodtunk a rászorultsági elv érvényesítése mellett: ha kevés a pénz, adjuk oda azoknak, akik képtelenek önmagukról gondoskodni, a többieket meg a működő gazdaság segítse hozzá ahhoz, hogy meg tudják fizetni az ellátórendszereket. Lehet, hogy ez idealista elképzelés, de az biztos, hogy ebbe az irányba kellett volna törekedni.

– 2006-ban már magától értetődő volt, hogy az SZDSZ-é lesz az egészségügyi tárca?

– Igen, a kijelölt miniszterelnökben, Gyurcsány Ferencben volt fogadókészség arra, hogy mi vigyük az egészségügyi tárcát. Gyurcsány mindig akart volna valamit csinálni, de már beszéltünk róla, hogy ő nem Horn Gyula volt, nem uralta a pártot – kívülről jött ember volt –, így aztán mindig ugyanaz történt: Gyurcsány azt mondta, hogy gyerekek, a több-biztosítós modellt meg kell csinálni, dolgoz-

zátok ki, és 2008-ban bevezetjük. Mire Molnár Lajos azt mondta, de hát ki van dolgozva, minden adat rendelkezésre áll, itt vannak a szabályzók, miért nem csináljuk meg most. Mire jött az MSZP a kifogásaival, mert ők semmit sem akartak csinálni, ezért mindig kiemeltek egy részt, hogy előbb ezt. Hogy mondjak egy példát: mi úgy gondoltuk, hogy a kórházak ügyében, mert van köztük jó és rossz, majd az történik, hogy ha megcsináljuk a több-biztosítós modellt, a biztosítók eldöntik, hogy ezzel a kórházzal szerződnek, azzal meg nem. És amelyikkel nem, azt nem finanszírozzuk tovább, hanem bezárjuk. Nem kell ágyszámleépítést csinálnunk – ugye mivel a költségvetés az ágyakat finanszírozza, a kórház abban érdekelt, hogy minden ágyon feküdjön valaki, tehát ha kevesebb ágyon fekszenek kevesebben, akkor pénzt takarítunk meg –, mert az ágyak majd leépülnek maguktól, tehát a politikai balhét sem kell vállalnunk. Ehhez képest az MSZP-sek azt mondták, hogy előbb tegyük rendbe a kórházszerkezetet, majd utána jöhet a biztosítási rendszer átalakítása. Ráadásul úgy, hogy a kapacitásokat regionálisan maguk az érintettek osszák szét. Tehát elküldtük a javaslatokat a régiókba. Volt olyan fideszes régió, amelyik felbontás nélkül küldte vissza az egész anyagot. Plusz az MSZP-s orvoslobbi mindenütt megakadályozta, hogy bármit is csináljunk. Csak hát mire odáig eljutottunk, hogy kiderült, semmit sem tudunk megcsinálni, elment legalább háromnegyed év. Úgyhogy a dolognak az lett a vége, hogy őszintén szólva eléggé szétvertük az országot. Nem a demokratikus szerkezetét, hanem a költségvetését. A Fidesz meg most a demokratikus rendszert verte szét, és az európai uniós pénzek segítségével fenntartja a gazdaság egyensúlyát.

– Miért volt ilyen heves ellenkezés a több-biztosítós modellel szemben?

– Mert azoknak, akik ellene beszéltek, fogalmuk sem volt semmiről. Soha senki nem veszi a fáradságot, hogy egy rendszerbe belenézzen, és csak utána gondolkozzon a hibáiról. Ehelyett pattognak a felszínen, és hülyeségeket beszélnek olyasmiről, ami a rendszerben nincs is benne. A több-biztosítós rendszer lényege az – erről is beszéltünk már –, hogy a biztosítók versenyeznek egymással értünk, a nekünk nyújtott szolgáltatás minőségével. Erre az volt a válasz, hogy persze, azért majd nem versenyeznek, akinek nincs pénze, mert szegény vagy nyugdíjas. Csak hát a mi rendszerünk lényege az volt, hogy a biztosítónak azzal, aki nála jelentkezik, kötelező szerződést kötnie az illető egészségügyi ellátásának a szervezésére; ha az illető hetvenöt éves beteg, vele is szerződnie kell, meg a húszéves díjbirkózó, hosszútávfutó sportlövésszel is. De ha a hetvenöt éves beteggel szerződik, azért a központi keretből több pénzt kap, hiszen vele több kiadása lesz. Meg kell határozni az alapszolgáltatást, amely mindenkinek jár, ami persze nagyon nehéz, mert a drága beavatkozások életmentők is lehetnek, és nagyon nehéz kérdés, adjunk-e egy kilencvenévesnek ilyen drága beavatkozást, vagy ne. És aki ezen felül többletszolgáltatást akar magának – évente akar PET-CT-t vagy egyágyas kórházi elhelyezést külön nővérrel –, az fizesse meg, vagy fizesse meg a biztosítási díjában, és a biztosító majd megfizeti helyette. Ilyen körülmények között a vizitdíj bevezetése teljesen rendben lehetett volna, mert köthető olyan biztosítás is, hogy a vizitdíjat a biztosító fizeti. És a rendszerben az is benne van, hogy ha elégedetlen vagyok a biztosítómmal, akkor keresek egy másikat. A biztosítóknak tehát érdekük lett volna, hogy az ügyfeleiket magas színvonalon szolgálják ki, ezért ők pénzt tettek volna abba, hogy a rendelőintézet vagy a kórház jobb színvonalú legyen. Ez volt ennek a biztosítási rendszernek a lényege, aminek a politikai része a több-biztosítós modell bevezetése lett volna, mert utána a biztosítók nagyon gyorsan elkezdték volna intézni az ügyeket. Amikor 2006-ban megalakult a kormány, felhívott az egyik biztosítótársaság vezérigazgatója, hogy menjek el hozzá beszélgetni. Elmentem. Az érdekelte, hogy lesz-e valami a több-biztosítós modellből, ő ugyanis 15 milliárd forintot félretett erre a célra, mert úgy akar nekivágni az

új rendszernek, hogy megkeres kórházakat, rendelőket, és felajánlja, hogy ebből a pénzből feljavítja őket: kifestet, ágyakat cserél, műszereket vásárol, hogy azt mondhassa az ügyfeleknek, ha velem szerződsz, itt fognak gyógyítani. Tehát volt készülődés, a modell pénzt vitt volna az egészségügybe.

– De benne volt a patikák rendbetétele is.

– Sőt, az egész gyógyszergazdálkodási rendszer rendbetétele, mert abban az időben voltak olyan kimutatások, amelyek szerint az ország keleti felén például rettenetes mennyiségű fogamzásgátlót írnak fel, akár hetvenéves hölgyeknek is, de a fogamzásgátlók aztán Románia irányába távoznak a feketepiacon keresztül. Vagy: ha valaki utánanézett volna a saját egészségügyi történetének, látta volna, hogy mennyi vizsgálatot végeztek el rajta, noha valójában csak egyet vagy kettőt. Egy konkrét példa: amikor még belügyminiszter voltam, rosszul lettem otthon egy hétvégén, és szirénázó mentőautóval vittek be a BM Kórházba. Gondolom, örültek, hogy végre föl lehet szeletelni a belügyminisztert, ami jó dolog. Elkezdődtek a vizsgálatok, de közben elkezdtek járni hozzám a főorvosok is smúzolni, hiszen nálam volt a kasszakulcs. Jött az altatóorvos, hogy miniszter úr, én fogom majd altatni, nyugodjon meg, nem lesz semmi probléma, noha az altatóberendezéseink eléggé elavultak, újak kellenének. Jött a másik, hogy miniszter úr, én fogom a szívét vizsgálni, mi nagyon jók vagyunk ebben, de hát ezek az EKG-berendezések persze már nem az igaziak. És így tovább. Mígnem belépett egy tag, jó napot kívánok, dr. XY nőgyógyász főorvos vagyok... Te jóisten, ekkora a probléma velem, kérdeztem. Na mindegy, hétfőn azt mondták, nem tudnak megoperálni, mert be van gyulladva valami, tehát gyulladásgátlókat kell szednem, és a műtétre csak néhány nap múlva kerülhet sor. Én viszont nem értem rá a kórházban senyvedni, mondtam, hogy akkor én megyek dolgozni. Így is történt. Pénteken aztán visszamentem, megoperáltak, hétvégén még bent maradtam, vasárnap este hazamentem, hétfőn kimentem tárgyalni Lyonba az Interpol vezetőjével úgy, hogy a varratok még bennem voltak. Aztán utánanéztem annak, hogy hol is voltam én tulajdonképpen az előző tíz napban. Mondanom sem kell: végig bent feküdtem a kórházban, és mindennap rengeteg vizsgálatot végeztek rajtam. És én voltam a belügyminiszter! Hát akkor mit könyvelnek el egy olyan betegnél, akinél még attól sem kell tartani, hogy utánanéz a dolognak! Szóval ez a rendszer így aligha volt tartható.

– Ha ennyire kidolgozott reformtervük volt 2006-ban, miért azt kérték számon mindenfelől, hogy miért most kapkodnak, évek óta készen kellene lenniük a reformjaiknak?

– Ugyan már! Minden készen volt! Volt a nagy biztosításirendszer-csomag, itt csak arról lett volna vita, hogy mi minden kerüljön az alapcsomagba – ez volt a dolog legnehezebb része. Volt a már említett gyógyszerfelírási probléma, meg az, hogy mindenkinek az a tapasztalata, hogy beszedi a felírt gyógyszert, meggyógyul, de marad még a gyógyszerből, mert nálunk levelenként adják a gyógyszert – szemben Amerikával, ahol annyi szemet adnak a betegnek, amennyit az orvos felír –, aztán ott rohad a fiókban, vagy bedobják a szemétbe, vagy beszedik az öngyilkosok, és mindezt a társadalombiztosítás fizeti, szóval ehhez is hozzá kellett nyúlni. Aztán ott volt a patikákról folytatott nagy vita, mert ha a kistelepülési patikák megszűnnek, az ott élők hol szerzik be a gyógyszert. Támogatni kell őket, de akkor a nagyvárosi meg a budapesti jól menő patikáktól el kell venni a támogatásra fordítandó összegeket. Mindenesetre nagyon nehezen alakultak ki a megoldások, már csak azért is, amit már említettem, mert a sorrendet, amelyet mi felállítottunk, nem fogadták el a szocialisták.

„...a budai »nagyon szegény« kerületekben volt a legnagyobb az elutasítottsága a háromszáz forintos vizitdíjnak"

Kevés volt a pénz, és akkor jött az, hogy a vizitdíjból meg a kórházi napidíjból be lehet szedni negyvenhárommilliárd forintot, amit ott kell hagyni a háziorvosi praxisoknál, kórházaknál, rendelőintézeteknél, és ennyivel csökkenteni lehet a költségvetés kiadásait. Abban egyetértés volt, hogy legyen vizitdíj, mert én döntöm el, hogy elmegyek-e az orvoshoz, de aki tényleg beteg, tehát gyakran kell mennie, annak lett volna egy felső limit, hatezer forint, annál többet senkinek sem kellett volna fizetnie. Azok viszont, akik csak azért járnak orvoshoz, mert télen ott lehet melegedni és megbeszélni a falu pletykáit, majd amikor rájuk kerül a sor, közlik az orvossal, hogy nekik semmi panaszuk, de azt a piros gyógyszert tessék fölírni, amit a múltkor, mert az olyan finom volt, nos hát ők visszaszorulnak. Mert ez mind pénz és idő, az orvos foglalkozik vele, gyógyszert ír fel, elszámolja a pontjait a rendszerben, esetleg elküldi vérvizsgálatra a járóbetegrendelőbe, szóval ezt a részét a dolognak meg lehetett volna fékezni. Arról azonban vita folyt, hogy a kórházi ellátásban is kell-e hasonló napidíj. Molnár Lajos azzal érvelt, hogy ez tisztességtelen, az ember nem maga dönt arról, hogy kórházba vonul-e, a napidíj egyébként sem oldja meg a kórházak problémáját, míg Katona Béla, Kökény Mihály meg a többiek azzal érveltek, hogy vagy mindent, vagy semmit. A kórházi napidíjból volt az egyik legnagyobb balhé, miközben ebből öt és fél-hatmilliárdot szedtek be évente a kórházak, ami tényleg semmi, noha a kórházak örültek neki, mert ezt a pénzt bármire felhasználhatták. A háziorvosoknak meg annyira jól jött a vizitdíj, hogy a népszavazást megelőző közvélemény-kutatások szerint 48 százalékuk mondta azt, hogy meg kellene tartani, de ez nem a szakmai vagy működésbeli érveket tükrözte, hanem azt,

hogy a legvadabb Fidesz-hívők el akarták törölni, a mi híveink és azok, akik fütyültek a politikára, csak az eredményt nézték, meg akarták tartani. Csak éppen a népszavazó betegeiknek felejtették el ezt megmondani.

– Igen, ehhez képest volt összesen egy-kétszáz háziorvos az ötezer-háromszázból, aki nyilvánosan is kiállt a vizitdíj mellett, szemben a demonstrációkkal, sztrájkokkal, szerződésbontási kezdeményezésekkel, amelyeket Gyenes Géza, a Magyar Orvosok Szövetségének elnöke, Csér Ágnes, Gaskó István és más szakszervezeti és civil szervezeti vezetők folyamatosan és nagy hangon szerveztek a reform és különösen a vizitdíj ellen.

– Pontosan így van. Az egész folyamat úgy nézett ki, hogy elvben mindenben egyetértettünk, csak amikor a megvalósításra került volna a sor, a partnerek mindig visszaléptek egy kicsit. A miniszterelnök meg, aki egyébként az egész rendszert akarta volna a maga teljességében, folyamatosan kénytelen volt kompromisszumokat keresni. Előbb azt mondta, induljon a reform 2008. január elsejétől, aztán 2009. január elsejétől, aztán feltétlenül megcsináljuk még ebben a ciklusban, és ez nagyjából mindennel így volt. Végül szinte semmi nem valósult meg, hiszen a 2008. márciusi népszavazás után mindent visszavontak, amit már bevezettünk, az összes többire meg Horváth Ágnes leváltásával és az SZDSZ kilépésével a koalícióból esély sem volt.

– Nyilvánvaló volt, hogy a népszavazást megnyeri a Fidesz.

– Igen, és a budai „nagyon szegény" kerületekben volt a legnagyobb az elutasítottsága a háromszáz forintos vizitdíjnak. Mire Gyurcsány közölte, hogy április elsejétől kivezeti a díjakat. Majd jött az MSZP politikai aktívája vagy passzívája, a fene tudja, mijük szokott lenni,

ahol Gyurcsány bejelentette, hogy felmenti Horváth Ágnest.[1] Megjegyzem, ez is úgy történt, hogy a beszéde előtt tizenöt perccel hívta fel Horváth Ágit, hogy közölje vele, kirakja a kormányból, és felkéri az SZDSZ-t, hogy jelöljön mást. Horváth Ági azonnal hívott engem, én azonnal hívtam Gyurcsányt, de már nem vette fel, viszont felvette egy embere, akinek megmondtam, hogy szóljon a Ferinek, mert ha ezt bejelenti, az SZDSZ kilép a koalícióból. Velünk így nem lehet szórakozni, mert ennek az egésznek semmi jele nem volt ezt megelőzően. Feri azonban bejelentette a dolgot, mi meg április 30-ai határidővel kiléptünk. Gyurcsányt aztán az MSZP nyírta ki végleg 2008 végén vagy 2009 elején.

– Április 14-ei hatállyal mondott le 2009-ben. Végül mi maradt meg az egészségügyi reformból?

– Elsősorban az Egészségbiztosítási Felügyelet, amely ellenőrizhette a kórházakat, fogadta és kivizsgálta a betegek panaszait – ezt Orbánék azonnal megszüntették. Azonnal megszüntették a patikán kívül vény nélkül kapható gyógyszerek – például a benzinkutaknál a fájdalomcsillapítók – vásárlásának lehetőségét. Nyilván erős volt náluk a patikuslobbi. Emlékszem, az volt a jelmondat, hogy a patikából lehet drogériát csinálni, de a drogériából patikát nem. És sikerült a szabályozással megfogni a gyógyszergyártókat és -forgalmazókat, ami a gyógyszerkasszát egyensúlyba is hozta. Azok az elemek, amelyeket megcsináltunk, jól működtek. De megint az történt, amiről már beszéltünk: a négyéves ciklus. Emiatt nem lehetett egy jól megvitatott egészségügyi reformot végigvinni. Kornai János a szerzőtársával írt egy könyvet a több-biztosítós modellről.[1] Bemutatják a jó és rossz oldalait, és azt mondják, hogy nagyon óvatosan, jól átgondolva, a szereplőket lehetőleg megnyerve kell bevezetni a modellt. Hát nálunk ilyesmire esély sem volt a megosztottság miatt. A harmadik kérdés a szociálisnak nevezett népszavazáson a tandíjra vonatkozott, amely százezer forint volt évente, a mesterképzésben százötvenezer. Ezt is kiiktatta a népszavazás. Majd kormányra kerülve a Fidesz havi, ismétlem, havi negyven-hatvanezer forintos tandíjat vezetett be. De ez máig senkit nem érdekel, nem zavar. Ráadásul annál a tandíjnál, amelyet mi vezettünk be, már érvényesült az, amiről a Bokros-csomagnál beszéltünk, hogy az egyetemek meghatározhatták, a diákok hány százaléka mentesíthető a tandíj alól – ez a legjobban tanuló tizenöt-húsz százalék volt –, és a diákok már ösztöndíjat is kaphattak, tehát lehet, hogy nyereségük volt a dolgon. Ebből is volt vita, mert volt olyan egyetem, amelyik közölte, hogy nem mentesít senkit, mire a diákok tüntetni kezdtek, a vége, azt hiszem, az lett, hogy az egyetem hajlandó volt öt százalékot mentesíteni. De ez az egyetem felelőssége volt, nem a politikáé. Mindenesetre a rendszer itt is elkezdett működni, aztán le kellett állítani az egészet.

– Attól tartok, máig nem érti az a több mint nyolcvan százalék, amelyik a Fidesz népszavazási kérdéseire egyetértőleg válaszolt, hogy mekkora átverésnek lett az áldozata, és hogy fontos dolgokat akadályozott meg. Ahogy az egészségügy mai állapota és a maguk reformjainak a bukása közt sem látják az összefüggést.

– Ma a magyar egészségügy egy katasztrófa, de legalább nincs több-biztosítós modell, helyette zsebből zsebbe mennek a pénzek.

[1] Beszéd az MSZP országos pártértekezletén, 2008. március 29. Gyurcsány az előkészítetlen és elkapkodott egészségügyi reform megfeneklését tette felelőssé azért, hogy a kormánykoalíció elvesztette a népszavazást. Azt üzente a szabaddemokratáknak, hogy szálljanak le a magas lóról, mert nem a reformpolitikával van baj, hanem a „reformkioktatással, a reformgőggel és a reformblablával". Lásd: „Gyurcsány új egészségügyi minisztert akar", *Index*, 2008. március 29., https://index.hu/belfold/mszp1667/ és „Gyurcsány veszélyes manőverbe kezdett", *Index*, 2008. március 30. https://index.hu/belfold/ofogl080330/

[1] Kornai János–Karen Eggleston, *Egyéni választás és szolidaritás*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2004.

És vannak magánvállalkozások, elsősorban a diagnosztikában és az egynapos sebészetben, amelyek jó színvonalú szolgáltatást nyújtanak, és az emberek szívesen megfizetik, mert az állami egészségügyben tényleg egyre rosszabbak az állapotok, csak a tisztességesen dolgozó orvosok és ápolók jelentenek valamiféle vonzerőt. Akinek van pénze, igénybe veszi a magánszolgáltatást, akinek nincs, az meghal a sürgősségi osztály folyosóján – mind a kettő megoldást jelent a problémára, csak nem mindegy, milyet. Újra elkezdtek gondolkozni azon, hogy legyen magán egészségbiztosítás, csak éppen megfordítják a dolgot: ők hozzák létre a biztosítókat, tehát a biztosítók is ők lesznek majd. Járai már elkezdte, neki már van biztosítója. Nálunk ilyesmi föl sem merülhetett volna, hogy csináljunk több-biztosítós modellt, és az SZDSZ kijelöli azokat az embereket, akik majd biztosítókat csinálnak. Tehát Orbánék most megcsinálják a rendszert, csak éppen áttekinthetetlen módon. Megvannak a magánszolgáltatók, lesznek magánbiztosítók, és megvannak azok is, akik mindezt meg tudják fizetni. Aztán a következő lépés az lesz, amikor azt mondják majd, hogy amit a tb mindenkinek finanszíroz, finanszírozza a magánszolgáltatást igénybe vevő betegeknél is, vagyis az állami egészségügytől forrást is fognak elvonni. Érvényesül az a fajta szociálpolitikájuk, hogy akinek nincs semmije, az nincs is.

– Amit Bogár László olyan szépen kikotyogott, hogy Orbánnak nincs más választása, mint otthagyni az út szélén azokat, akikkel rövid távon nem lehet mit kezdeni. Csak éppen szegény miniszterelnök nem beszélhet erről őszintén.[1]

[1] Bogár László: „...a társadalom középosztályától leszakadó embereknek is mondani kell valamit. Orbán Viktor látja ezt a csapdát, csak nem beszélhet őszintén a valóságról. Nem derülhet ki, hogy ezeket az embereket igenis ott kell hagyni az út szélén, mert ha nem így teszünk, akkor a többiek soha nem fognak célba érni." „Megszorítjuk magunkat", *Heti Válasz*, 2013. január 10. http://valasz.hu/itthon/megszoritjuk-magunkat-59267

– De ezt maga Orbán is megmondta 2008-ban, a szociális népszavazás után: a középosztály és a tehetősebbek összefogtak a kevésbé tehetősekkel, és megakadályozták, hogy ez a rettenetes kormány tovább kártékonykodjon. Ketten együtt megnyerték a népszavazást. Majd a választás után Kötcsén azt mondta,[1] hogy áttekintette a helyzetet, és kénytelen felmondani ezt az együttműködést, mert a kormánynak mégiscsak az a célja, hogy a középosztályt megerősítse. Mindenesetre az egész 2006-os év arra ment rá, hogy különböző egyeztetéseken masszíroztuk a különböző programokat, és mindig el kellett fogadni valamilyen módosítást az MSZP-től ahhoz, hogy a program lényege azért megmaradjon.

– Amit az előbb említett, hogy a regionális tanácsokra bízták volna a helyi kapacitásokat érintő döntéseket...

– A régiók között nagyon egyenetlenül voltak elosztva a kapacitások. Mondjuk, Veszprém megyében ott volt a megyei kórház, amely mindenféle ellátásra képes volt, tőle harminc kilométerre az ajkai kórház, amely szintén képes volt széles körű ellátásra. Zircen viszont egy totálisan lepukkant kórház működött, az ember bement egészségesen, de már a második csapóajtónál betegnek érezte magát attól, amit ott látott. Ugyanez a probléma minden régióban megvolt. És miután a szocialisták azt mondták, hogy előbb építsük le az ágyszámot meg zárjuk be a rossz kórházakat, és utána jöjjenek a biztosítók, Molnár Lajos úgy próbálta meg valamiféle normális rendszerbe foglalni a dolgot, hogy megnézték a régióbeli kapacitásokat, javaslatot

[1] „Orbán a kormányra leselkedő veszélyekről is beszélt Kötcsén", *Origo*, 2010. szeptember 6. „...kifejtette: az új politika kétharmados többsége mögött a polgári középosztály és az alacsonyabb státuszúak szövetsége áll, amely a 2008-as vizit- és tandíjas népszavazással jött létre, és amelyet az áprilisi országgyűlési választások megerősítettek. [...] Ezt a szövetséget nehéz lesz fenntartani, mert miközben át kell építeni az egész gazdasági rendszert, azalatt ezermilliárdokat kell kivonni a gazdaságból, hogy a korábbi években felvett adósságokat törleszteni tudja a kormány."

tettek minden régiónak, hogy szerintük mit kellene csinálni, és arra kérték a régiókat, hogy vitassák meg a javaslataikat, tegyék meg az ellenjavaslatukat, és ha az megáll, a kormány jóvá fogja hagyni. Ez az elképzelés két okból bukott meg. Egyrészt voltak a fideszes vezetésű régiók, amelyek tényleg ki se nyitották a levelet, hanem felbontatlanul visszaküldték, akik meg kibontották, és elkezdtek gondolkozni, azok azonnal szembekerültek a helyi politikai lobbikkal. Ezekben persze a Fidesz mellett benne volt az MSZP is. Védték a kórházaikat, a kórházi osztályaikat, hogy jaj, nem lehet bezárni a baleseti sebészetet, mert a balesetet szenvedő majd jól meghal, mire átér a másik kórházba. Molnárékat már egyenesen Mengelének nevezték Hódmezővásárhelyen. Történt ugyanis, hogy súlyos beteg érkezett a hódmezővásárhelyi kórházba, ahol is közölték a mentősökkel, hogy ők ilyen beteget a miniszter előírása szerint nem fogadhatnak, vigyék onnan, ahová akarják, és a beteg meghalt. Ezt nyomban a mi nyakunkba varrták, hogy na, íme, itt az eredmény, mert Molnár Lajos egy Mengele.[1] Nekem ma akkor se jut eszembe Mengelét emlegetni, amikor olvasom, hogy a sürgősségi osztályra érkezett beteg azért halt meg, mert tíz órán keresztül nem foglalkozott vele senki.

– De arra lehetett számítani, nem, hogy egyetlen régió sem fog a saját érdekcsoportjaival szembehelyezkedni, vagy ha akarna, akkor is meg kell hátrálnia előbb-utóbb?

– Csakhogy a dolog úgy folytatódott volna, hogy ha a régió nem válaszol vagy nem kínál fel jó megoldást, akkor második lépcsőben

[1] Lásd, „Radikális tüntetés Vásárhelyen – Mengeléhez hasonlították az egészségügyi minisztert". A helyi kórház orvosigazgatója a tömeg ovációja közepette például azt mondta: „...népirtásért annyi börtön jár ezeknek a gazembereknek, hogy a műanyag bilincs is el fog rohadni a kezükön." A táblákon „Molnár Mengele Lajos temetkezési vállalkozó", „Kötelet Molnár nyakába" feliratok szerepeltek. *Népszabadság*, 2007. február 19.

a kormány dönt. Vagyis érdekük lett volna, hogy ők maguk döntsenek, ne várják meg, amíg a kormány dönt helyettük. A Fidesz ebben is ügyes volt, mert államosította az iskolákat, az egészségügyi intézményeket, és most azt csinál, amit akar, mert ha valaki tiltakozik, azt kirúgják, és nem tud máshová menni dolgozni, hiszen minden iskola és egészségügyi intézmény az állam kezében van. Jó, az orvoshiány miatt ez már nem működtethető így, mert ha valami nem tetszik az orvosnak, elmegy külföldre. De a mi időnkben orvosok tüntettek ellenünk, és emiatt semmiféle bosszúhadjárat nem indult velük szemben. És nem mondta azt a polgármester a pedagógusnak, hogy ha el mersz menni tüntetni, ki vagy rúgva, most viszont így működik a dolog. Nálunk ez szóba se kerülhetett. Nyugodtan ott lengethették a zászlóikat a tévékamerák előtt.

– Hogyne, és nagy orvosértekezleteket tarthattak, ahol a doktorok magukból kikelve ordítottak, fütyültek, szidták a kormányt, lengették a nemzeti színű zászlóikat, mint a legutolsó szélsőjobboldali csürhe.

– Én voltam olyan orvoskonferencián, ahol elindultam a pódiumra, hogy megtartsam az előadásomat, és az egész terem fütyült. Mondtam nekik, hogy ez rendben van, de ha most feltenném a kérdést, miért fütyülnek, nem hiszem, hogy meg tudnák mondani, hiszen még egy szót se szóltam. Úgyhogy szerintem maradjunk abban, hogy én most elmondom a mondandómat, és szólok önöknek, amikor már lehet fütyülni. Így történt. És amikor a beszédem végén azt mondtam, hogy na most már lehet fütyülni, akkor megtapsoltak. Teljesen be volt hülyítve mindenki. Az viszont érdekes dolog – most csapongok egy kicsit –, hogy például amikor 2006-ban Lendvai Ildikó azt mondta, nem lesz gázáremelés, noha tudtuk, hogy tarthatatlanok a lakossági gázárak, Szekeres Imre azzal állt elő, hogy el kellene már felejteni ezt a földgáz alapú energiaellátást, át kellene térni az atomerőművek fejlesztésére. Vagy: amikor a gyógyszerekről vitatkoztunk, Kóka János azt mondta, hogy tulajdonképpen ki kellene

használni a lehetőséget és idecsábítani a különböző külföldi gyógyszergyártókat Magyarországra, hogy itt fejlesszenek és gyártsanak. Nem lett volna rossz ötlet, de messzire vezetett volna, mindenesetre a kormány egyiket se fogadta el. És a Fidesz most sorra mindet megcsinálja.

– Visszatérve az egészségügyre: arra egyáltalán nem volt szándék, hogy legalább az orvostársadalom egy részét megpróbálják megnyerni? Hogy tárgyaljanak éjjel-nappal azokkal, akikkel lehet?

– Molnár Lajos tett rá kísérleteket. És voltak is olyanok, akik egyetértettek a reformmal, támogatták, de a problémát már akkor is az jelentette, hogy az orvostársadalom sokkal erőteljesebben hierarchizált, mint a katonaság. Meséltem, hogy annak idején dolgoztam műtőssegédként, és ott is előfordult, hogy a beteget már altatták, megkapta a kábító injekciót, feküdt a műtőasztalon, a főorvos nyugtatta, hogy higgye el, nem lesz semmi probléma, majd amikor a beteg elaludt, elment. Megoperálták az alorvosok, majd amikor vége lett a műtétnek, szóltak a főorvosnak, ő már ott volt a beteg ágyánál, amikor az felébredt, hogy elmondja neki, a műtét remekül sikerült. És amikor tejelni kellett, a beteg természetesen neki tejelt. De az alorvosok még ennek is örültek, mert legalább dolgozhattak. Az új rendszernek többek közt épp az lett volna a hozadéka, hogy a biztosító azzal az orvossal szerződik, amelyik jó, szeretik a betegek, hisznek benne, meggyógyítja őket, szóval amelyik el tudja magát adni, és eladni az az orvos tudja magát, aki tényleg jó a szakmájában. Vagyis tulajdonképpen a beosztott orvosoknak kellett volna odaállniuk a reform mellé. Ezt se tudtuk elérni. Az idő rövidsége, a kapkodás miatt, és mert szerintem Molnár Lajos éppen Bokros példája alapján jutott arra a következtetésre, hogy furkósbotnak kell lenni, át kell verni mindent. És persze Lajosnak kétségkívül sajátos stílusa volt. Az is kétségtelen, hogy elért eredményeket, de 2007 áprilisában lemondott: végiggondolta a dolgot, mondta, úgy látja, megszűnt az

egészségügyi reform támogatása a koalíción belül, most már biztos, hogy nem lesz belőle semmi, úgyhogy ő kiszáll.

– A nyilvánosságban az egész reformot azok a képek uralták, hogy az orvosok nagy hangon tiltakoznak, hogy Csiba Gábor, akkor még a miskolci megyei kórház főigazgatója nagy dérrel-dúrral leszereltetti a vizitdíj-automatákat, hogy óriási sorok állnak mindenütt, mert az egészségügyi intézmények nem tudják vagy nem akarják megszervezni, hogy a fizetés gördülékeny legyen, tehát csak a negatívumok jöttek elő nap mint nap.

– Ez mind szándékos volt. Már a vizitdíjas időszakban a feleségem egy hétvégén kificamította a bokáját, és vasárnap be kellett vinni az ügyeletre. A várószobában senki nem volt, csak mi ketten. Az orvos kijött, megnézett bennünket, majd visszament. Fél óra múlva újra kijött, hogy megkérdezze, befizettük-e a vizitdíjat. Mondtam, hogy próbáltam az automatánál, de nem sikerült. Van egy másik automata a bejáratnál, mondta, oda legyen szíves elfáradni, mert addig nem foglalkozhatok a beteggel, amíg a vizitdíj nincs befizetve. Nyeltem egyet, elmentem a bejárathoz, jó messze volt, befizettem a háromszáz forintot, visszamentem, bekopogtam a nyugtával, az orvos tudomásul vette, majd vártunk. Összesen egy órát, úgy, hogy nem volt más beteg. Majd az orvos behívta a nejemet. Semmi röntgen, csak megtapogatta a bokáját, nincs eltörve, mondta, majd közölte, hogy akkor most felteszünk egy fekvőgipszet. A nejem tiltakozott, hogy minek fekvőgipsz, ha egyszer eltörve sincs a bokája, biztosan van olyan megoldás, amit fölteszünk meg leveszünk. Van, mondta az orvos, de az tizenkétezer forint. Befizettük a tizenkétezer forintot, megkaptuk a gipszet a nejem bokájára, majd amikor néhány nap múlva vissza kellett mennie kontrollra, ugyanez az orvos fogadta. A nejem bement, és egy perc múlva kijött. Hát ez mi volt, néztem rá. Az orvos megkérdezte, van-e panaszom, mondtam, hogy ezen kívül nincs. Akkor rendben vagyunk, mondta az orvos, és elküldött. Hát

ez egyértelműen arról szólt, hogy tudta, én egy SZDSZ-es vagyok, nyilván a feleségem is, mert ha nem az lenne, már rég el kellett volna válnunk, legalábbis az ő értékrendjük szerint, az ilyen emberek meg le vannak szarva.

– *Vagyis tudta, hogy ki maga.*

– Hát persze. Abban az időben még felismertek. Vasárnap sétáltunk a Király utcában a feleségemmel, jön szembe egy pasas, rám mosolyog, köszön: jó napot! Jó napot, mondom. Na, mondja, és csettint, na – látom, hogy erősen töri a fejét –, Dunaújváros. Mondom, nem. Hát akkor nagyon hasonlít valakire. Én csak saját magamra hasonlítok. De hát mégiscsak dolgozott Dunaújvárosban, nem? Nem. Hát akkor nem értem! De, megvan: maga tévébemondó. Ilyenkor én hagyom szenvedni őket, de a nejem nem hagyta, mondta, hogy ő a Kuncze Gábor. Ja, persze, kapott a fejéhez a pasas. Ő még tudta, kiről van szó, de a harminc alattiak már nem ismernek. Húszéves lányok már egyáltalán nem ismernek sajnos.

– *Hála istennek, nincs kitéve kísértésnek.*

– Annak már régóta nem vagyok kitéve. De hozzá vagyok szokva, hogy megismernek, bár lassan kezdem megtanulni, hogy már nem. Dolgom volt az egyik nagy pesti irodaházban. Egy széles folyosó sarkában volt egy jelentéktelen recepció, és a pult mögött egy húsz év körüli lányka ült. Megyek be, ő utánam szól, hogy bocsánat, hová tetszik menni. Mondom neki, melyik céghez megyek. A nevét legyen szíves! Mondom: Orbán Viktor. Beírta. És kihez tetszik menni? Áder Jánoshoz. Tessék parancsolni.

– *Komolyan mondja?*

– Komolyan. És itt megnyugodtam, mert már kezdtem háborogni azon, hogy engem nem ismernek meg, de ha neki fogalma sincs arról, ki ma a miniszterelnök meg a köztársasági elnök, akkor a történet nem rólam szól. Vagy a másik: Göncz temetése előtt szóltak, hogy ha a lenti bejáraton megyek be, akkor ott tudok parkolni is. De a rendőrség lezárta az utat. Megállít egy rendőr: Jó napot kívánok, hová, hová? Mondom, a temetőbe. Hát itt nem lehet, ez az utca le van zárva. Dehogynem, mondom, út van, kapu van, hogyne lehetne! Nem lehet, lezártuk. De engedjen át, a temetésre megyek! Nyolcvan méterre volt a kapu. Nem enged. Egy távolabb álló idősebb rendőr is felfigyelt a huzakodásra, és odakiabált: Miniszter úr, hová, hová? A temetésre. Odaszólt a másik rendőrnek: Engedd már át a miniszter urat, ne szórakozz! Hát így néz ki ez a harminc alatt, harminc feletti történet.

XIV. Bajnai – 2.

„...iszonyú következetességgel az első egy hónapban meg is csinálta, amit akart"

– *Visszatérve Bajnai Gordonra: az ő lehetőségeit hogy látta 2009-ben?*

– Bajnai feladata ugye a Gyurcsány-kormányban az uniós pénzek felhasználásának a szervezése volt. Úgy ismertük, hogy ő egy csendes, halk szavú gyerek, aki ugyan határozottan ki tud állni a saját véleménye mellett, de nem az a pofozógép, aki most szétcsap majd az uniós pénzre ácsingózók között. Ismertük egyébként az előéletét is, hogy gazdasági menedzserként, pénzügyi szakemberként jól teljesített. Beleverték ugyan az orrát abba a bizonyos Hajdú-Bét ügybe[1], de semmi köze nem volt hozzá, az egy fideszes hazugságkonstrukció volt, hogy öngyilkosok lettek a libatenyésztők. Gágogtak Bajnainak, borzalmas volt, amit műveltek. Bajnai fellépése nagyon érdekes volt. Látszott, hogy végiggondolta a dolgot. Összeállított egy étlapot, és azt mondta, ha ez így jó, akkor vállalom, ha nem tetszik, nem vállalom. Ráadásul minden képviselővel, aki hajlandó volt őt megszavazni, előre aláíratott egy támogatási nyilatkozatot. És iszo-

[1] Lásd, „A Bajnaira égett bélyeg: a Hajdú-Bét csődje és tragikus következményei", *hvg.hu*, 2013. május. 27. https://hvg.hu/itthon/20130527_Hajdu_Bet_felszamolas_nyomozas_megszuntet

nyú következetességgel az első egy hónapban meg is csinálta, amit akart. Mondták persze rögtön, hogy vissza fog esni a gazdaság, jön a csőd, hát nem jött, se a visszaesés, se a csőd. Megnyerte a pénzintézetek bizalmát, mert látták, hogy ez az ember rendbe teszi a dolgokat, úgyhogy megkaptuk azt a hitelt, amelyre az ország működéséhez szükség volt. Bajnai kilenc hónapjának a végén már nem szorultunk rá az IMF-hitelre, sőt elkezdtük visszafizetni, és a piacon újra kaptunk normális kamatokkal hitelt. Megjegyzem, a Bajnai után következő Orbán-kormány felmondta az IMF-hitelt, visszafizette a teljes összeget kamatostul, majd a piacon drágábban vett fel pénzt, mint amennyibe az IMF-hitel került. Tette mindezt azért, hogy senki se ellenőrizhesse, mit művel a kormány. Bajnai egyébként szintén egyeztető miniszterelnök volt, de az ő helyzete abban az értelemben könnyebb volt, hogy világosan leverte a határcölöpöket, és egy jottányit se volt hajlandó elmozdulni. Gyerekek, nem kell megszavazni, de akkor én nem leszek miniszterelnök, nyugodtabb lesz az életem, ti meg mehettek választani, hogy kiessetek a parlamentből. Úgyhogy a második sikeres miniszterelnök, akit Horn Gyula mellett meg tudok nevezni, az Bajnai Gordon volt, aki nagyon nehéz helyzetben vette át a kormányzást, jól teljesített, és volt egy találmánya: azt mondta, hogy sem ő, sem a kormánya kulcsszereplői nem indulnak a következő választáson, azaz semmit sem azért csinálnak, mert a politikai érdekeik így kívánják, hanem azért, mert az ország érdekeit tartják szem előtt. Ezért aztán a Bajnai-kormány nem is lett olyan népszerűtlen, dacára annak, hogy sok mindent visszavett, sőt a kormányzás vége felé elkezdett emelkedni a népszerűsége. De ő betartotta az ígéretét, noha csábították, hogy 2010-ben is maradjon a politikában. Tehát Bajnai legalább azt el tudta érni, hogy a politika egyik fele, az, amelyik éppen felelős pozícióban van, vállalja ezt a felelősséget, és a biztos vereség tudatában is csinálja végig, amit elkezdett, tegye rendbe a dolgokat. Ami 2010-re meg is történt. A Fidesz úgy vette át az országot, hogy még mindig nem volt könnyű a helyzet, de már lehetett építkezni. Nem beszélve arról, hogy 2007-től folyamatosan jöttek az uniós pénzek, az első uniós költségvetésünk hét évéből négy már a Fidesz-kormányzás idejére esett, és 2010 után a világgazdaság is kezdett rendbe jönni, tehát az alapfeltételei megvoltak annak, hogy nyugodt építkezés kezdődjön. Erre jött az a duma, hogy mi ugyanolyan helyzetben vagyunk, a gazdasági összeomlás szélén, mint Görögország. Na, a 250–260 forintos euró ekkor ment fel 310–320 környékére, amiből nagy nyereséget kaszált a nemzeti bank, ezt megtartotta magának, és Matolcsyék ebből csinálták meg a különböző alapítványokat, ebből veszik a festményeket, ebből finanszírozzák az egyetemeiket.

– És nem tudjuk, hogy a párt és környéke belső köreiből hányan szedték meg magukat a pénztőzsdén ennek a szándékos árfolyamrontásról szóló belső információnak a birtokában, de erről már beszéltünk.

– Mindenesetre az ára az volt, hogy totálisan hazavágták a devizahiteleseket, azaz ennek a húzásnak a következménye volt az összes tragédia. Az is szép egyébként, hogy 2001-ben, az Orbán-kormány idején fogadta el a parlament azt a törvényt, amely megengedte, hogy a lakosság devizában is vegyen fel hitelt. Ez korábban tiltott volt Magyarországon.

– Király Júlia szerint ez nem a Fidesz döntése volt, az uniós csatlakozásunkból következett.[1]

– Na, azért hülyeséget csinálni nem kellett. Konvertibilis lett a forint, és az üzleti szférában lehetett devizában számolni, hiszen itt volt egy sor cég, amelyik eleve euróban végezte a könyvelését, de ebből az nem következik, hogy a magyar, aki a jövedelmét forintban kapja, svájci frankban jusson hozzá hitelhez, aminek nagyok a koc-

[1] *Index*, 2019. május 16. https://index.hu/gazdasag/2019/05/16/kiraly_julia_interju/

kázatai, csak éppen ő nincs tisztában ezzel. Mindenesetre a banki hitelek akkoriban 6-7 százalékon álltak, és már létezett a költségvetés által támogatott lakáshitel, tehát inkább az volt a domináns. Viszont amikor 2002-ben megtörtént a kormányváltás, Járai Zsigmond, a nemzeti bank akkori elnöke eldöntötte, hogy ő szigorú monetáris politikát visz, ezért felnyomta a kamatokat 11-12 százalékra. Ettől kezdve tarthatatlanná vált a költségvetés által támogatott lakáshitel, mert a különbözetet mindig a költségvetésnek kellett fizetnie, 2003-ban már 250-300 milliárd forintnyi összeget a támogatott hitelek után. Tehát egyszerűen muszáj volt visszavenni a hitelezést. Megemelkedtek a forintkamatok, miközben a devizában felvett hiteleké egy-másfél-két százalékon állt. Természetes, hogy a lakosság elkezdett devizahitelt felvenni. Megjegyzem, Csányi Sándor az első pillanattól tiltakozott ellene, és az OTP egy évig nem is volt hajlandó devizahitelt nyújtani. A vége az lett, hogy elveszítették a hitelezési piac egy részét, hiszen a többi bank kínált olcsóbb devizahiteleket, úgyhogy az OTP is kénytelen volt beszállni. Az euró akkor 250-260 forinton állt,[1] a svájci frank 180 forintba került, az emberek ezzel az árfolyammal kalkuláltak. A 2008-as válság miatt aztán felment 300 forint fölé az euró, de a konszolidáció hatására visszaállt a 270-280 forintos szintre, vagyis nagy baj nem történt. Mindenki tudta, hogy nem jó konstrukció a devizahitelezés, de az emberek tudták fizetni a törlesztőrészleteket, a csődök aránya kicsi volt. Ez a bizonyos 2010-es kormányzati szöveg a csődközeli helyzetről vágta agyon a devizahiteleseket, és azóta sem tudtak kilábalni a hiteleikből. Voltak persze különböző akciók a devizahitelek kivásárlására: az egyik csak azokat hozta kedvező helyzetbe, akiknek volt pénzük, a másik akcióban forintra lehetett váltani a devizahiteleket, de a váltás nem a Magyar Nemzeti Bank átlagárán történt, hanem fölötte, tehát az MNB keresett rajta vagy százmilliárd forintot. És akiket

[1] Lásd, http://www.arany-arfolyam.hu/mnb-kozeparfolyam-2002.html

egyik akció sem húzott ki a bajból, azokat lakoltatják ki most egymás után. Világos az út a hitelfelvevők csődje és a Fidesz-kormány által benyújtott, devizahitelezést engedélyező törvény, majd a magasra szökő árfolyamok közt, ennek ellenére ők mindennap elmondják, hogy a Gyurcsány–Bajnai-kormányok által felvett hitelek miatt kerültek nehéz helyzetbe az emberek. Persze már a mi kormányunk idején is volt róla szó, hogy állítsuk meg a devizahitelezést, de el lehet képzelni, mekkora balhét csinált volna a Fidesz, hogy elveszik az emberektől az olcsó hitel lehetőségét.

– Király Júlia azt is mondja, hogy kővel verték volna be a Magyar Nemzeti Bank ablakait, ha megpróbálja meggátolni, hogy az emberek alacsonyabb kamatozású hitelhez jussanak.

– Pedig az lett volna a helyes út, és szerintem ehhez megnyerhették volna a kormányt és a kormányzó pártokat. Magamról tudom, hogy a keresztlányom akart felvenni lakásvásárláshoz hitelt, és jött lelkendezve, hogy milyen jó feltételekkel lehet felvenni svájcifrank-hitelt. Ne őrülj meg, mondtam neki, isten őrizz, a pénzpiacon bármi előfordulhat, nem szabad ilyet csinálni. Nem hallgatott rám, felvette a hitelt, lett is belőle nagy baja. De ha a Magyar Nemzeti Bank, néhány mértékadó bankár meg a miniszterelnök leül, megvizsgálják a helyzetet, tudják, hogy ebből nagy baj lehet – akkor még Medgyessy Péternek hívták a miniszterelnököt, aki többek között bankár is volt –, és kiállnak együtt, hogy leállítjuk a lakossági devizahitelezést, akkor biztosan lett volna belőle egy kis balhé, de nem lett volna elhúzódó katasztrófa. Csak hát hol voltunk már attól, hogy felelős emberek leülnek egymással, és közös döntéseket hoznak! Amikor aztán jött Matolcsy, radikálisan visszavágta a kamatokat, és ezzel évi 500 milliárdos többletbevételhez juttatta a kormányt.

– Hogyan?

– A költségvetés is kamatot fizet a hitelei után a banknak. Ha a kamat tíz százalék, annyit, ha csak egy, akkor annyit. Ez a kamatkülönbözet 500 milliárd forintnyi szabad pénzt jelentett az Orbán-kormánynak.

– Ha már emlegette Járait, Király Júliával, az MNB volt alelnökével van egy vitánk. Az én álláspontom az, hogy amikor Gyurcsány Ferenc 2004 végén módosíttatta a jegybanktörvényt, és kibővítette a Monetáris Tanácsot, ezzel Járai önkényes árfolyam-politikájának akart gátat vetni, illetve ellensúlyozni a jegybankelnök nyilvános vészharangkongatásait. Juli szerint érdektelen az ok, mert a jegybank függetlensége szent és sérthetetlen, még törvényhozási úton sem szabad belenyúlni a működésébe. Maga ezt hogy látta?

– A szokásos problémával nézünk szembe. Julinak természetesen igaza van elméletileg, és gyakorlatilag meg természetesen nincs igaza. Az Orbán-kormány idején úgy állították össze a Monetáris Tanácsot, hogy a tagjai politikailag a jobboldal iránt voltak elkötelezettek, ahogy maga Járai is. Felmerül a kérdés, hogy ebben a helyzetben a jegybank független döntéseket hoz-e, vagy vannak egyéb megfontolásai. Az egyéb megfontolások pedig úgy szóltak, hogy ha felnyomjuk a kamatokat, akkor a pénz beérkezik a nemzeti bankhoz, a bank tehát jól lesz, viszont a költségvetés egyre rosszabbul lesz, és a kormány e tekintetben is kényszerpályára kerül. Csak hát ennek tovagyűrűző hatásai voltak, például az, hogy ez az intézkedés lökte meg a devizahitelezést. Gyurcsány olyan Monetáris Tanácsot akart létrehozni, amely valóban a pénzügyi folyamatok figyelembevételével hozza meg a kamatdöntéseit is.

– És nem is a saját embereivel bővítette a tanácsot.

– Természetesen nem. Szemben Orbánékkal, akik megemelték az Alkotmánybíróság létszámát, csak éppen ők a saját megbízható embereiket rakták be a bíróságba, úgyhogy azóta már az se alkotmányellenes, ha választási csalást követ el a Fidesz.[1] És ez nem ugyanaz, mint ami az Egyesült Államokban történik, ahol most Trump elnök attól szenved, hogy nem tudja megmondani a FED-nek, az amerikai központi banknak, milyen döntéseket hozzon, és hiába volt harc az alkotmánybíróság szerepét betöltő legfelsőbb bíróság új tagjainak kinevezése körül, mert ha sikerült is a Kongresszusnak benyomnia egy republikánus jelöltet, a bíróság tagjai csak a szakmai meggyőződésük és a világlátásuk, nem pedig a politikai hovatartozásuk alapján döntenek. Alabama államban most gyakorlatilag teljesen betiltották az abortuszt, de biztos vagyok benne, hogy az immár konzervatív többségű legfelsőbb bíróság el fogja meszelni a tiltást. Nálunk ezzel szemben a független intézmények leigázása 2010 óta sikeresen folyik, sőt, már korábban elkezdődött. Azt a Bihari Mihályt, aki kotlósként rajta ült a fideszes tojásokon, amelyekből aztán a szörny kikelt, az MSZP jelölte alkotmánybírónak, így lett az Alkotmánybíróság elnöke, majd simán átengedte a 2008-as úgynevezett szociális népszavazás kérdéseit, noha azok közvetlenül érintették a költségvetést, és az Alkotmány szerint ilyen ügyekben nem lehet népszavazást tartani. 2010 után ugyanez folyt a Közbeszerzési Döntőbizottságnál, a Gazdasági Versenyhivatalnál, az Állami Számvevőszéknél – amely most rászállt az ellenzéki pártokra, miközben mindent rendben talál a költségvetési, tehát közpénzzel kitömött kormánypártoknál –, a Költségvetési Tanácsnál, amely ténylegesen beleszólhatott a költségvetés kialakításába. Az első dolguk volt ezt megváltoztatni, de a Költségvetési Tanácsnak az a jogosítványa megmaradt,

[1] A Fidesz–KDNP aktivistái 2019. április 8-án Budapesten, a Kálvin téri aluljáróban látszólag a 2019-es európai parlamenti választáshoz szükséges ajánlásokat gyűjtöttek, valójában egy „Támogatom Orbán Viktor programját, állítsuk meg a bevándorlást!" feliratú ívet írattak alá. A Kúria döntése szerint ez a választópolgárok megtévesztése volt, az Alkotmánybíróság Alaptörvény-ellenesnek találta és megsemmisítette a Kúria döntését. https://index.hu/belfold/2019/05/08/ab_kuria_fidesz_alirasgyujtes/

hogy ha egy esetleges kormányváltás után kétszer nem fogadja el a kormány költségvetését, új választást kell kiírni. Szóval kiherélték a független intézményeket, ahelyett, hogy óvták volna őket, mert ma én vagyok hatalmon, holnap meg te leszel hatalmon, és a független intézmények azért vannak, hogy védjék azt a mezsgyét, amelyet közös érdekből nem befolyásolhat a kormány politikai színezete.

– Orbán negyven évre tervez, csaknem húszat le is töltött belőle, neki nem kell mezsgye.

– Hát igen.

– Maradjunk még 2009-nél: februárban az SZDSZ-ben volt egy belső vitájuk arról, hogy elfogadják-e a Reformszövetség programját.

– Igen, a Heim Péter és Oszkó Péter nevével fémjelzett Reformszövetség letett egy komplett programot, hogy mit kellene csinálni az országban. Az SZDSZ ezt vállalható programnak tartotta, és megkönnyítette Bajnai elfogadását, hogy Oszkót nevezte ki pénzügyminiszternek. Az egyébként kemény program volt, és a nagy részét meg is valósította a Bajnai-kormány, például a 13. havi nyugdíj kinyírását.

– Amit Gyurcsány a válságkezelő programjába nem vett be, legfeljebb fokozatosan lett volna hajlandó megcsinálni.

– Ezt valóban meg lehetett volna úgy oldani – ugye a 13. havi nyugdíj is a Medgyessy-program része volt –, hogy meghatározott összegig maradjon, tehát a nagyon alacsony nyugdíjaknál legyen 13. havi nyugdíj, fölötte pedig tízezrenként visszavenni, és mondjuk 140 ezer forint fölött már nincsen. Mert az tényleg nevetséges, hogy 300 ezer forintos nyugdíj mellett év végén adnak még 300 ezret. De az meg képtelenség, hogy emberek 40-50 ezer forintokból élnek.

– Szóval megvitatták a frakcióban, hogy támogassák-e a Reformszövetség programját.

– Ugye 2009-ben, a Fodor–Kóka megosztottság miatt nem volt világos, alaposan kidolgozott elképzelésrendszer az SZDSZ-ben. Korábban, egyébként az SZDSZ-re jellemző módon, ez úgy működött, hogy az ügyvivők megvitattak egy kérdést, eldöntötték, merre keresik az igazságot, majd a dolog a frakció elé került, és a frakció hozzátette a magáét. Ugye a frakció abszolút önálló, mert a választóktól kapta a felhatalmazást, vagyis az képtelenség volt, hogy Fodor elnöksége idején az ügyvivők utasítani akarták a frakciót. Ilyen nincs. És amikor koalíciós egyeztetések voltak, akkor is folyamatosan beszámoltunk a frakciónak a tárgyalásokról, tehát a parlamenti képviselők mindig képben voltak, és ez egybekovácsolta a pártot. Ezerszer megvitattunk minden problémát, amíg valamiféle egyetértésre nem jutottunk. Ez szűnt meg teljesen a párt két felének szembenállása miatt, és azért is, mert mi úgy értékeltük, hogy a Fodorék által kidolgozott stratégiák műstratégiák, nem jelentenek valóságos megoldást semmire, mi viszont a frakcióban nem voltunk abban a helyzetben, hogy meghatározzuk az SZDSZ politikáját, hiszen az az elnök meg az ügyvivők dolga volt. Tehát tényleg tehetetlenné váltunk. Ekkor jött a Reformszövetség javaslata, és azt lehetett mondani rá, hogy igen, bár nagyon kemény, ez megoldásokat hozhat. Gyurcsány lemondása után aztán a Reformszövetség programja maradt az egyetlen program a színpadon, és úgy döntöttünk, hogy támogatjuk. Az viszont tényleg érdekes, hogy az MSZP-frakció Gyurcsánynak nem engedte, hogy a Reformszövetség programjánál puhább programját végrehajtsa, majd amikor rádöbbentek, hogy te jóisten, miniszterelnököt se találunk magunknak, meg programunk sincs, akkor Bajnai keményebb és rapidabb programját szemrebbenés nélkül támogatták.

– Bajnai ötlete volt, hogy az MSZP-frakcióval aláíratja a hűségnyilatkozatot?

– Amennyire én tudom, igen. És nem csak az MSZP-frakcióval, velünk is aláíratta. Csak Velkey, Gulyás és Béki nem írta alá, és nem is szavazták meg Bajnai miniszterelnökségét.

– Az SZDSZ-frakcióval miért íratta alá? A párt már nem volt koalíciós partner.

– Mert azt mondta, akkor vállalja a miniszterelnökséget, ha mögötte áll a parlamenti többség, és ha az aláírásukkal is igazolják, hogy támogatni fogják a programját.

XV. Orbán

„...nagyon meggyőzően tudja előadni,
na nem azt, hogy mit kell csinálni,
hanem azt, hogy ő tudja, mit kell csinálni"

– Akkor jöjjön a negyedik miniszterelnök, Orbán Viktor. Baráti körben sokat szoktunk gondolkozni ennek az embernek a beállítottságán, motivációin, hogy mi vezette erre a rettenetre, amit az országgal művel: a gátlástalansága, a paraszti szerzésvágya, a hataloméhsége, az, hogy ifjúkori kisebbrendűségi érzéseit sikeresen túlkompenzálta, és most a világ urának hiszi vagy szeretné látni magát. Maga mire jutott?

– Vele nem voltam szorosabb kapcsolatban, legfeljebb véleményt mondhatok róla. Amikor 1990-ben elkezdtük a képviselőséget, érdemes volt bemenni a parlamentbe egy-egy fideszes felszólalásra, különösen Orbán Viktoréra, aki mindig papírról olvasta ugyan a beszédeit, de mindig nagyon bátran fogalmazott, és mi elismeréssel néztünk rá, hogy ez igen! Az 1994-es választás előtt nagyon sok közös egyeztetésen vettünk részt, tartottunk közös sajtótájékoztatókat, és elég gyorsan világossá vált számunkra, hogy az egyeztetés és a sajtótájékoztató két különböző dolog, mert ez utóbbin ők mindig meg akarták különböztetni magukat a mellettük ülő partnertől.

A választások közeledtével ez a tendencia felerősödött: például azt mondták, hogy azért kell együttműködniük az SZDSZ-szel, hogy visszarántsák őket az MSZP ölelő karjaiból. Mi meg persze elmondtuk, hogy azért kell együttműködni a Fidesszel, mert ezek képesek az MDF-et hatalomban tartani. Szóval igazi jó együttműködés volt köztünk. A belső beszélgetéseken meg egy olyan embert ismertünk meg, aki laza, felszínesek az ismeretei, és nagyon meggyőzően tudja előadni, na nem azt, hogy mit kell csinálni, hanem azt, hogy ő tudja, mit kell csinálni. Egyszer, már belügyminiszter voltam, bejelentkezett, hogy szeretne velem beszélni. Leültünk, elmondta, hogy a borhamisítások felháborítják a Fideszt, tegyünk valamit ellene. Mondtam neki, hogy a vám- és pénzügyőrséghez szíveskedjen átfáradni, mert a bor jövedéki termék, ott kéne keresni a tettest. Ez öt perc volt. Aztán egy órát beszélgettünk arról, mi újság van, hogy megy a kormányzás. Őt nagyon érdekelte, hogyan működik a kormány, s mint utóbb kiderült, sok emberrel beszélgetett erről, tehát már erősen készült a kormányzásra. 1990-től egyébként volt két mentora, Bence György és Kovács András, akik a kezébe nyomták az olvasnivalókat. Délelőttönként bezárkózott, csak a miniszterelnök és a köztársasági elnök telefonját kapcsolhatták be, és olvasott. Ezt a szokását heti két alkalommal törte meg, amikor a személyi edzőjével fociedzést tartott. A foci, mint tudjuk, csapatsport, úgyhogy a legjobb, ha az ember egyénileg gyakorolja. Szóval Orbán nagyon tudatosan készült. Aztán 1993-ban azt vettük észre, hogy túllépett a Bence–Kovács-féle világlátáson. Akkor, az 1994-es év költségvetési vitájában mondta azt, hogy félfordulatot kell végrehajtani az addig érvényesülő szemléletben, és attól kezdve Bence Gyuriékkal már nem nagyon ült le, viszont elkezdett gesztusokat tenni az egyházak meg a jobboldal felé, és hirtelen nemzeti lett. A fordulatot abból is észre lehetett venni, hogy valamikor 1992-ben, egyik hétfőn a fideszesek úgy jöttek be a parlamentbe, hogy mindegyiknek le volt nyírva a haja, le volt vágva a szakálla, öltöny és nyakkendő volt rajtuk. Előző héten még

farmerban, pulóverben, szakállasan ültek ott. Orbán ezt már akkor le tudta vezényelni a sajátjainál. Szemrebbenés nélkül átnyergeltek konzervatívba. Csuhások! Térdre, imához![1] – egy-két év múlva meg zarándokútra mentek a pápához.

– Igen, nincs meg mögötte az a nyomon követhető, tapasztalatokkal igazolt nézetváltozási folyamat, amely hitelesítené a fordulatot. Egyszerű politikai technikai döntés volt.

– 2008-ban Orbán fiatalok előtt beszélt, és azt mondta, hogy a kormány a jövőtöket veszélyezteti, mert lepaktált az oroszokkal, nekünk, idősebbeknek viszont vannak tapasztalataink az orosz uralomról[2], és csak mondta, mondta, majd két év múlva elment Putyinhoz kanosszát járni, és attól kezdve jött Paks meg az összes többi. A múltkor olvastam egy jót: Orbán a kelet-európai Napkirály, mert Keleten nem nyugszik, Nyugaton meg nem kell.

– Kérdés persze, hogy nem volt-e logikus lépés Orbántól a jobbra fordulás. Az 1994-es választások előtt már világos volt, hogy visszajött az MSZP, tehát a baloldal foglalt. Az SZDSZ még erős volt, tehát liberális oldalon sem volt mit keresni. A jobboldalon viszont nem maradt senki az MDF teljes visszaesésével.

---

[1] Állítólagos egykori bekiabálás a parlamentben. Lásd: „Csuhások! Térdre, imához!", *Népszabadság*, 2011. április 30. http://nol.hu/archivum/20110430-csuhasok_terdre_imahoz-1054891

[2] Lásd még Orbán beszédét a Fidesz 19. születésnapján, 2007. március 30-án: „Mit tudunk mi üzenni innen a jövőnek, a nálunk fiatalabbaknak? Nos hát először is azt, hogy mi nem azért mutattunk ajtót bizonyos dolgoknak, hogy most meg visszajöjjenek az ablakon. Tehát mi az ajtót a Nyugatnak kinyitottuk, az oroszoknak, a Szovjetuniónak meg a kommunizmusnak meg ajtót mutattunk. És azt üzenjük a jövőnek, hogy ne engedjék, hogy mindez visszamásszon az ablakon. [...] Ne engedjék, hogy abból a demokráciából, amit a mi új nyugat nemzedékünk kiküzdött magának, abból most egész egyszerűen demokrácia nélküli többpártrendszert csináljon. Mert Magyarországon ma éppen a demokrácia lényege, a felelősség meg az elszámoltathatóság hiányzik." https://www.youtube.com/watch?v=QLmZUzDMKyA

– De a székházügy 1992-ben robbant ki. 1992-ben az unokák pártja még 40 százalékon állt, és a székházügy után veszítette el a szüzességét. Tehát 1993-ban Orbán egyrészt a székházügy miatt sértetten, másrészt racionális okokból keresett másik helyet magának. A sértettség oka részben valóban az volt, hogy a baloldali-liberális sajtó nekiesett a Fidesznek a székházügy, ezen belül is az MDF-fel való közösködés miatt: 1993 nyarán, a szárszói találkozón a liberális értelmiség is, György Péterrel az élen, erősen bírálta Orbán politikai magatartását.[1] És Orbán nem felejt. Másrészt ő tényleg nem akart az SZDSZ-szel hadakozni ezen a pályán. És tudatosan készült a fordulatra. Bencéék kiszorítása jelezte az ideológiai váltást, a gazdaságpolitikában meghirdetett félfordulat a politikai váltást. 1993 végén vagy 94 elején már részt vettünk olyan konferencián, amelyen a liberális pártok egyházpolitikájáról tárgyaltunk egyházi vezetőkkel, a Fidesz kezdeményezésére. Szóval a politikai térfélcsere tudatosan végiggondolt volt.

– Megint csak azt tudom mondani: ha egy párt azt látja, hogy nem lesz helye a politikai palettán, akkor vagy csinál egy politikai fordulatot, vagy eltűnik.

– Nem egészen. Ha én egyszer kosárlabdázok, és azt látom, hogy nem férek be a csapatba, akkor elkezdek keményebben edzeni, nem pedig úgy döntök, hogy elmegyek focistának. Korábban a Fidesz koherensebb liberális politikát képviselt, mint az SZDSZ, tehát simán megverhette volna az SZDSZ-t a liberális térfélen. Ő viszont ehelyett átment egy másik pályára.

– Mert az üres volt.

[1] Lásd a Fekete Doboz korabeli felvételét: https://www.youtube.com/watch?v=8NS7JC4Ykis

– Igen, meg lehet csinálni egy ilyen cserét, de csak akkor, ha nincsenek elveink. Ha elvtelen emberek és politikusok vagyunk. És ne felejtse el, hogy a parlamentben ők mondták a legkeményebb beszédeket az MDF ellen – a kormány hazudik, Csurka dolgozata náci alapvetés, térdre, imához, meg kivonulás a trianoni megemlékezésről, stb. –, miközben a székházügyben titokban együttműködött a „patás ördöggel", mert pénzt akart csinálni. Ahogy később a pufajkás, kommunista Horn Gyulával is folytatott titkos egyeztetést, amikor az volt a kérdés, hogy melyik televízió kapja meg a frekvenciát. De tény, hogy nagyon csúnyán bánt vele a baloldali-liberális sajtó. Épp olyan csúnyán, mint velünk a Tocsik-ügy idején. Csak éppen az a különbség a székházügy meg a Tocsik-ügy között, hogy székházügyben Orbán tárgyalt, a Tocsik-ügyben meg nem tárgyalt sem Pető Iván, sem az SZDSZ bármelyik vezetője. És még egy történet: amikor 1993-ban frakcióvezető lettem, a Fidesz meghívott a debreceni kongresszusára. Akkor folyt a nagy harc Fodor Gábor és Orbán között. Volt egy megállapodásuk, hogy Fodor nem vállal elnökséget, cserébe ő lesz a választmány elnöke és bekerül az elnökségbe is. Én végigültem a kongresszust. Volt egy érdekes jelenet. Ott helyben is lehetett jelölni, és jelölték is Fodort elnöknek. Fodor szokás szerint nem volt bent a teremben, hanem kint kolbászolt a folyosón, beszélgetett, hercigeskedett. Majd jött a hír, hogy érkezett egy jelölés Fodor elnökségére. Fodor bement. Vállalod a jelölést?, kérdezték tőle. Persze, vállalom, mondta ő. Nagy ováció a teremnek abban a részében, ahol a fodoristák ültek. Fodort ez meglepte, mert ő úgy értette, azt kérdezik, vállalja-e a jelölést az elnökségbe. Bocsánat, miről van szó?, kérdezte. Vállalod-e az elnökjelöltséget? Nem, mondta határozottan Fodor. Mire nagy ováció a terem másik részében. A kongresszusuk után bejött hozzám Viktor a frakcióvezetői irodába, és elmondta, hogy akkor ez megvolt, most az következik, hogy kiszorítom Fodorékat, a belső ellenzéket a pártból. Nem tudok szociáldemokrata lenni, folytatta, mert az MSZP-nél nem tudok szociálde-

mokratább lenni, nem tudok liberális lenni, mert az SZDSZ-nél nem tudok liberálisabb lenni, viszont meggyengül az MDF, a jobboldalon lesz egy űr, átviszem oda a pártot, és onnan fogok nyerni.

– Ezt magának így elmondta?

– Ezt nekem így elmondta 1993 februárjában vagy márciusában.

– Vajon miért mondta el éppen magának?

– Mert ő ilyen. Jó, a két párt akkor még jóban volt egymással, de ő mindig szeretett nagyokat mondani. Végül is ez nem tartozott a nagyotmondások közé, mert megcsinálta. 1994-ben jött az a történet, amelyet már elmeséltem, hogy mi hamisítjuk a közvéleménykutatásokat. A következő a borhamisítás-problémáról szóló találkozónk volt. Dumáltunk egy órát, majd kikísértem a szobából. Az ajtóban ott álltak a kamerák, újságírók...

– Akiket ő hívott oda?

– Természetesen. Kiállt: megmondtam a miniszter úrnak, hogy tűrhetetlen ez a borhamisítás, és kértem, hogy keményen lépjenek fel ellene. Szóval az egész politikai akció volt, de ettől még jót beszélgettünk arról, hogyan működik a kormány. És azzal váltunk el, hogy azt mondta, össze kellene jönnünk egyszer a feleségekkel Náncsi néni vendéglőjében, vacsorázzunk, dumáljunk egy jót. Szívesen, mondtam, majd keresünk egy időpontot. Erre később nem tértünk vissza. Egy határon túli magyarokról szóló konferencián aztán egymás mellé keveredtünk a Parlament Kongresszusi termében, akkor már én voltam az SZDSZ elnöke, és emlékeztettem a vacsorára. Meg kell kérdeznem a Fidesz elnökségét, volt a válasz, hogy elmehetek-e vacsorázni az ellenlábas párt elnökével. Hagyd a francba, ne fáraszd ezzel az elnökséget, mondtam én. 1998-ban aztán megnyerte a választást, és akkor már arról szólt az élet, hogy árok van a két oldal között, amelyen nem lehet átlépni. Vagyis elindult a két Magyarország program. A parlamenti eskütétel után aztán levonultak Ősződre. Akkora slepp ment utánuk, hogy Siófokig nem lehetett szabad szálláshelyet találni. Jól érezték magukat, és az egyik ismerősöm is ott ült az asztalnál a késő esti borozgatáson. Orbán azt mondta – és ezt nem tíz év után mesélte el nekem az ismerősöm, hanem két nap múlva –, hogy három célja van a miniszterelnökséggel. Beírni a nevét a magyar történelembe – ez megtörtént, csak kérdés, hogy a történelemkönyv melyik oldalára –, Európában politikusként tényezővé válni – itt is ugyanaz a helyzet, de az oldalt még nem ismerjük –, és Magyarország egyik leggazdagabb embere szeretne lenni.[1]

– Ezt is elmondta?

– Ezt is elmondta az ismerősöm szerint. Ő ilyen volt. Ezt az azóta történtek hitelesítik. Tehát számára a gazdagodás már 1998-ban programpont volt, amely teljesült is. Aztán következett a köztársaságielnök-választás 2005 nyarán a két jelölttel, Sólyom Lászlóval és Szili Katalinnal. Az első két forduló nem hozott döntést. Jött a harmadik forduló, megvolt a szavazás, szóltak, hogy lehet menni eredményhirdetésre, és Orbánnal együtt indultunk be a terembe a folyosóról. Kérdezte, hogy szerintem mi lesz. Nyert Sólyom, feleltem. Nem, mondta ő, mert a szocik megvették néhány emberünket, ők át fognak szavazni Szilire, tehát ő nyer. Hát akkor te nem tudod, mondtam én, hogy Áder János ellenőrizte a szavazatokat, azaz a fideszesek kettesével mentek szavazni – tényleg így volt, a mi szemünk elé az a szép látvány tárult, hogy két férfiember bemegy a szavazófülkébe, és behúzzák maguk mögött a függönyt.

[1] Lásd a *hvg.hu* írását: „Pénzesőben fürdik a NER: 14 infografika arról, mekkora üzlet Orbán Viktor családtagjának és a Fidesz barátjának lenni", 2019. június. 12. „Az Orbán-család résztulajdonában álló vállalkozásokból 2010 óta több mint 10 milliárd forintot vettek ki, ennek egy része az Orbán-családhoz vándorolt, a család tehát már többszörös milliárdos." https://hvg.hu/gazdasag/20190612_14_infografika_NER_vallalkozasok

Orbán Viktorral 2005. június 7-én, a köztársaságielnök-választás második napján

Tehát a fideszesek nem tudtak átszavazni. De abban neked igazad van, tettem hozzá, hogy ha a Szili nyer, elég, ha ráordítasz, és azt csinálja, amit mondasz neki, Sólyommal viszont ezt nem lehet megtenni, mert öntörvényű ember, megy a maga feje után. Nem, vágott vissza Orbán, jövőre kétharmaddal fogok nyerni, és írunk egy olyan alkotmányt, hogy teljesen mindegy lesz, ki a köztársasági elnök. Mire én: Ezzel csak egy baj van, hogy még nem nyerted meg a választást. Kétségtelen, felelte ő, de ha megnyerem, kétharmaddal nyerem meg, és megcsináljuk az új alkotmányt. Hát 2006-ban elbukott, de 2010-ben kétharmaddal nyert, és az első dolga volt, a pálinkafőzés után,[1] hogy új alkotmányt csináljon. Azért tar-

[1] 2010-es győzelme után Orbán Viktor az Országgyűlésben előterjesztette a kormány első, 29 pontos gazdasági akciótervét, amelyben a különféle adókat érintő intézkedések, illetve a Magyar Nemzeti Bank vezetőinek drasztikus jövedelemcsökkentése mellett az is szerepelt, hogy ezentúl engedély nélkül lehet gyümölcspálinkát főzni.

tom ezeket a tapasztalataimat félelmetesnek – ide értve azt is, amelyet korábban elmeséltem, az 1994-es választás előtt lezajlott beszélgetésünket –, mert most megint játszik egy szerepet, amellyel bukik az európai parlamenti választáson – na nem itthon, hanem Európában –, mert a szélsőséges erők nem lesznek olyan helyzetben, hogy bármibe beleszóljanak, de öt év múlva, a következő uniós választásra ő fel fogja építeni az európai szélsőjobboldali blokkot. Szerintem tévednek azok, akik azt mondják, hogy Orbán előre látja a folyamatokat, és eszerint politizál. Nem. Ő előállítja a helyzeteket. Azokat a helyzeteket, amelyek a jövőbeli folyamatokhoz vezetnek, és amelyeket aztán meglovagolhat. És ha nekem ebben igazam van, akkor jaj az EU-nak öt év múlva. A migráció nem volt ekkora ügy 2015-ben, amikor az első nagy hullámok megérkeztek Európába, de 2019-re rendesen fel lett építve. Emlékszik, 2015 januárjában a francia szatirikus lap, a *Charlie Hebdo* ellen elkövetett merénylet után ott vonult a tiltakozó tömeggel együtt ötven ország vezető politikusa, köztük Orbán.

– Hogyne emlékeznék, még képes összeállítást[1] is csináltam a Galamus*ban arról, hogy az állam- és kormányfők menetének utolsó soraiból hogyan szivárgott fel Orbán Viktor az első sorba, Merkel közelébe, azaz hogyan ügyeskedte fel magát, jó magyar módra – pofátlanul – a világ vezető politikusai közé.*

– És már akkor azzal fenyegetett, hogy a migránsok tönkreteszik Európát. Utánanéztem a dolognak: a 2014-es statisztikák szerint az év második felében elég drasztikusan növekedett a migráció, és 2015-ben csúcsosodott ki. Amire nem az volt Orbán válasza, hogy meg kell teremteni a fogadás, a nyilvántartásba vétel, a visszafordí-

[1] „Így sikerült Orbánnak felérnie a világ vezetői közé", *Galamus*, 2015. január 13. http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=437031:igy-sikeruelt-orbannak-felernie-a-vilag-vezetoi-koeze&catid=71&Itemid=135

tás feltételeit, mert valamit kell kezdeni ezzel a rengeteg, már Európában lévő emberrel, sőt, legyen kvóta, mert a peremországok – Görögország, Olaszország – képtelenek egyedül viselni a terheket, hanem minden további nélkül beengedte őket Magyarországra, még magyar nyelvű írásos eligazítást is kaptak, hogyan találnak el a debreceni menekülttáborba – mondom még egyszer, magyarul, hogy még véletlenül se találjanak oda –, ezért aztán Pesten szálltak le a vonatról, és már voltak vagy kétszázezren. Így állt elő az a helyzet – vagy így állította elő Orbán –, amelyről korábban beszélt, és Angela Merkel ugyan felfogta, mit művelt Orbán, és elvitte tőlünk a menekülteket, beengedte őket Németországba, de azon már nem tudott segíteni, hogy Orbán elkezdte a harsány menekültellenes propagandát, megépítette a kerítést. És persze az ügy rádőlt Merkelékre, mert attól kezdve a szélsőjobb náluk is elkezdett követelőzni, ráadásul az ostoba CSU is beleállt a dologba, és a határ lezárását követelte, mire Ausztria is beállt a sorba, mert nehogy már náluk torlódjanak fel a menekültek.

– Hiszen Orbán a kerítésével csak azt érte el, hogy átterelte a menekülteket Horvátország–Szlovénia–Ausztria felé. Szóval önvédelem, sőt Európa megvédése címén jól kitolt a szomszédos meg az uniós társországokkal.

– Nagyon szép látvány, ha megnézi Európa óriási térképét, rajta a 155 kilométeres magyar kerítéssel[1], amely nyolcmilliárdért épült. És amiről Orbán azt állítja, hogy megvédtük vele Európát.

[1] https://en.wikipedia.org/wiki/Hungarian_border_barrier#/media/File:-HU-Southern_Border_Barrier.svg
https://b1.blog.hu/2017/12/15/ket_szines_ceruzaval_es_egy_terkeppel_megsemmisitettek_orban_legnagyobb_hazugsagat

„...megdöbbentő az az őrült harácsolás, lopás, hatalommánia, ami Orbánban van"

– Ha jól értem, azt mondja, hogy Orbán képes úgy átalakítani Magyarország belső és külső viszonyait, hogy ezek elősegítsék a céljai megvalósítását, a hatalom megtartását, a gazdagodást és európai tényezővé válást. Vagyis rendkívül tudatos stratéga, rendkívül tudatosan épít és rombol, pontosan tudja, mi mindenhez és hogyan kell hozzányúlnia, hogy ő uralja a viszonyokat.

– Igen, ezt mondom. De menjünk kicsit vissza az időben! Már nem emlékszem, melyik könyvben mondja azt Orbán, hogy Antall József legnagyobb hibája az volt, hogy nem kötött egyezséget azokkal a nagyvállalkozókkal, akik képesek finanszírozni az ő politikai céljait, segíthetik a kampányait, elhelyezhetik az embereit, ezért tart ott az MDF, ahol. Ezt a hibát a Fidesz nem fogja elkövetni, mondja Orbán 1993–94 fordulóján. Az 1994-es vereség hatására meg azt mondja, hogy őt az értelmiség és a sajtó csinálta ki. A sajtó teljes átállítását nem tudta megoldani 1998–2002 között, bár dolgozott rajta, de 2010-től kezdve, a kétharmad birtokában simán kisöpörte azt a sajtót, amely ártani tudna neki, mert eljut az emberekhez, és mást mond, mint az ő propagandagépezete.

– De már 2002 és 2010 között is nagyon jól használta fel ugyanezt az elvileg független sajtót arra, hogy a saját propagandáját terjessze és elvégezze Gyurcsány amortizációját.

– Hát persze, mert a sajtó kritikus. Az volt Gyurcsányékkal szemben is, teljes joggal.

– Csakhogy ez a kritikus beállítottság, nem utolsósorban Orbán hatására, átment földbe döngölésbe, minősítgetésekbe, cinikus leszólásokba, szándékos és kíméletlen imázsrombolásba.

– Kétségtelen, hogy Orbán ügyesen fordította a saját hasznára a sajtót úgy, hogy az észre se vette. Itt van ez a gazdagodásügy. Annak idején már a székházeladásból származó pénzt is részben magánvagyonná konvertálták, volt, aki bányát, volt, aki lakást vett belőle, és az egész a Fidesz-tagság tudtán kívül zajlott. Ebből később náluk egy kisebb botrány lett. Demszkytől akkoriban, tehát még az első ciklusban, azt is tudtuk – ők ugye kvázi koalícióban voltak a Fidesszel a fővárosban, mert a fideszesek ugyan nem voltak hajlandók főpolgármester-helyettest adni, de egyébként együtt szavaztak Demszkyékkel, így volt meg a többségünk –, hogy minden egyes támogató szavazatuknak megkérték az árát.

– Ez még az Ungár Klára vezette Fidesz-frakció volt a fővárosi közgyűlésben, ugye?

– Igen. Azt mondták, megszavazzuk a főváros költségvetését, de cserébe kérjük ezt a bizottsági helyet, ott kérünk egy felügyelőbizottsági tagságot, amott meg egy igazgatótanácsi tagságot. Tehát ez már akkor is bennük volt, számomra azonban ezzel együtt is megdöbbentő az az őrült harácsolás, lopás, hatalommánia, ami Orbánban van. És ez ma már egy Európát leigázni akaró szándékkal is párosul. Mindenesetre a későbbi technikák elemei már a kezdetekkor is megvoltak, és ahogy nőtt a hatalma, ezek a technikák úgy teljesedtek ki és uraltak el mindent.

– Mit gondol, honnan tudta például azt, hogy 2010 után drasztikusan le kell építenie a demokratikus és a hatalomtól független intézményrendszert, amely ellenőrizhetné őt: alkotmánybíróságot, adóhivatalt, számvevőszéket, versenyhivatalt, médiahatóságot, ügyészséget, sőt a bíróságokkal is többször megpróbálkozott. Olvasta vajon? Vagy valaki ezt tanácsolta neki?

– Egyrészt figyelte, hogyan kormányoz az ellenoldal. A Magyar Nemzeti Bank elnöke a saját emberem kell hogy legyen, mert lám,

Járai mekkora bajt tudott csinálni Medgyessy és Gyurcsány kormányának. A Gazdasági Versenyhivatalt (GVH) nekem kell uralnom, mert lám, hogy megbüntette annak idején a Strabagot, amikor kiderült, hogy a mi kormányunk idején versenykorlátozó módon megegyezett a partnereivel. Milliárdos bírságokat kellett befizetniük. De ugyanez igaz az Állami Számvevőszékre (ÁSZ) is. Az ÁSZ-nak joga van belenézni a pártok gazdálkodásába, de az államéba is. Nehogy már az ÁSZ döntse el, mit tehet meg Orbán, és mit nem. Jó, mondjuk, Kovács Árpád, az ÁSZ akkori elnöke finoman szólva is nagyon visszafogott fiú volt, de nem nehéz elképzelni, egy Hagelmayer-típusú ÁSZ-elnök mit művelt volna a Fidesszel és a kormánnyal. És itt egy pillanatra hadd térjek vissza a sokat szidott Antall Józsefhez! Az ő miniszterelnöksége idején Györgyi Kálmánt nevezték ki legfőbb ügyésznek – ha ő felszólalt a parlamentben, ott a légy zizzenését is meg lehetett hallani –, Solt Pált legfőbb bírónak, Gombár Csabát a rádió, Hankiss Elemért a televízió elnökének, Vissi Ferencet a Gazdasági Versenyhivatal elnökének – ő egészen az első Fidesz-kormányig megtartotta a helyét –, az Alkotmánybíróság vezetője Sólyom László lett, aki olyan, amilyen, de megkérdőjelezhetetlenek voltak az állásfoglalásai. Szóval Antallék komolyan vették ezeknek az intézményeknek a függetlenségét, és utána sem szórakozott senki azzal, hogy benyomja mindegyikbe a saját embereit. Csak gondoljon arra, hogy az Alkotmánybíróság hány ponton semmisítette meg a Bokros-csomag intézkedéseit! A Versenyhivatal számos alkalommal csapott a kormány kezére, amikor a versenyszabályokkal ellentétes döntést hozott. Orbán meg végig figyelt, úgyhogy nem volt nehéz kitalálnia, milyen intézményekhez kell hozzányúlnia, hogy senki ne korlátozza a hatalmát. És persze a saját első kormányzásából is levonta a tanulságokat. Be volt szorítva számos területen, akkor még nem tudta megcsinálni mindazt, amit szeretett volna. Abba nem mennék bele, hogy a keresztény hitük, amelyet most fennen lobogtatnak, valódi-e, vagy az is csak álruha, mert azt hiszem, az

idők során szépen beleszoktak. Ahhoz képest, hogy „Csuhások! Térdre, imához!", amit az első országgyűlés KDNP-s képviselőinek kiabáltak be, csak annyi változott, hogy ma már az összes választópolgárnak kiabálják. Mindenesetre elképesztő következetességgel csinálták végig a kereszténységbe való betérést, bár nekem az egész kicsit gyanús, mert elképzelhető, hogy a kereszténységhez a pápa is ért egy kicsit. Ő viszont homlokegyenest ellentétes keresztényi elveket vall, mint a magukat kereszténynek nevező politikusok a Fideszben meg a magyar kereszténypártban. Ők a kereszténységet nyilvánvalóan politikai célokra használják.

– Ha jól értem, azt mondja, Orbán azért üt pontosan a demokrácia minden tartópillérére, mert figyelt és tapasztalt. Azaz nincs mögötte elméleti felkészültség, még arról sem olvasott különösképpen, hogy a totalitárius diktatúrák, a nácizmus és a sztálinizmus hogyan jutott el oda, hogy kiszolgáltatottságban és félelemben tartsa az egész lakosságot.

– Erre nem tudok válaszolni, mert nem vagyok ennyire a közelében. Nyilván olvasott, de nem mindegy, hogy mit, és az se mindegy, kik a tanácsadói. De azért az a tény, hogy bizonyos megoldásaikban visszaköszönnek a hitleri Németország javaslatai és módszerei, bizonyos megnyilvánulásaikban meg a Rákosi-korszakéi, nekem azt mutatja, hogy a környezete feltehetően tanulmányozta ezeknek a diktatúráknak meg a mai autokráciáknak a megoldásait, és felhasználják őket. Számos olyan elem is van a politikájukban, amelyet egyértelműen Putyintól lestek el. Orbán biztos, hogy szereti a hatalmat, kell neki, élni is akar vele, részben a saját érdekében, de a környezetét is szépen gazdagítja. Ez a privilegizált környezet meg egyre terebélyesedik, egyre szélesebb rétegeket vonnak bele, de megmarad olyannak, mint a piramisjáték: a csúcson sok pénzhez lehet jutni, lent kevesebbhez. Nem véletlen, hogy elkezdték kipiszkálni az iskolaigazgatókat és a helyetteseiket, mert azok a vidéki talpasok, akik

nem lettek milliárdosok, de látják, hogy azért lehet érvényesülni, nem szerelemből dolgoznak már, hanem szerzésvágyból. Ők is kérnek egy pozíciót, és ha más nincs, iskolaigazgató lesz az egyik káderből, a másikból meg a helyettese. Tehát egyre szélesebb az a réteg, amelyik abban érdekelt, hogy ne változzon semmi, és ez is része a hatalmi technikának. Nem beszéltünk még a választójogi törvény átírásáról. Orbán azt a tanulságot is levonta 2002-ből meg 2006-ból, hogy változtatni kell, mert vannak bebetonozódó választói körzetek; mondjuk, Kuncze állandóan nyer a szigetszentmiklósi körzetben, nézzük meg, mi van akkor, ha leválasztjuk a körzet felét, és áttesszük a Duna túloldalára. Az én választókörzetem ma már úgy néz ki, hogy hozzátartozik a Duna túloldalán lévő Százhalombatta is, amelynek egész más problémái vannak, mint a Csepel-sziget önkormányzatainak. Elvette a körzetemből a nagy lélekszámú Dunaharasztit, és adott helyette sok kis lélekszámú falut, ami nem igazán kedvező egy liberális pártnak.

„...mindenkit, aki paríroz neki, kistafíroz, aki szembemegy vele, azt nagyon megbünteti"

– A másik kérdésem ahhoz kapcsolódik, hogy maga szerint Orbán nem felismeri vagy előre látja, hanem előállítja a helyzeteket. Ezek szerint az európai parlamenti választások után Orbánnak át kell mennie a szélsőjobb pártcsoportosuláshoz az Európai Parlamentben, és meg kell próbálnia onnan fellázítani egész Európát, azaz az európai választók fejébe beleverni mindazt, amit a magyarok fejébe már belevert.

– Így van, ezt mondtam az előbb, és óvom magunkat attól, hogy Európa ilyen legyen. Ezt az európai vezetőknek is muszáj észrevenniük, és el kell kezdeniük nagyon keményen dolgozni ellene.

Nyilvánvaló, hogy Orbán Európában is megkerülhetetlen politikus akar lenni. Ezt meg akkor tudja elérni, ha mindenütt feljönnek a szélsőségek.

– De a szélsőségek csak akkor jönnek fel kellő mértékben, ha az európai választók többsége rájuk szavaz, azaz ha ők is olyan agyonmanipuláltak lesznek, mint a magyar választók. Vagyis Orbánnak mégis inkább az európaiak hülyítése lenne a dolga. Erre hogyan tudnak felkészülni az európai konzervatív, szociáldemokrata és liberális pártok és vezetők?

– Hát nem egyszerű, mert arról kell meggyőzni a választóikat, hogy ez a helyzet, amelyről Orbán papol, nem létezik. Hazugság. Ma már kevesebb migráns jön, mint a 2015-öt megelőző időszakban, miközben ők folyamatosan küzdenek a migráció ellen. Most már a német szélsőséges párt, az AfD is ez ellen küzd, Salvini belügyminiszterként is ez ellen küzdött, sőt már Trump is ez ellen küzd. Tehát meg van ennek ágyazva, de ezt le kell tudni verni. És az európai pártok vezetői azért politikusok, hogy leverjék. Vagy háború lesz. Az is egy opció. De mondom, nem ismerem a mai Orbánt közelről. Azt látom, hogy mindenkit, aki paríroz neki, kistafíroz, aki szembemegy vele, azt nagyon megbünteti, és ez egyben üzenet mindenkinek: lehet választani, hová állsz. Az is elképesztő, hogy Orbán minden egyes vereség után megerősödik a pártjában. Valószínűleg megdumálja őket. Mondjuk, 2002-ben alig láttuk a parlamentben, de egyszer csak a Fidesz egy olyan alapszabálymódosítást fogadott el, amely az elnököt rengeteg új jogosítvánnyal ruházta fel. 2006 után, amikor biztosra vették, hogy nyernek, kikaptak, de Orbán ebből a helyzetből is megerősödve jött ki. Ma már ő személyesen dönti el, ki lehet polgármesterjelölt, képviselőtestületi tag, megyei tisztségviselő, országgyűlési képviselőjelölt, ki hová kerül a listán, ezért a pártja egy emberként áll mögötte, mert a léte függ Orbán döntésétől. Vidéken ma már a vállalkozó nem kap megrendelést, ha nem viselkedik és gondolkodik megfelelően. Tehát a hatalomtól függő

tömb egyre egységesebb, és bár vannak már elégedetlen hangok – nem mindenkinek tetszik, amit Orbán az Európai Unióban művel –, ezek nem jelennek meg a nyilvánosságban. A fideszes értelmiség is hallgat. Ha valamelyikük csak egyszer is megszólal – Mellár Tamás, Csaba László –, onnantól kezdve nem tekintik a rendszer részének.

– Van fideszes értelmiség? Szerintem nincsen. Egyedül Schmidt Máriát tudnám felsorolni.

– És a Professzorok Batthyány Köre?

– Kétévente egyszer szólalnak meg.

– Schmidt Mária egyébként 2006-ban még szervezkedett Orbán ellen. Ezért aztán Áder János majdnem megtanult angolul, hiszen a szervezkedés miatt az Európai Unió parlamentjébe száműzték.[1] Emlékszem, Áder egyszer felszólalt a parlamentben, és utána én következtem. Azzal kezdtem, hogy kegyelmi pillanatnak voltunk részesei, Áder János viccelni próbált, és majdnem sikerült neki.

– Borzalmas frakcióvezetők voltak mind a ketten, Áder is, Navracsics Tibor is. Ömlött a szájukból a cinizmus, a sértés, a megalázás, a hazugság.

[1] Schmidt Mária 2006. december 15-én cikket tett közzé a *Népszabadság*ban „Politika és erkölcs" címmel, amelyben azt írta: „Hazánk szétesőfélben van. Nagy a felelősségük azoknak, akik a közmegegyezés utolsó lehetőségeit is elszalasztanák, csak hogy Jones vissza ne jöjjön. Nem fog." Erre válaszként közölte 2007. január 15-én a Fidesz-szócső *Magyar Nemzet* a „Schmidt Mária ante portas" című írást, amely szerint Schmidt „elégedetlen a jobboldal spirituális vezetőjével [...] félreérthetetlenül utalt arra: Orbán Viktor nem lehet a továbbiakban a jobboldal vezetője [...] ismert tény, hogy Schmidt egy új jobboldali párt létrehozása érdekében hetek óta megbeszéléseket kezdeményez a Fidesz politikusaival, polgármestereivel. Az üzletasszony politikai szándékainak eléréséhez a nagytőke képviselőiben lelt társakra. [...] A beindult szervezés ellenére az új párt elnökének kilétét még homály fedi. A bennfentesek a korábbi frakcióvezetőt, Áder Jánost nevezték meg."

– Ez volt az elvárás náluk. Navracsics Tibor annak idején meghívott engem az egyetemi csoportjához előadást tartani és vitatkozni. Azt mondtam a diákoknak, hogy önöknek van egy gyakorlatvezetőjük, aki teljesen hibás politikafelfogást képvisel, ezért hülyeségekre oktatja önöket, de nem kell vele törődni, mert én most elmondom, hogy van ez helyesen. Navracsics ezt nagyon élvezte, tapsolt ő is, amikor a többiek tapsoltak. De frakcióvezetőként tényleg borzalmas volt, ahogy Áder is. Viszont volt köztük egy különbség. Én is frakcióvezető voltam, és ha Navracsiccsal kellett tárgyalni valamiről, ő sokkal nyitottabb, belátóbb volt. Áderrel is jó viszonyban voltam, egyrészt kényszerűségből, másrészt nem volt köztünk személyes ellentét, de sohasem tudtam vele úgy beszélni, hogy ne az lett volna az érzésem, ez most valamit nem mond el, viszont megpróbál tőlem információkat szerezni. És a válasza a felvetéseimre rendszerint az volt, hogy na ezt még átgondolom. Világos volt, hogy ezt még meg kell beszélnie a nagyfőnökkel.

– És ha Navracsiccsal megállapodott valamiben, nem vonta vissza, nem tagadta le, nem csinálta az ellenkezőjét?

– Na azért azt nem mondtam, hogy lényeges dolgokban meg lehetett vele állapodni. Bár őszintén szólva lényeges dolgokban nem megállapodni akartunk, hanem harcoltunk egymással. Inkább olyasmikről volt szó, hogy megkértem, a házbizottságban engedjétek már el ezt a szavazást, mert nekünk ez fontos, és akkor elengedték. De az az igazság, hogy Orbán a falu széléről jön. Nagyon éhes. Áder egy csornai kispolgári családból jön, ahol nagyon más volt az értékrend. Ezért úgy gondolom, Áder ennek a helyzetnek némileg áldozata, bár elég jól viseli, nem kell érte könnyet hullatni.

– Ha úgy vesszük, minden fideszes Orbán áldozata, meg persze a saját rosszabbik énjéé. De ugye maga is úgy látja, hogy ha Orbán kiesne, nem lenne Fidesz?

– Akkor a nagy marakodás időszaka jönne az utódlásért, és persze nem tudnának megegyezni. Mert Savonarola – Kövér László – nem tudná pótolni Orbánt, Lázár János lehet, hogy ki tudna szakítani a Fideszből egy darabot… Mindenesetre azt majd meg kell vitatni egyszer, hogy mi a politikai tehetség, de ez Orbánban van meg igazán. Orbán hívőket csinált a szavazókból, és úgy mozgatja őket, mint egy egyházfő.

– Szerintem a politikai tehetség fogalma értelmezhetetlen a tartalom nélkül, vagyis anélkül, hogy megnéznénk, mire irányul a tehetség, jó vagy rossz, amit elér vele.

– Ezért mondtam, hogy ez megvitatandó kérdés. De ez, amit mond, tulajdonképpen az államférfi problémája, és akkor itt most áttértünk Churchillre. Kétségtelen, hogy Hitler és Sztálin is roppant tehetségesen pusztítottak. Ezzel szemben Churchill kiállt, vért, verítéket, könnyeket ígért, és iszonyú következetességgel kitartott az álláspontja mellett akkor is, amikor már kételyek gyötörték. De kitartott, és egy idő után Anglia vele ment. És amikor létrehozta a háborús kabinetjét, bevette az ellenzéki Munkáspárt vezetőjét, Attlee-t. Viszont amikor vége lett a háborúnak, a következő választást elveszítette, Attlee meg megnyerte, noha jelentéktelen ember volt. Volt erről Churchillnek egy zseniális mondása: a Westminster előtt megállt egy üres autó, és kiszállt belőle Attlee. Sok nagy mondása volt. És azt tudja, hogy irodalmi Nobel-díja volt? A történetírói munkásságáért kapta, a második világháborúról is írt egy hatkötetes munkát. Biztos hogy a huszadik század legnagyobb figurája volt.

– Szóval ő volt az államférfi, a kis és nagy diktátorok meg legfeljebb kártékony politikai tehetségek voltak.

– Igen. Elméletileg ugye a politikát a közjó érdekében műveljük. Persze az édes hatalmat sem lehet figyelmen kívül hagyni, amely pénzzel és gazdagsággal is együtt szokott járni. De amikor nagy

a baj, akkor szoktak előkerülni az államférfiak, akik tényleg a közjót tartják szem előtt, még akkor is, ha a köz ezt nem mindig díjazza. Szerintem például Bajnai Gordon államférfiúi jegyeket mutatott fel. Csak az a baj, hogy mindig be kell következnie valami nagy bajnak ahhoz, hogy a közjó érdekében kezdjenek el politizálni. Persze Horn Gyula is akart volna tenni a közjó érdekében, csak forrásai nem voltak hozzá. Szóval nagyon kényes egyensúly a politikában összehozni a lehetőségeket meg a kívánalmakat, ráadásul úgy, hogy a köz is azt érezze, az ő érdekében történnek a dolgok. Ehhez képest 30-40 százalékkal túlárazni egy beruházást, amelyet az Európai Unió pénzéből finanszíroznak, és így kimutatni, hogy a magyar építőipar milyen hatalmas növekedést ért el, hát nem ezt hívják közjónak. Lehet persze, hogy Orbán sokkal többet tud a politikáról, mint amennyit az SZDSZ tudott. Soós Károly Attila nagyszerű könyveket írt az adórendszerről, de az adóbevallását én töltöttem ki. Az SZDSZ vezetői, a demokratikus ellenzék egykori tagjai a maguk nagyon erős szellemi kapacitásával le tudják írni a politikai rendszereket, értik is a lényegüket, de nem biztos, hogy fel tudták volna építeni és tudták volna működtetni azt a politikai rendszert, amelyet kívánatosnak tartottak. És hát kérdés, tudtak-e és hogyan élni a hatalmukkal, jó vagy rossz célokra fordították. De mint már mondtam: meg kell nézni az SZDSZ volt vezetőit, egyikük se lett milliárdos, egyiküknek a veje se lett milliárdos, és a haverjaik se lettek százmilliárdosok. Hát így lehet azt mondani, hogy az SZDSZ tele van korrupcióval.

XVI. Végjáték – 1.: a Fodor–Kóka-párharc

„...kiderült, hogy itt már nem
a csalásról van szó, hanem arról,
hogy a két oldal képtelen együttműködni"

– Elérkeztünk a végjátékhoz, a 2008–2010-es időszakhoz, amelynek az SZDSZ megszűnése volt a záróakkordja. Itt is több kérdés van, de a legfontosabb közülük a Fodor–Kóka-ügy.

– Amikor 2006-ban bejelentettem, hogy a következő választáson már nem jelöltetem magam, és tudtuk, hogy a következő küldöttgyűlés 2007 tavaszán lesz, beindult a párt, hogy ki legyen az elnök. Pető, Magyar, Demszky már nem akarta vállalni – nálunk már mindenki volt elnök –, úgyhogy ketten maradtak, Kóka János és Fodor Gábor.

– Jó, maga lemondott minden funkciójáról, Pető Iván elfáradt, Demszky Gábor meg már egyszer leszerepelt pártelnökként, de nem igaz, hogy csak Kóka meg Fodor maradt. Ott volt Magyar Bálint, aki a mai napig nem fáradt el. Miért nem ő vette át megint az elnökséget?

– Bálint nem tud elfáradni. Bálint igazi terepét azok a helyzetek jelentik, amikor van valami, amit meg kell csinálni, egyébként meg megmondom, hogy ti azon kívül még mit csináljatok. De a parla-

menti szerepléseket, ha csak lehetett, kerülte. Ő, aki szövegben is, humorban is, gyorsaságban is, mindenben az egyik legjobb, egyszerűen nem bírta a parlamentet. A sofőrje egyébként munkanélküli lett mellette, mert egyszerűen nem volt hajlandó beülni a szolgálati Mercedesbe, mert hogy néz az ki, hogy az ember kiszáll egy Mercedes hátsó üléséről. Úgyhogy egy Volkswagen Passatot használt, ő vezette – kicsit mézeskalácsszív jelleggel, mert mindennap letört belőle egy darabot. De nem érezte igazán jól magát abban a két évben sem, amikor a párt elnöke volt. Voltak nagy akciói, például az aláírásgyűjtés a sorkötelezettség ellen, de ezeket nem volt ideje befejezni. Mindenesetre nem nagyon szeretett első ember lenni. Szóval maradt Kóka és Fodor. Kóka politikai teljesítménye nem volt emlékezetes, viszont az kétségtelen, hogy vállalkozásokban jártas emberként működtetett mindent. Ő munkát tett a kampányba, járta az országot, találkozott az emberekkel, beszélt a gazdaságról, ahhoz elég jól értett, mindenkinek azt mondta, hogy be lesztek vonva, mindent együtt fogunk eldönteni, és ez tetszett az embereknek. Mi, „régiek" nem támogattuk Fodort, egyszerűen kétségeink voltak a tekintetben, hogy képes volna működtetni egy pártot. Annak idején mindig igényt tartott rá, kétségkívül joggal, hogy a választási kampányokban tagja legyen annak a szűk bizottságnak, amelyik megtervezi, megbeszéli, működteti a kampányt, de miután a bizottság általában péntek reggel 8-kor tartotta az üléseit, soha egyetlen megbeszélésen se láttuk. Őszintén szólva arra számítottunk, hogy Fodor nyer majd – ismerték, és el is ment sok helyre –, de mivel munkaképtelen, egy év múlva vége lesz az elnökségének, és akkor még lesz két és fél, három év a választásig, újra össze lehet rakni a pártot, most már a Fodor–Kóka-probléma nélkül. De az első forduló nagy meglepetésre döntetlen lett, ami elég érdekes dolog egy hétszáz fős küldöttgyűlés esetén. Tehát meg kellett ismételni a szavazást. Csakhogy Fodornak több olyan híve is volt, aki vidékről jött, leszavazott az első fordulóban, és miután biztos volt benne, hogy

Fodor nyer, fogta magát, és hazament. Ennek tudtuk be, hogy a második fordulóban végül Kóka nyert, egyetlen szavazattal, mert nyilván az ő emberei közül is elmentek néhányan. Itt közben elmesélek egy történetet, a témához tartozik. 2002-ben végeztünk a koalíciós tárgyalásokkal, kialakult, hogy milyen tárcákat kap az SZDSZ, és én mint elnök felajánlottam Fodornak a környezetvédelmi minisztériumot, mert korábban a környezetvédelmi bizottságban is benne volt. Nem fogadta el, így lett Kóródi Mária a miniszter – ő egyébként jól végezte a dolgát, rengeteg munkát beletett, csak Medgyessy egyszerűen nem bírta elviselni, és amikor 2003-ban úgy döntött, hogy átalakítja a kormányt, kirakott két-három szocialista minisztert, és akkor már nyilván egy SZDSZ-est is le kellett cserélni, Kóródi lett az áldozat, nem tudtuk megvédeni. Tehát a pozíciók már le voltak osztva, amikor is bejött hozzám Fodor, hogy akkor tehát mit ajánlok neki. Ezt hogy érted?, kérdeztem. Hát hogy ő annyit dolgozott a kampányban – ahogy mindannyian sokat dolgoztunk a kampányban, talán őt kivéve –, neki jár valami. Nem fogadtad el a környezetvédelmi tárcát, mondtam neki, a párt ügyvivője vagy, az alkotmányügyi bizottság alelnöke, egy másik bizottságnak a tagja, ez az ajánlatom. De mi szeretnél lenni? Hát én várom az ajánlatodat. Nincs ajánlatom, mondtam. Jó, akkor mostantól befejeztük az együttműködést, közölte. De hát én ezzel nem foglalkoztam, mert a parlamentben felszólalt, ha kellett, a sajtóban, médiában megszólalt, ha kellett, és ezt mindig jól csinálta.

– Kóka tehát nyert. Ezután mi következett?

– Elkezdte a munkát. Politika nem nagyon látszott, de a párt valóban üzemszerűbben működött. Fodor bejelentkezett hozzá is, hogy egyezzenek meg, Kóka erre hajlandó volt, és Fodor azt kérte, hadd legyen ő a környezetvédelmi miniszter. A következetesség mindig is erős oldala volt. Így aztán leváltották Persányi Miklóst, aki egy abszolút elkötelezett környezetvédő volt, ismerte, értette a területét.

Az kétségkívül mindig probléma, ha egy szakember kerül a kormányba, mert a párt politikailag kevésbé tudja használni. Persányi sem arról volt híres, hogy milyen jó beszédeket mond. De sajnos lecserélték Fodorra. Fodor aztán jól elhercigeskedett a minisztérium élén, azt nagyon szerette. Így telt el 2007, és 2008-ban jött a szociális népszavazás. Az SZDSZ úgy készült, hogy egy jó kemény kampánnyal beleáll a dologba, teljes erővel mozgósít, érvel a „nem" mellett.[1] Az SZDSZ 5 százalékon áll, ha 10 százaléknyi „nem" szavazat összejön, elmondhatjuk, hogy ha a népszavazás nem is, mi sikeresek voltunk, az MSZP ugyanis eléggé mismásolt a kampányban, kivéve Gyurcsányt, ő keményen érvelt a nemek mellett. Miközben erre a kampányra készülődtünk, berobbant a választásicsalás-ügy. Valaki megkereste a Hír TV-t, hogy Borsod megyében több olyan megválasztott küldött volt, aki nem ért rá elmenni az elnökválasztásra, de valakik elmentek helyettük, és az ő mandátumukkal szavaztak. Ezt az információt aztán a Hír TV mindenfélékkel felcicomázta, és az SZDSZ körül hirtelen kitört a botrány. Ekkor Fodor Gábor kiállt, és azt mondta, bizony, ha csalás történt, azt ki kell vizsgálni. Ahelyett, hogy azt mondta volna, nem, nem kezdjük újra, volt egy választás, az SZDSZ-nek legitim elnöke van, és én őt támogatom. Nem, ő lebegtette a csalás lehetőségét. Jött egy kemény hangú frakcióülés, amelyen a többség azt javasolta, álljanak ki ketten a nyilvánosság elé, és mondják el, hogy nincs semmi probléma, folytatjuk a munkát, együtt dolgozunk.

[1] A Fidesz által kezdeményezett, 2008. március 9-én megtartott szociális vagy háromigenes népszavazás kérdései: 1. Egyetért-e Ön azzal, hogy a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátásért a jelen kérdésben megtartott népszavazást követő év január 1-jétől ne kelljen kórházi napidíjat fizetni? 2. Egyetért-e Ön azzal, hogy a háziorvosi ellátásért, fogászati ellátásért és a járóbeteg-szakellátásért a jelen kérdésben megtartott népszavazást követő év január 1-jétől ne kelljen vizitdíjat fizetni? 3. Egyetért-e Ön azzal, hogy az államilag támogatott felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak ne kelljen képzési hozzájárulást fizetni?

– Na várjon, Fodor azt hitte, hogy Kóka javára csaltak?

– Igen. Az egyik fél tehát továbbra is azt érzékeltette, hogy bizony, lehet, hogy itt csalás történt, a másik meg azt, hogy de, ez igenis legitim választás volt. A vége az lett, hogy Kóka nagyvonalú volt, közölte, hogy akkor legyen teljes tisztújítás, mert ez így nem működtethető. Közben megtörtént a népszavazás, elfogadható arányú „nem" szavazattal, de elsöprő Fidesz-győzelemmel.

– Nyolcvan százalék fölötti „igen" szavazat mindhárom kérdésre.

– Mert a csalásügy, mint Horn Gábor az egyik frakcióülésen el is mondta, szétverte a népszavazási kampányunkat. Gyurcsányék is nyilván érezték, hogy az SZDSZ-t megrendítette a dolog, így jött az a beszéd, amelyben Feri közölte, hogy felmenti Horváth Ágnest, mi meg kiléptünk a koalícióból. Egyedül Fodor érvelt a maradás mellett, hiszen miniszter volt. De abban maradtunk, hogy a miniszterek írásban közlik, április 30-ával az SZDSZ felmondja a koalíciót – persze a döntésnek végig kellett menni a megfelelő fórumokon, Országos Tanács, küldöttgyűlés. Azt fontos megjegyezni, hogy ekkor a pénzügyi világválság bekövetkezte még egyáltalán nem volt nyilvánvaló – mint említettem, nagy bölcsen éppen akkor vettem OTP-részvényeket.

– Nem volt ez nyilvánvaló még szeptemberben sem, különösen az nem, hogy Magyarországot is sújtja majd. De végül is miért döntöttek az elnökválasztás megismétlése mellett?

– Mert világosan kiderült, hogy itt már nem a csalásról van szó, hanem arról, hogy a két oldal képtelen együttműködni. Például 2008. március 25-én egy ügyvivői ülésen, borzalmasan ideges légkörben, egymásnak feszült a két oldal. Béki Gabi azt mondta, azért kell új választás, mert Kóka népszerűtlen, Gulyás Józsi sértetten kirohant a teremből, mert valamit beszólt, mire Kóka megkérdezte tőle, hogy

meddig akar elmenni az SZDSZ szétverésében. Végül is június 7-ére kitűzték a választást, és két szavazattal Fodor nyert. Kóka ezt azonnal elfogadta, kiment a teremből, és a sajtónak azt mondta, a választás legitim volt, mostantól Fodor az elnök. De Kóka maradt a frakcióvezető. Mivel Fodor is, Kóka is együttműködést ajánlott, mindenki megnyugodva vette tudomásul, hogy a helyzet rendeződött. Ez azért volt fontos, mert egyértelműen kettévált a párt, és látszott, hogy amelyik vezető leáll, annak az emberei is leállnak. Csakhogy június 25-én Fodor bejelentette, hogy igényt tart a frakcióvezetői posztra is. Két hétig tartott az együttműködési ígéret. Persze emlékeztették rá, mondanom sem kell, hiába, hogy amikor Kóka legyőzte őt egy szavazattal, megtette miniszternek, és hogy ez most hiteltelen, amit művel. De az egésznek az volt az üzenete kifelé, hogy a párton belül tovább folynak a hatalmi harcok. Valahogy eltelt a nyár, és jött Fodor stratégiája, amelyet a 2008. szeptember 11-ei frakcióülésen ismertetett. Bár még nincsen kész, mondta, de az a lényege, hogy mindenkivel tárgyalni kell, az SZDSZ legyen a párbeszéd pártja, ezzel alakítson ki új politikai kultúrát – mondta ezt akkor, amikor a pártok már rég nem álltak szóba egymással. Azt hiszem, rögtön el is ment tárgyalni a Fidesszel, mert szerinte a Fidesszel sok mindenben azonosan láttuk a helyzetet. Ezenkívül szerinte Gyurcsány cselekvési programja elfogadhatatlan volt, elvesztette a bizalmat, ezért szakértői kormányra van szükség, mert az nem akar népszerű lenni és nem engedi a korrupciót. És ha ezt a kiváló stratégiát bátran végrehajtjuk, biztosan bekerülünk a parlamentbe 2010-ben. Horn Gábor ambiciózusnak, újszerűnek és bátornak nevezte a stratégiát – ők írták ugyanis –, és azt is közölte, hogy a fiatalok nagyon határozottan támogatnak minket, illetve hogy szakértői kormány ugyan nem lesz, de milyen jó, hogy taktikából bedobtuk, mert van miről beszélni. Sajátos érv! Wittinghoff Tamás, Budaörs polgármestere is hozzászólt: a stratégia is rossz, a kommunikáció is rossz, még a Fidesz is röhög rajtunk, a szakértői kormány meg képtelenség, sokkal inkább

a programról kellett volna egész nyáron beszélni. Szent-Iványi István természetesen támogatta a stratégiát, bár megjegyezte, hogy az első reakciók nem voltak jók, ám most már egyre többen állnak mellé – ő akkor már a Fodor embere volt. Hankó Faragó Miklós szerint is abszurd a szakértői kormány, közjogilag nincs ilyen. Gulyás Józsi szerint viszont igenis lehetséges, csak az ötven év felettiek nem értenek egyet vele, a negyven alattiak közül viszont sokan támogatják. Mindenesetre a frakció többsége nem tartotta jónak a stratégiát, és Magyar Bálint meg Pető Iván keményen neki is ment.

– Magyar Bálintnak az volt a véleménye, hogy Fodor stratégiája minden elemében elhibázott.

– Igen. Azzal kezdte, hogy az SZDSZ impaktfaktora felment, az IQ-faktora meg lement; majd úgy folytatta, arról volt szó, hogy érdemben bíráljuk el a kormány javaslatait, azaz konstruktív ellenzék leszünk; hiba volt Gyurcsánytól cselekvési programot kérni, mert ha egyetértettünk volna vele, az maga lett volna a koalíció, de ha már Gyurcsánytól kértünk, ugyan miért nem kértünk Orbántól is; hiba volt felvetni a szakértői kormány ötletét is, mert zsákutca, ahogy hiba az is, ha ellenzékből pártszinten tárgyalunk; hiba volt az előrehozott választás emlegetése is, mert aztán leszavaztuk az MDF erre irányuló javaslatát, és ezzel végképp nevetségessé váltunk – az történt ugyanis, hogy Fodorék lebegtették az előrehozott választást, mire az MDF bedobta, mi meg leszavaztuk a parlamentben. Magyar Bálint hozzászólása után jött Pető. Hogy tudunk úgy kimenni innen, hogy ne azt lássa mindenki, két SZDSZ van?, tette fel a kérdést. Azzal folytatta, hogy tisztázta a kompetenciákat, azaz hogy a frakció tagjai önállóan döntenek, és normális pártvezetés nem is hozhat olyan döntést, amely a frakcióra nézve kötelező. Ő stratégiát nem lát, csak üres mondatokat hall. A szakértői kormány olyan ötlet, mint Medgyessy javaslata az uniós közös listáról, közjogilag lehetséges, csak értelmetlen és nevetséges. Kérdés, mi a jobb az országnak,

az előrehozott választás vagy a 2010-es választás. Természetesen ez utóbbi. Végül azzal zárta, hogy a Fidesznek még olyan programja sincs, mint Gyurcsánynak. Szóval ezen a frakcióülésen már végképp egymásnak esett a két szárny. 2009-ben aztán, amikor a Fidesz a parlament feloszlatását javasolta, a frakció többsége nem támogatta. Akkor már teljesen egyértelmű volt, hogy nagy károkat okozna, ha öt-hat hónap a kampánnyal és a választással telne el, miközben tényleg nagy volt a baj a gazdaságban.

– De ez a törés már korábban is erős volt. Gyurcsány lemondása után is, de akkor is, amikor Bajnai programjának a támogatásáról volt szó.

– Igen, Bajnai programját a frakció támogatta, de megint előjöttek a belső ellentétek, mert Gulyás, Velkey, Béki közölte, hogy az SZDSZ végét jelenti, ha támogatjuk Bajnait, igenis új választások kellenek. 2009. július 7-én aztán jött az európai parlamenti választás, és erre szintén felvázoltak egy stratégiát Fodorék, amellyel nemigen értettek egyet a frakció tagjai, de már nem nagyon szóltak hozzá, mert rögtön megkapták, hogy ők mindent megfúrnak és megakadályoznak. Na ez volt az a kampány, amelyben az SZDSZ plakátjain egy szélsőséges, kopasz, tetovált figura jelent meg, alatta a szöveggel, hogy csak van 201 ezer liberális szavazó az országban! Mármint ez ellen. Vagyis az SZDSZ a Jobbikkal meg a szélsőjobbal határozta meg magát: azért van ránk szükség, hogy ezeket jól lenyomjuk. Úgyhogy a júniusi európai parlamenti választáson Fodornak meg a legeurópaibb pártnak 2,1 százalékot sikerült elérnie. Fodor azonnali hatállyal lemondott, tehát nem úgy, ahogy az SZDSZ-ben szokás volt, hogy hagy időt a pártnak felkészülni az elnökválasztásra. Vagyis az alapszabály értelmében harminc napon belül küldöttgyűlést kellett tartani, egy olyan pártban, amelyben a vidéki szervezetek már teljesen kiábrándultak, amelyben minden szervezetlen volt, hiszen Fodor már több mint egy éve volt elnök. A párt ott állt lemerevedve, és akkor jött Mesterházy Ernő, a hóna alatt Retkes Attilával.

Én például soha azelőtt nem hallottam a Retkes Attila nevű párttagról. De hát ő Demszky Gábor és Mesterházy Ernő embere volt, ők finanszírozták, a küldötteknek, akik feljöttek vidékről, még ebédet is fizettek, úgyhogy simán megválasztották Retkest. A helyzetet Pető úgy foglalta össze egy június 16-ai megbeszélésen, hogy az SZDSZ-nek vége, a helyi szervezetek nem működnek, és az SZDSZ maradványai körül hiénák köröznek. Szeptember 11-én a frakció is meghallgatta Retkest – noha az is felmerült, hogy meg se hallgassuk –, aki elmondta, hogy lesz majd stratégia, ők körbejárják az országot, és megismertetik mindenkivel. A jegyzeteim szerint egyetlen hozzászólás sem volt Retkes mondandójához. Mindenesetre első dolga volt, hogy kiállt a nyilvánosság elé, és bocsánatot kért az SZDSZ elmúlt húsz évéért.

– Maguk, az SZDSZ nagy nevei, akkor már semmiben sem vettek részt?

– Ott ültünk a frakcióban, és szemben azzal, amit Fodorék szoktak állítani, nem tettünk nekik keresztbe, csak éppen vitatkoztunk velük, ha hülyeségeket akartak csinálni. Senki nem találna egyetlen Fodor-ellenes nyilatkozatot sem tőlünk ebből az időszakból. És nem volt egy olyan parlamenti szavazás sem, amelyben a Fodor-féle vezetés mást akart volna, mint a frakció. Ezért is volt álságos a párt és frakció szembeállítása. Náluk ez csak pozíciókról szólt. Aztán attól kezdve, hogy Retkes Attila lett az elnök, sokan nem fizettünk tagdíjat, az pedig automatikus kizárással járt. Tehát nem azt a módszert választottuk, hogy látványosan kilépünk, hanem szép csendben kikoptunk. Bár jó néhányan a vezetésből a közvetlen kilépést választották.

„...egy stratégiai megbeszélésen az egyik ügyvivő felhívott egy újságírót, a telefonját bekapcsolva kitette az asztalra, és az újságíró mindent hallott"

– Azért ez nem lehetett könnyű helyzet, mert köztudott volt, hogy Fodorról régóta rossz a véleményük. Emlékszem, hogy már 1994–95-ben is, amikor a Horn-kormány közoktatási és művelődési minisztere volt, rémtörténeteket meséltek a lustaságáról és a nemtörődömségéről. Tehát volt a párt, amelyet Fodor és köre vezetett, és a frakció, amelyben a „régiek", azaz a párt korábbi vezetői és tekintélyei ültek: ez eleve csak feloldhatatlan konfliktusokat hozhatott.

– Igen, ez így volt. Ők azzal próbálták megoldani a helyzetet, hogy arra hivatkoztak, a pártelnökséget és a frakcióvezetést mindig ugyanaz a személy látta el, ami nem volt igaz. Kis János elnöksége idején Tölgyessy Péter volt a frakcióvezető, Pető elnöksége idején én voltam a frakcióvezető, később én voltam az egyetlen, aki egyidejűleg mindkét funkciót ellátta. De amikor Demszky elnöksége után – aki szintén nem volt frakcióvezető – megint átvettem az elnökséget, akkor a frakciót Szent-Iványi István vezette. Az kétségtelen, hogy mindig béke volt a frakcióvezető és a pártelnök között. De ez minőségileg más helyzet volt, mert ekkorra már a párt fele-fele arányban megosztott volt, és a normális működést az segítette volna elő, ha a pártelnök Fodor, a frakcióvezető Kóka, és mindkét csapat emberei dolgoznak tovább. Ráadásul a frakcióvezetéssel rengeteg munka van, a pártelnök meg, ha akar, akár mindennap is felszólalhat a parlamentben a frakcióvezető helyett, és Kóka a felszólalás lehetőségét minden további nélkül átengedte volna Fodornak. Vagyis igaz, hogy volt ellentét, de az is igaz, hogy feloldható lett volna, ha ők ketten együttműködnek. A belső viszonyainkra egyébként az az eset volt jellemző a végén, amikor már fodoristák meg nem fodoristák voltak

az ügyvivői testületben, hogy egy stratégiai megbeszélésen az egyik ügyvivő felhívott egy újságírót, a telefonját bekapcsolva kitette az asztalra, és az újságíró mindent hallott, amit beszéltünk.

– De Fodornak is voltak kiszivárogtatási ügyei, amelyekben nyilvánvaló volt, hogy ő adta ki az információkat.

– Sok ilyen ügy volt. Gábor nem egy jellemóriás. A kiszivárogtatós játék egyébként évek óta ment. Ha valakit leszavaztak, kiszivárogtatta a saját véleményét, hogy mindenki megtudja, ő más álláspontón van. Az SZDSZ sohasem tudott úgy működni, hogy eldöntöttünk egy kérdést, és utána mindenki azt képviselte. Bauer Tamás gyorsan írt egy cikket arról, miért nem jó az SZDSZ döntése. Mások meg szivárogtattak, mert nem volt akkora tekintélyük, hogy cikket helyezzenek el valamelyik lapnál. Ez folyamatos átok volt a párton. A duma persze az volt, hogy mi milyen sokszínű párt vagyunk, és itt az egymással ellentétes vélemények is megférnek. Csak hát a választónak nem árt tudni, mi végül is az SZDSZ álláspontja. Tulajdonképpen Bálint meg Iván voltak azok, akikkel a leginkább együtt tudtam dolgozni, és nagyon érdekes volt, hogy mind a kettő azt akarta, rá hallgassak, de ők egymásra nem hallgattak. Bálint aktivizmusa, erőszakossága, rendszerszemlélete mellett mindenesetre megnyugtató volt, hogy van egy Pető Iván, aki higgadt, nyugodt, elemez, igaz, hogy ő inkább a nemcselekvést javasolta, szemben Bálinttal, aki azonnal meg akart csinálni mindent. Sokáig Horn Gáborral is szívesen dolgoztam együtt, a kampányokban ő mindig nagy munkát végzett, de később nagyon megromlott a viszonyunk, és azóta sem állt helyre.

– És ennek mi volt az oka?

– Hát Gábor ugye azonosult a feladatával, és amikor Fodor elnöksége idején az volt a vád, hogy mi akadályozzuk meg, hogy ők felvirágoztassák a pártot meg az európai uniós kampány kibontakozta-

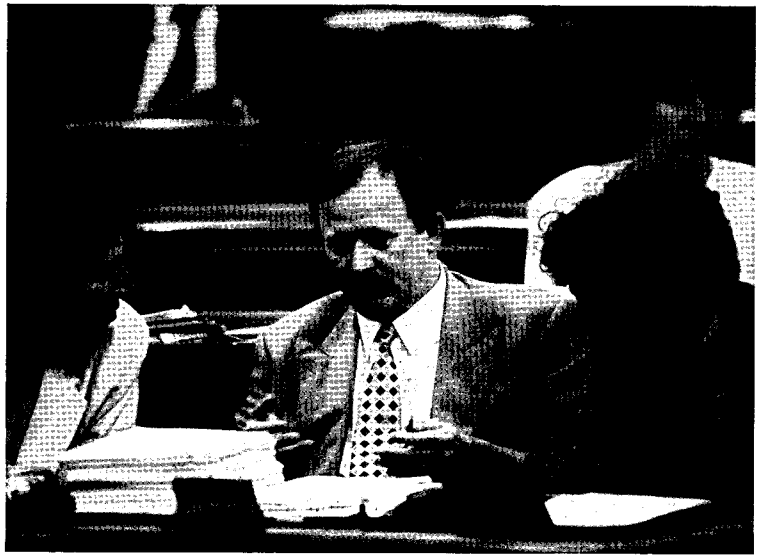

Magyar Bálinttal és Pető Ivánnal, 1995. május 8.

tását, akkor kíméletlenül szembefordult velünk. Mi azt gondoltuk magunkról, én önmagamról is, hogy ha elmondjuk a véleményünket, azt segítő szándékkal tesszük, ő ezzel szemben azt állította, hogy azért mondunk ellent, mert meg akarjuk buktatni őket.

– Hát tényleg meg akarták buktatni Fodort, nem?

– Nem akartuk megbuktatni, mert úgy gondoltuk, el tudja ő azt intézni egyedül is. Volt egy frakcióülés, amely legendássá vált a mi köreinkben, amikor Horn kifakadt, és mondta, mondta, és hogy a Bálint is… Mire Bálint közbevágott, hogy de hát ő meg se szólalt. De agresszívan hallgatsz, vágta oda neki Horn. Most viszi ezt a Republikon Intézetet, ahol rendszeresen megjelennek kormánypárti vendégek is, mindenkivel igyekszik jó viszonyban lenni: az intézet az MSZP egyik tanácsadó szervezete, de szemmel láthatóan a Fidesszel is jóban van, az FDP-től, a német Szabad Demokrata Párt alapítványától kapnak pénzügyi támogatást, tehát megpróbál ellavírozgatni az életben maradásért.

– Pedig erre a lavírozásra sokan ráfáztak már, most legutóbb például az 56-os Intézet. Rainer M. János is évekig úgy gondolta, ha nem tesz világos és kritikus nyilatkozatokat, túlélhetnek. Nem, időt nyertek, életet nem. Mindenki későn jön rá, hogy érdemes keménynek és egyértelműnek lenni, noha ha mindenki időben rájönne, akkor sok kemény emberrel állna szemben a hatalom, nem egyesével fosztaná meg őket az életlehetőségeiktől.

– Hát itt van a Magyar Tudományos Akadémia. Az egyetemek nem álltak mellékük, a pedagógusok nem álltak mellékük. Lovász László, az Akadémia elnöke jó szándékú ember, jó ember, de addig lavírozgatott, amíg kénytelen volt észrevenni, hogy nincs is megállapodás, hiszen semmit sem írnak le, folyton mást mondanak, míg végül benyújtják a költségvetést, amelyben az Akadémia kutatóintézeti hálózatának a finanszírozása már nincs benne. Ezeknek ez semmibe sem kerül. És itt van ez a nyamvadt Európai Néppárt, amely a végén bent fogja tartani Orbánékat, sőt pozíciókat is fognak kapni, miközben kinyírják a CEU-t, az Akadémiát, a színházakat, mindent. Megmondtam: nézzük meg, mi lesz öt év múlva. Mert ha visszaengedik a Néppártba, akkor folytatni fogja a bomlasztást, mintha mi sem történt volna. De visszatérve az SZDSZ-re: ez egy normális, jó párt volt az összes hülye belső vitájával együtt, ami rendben is volt, mert sohasem volt egyetlen vezér által vezetett párt, mindig ki kellett izzadnia magából az álláspontját. Ez néha rossz megoldásokat hozott, de többnyire jó vélemények születtek. De a nem igazolható egyéni ambíciók szétverték a pártot. Persze ehhez az is hozzájárult, hogy én kiszálltam. Nagy kár ezért a pártért.

– Érdekes egyébként, hogy Fodor még mostanában is el tudta hitetni a sajtóval, hogy ő a liberális alternatíva.

– És közben jól kitolt a pártjával is meg Bősz Anett-tel is, mert ha a 2018-as választás után nem fenyeget azzal, hogy ha nincs pénz, nem megyünk be hozzátok, és nektek nincs frakciótok, mármint a Párbeszédnek és az Együttnek, akkor alakul egy frakció – öt fő kellett hozzá –, amelyben Anett frakcióvezető-helyettes lett volna, kaptak volna pénzt szakértőre, és Anett meg tudott volna szólalni a parlamentben. De hát ezt neki is elintézte Fodor.

– Ebben csak az a furcsa, hogy Fodor meg tudta szervezni, maga mögé tudta állítani a pártnak legalább az egyik felét, és ez ellentmond annak, amit folyton a szemére hánytak, hogy nem szeret dolgozni, lusta. Mert ebbe azért nem kevés munkát bele kellett tenni.

– Hát azért inkább Gulyás Józsinak meg Béki Gabinak volt ebben nagyon sok munkája, tehát az emberei dolgoztak helyette. Fodor sokáig a politikai élet kishercege volt a liberális értelmiség szemében, ahogy Bálint fogalmazott egy rossz pillanatában, amikor Fodor átjött hozzánk a Fideszből. Tudtuk, hogy jellemtelen, hazug, lusta, de őt legfeljebb háttérbe szorítani lehetett, kirakni a pártból nem.

– Már csak azért sem, mert médiakedvenc volt.

– Már fideszes korában is, mert kiült a kis kócos hajával, kedvesen mosolygott, kicsit mutált, és kerek, egész, jó mondatokat mondott – szerintem húsz éven át ugyanazokat a mondatokat, de azt jól csinálta. Bármilyen kemény helyzetben be lehetett küldeni a médiába, biztos, hogy megoldotta, mert Fodort nem lehetett megfogni. Ha megkérdezték tőle, mit kezdjünk a perpetuum mobilével, akkor azt válaszolta, hogy nem ez az igazi kérdés, az igazi kérdés az, hogy mi van a jogállammal. És elkezdett beszélni a jogállamról, abban meg jó volt. De a többi szereplőről is érdemes azért néhány szót szólni. Béki Gabriella abszolút tisztességes ember volt, a szociálpolitika területén nagyon komoly munkát végzett. Amúgy meg ez volt a véleménye, és képviselte is. Gulyás Józsefben sok volt az ambíció, mindig

szeretett volna lenni valami, és Fodor alatt erre lehetősége is nyílt, ő jött-ment, ő tárgyalt, ő szervezkedett a háttérben. Az teljesen érthetetlen volt számunkra, hogy nem szavazta meg Bajnait, majd ki is ült a frakcióból a függetlenek közé, nem értettük, hiszen 2009 második felében már látszott, hogy a Bajnai-program sikeres lesz, kezdett helyreállni az egyensúly, visszatértek a befektetők, megindult a növekedés – nulla körül volt, de nem következett be a nagy visszaesés, amelyet sokan jósoltak. Gulyás meg, abbéli felháborodásában, hogy a frakció nem hallgat rá, kilépett.

– Mint Béki Gabriella esetében helyesen mondta, neki más volt a véleménye, és képviselte is.

– Hát ez az! A tények ellenére más volt a véleménye. Velkey Gábor is tisztességes fiú volt, de ő is elbizonytalanodott a tekintetben, hogy mit kell csinálni. De nyilván az is benne volt ebben, hogy az őszödi beszéd következtében a békéscsabai polgármester, Papp János elveszítette a pozícióját, és ők már 1990 óta együtt igazgatták Békéscsabát. És tényleg nagy volt az elkeseredettség, mert az őszödi beszéd tényleg betett a pártnak. Elbuktuk Szekszárdot, Veszprémet, Békéscsabát, több kisebb települést. Veszprémben például Dióssy Lászlóra végképp nem lehetett azt mondani, hogy azért bukott meg, mert rosszul dolgozott. Az őszödi beszéd nyilvánosságra kerülését követő hullám végigsöpört az országon az önkormányzati választások idején.

– Mint már említettük, legfeljebb az söpörhetett végig, amit a Fidesz válogatásában[1] az őszödi beszédből nyilvánosságra hoztak. Ezenkívül tényleg az őszödi beszéd volt az ok, vagy az, hogy Hornnal ellentétben Gyurcsány az önkormányzati választásokra tekintet nélkül már jú-

[1] „Magát leplezte le a Fidesz", *Népszava*, 2014. február 23. https://nepszava.hu/1011725_magat-leplezte-le-a-fidesz

niusban meghirdette a kiigazításnak nevezett megszorításokat, augusztusban meg a konvergenciaprogramot?

– A kettő együtt. Az MSZP és Gyurcsány valóban már az őszödi beszéd kipattanása előtt elveszítette a népszerűségét, és az őszödi beszéd csak rátett erre, ez így együtt a választóknak azt mondta, hogy ezeket el kell zavarni. Amit először október 1-jén, az önkormányzati választáson lehetett megtenni. Én akkor még részt vettem a kampányban, jártam a vidéket, és Veszprémben is, Békéscsabán is azt éreztem, hogy fáradt a kampány, leült. Dióssyék szerveztek a Séd völgyébe egy rendezvényt, de nem nagyon jöttek el rá, és aki eljött, az se állt le beszélgetni, mint régebben, szóval erősen érződött a vereség a levegőben. Nem vitatható, hogy az őszödi beszédnek ebben óriási szerepe volt. Noha ott Gyurcsány tényleg azt akarta mondani, hogy sok-sok éve hülyítjük saját magunkat meg az embereket, ahelyett, hogy kiállnánk őszintén beszélni velük, és ennek megfelelően cselekednénk, én viszont a jövőben így akarok kormányozni, mert elég volt abból, amit eddig csináltunk. Csak hát egyrészt a stílus, másrészt meg a Fidesz szemétsége, ahogyan áthangszerelte a beszédet.

– Az őszödi ügy szeptember 17-én robbant ki, és utána még egy-két hónapig nem dőlt el az értelmezési verseny. A nyilvánosságra hozott, tendenciózusan válogatott részletek valóban nagy sokkot okoztak, de aztán hozzáférhetővé vált az egész szöveg, elkezdődött róla egy beszélgetés vagy vita a nyilvánosságban, és azok is szép számmal megszólaltak, akik a dolog érdemére figyeltek oda, és jónak tartották a beszédet. Tehát ennek önmagában nem lett volna szabad ekkora hatással lennie az önkormányzati választásra. Én mégis inkább arra tippelnék, hogy a megszorítások, a konvergenciaprogram volt a súlyos vereség oka.

– Lehet. De azért ne felejtsük el, és már erről is beszéltünk, hogy a Fidesz naponta rendezett performanszot a Parlament előtt…

– De közben az emberek azt is látták, hogy a Kossuth tér nyilvános vécé lett, hogy városszerte kukákat borogatnak, autókat gyújtogatnak, randalíroznak, és korántsem a tisztes polgárok, ők szenvedő alanyai voltak a csőcselék akcióinak. Egyébként a választási együttműködés az MDF-fel hogy merült fel?

– Ennek két ága-boga volt. Az egyik, hogy a frakcióban voltak olyanok, akik azt mondták, hogy itt van ez a két rendszerváltó párt, amelyek mégiscsak akartak kezdeni valamit az országgal, és most bajban vannak, pedig az eredeti törekvések tiszták voltak, nézzük meg, tudunk-e együttműködni. Ez az elképzelés eleinte csak a parlamenti együttműködésre vonatkozott volna, de ez nem a párt hivatalos vonala volt, csak belső beszélgetésekben merült fel. Magyar Bálint például látott fantáziát a dologban, Pető Iván meg nem. Mindenesetre mi úgy gondoltuk, hogy mi majd megtárgyaljuk az együttműködést Dávid Ibolyáékkal, de Somogyi Zoltán – az baromi jó szokott lenni, amikor a politológus bemegy a politikába – meg Mesterházy Ernő megállapodtak, hogy a választáson is együtt indulnak közös listán, és elosztják a képviselői helyeket. Állítólag Mesterházy Ernő anyagilag is beszállt volna a kampányba. Erre fedezetet nyújtott volna az SZDSZ ingatlanvagyona, amelyet még a Fodor elnöksége idején felvett hitelből vásároltak meg. Ennek akkoriban a becsült piaci értéke egymilliárd körül mozgott. Amikor Mesterházyt őrizetbe vették, nyilván ugrott a finanszírozás is, és az MDF–SZDSZ közös indulása lekerült a napirendről. Az MDF úgy döntött, hogy inkább egyedül esik ki a parlamentből. A választásig hátralévő idő rövidsége és az előkészítetlenség miatt az SZDSZ pedig már jelöltet sem tudott állítani, nemhogy listát, így nem tudott elindulni a 2010-es választásokon.

– A jegyzetei szerint Magyar Bálint azzal érvelt, félő, hogy a két nagy párt, az MSZP és a Fidesz megegyezik a kicsik rovására. Ennek volt

nyoma? Láttak bármilyen gyanús jelet, hogy erre készülnek? Vagy ez csak valamiféle atavisztikus félelem volt?

– Például folytak a tárgyalások a választójogi törvényről, hogy tiszta listás, nem listás, kétlistás választás legyen, esetleg kevesebb egyéni körzettel. Itt valóban előfordulhatott volna, hogy a két nagy párt érdekei szerint alakul át a választójogi törvény. Vagy hogy egy konkrétabb példát mondjak az együttműködésükre: az ORTT-ben, az Országos Rádió és Televízió Tanácsban a rádiós frekvenciák elosztásának az ügye. Ott valóban megállapodott a két párt, és mindenki más ki lett hagyva belőle. Megjegyzem, hasonló eset Horn Gyulánál is előfordult, emlékezzen csak a TV3 ügyére!

XVII. Rövid kitérő: médiapolitika, titkosszolgálatok a rendszerváltásban, az SZDSZ és a Hit Gyülekezete

„Az ősbűn a frekvenciák szétosztása volt 1997-ben, amikor Orbán elment Horn Gyulához, és megállapodtak"

– Ha már erről beszélünk: van még három dolog, amiről szeretném megkérdezni, mielőtt folytatjuk az SZDSZ megszűnésének történetét. Az első: a Magyar–Pető-dolgozatban arról is szó van, amit most mondott, hogy a hosszú éveken át tartó MSZP–Fidesz-együttműködés a sajtó és a média ügyeiben nagymértékben felelős a demokrácia tönkretételéért és a nyilvánosság eltorzulásáért. Valóban, több ízben is nyilvánosságra került, hogyan folyik a politikai osztozkodás a két nagy párt között az ORTT-ben vagy a kuratóriumokban. Az SZDSZ ebből se tudott tőkét kovácsolni magának. Ez hogy lehet?

– Milyen tőkét?

– Politikait: a nyilvánosság normális működésének védelmezőjeként a két nagy korrupt párttal szemben.

– Elmondtuk, a parlamentben felszólaltunk, sajtótájékoztatókat tartottunk, az ügyekről mindenki értesült. És? Történt bármi is?

– Igen, ez igaz. Bálinték is azt írják: „A médiatörvény az eljárásjogi konszenzuskényszert képes volt biztosítani, de az alkalmazásához szükséges civilizált politikai kultúrát nem. [...] A szigorúbb jogi szabályozás sem tudta megakadályozni, hogy a politikai erők rátelepedjenek a közmédiumokra: a kétharmados korlát nem a távoltartás, hanem a politikai osztozkodás kényszerét teremtette meg. Nem azt a nyugatias kultúrát, hogy együtt őrködjenek a mindenoldalú politikai nyomás elhárításában, hanem azt a keleties kultúrát, melyben »méltányosan« osztoznak a politikai befolyás mértékén."

– Pontosan. Az ősbűn a frekvenciák szétosztása volt 1997-ben, amikor Orbán elment Horn Gyulához, és megállapodtak, hogy ez legyen a tiétek, ez a miénk, az SZDSZ-é meg semmi, mert az Írisz TV-t SZDSZ-esnek tartották.[1] És Horn Gyula megint boldog volt, hogy megoldotta az SZDSZ-problémát. Amikor meg a két kereskedelmi rádió, a Sláger és a Danubius frekvenciájának újraosztásáról volt szó 2009-ben, akkor az MSZP is megszerezte a maga rádióját, a Neo FM-et, a Fidesz is megszerezte a maga rádióját, a Klassz rádiót, csak az a kis probléma állt elő, hogy a Fidesznek 2010-ben kétharmada lett, és Simicska, gondolom, felhívta Puch Lászlót, hogy bocs, öreg, de mostantól nektek kampec. Így ért véget a nagy együttműködés.

[1] Az 1995. december 21-én elfogadott médiatörvény előírásainak megfelelően 1996 januárjában az ORTT pályázatot hirdetett két kereskedelmi televízió létrehozására. Horn Gyula miniszterelnök beavatkozott a pályázatok elbírálásába, és megakadályozta, hogy a legjobb pályázat, a TV3-é nyerhessen. A TV3-at SZDSZ-közelinek tekintette, és nem akarta, hogy ez a fontos kommunikációs lehetőség a riválisa párt kezébe kerüljön. Lásd erről Baló György beszámolóját, „Azóta is magunkban hurcoljuk ezeket az indulatokat", *Mozgó Világ*, 2004. január https://epa.oszk.hu/01300/01326/00047/04radai.htm, illetve Bauer Tamás írását, „Kutyából szalonna – Horn Gyula halálára", *Magyar Narancs*, 2013. június 27., https://magyarnarancs.hu/nekrolog/kutyabol-szalonna-85402, valamint Zöldi Lászlóét, *Médianapló* – Baló György és a TV3 fejfájára, 2019. március 19. https://medianaplo.blog.hu/2019/03/19/medianaplo_balo_gyorgy_es_a_tv3_fejfajara

– A 2009-es osztozkodás miatt mondott le Majtényi László, az ORTT elnöke.[1] Ezen kívül, szokás szerint, semmi más következménye nem lett a dolognak.

– Egyébként volt egy eset 2005-ben, amikor az RTL Klub és a TV2 frekvenciájának meghosszabbításáról volt szó. Pető Iván, aki akkor az országgyűlés kulturális és sajtóbizottságának elnöke volt, úgy foglalt állást, hogy legyen új pályázat, és növeljük a frekvenciahasználati díjat.

– A Magyar–Pető-dolgozatban az szerepel, hogy ezzel szemben „az SZDSZ ORTT-s tagja a párt kampányérdekeire tekintettel más ajánlást kapott". Kitől?

– Tőlem. Ugyanis valóban jöttek a 2006-os választások. Az SZDSZ Pető álláspontját képviselte, azaz hogy legyen új pályázat, induljon rajta a két nagy magántelevízió, és kínáljon olyan árat, hogy megint ők nyerjék meg, ha meg erre nem hajlandók, akkor legyen másoké a frekvencia. És a többletpénz segítse az átállást a digitális műsorszórásra, mert csak ez szüntetné meg a frekvenciaszűkét és ezzel a politikai osztogatást. De a Fidesz, az MSZP meg a többiek megegyeztek abban, hogy meghosszabbítják a frekvenciahasználatot, gyakorlatilag változatlan áron. És volt hátra nyolc hónap a választásokig. Megkérdeztem Tímár Jánost, aki az ORTT-ben az SZDSZ delegáltja volt, hogy mi várható az ügyben. Azt mondta, ha szembemegy velük, akkor lesz egy ellenszavazat a két nagy kereskedelmi tévé ellen, de a testület minden további nélkül meghosszabbítja a frekvenciahasználatot. Basszus, mondtam magamban, jön a kampány, és mi azzal nyitunk, hogy elküldjük a francba az RTL-t is meg a TV2-t is. Mi van, ha megszavazzuk?, kérdeztem. Hát annak meg

[1] Bajnai Zsolt, „Az ORTT és ügyei – Romlott éter", *Magyar Narancs*, 2009. november 12., 46. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/az_ortt_es_ugyei_-_romlott_eter-72574

Iván nem fog örülni. Hát jó, mondtam, mivel itt nem Iván örömszerzése a cél, szavazd meg!

– Ennek nem lett nyilvánosságbeli vagy pártbeli következménye?

– Pártbeli nem lett, mert megbeszéltem a dolgot Ivánnal is. Ez elvtelenség, mondta ő, én meg azt, hogy ez kétségtelen, de mindjárt itt vannak a választások, ami, elismerem, nem elvi szempont, de attól még fontos. Iván valóban nem örült, de nem állt ki a nyilvánosságban azzal, hogy hülye a pártja.

– A nagykoalíció médiaügyben az MSZP és a Fidesz között valóban az első pillanattól működött, már a médiatörvény 1996-os megszületése után is, amikor a Haraszti Miklós-féle eredeti elképzeléssel szemben nagyszámú szervezet küldhetett kurátort a civil kuratóriumba, egyértelműen pártpolitikai felosztásban. Maga szerint hogy lehet az, hogy ez a tény mindennek és mindenkinek ártott, kivéve a Fideszt? Szemben az SZDSZ-szel, mert bármit csinált, csak ártott önmagának.

– Csak azt tudom mondani, amiről már beszéltünk. Az SZDSZ az 1994-es koalícióval elveszítette a politikai szüzességét. Noha mindenki azt várta az SZDSZ-től, hogy lépjen be és tartsa féken a szocialistákat. Utána azonban ez a szüzességelvesztési kommunikáció nyert, nem az, hogy az SZDSZ felelősséget vállalt egy olyan partner oldalán, akihez egyáltalán nem fűlött a foga. A másik visszatérő ügy meg a Tocsik-ügy, mert a párton belüli ellenzék ezzel támadta Petőt meg Magyart, noha tényleg fogalmuk sem volt az egész ügyről. Ami egyébként nagy baj, ha egy párt vezetői nincsenek tisztában azzal, mi folyik a párt neve alatt. Nem mondom, keményen dolgoztunk azért, hogy magunkra rántsuk az ügyet, és ez például milyen jól sikerült! Az SZDSZ-szel szemben egyébként mindig nagyon kemény és erőteljes elvárások voltak, és ezek mind cikkek formáját öltötték – nem akarok megint visszatérni az értelmiséghez, de kénytelen vagyok –, azaz mindből nyilvános vita lett.

„Ezeknek a szerencsétleneknek meg a teljes dossziéi megmaradtak az irattárban"

– A második dolog, amit nem értek, és itt visszatérnék a titkosszolgálatokhoz. A Magyar–Pető-dolgozatban a következő mondat szerepel: a kádárista „titkosszolgálatok az új ellenzéki pártok – MDF, SZDSZ, Fidesz – megalakulását csak akadályozni tudták, meggátolni minden igyekezetük ellenére sem voltak képesek. Az ún. történelmi pártok újraélesztése viszont kifejezetten aktív közreműködésükkel történt". Erről tud valamit?

– Nem. De a „történelmi pártokban", a Kisgazdapártban meg a Kereszténydemokrata Pártban biztos, hogy benne voltak. A Kisgazdapártban bőven voltak III/III-asok, és voltak olyanok, akik vezető pozícióba is kerültek. De ez akkor is egy vaskos állítás, amit Bálinték mondanak, hiszen a történelmi pártoknak valóban volt közönségük. Maga Antall József is nehezen tudta eldönteni, hogy a kisgazdákhoz, a KDNP-sekhez menjen, vagy az új formációhoz. És amikor látta, hogy az MDF a legerősebb és a leginkább komolyan vehető alakulat, ott horgonyzott le. Az SZDSZ első frakciójában egyébként hárman voltak III/III-asok. Egyikük gyorsan le is mondott a képviselőségről, amikor előálltunk az ügynöktörvénnyel, ketten pedig a következő választásokon már nem indultak el. Ez volt az SZDSZ-ben, de képzeljük el, hogy akkor mi volt a többi frakcióban! De ezeket az embereket szerintem nem a titkosszolgálat küldte hozzánk. Az egyik SZDSZ-es szemmel láthatóan meghasonlott, nem érdemlem meg, hogy itt legyek, mondta, amikor lelépett. Ez az egész inkább Németh Miklós húzása volt, mert a választást követően átadta a pártoknak a listát arról, hogy kik vannak beütve náluk.

– Mi az, hogy beütve?

– Szerepel a besúgók listáján. Torgyán Józsefet rendesen meg is zsarolták ezzel, noha nemigen csinált semmit, aztán később ki is zárták a frakcióból. Csurkát megzsarolták, noha ő se igen csinált semmit. De szerepeltek Németh Miklós listáján, és Antall meg is próbálta felhasználni ellenük ezt az információt az utolsó időszakában, csak nem jött be neki. Ugyanis az a nagy trükk ebben a III/III-as ügyben, hogy akikkel folyamatosan dolgoztak, azoknak a dossziéi ott voltak az irodákban, bezárva a szekrényekbe. Akikkel meg nem dolgoztak, azaz nem voltak aktív besúgók, azoknak az iratait levitték az irattárakba: Csurka, Torgyán stb. És amikor jött az iratmegsemmisítés 1989–90 fordulóján, akkor a szekrényekben lévő cuccokat rámolták ki és vitték elégetni. Tehát a nyolcvanas évek végén még aktív ügynökök jelentései nincsenek meg. A beszervezési nyilatkozataik megvannak, mert azok az irattárakban voltak, de a jelentéseiket tartalmazó dossziékat megsemmisítették. Ezeknek a szerencsétleneknek a teljes dossziéi meg megmaradtak az irattárban. És a választó nem tesz különbséget az 1958-as beszervezés meg az 1988-as között. Ezért volt fontos, hogy a kutatók használhassák őket, ne a politika. De ugyanez volt Szalay Gábor esete nálunk.

– Tudom, én védtem meg a Magyar Hírlap*ban Eörsi Istvánnal szemben.*[1]

– Szalay tényleg csúnyán beleszaladt a dologba. És ugyanez volt Orbán Viktor esete, ha eltekintünk attól, hogy állítólag őt átigazolták a katonai hírszerzéstől a III/III-ba, és zsarolták is ezzel. Itt az történt, hogy amikor katona volt, járt hozzá valaki „elbeszélgetni":

[1] A vitát lásd, Mihancsik Zsófia, „Eörsi István nem nyugszik", *Magyar Hírlap*, 2002. szeptember 13. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarHirlap_2002_09/?pg=254&layout=s; illetve Eörsi István válasza, „Miről vitázunk", Magyar Hírlap, 2002. szeptember 14. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarHirlap_2002_09/?pg=273&layout=s

mi újság van, katona, igyunk egy kávét! Beszélgetés címén kikérdezte, Orbán meg mesélt, hiszen szeret nagy dumákat elengedni. Az illető meg szépen leírta, hogy az ilyen és ilyen fedőnevű ügynököm jelentette, hogy… és aláírta. Nem Orbán írta alá, hanem ő. De Orbánnak volt fedőneve, dossziéja, és voltak jelentések. Később aztán ezzel próbálták támadni, amit ő könnyedén kivédett. De Szalay Gábor, szegény, beleragadt, mert közben megváltozott a helyzet. Se beszervezési nyilatkozata, se jelentése nem volt, mégis ő lett a III/II-es.

– Egyébként miért nem volt érdeke a Fidesznek, az MDF-nek, az MSZP-nek, hogy ugyanúgy, ahogy az SZDSZ, szép lassan, akár csendben megváljanak a besúgóiktól?

– Nem tudom, nem szívesen találgatok. Lehet, hogy némelyek múltjában voltak olyan időszakok, amelyeket nem szívesen vállaltak volna, és azt a lehetőséget sem zárom ki, hogy erről mások dokumentumokat gyűjtöttek, kézbentartási céllal. Nem tudjuk, hogyan zajlott az iratok megsemmisítése. Szerintem a dossziékat nemcsak le kellett venni a polcról, hanem el is kellett olvasni őket, és akkor már lehetett tudni – 1988–89-ben –, hogy kik vannak a politikai porondon, és meg lehetett nézni, milyen anyagok vannak róluk. Ha így történt, ezeket az iratokat el is vihették magukkal, és valakiknél még mindig megvannak. Vissza lehetett és lehet velük élni, vagy lehetett üzenni, hogy ha ezt csinálod, nyilvánosságra kerülnek az ügyeid. Én erre tippelek, ezért alakulhatott ki olyan nagy egyetértés a titkosszolgálati iratok elzárásában. És volt még egy elem, amelyről mi se beszéltünk, a szigorúan titkos állományú tisztek, az SZT-tisztek. Őket sohasem érintette az a vita, amely a titkosszolgálatok és a besúgók körül folyt. Pedig nemcsak olyanok voltak köztük, akik később azt mondták, hogy IMF-tárgyalások titkossága miatt kellett őrnagyi

rangban lenniük,[1] hanem volt például olyan is, aki a postán dolgozott, az volt a feladata, hogy bontogassa és olvasgassa a leveleket, és ezért szigorúan titkos állományú tisztként őrnagyi rangban volt. Kapta az őrnagyi fizetését, meg a postamesterit is. Amikor aztán 1990 után nyugdíjba ment, akkor vette észre, hogy csak a postamesteri nyugdíját kapja, holott volt őrnagyi fizetése is. Vagyis a rendszerváltással számára bekövetkezett a katasztrófa. Lehet, hogy azért is őrizték meg érintetlenül az SZT-tisztek iratanyagát, mert tudták, hogy a nyugdíjak kiszámításánál szükség lesz rá. Akkoriban egyébként az elszámolás úgy folyt, hogy van száz SZT-tiszt, ennyi a bérük, ennyi a tb-járulékuk, és a teljes összeget utalták át a társadalombiztosításnak: ez száz ember tb-járuléka, de azt nem mondjuk meg, hogy kik ezek, hiszen szigorúan titkos. A szolgálatok nyilvántartásában viszont tételesen szerepeltek a nevek és az összegek, tehát a nyugdíjaknál figyelembe lehetett volna venni ezt a bért, ha be nem üt a rendszerváltás. Viszont soha senki nem vetette fel, hogy ezeket az iratokat is át kellene nézni vagy kutatni kellene. Pedig nemcsak postamesterek meg a Pénzügyminisztériumba beépített emberek voltak köztük, hanem nagyvállalati vezetők is.

– *Például a vendéglátóiparban.*

– Úgy van. És a rendszerváltást követően ezek a vezetők szerintem egy külön kasztot alkottak, feltehetően kapcsolatban álltak egymással, és nem zárom ki, hogy a privatizáció egy részét is ők intézték

[1] Medgyessy Péter, miután a D-209-es ügy kirobbanása után előbb általánosságban tagadta, hogy ügynök lett volna, később azt mondta, az IMF-csatlakozási tárgyalások titkossága miatt került SZT-tiszti állományba, ugyanis tartani lehetett attól, hogy a KGB ismét megakadályozza a csatlakozást. Lásd, „Medgyessy: Soha nem voltam ügynök", *Origo*, 2002. június 18., https://www.origo.hu/itthon/20020618medgyessy3.html; illetve „Medgyessy állítja: zavargásoktól mentette meg Magyarországot", *Origo*, 2002. augusztus 1. https://www.origo.hu/itthon/20020801medgyessy.html

egymás között. Ezért is érdekes lett volna megnézni, kik voltak ezek az emberek.

– *Arra gondol, hogy titkos állományú tisztként felhasználták a kapcsolataikat a privatizációnál?*

– Meg a vállalati ismereteiket, és a kettőből együtt következhetett az, hogy az adott vállalatot éppen az adott illető privatizálta.

– *Bálinték azt írják: Gyurcsány Ferencnek „a 2004-es kormányfőváltásnál érintetlenül kellett hagynia a régi struktúrákat, de 2006-ban néhány érzékeny ponton belenyúlt az MSZP és a Fidesz bejáratott alkurendszerébe. A titkosszolgálatok kormányzati felügyeletét kivette a régi gárda kezéből, és azt régi bizalmi emberére, később pedig operatív vezetését olyan személyre bízta, aki véget vetett a kétfelé jelentés és a kiszivárogtatás gyakorlatának". Ez azt jelenti, hogy tudtak az MSZP–Fidesz-együttműködésről a titkosszolgálatok ügyében, arról is tudtak, hogyan működik, és arról is, milyen károkat okoz, hiszen bele kellett nyúlni.*

– Persze hogy tudtunk, hiszen láttuk! Láttuk, hogyan jönnek-mennek az információk, hogy Kövér emberei ott maradtak,[1] mert a szocialisták által a titkosszolgálatok felügyeletére kinevezett tárca nélküli miniszter a helyükön hagyta őket. Érezhető volt, hogy itt valamiféle háttérmegállapodás működik. Gyurcsány belenyúlt, és ennek lett a következménye az UD Zrt. meg a Labanc-féle hazugságvizsgálat. De már Medgyessy is azt mondta a D-209-ügy kirobbanása után, hogy akkor most öntsünk tiszta vizet a pohárba, legyen törvény a titkosszolgálati múltról és az iratok kezeléséről. Az MSZP úgy fúrta meg az egészet, mint annak a rendje. Gyurcsány ugyanígy járt. Nem volt olyan többség soha, amelyik egy ilyen törvényt

[1] Kövér László 1998–2000 között az első Orbán-kormányban a polgári titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter volt.

– Látom, nagy hozzáértéssel tanulmányozzák a javaslatom

megszavazott volna. De már mondtam: a rendszerváltás óta egyetlenegy olyan ügy sem volt, ahol a pártok leültek volna egymással, hogy na ezt tegyük rendbe. Egyetlenegyet sem tudok mondani, márpedig így nem lehet vezetni egy országot. Sokáig úgy nézett ki, hogy az uniós csatlakozás ilyen ügy lesz, de Orbán már 2002-ben azzal állt elő, hogy van élet az EU-n kívül is.[1] Ez a lehető legtisztességtelenebb dolog a magyar választókkal meg a rendszerváltással szemben: tudtuk, hogy ez egy másfajta ország lesz, másfajta rendszer másfajta megoldásokkal, és soha nem voltunk képesek közösen elfogadni mindenki számára vállalható megoldásokat.

– Volt azért egy ilyen kivételes pillanat és megállapodás, amelyet persze rögtön le is rántottak a sárba azzal, hogy paktumnak keresztelték el, de ha akkor divatban lett volna a szó, nyilván mutyinak nevezik: az 1990-es MDF–SZDSZ-megállapodás.

[1] Lásd, „Orbán: van élet az EU-n kívül is", *Új Szó*, 2002. február 1. https://ujszo.com/velemeny/orban-van-elet-az-eu-n-kivul-is; a mondatot a Brexitről szóló döntés után megismételte: „Orbán: Az Európai Unión kívül is van élet", *hvg.hu*, 2020. február 1. https://hvg.hu/itthon/20200201_Orban_Az_Europai_Union_kivul_is_van_elet

– Igen, egyetlenegyszer valóban volt ilyen kormány–ellenzék-megállapodás, mert enélkül kormányozhatatlan lett volna az ország. Hiszen az adótörvények is kétharmadosak voltak! És az ellenzék ugyan miért szavazná meg a kormány adótörvényét, az a kormány felelőssége, hogy mennyire sanyargatja az embereket. Szóval ez így tarthatatlan volt, változtatni kellett a kétharmados törvények rendszerén. De volt olyan része a megállapodásnak, amely nem valósult meg, mert mire megvalósulhatott volna, már teljesen elmérgesedett a helyzet. Ilyen volt a médiatörvény. Antall azt már nem csinálta meg, azaz felrúgta a megállapodást.

– De 1990 őszén még belefért a Magyar Rádió és a Magyar Televízió elnökének megválasztása, Hankiss Eleméré és Gombár Csabáé.

– Igen, az még belefért.

„...olyasmi nem volt, hogy a Hit Gyülekezete át akarná venni a pártot"

– És végül a harmadik kérdésem a Hit Gyülekezetére vonatkozik. Maga is beszélt már erről, de a Magyar–Pető-cikksorozatban is olvastam valami olyasmiről, amiről én akkoriban semmit sem hallottam, hogy attól lehetett tartani, hogy a Hit Gyülekezete átveszi a párt vidéki szervezeteit. Ezt hogy kell érteni?

– Ez eléggé belső ügy volt. Voltak olyan városok, amelyekben hirtelen negyven-ötven ember belépett az SZDSZ-be, akikről ott helyben nyilván tudták, hogy a helyi Hit Gyülekezet tagjai. Nem csináltak semmi különöset, dolgoztak a pártban, eljártak a gyűlésekre, csakhogy! Ha számolunk, kiderül, hogy ha, mondjuk, egy százfős testületben harminc ember megállapodik abban, hogy az „A" variációra szavaz, akkor nagy valószínűséggel az „A" variáció fog nyerni,

ugyanis a maradék hetven főből véletlenszerűen is legalább huszonegyen az „A"-ra fognak szavazni. És voltak olyan benyomások, hogy személyi kérdésekben vagy helyi programokról szóló döntésekben így egy tömbben megy a szavazás. Ezt több helyről jelezték, és folytak is tárgyalások a Hit Gyülekezetével, úgyhogy ebből különösebb botrány nem lett. Amikor viszont megjelent Bartus László könyve[1], akkor azt érzékeltük, hogy kivonulnak. Tehát olyasmi nem volt, hogy a Hit Gyülekezete át akarná venni a pártot, de kísérletek voltak a párt véleményének a befolyásolására. Sikertelenek.

– És mit jelent a kopogtatócédula-visszatartás, amiről többen is beszéltek a könyv megjelenését követő frakcióülésen? A Hit Gyülekezete nem adott le kopogtatócédulákat, amelyeket a tagjai gyűjtöttek?

– Az 1998-as választás előtt valószínűleg voltak olyan félelmek, hogy nehéz lesz összegyűjteni a szükséges számú kopogtatócédulát. És vagy kértük a Hit Gyülekezetének segítségét, vagy felajánlották, nem tudom...

– De maga volt az elnök!

– De ebben nem voltam benne. Mondjuk úgy, hogy rajtam ez nem ment volna keresztül. Tény azonban, hogy a hitgyülisek nagyon keményen gyűjtötték a kopogtatócédulákat. Hétszázötven darabot kellett összeszedniük a jelölteknek, és az én választókörzetemben volt egy hölgy, aki egymaga valami ezerhétszáz kopogtatócédulát szedett össze – nekem akkor már háromezer-ötszáz volt, tehát nem volt rá szükségem. És több helyről kaptunk olyan jelzést, hogy az utasítás szerint a cédulákat be kell vinni a Hit Gyülekezet központjába, és onnan osztják szét. Gyanús volt, hogy miért van szükség erre, mit kérnek érte cserébe, de végül az egész ügy elhalt, mert a cédulák nem tűntek el, megérkeztek mindenhová. Majd jött a szóbeszéd, hogy az SZDSZ fizetett a cédulákért, ami nem volt igaz. Lehet, hogy volt ilyen ígéret, de hogy nem fizettünk, az biztos. A választások után aztán teljesen lekerült a napirendről a Hit Gyülekezete, csak amikor egy év múlva megjelent a könyv, és kitört a botrány, nyilvánosságra kerültek mindenféle belső videofelvételek, akkor beszéltünk mi is újra a problémáról.

– Milyen videofelvételek?

– Például arról, hogy Németh Sándor az egyik istentiszteleten – ha így hívják –, miközben vízzel locsolta a híveket meg leköpte őket, azok meg boldogan vihorásztak, egyebek mellett azt mondta, ki az a Kuncze Gábor, egy nagydarab, érzelmek nélküli húsáru. Ezt a felvételt leadta a TV2 is meg az RTL Klub is, és mindenki rajtam röhögött mint húsárun. Akkor én üzentem Németh Sándornak Hack Péteren keresztül, és ezek után végleg megromlott a kapcsolat az SZDSZ és a Hit Gyülekezete között, úgyhogy a következő választás előtt Hack be is jelentette, hogy nem indul képviselőjelöltként. Később aztán rendeződött a viszony.

– De valami célja csak volt Németh Sándornak ezzel a kapcsolattal. Erről nem tud semmit?

– Nem, de bármi volt a célja, nem érte el. Amikor mi voltunk kormányon, természetesen nem érték őket politikai támadások kormányoldalról. Az ellenzéktől persze igen, de az kit érdekelt. De anyagi támogatást, ingyentelket, ilyesmit sohasem kértek. Az első időkben, azt hiszem, az volt a céljuk, hogy nyugodtan gyakorolhassák a vallásukat, ami kissé furcsa formában zajlik, de hát istenem, ők így szeretik. Ugyanez érvényes Hack Péterre: az ő dolga, hol és hogyan gyakorolja a vallását. Azt sohasem tapasztaltam, hogy ne a saját véleményét képviselte volna, hanem a Hit Gyülekezetéét. Elképzelhető, hogy olykor egyeztetett véleményt képviselt, de az akár az ő véleménye is lehetett. Voltak persze ügyek, amelyekben konfliktusba került

[1] Bartus László, *Fesz van. A Hit Gyülekezete másik arca*, 1999, magánkiadás.

a lelkiismerete és az SZDSZ politikája, de ezekben az esetekben a frakció lelkiismereti szavazást rendelt el, például a nők önrendelkezési joga, azaz az abortusz kérdésében. Semmi baj, mondtuk, ti nem szavazzátok meg – Mészáros Istvánnal együtt, aki a Hit Gyülekezetének másik SZDSZ-es tagja volt. Ugyanígy jártunk el a szólásszabadság kontra emberi méltóság kérdésében: nem volt az SZDSZ-nek egyértelmű álláspontja, mindenki a saját meggyőződése szerint szavazott. Úgyhogy a könyv megjelenése után az ominózus frakcióülésen elhangzott követelések, hogy Hack mondjon le, határolódjon el, nagyon igazságtalanok voltak. Hack az SZDSZ politikusaként hidegfejű, racionálisan gondolkozó, világos elvrendszerben mozgó ember volt. Nekünk is furcsa volt, amikor az istentiszteleteiken szokásos helyzetekben láttuk, de ez más kérdés.

– A Bartus-könyv megjelenése után rászálltak az SZDSZ-re?

– Természetesen. Lám, lám, beigazolódott, hogy az SZDSZ egy szekta, egy szekta pártja stb. Érdekes most azt látni, hogy a Fidesz kormányzása idején a Hit Gyülekezete történelmi egyház lett, és hogy, hogy nem, Németh Sándor véleménye menekültügyben tökéletesen megegyezik Orbán Viktoréval, és jelentős támogatásokat is kapnak. Ennek ellenére most senki nem mondja azt, hogy a Fidesz egy szekta…

– Pedig az, csak nem Németh Sándoré, hanem Orbán Viktoré.

– A Fidesz egyébként tényleg vallás. Azért amikor magukat keresztténynek valló emberek szembemennek a pápával, akiről joggal feltételezhetjük, hogy van valami fogalma arról, mi a kereszténység, és Orbán pártjára állnak, az eléggé beteg dolog.

– Hack Péter ezen a frakcióülésen azt mondta, nem jó, hogy titkolták a kapcsolatokat az SZDSZ és a Hit Gyülekezete között, Kóródi Mária meg azt, hogy voltak különféle háttérmegállapodások különféle előnyökért. Ha maga erről nem tudott, noha a párt elnöke volt, akkor kik állapodtak meg?

– Ezt én később sem vizsgáltam. Magyar Bálinttal akkor úgy láttuk, hogy a Hit Gyülekezete inkább önkormányzati pozíciókra hajt. De ilyen egyezségeket sem kötöttünk. Bálint egyébként úgy működik, hogy ha a siker érdekében valamilyen megoldást jónak lát, megy előre, mint a gőzmozdony, és ha nem értünk egyet vele, akkor egyedül csinálja meg, de megcsinálja. Ez a mentalitása sokszor segítette át az SZDSZ-t a holtpontokon, néha meg nem. Említettük már, hogy 1994-ben a második forduló előtt Bálint azt javasolta, hogy álljunk a nyilvánosság elé, és mondjuk ki, hogy Horn Gyulával nem kötünk koalíciót. Legyen mindenki előtt világos, aki az MSZP-re akar szavazni, hogy Hornnal nem lesz koalíció. Az ügyvivői testület erre azt mondta, hogy ilyesmiről szó sem lehet. Mi nem Hornnal meg az MSZP-vel foglalkozunk, hanem a saját programunkkal. Majd kiültünk egy sajtótájékoztatóra, elmondtuk a mondandónkat, és amikor léptünk le a pulpitusról, odajött egy újságíró azzal a kérdéssel, hogy lehetséges-e koalíció az SZDSZ és az MSZP között. Mire Bálint azt válaszolta, hogy amennyiben az MSZP Horn Gyulát jelöli, az azt jelenti, hogy nem kívánnak velünk koalícióra lépni. Azt hitte, hogy ügyesen válaszolt, miközben a sajtó érthetően úgy fordította le a választ, hogy az SZDSZ nem lép koalícióra az MSZP-vel, ha Horn a miniszterelnök. Ez aztán elsöpört minden mást, amit korábban elmondtunk, mert ez volt a hír. És még valami: az SZDSZ ugye a Szabad Kezdeményezések Hálózatából nőtt ki, és nemcsak a radikális csoportok, hanem minden olyan csoport, amely valamilyen okból háttérbe volt szorítva, de akart valamit csinálni, és véleménye is volt, csatlakozott a Hálózathoz. Ezért aztán, amikor 1990 májusában összeült az első szabadon választott országgyűlés, az SZDSZ-frakcióban volt a legtöbb lelkész, sőt azt gyanítom, hogy arányaiban nálunk volt a legtöbb olyan képviselő is, aki egyházi

gimnáziumban érettségizett. A legerősebb persze a Hit Gyülekezete volt ebben a közegben, hiszen az evangélikus vagy a református tiszteletes nem az egyháza, hanem saját személye képviseletében ült ott. Iványi Gábornak meg még véletlenül se jutott eszébe, hogy az egyházáért nyomuljon. A Hit Gyülekezete nyilván politikai védelmet próbált szerezni magának, és erre egy ideig az SZDSZ-ben látták a garanciát, amely liberális pártként a szabad vallásgyakorlást képviselte. Most már a Fideszben látják a garanciát, nyilván nem azért, mert liberális pártként a szabad vallásgyakorlás híve.

XVIII. Végjáték – 2.: a liberális elvek és a párt értelmisége

„...a parlamentben a sok öreg
KDNP-s egymást böködte a könyökével
és röhögött, hogy ezek mit ki nem találnak"

– Az SZDSZ sorsát azonban nemcsak külső tényezők befolyásolták szerintem, hanem a párt doktrinersége is. Hogy példát mondjak: a már említett Magyar–Pető-dolgozatban azt írják a szerzők, hogy az 1998-as választási vereség után Magyar Bálint, aki magát váltotta az elnökségben, úgy látta, hogy a párt válságára a megoldás az SZDSZ megújítása, a liberális „agenda" kibővítése a sorkatonaság, a női kvóta és esélyegyenlőség, a digitális írásbeliség, a zöld célok témáival. De szerintem ha ez jelentette a liberális párt megújítását, akkor az eléggé halálra ítélt elképzelés volt, mert ezek a programok meglehetősen életidegenek voltak az 1998-as Magyarország választói számára. Maga hogy látta?

– A dolgozatot utólag, 2012 körül írták meg a fiúk, és utólag látták úgy, hogy bővítették az SZDSZ által képviselt kérdések körét. Ez Magyar Bálint, az új elnök programja volt. Ő akciókban, részletkérdésekben képzelte el a politizálást, ezt jelentette volna a szabadság kis köreinek a létrehozása. Egyébként mindegyik célnak van közönsége, csak egyiknek sincs nagy közönsége, ráadásul ezek a választói

csoportok erősen fedik egymást. Bálint el is indította mindegyiket, sőt némelyiket az elnöksége végeztével, tehát 2000 decembere után is továbbvitte: családon belüli erőszak, női esélyegyenlőség és kvóta, csak közben az SZDSZ még mélyebbre zuhant, tehát látszott, hogy ezeknek az elképzeléseknek nincs hatásuk. Demszky tulajdonképpen ezzel tudta megbuktatni Bálintot, amikor támadást indított ellene, illetve az SZDSZ vezetése ellen azzal, hogy nem tudtak kimozdulni a holtpontról, el kell érni a 15 százalékot, és akkor majd mi döntjük el, hogy jobbra vagy balra kötünk koalíciót.

– Ez eléggé megdöbbentő volt, hogy lehetségesnek tartotta a koalíciót akár a Fidesszel is. Aki 2000-ben, kétévnyi Fidesz-kormányzás után nem volt tisztában azzal, hogy mi Orbán és a Fidesz, és elvi koalíciót tartott elképzelhetőnek velük, az nagyon rossz politikus.

– Hát igen, ez eléggé elbizonytalanította a megmaradt szavazóinkat is, még többen fordultak el az SZDSZ-től. Újra kellett értékelnünk a szerepünket, és belátnunk, hogy a meglehetősen szűk liberális közönségnek kell valódi liberális programot kínálni. Így lett végül öt és fél százalékunk 2002-ben, de a kampányban már egészségüggyel, gazdasági, oktatási programmal léptünk fel, nem női kvótával. Megjegyzem, a sorkatonaságot a koalíció törölte el 2004 végén, de a közös programba mi erőltettük bele, mi harcoltunk érte. Ennek ellenére a sorkatonaság eltörlésének megünneplésére engem, az SZDSZ elnökét meg se hívtak. Szóval a Bálint-féle programpontok bizonyos rétegek számára fontos ügyek voltak, sőt, az ország szempontjából is azok voltak, csak nem volt olyan közönségük, amely ezek hatására hirtelen az SZDSZ-t választotta volna a pártkínálatból. A nők problémája igazi európai kérdés, csak meg kell nézni Svédországot, Finnországot vagy most az új Európai Bizottság elnökének, Ursula von der Leyennek a programját, de akkor, amikor az SZDSZ ezzel előállt, valóban nem volt meg a közönsége Magyarországon. Egyébként az SZDSZ a családon belüli erőszak és a munkahelyi zaklatás

ügyében először 1992-ben szólalt meg. Rózsa Edit vagy Büky Dorottya ismertette a programot, és a parlamentben a sok öreg KDNP-s egymást bökdöte a könyökével és röhögött, hogy ezek mit ki nem találnak. Az egyik fideszes, majd később KDNP-s képviselő oda is jött hozzánk, és megkérdezte, hogy ez azt jelenti-e, hogy ő nem kefélheti meg az asszonyt akkor, amikor akarja. Dehogynem, mondtuk, csak előbb kérdezze meg, hogy neki van-e kedve hozzá. Sőt, amikor a női kvótát felvetettük, női szervezetek is tiltakoztak, hogy rájuk ne azért szavazzanak, mert nők, hanem azért, amit mondanak. Noha mi alaposan végiggondoltuk az egész kérdést, mielőtt előálltunk vele, és tudtuk, hogy a nők csak akkor tudják érvényesíteni a sajátos látásmódjukat és szempontjaikat, ha a számuk elér egy bizonyos százalékot. Bár tény, hogy kicsit túldobtuk az egész problémát, mert nemcsak a politikában, hanem a gazdasági szervezetek vezetőtestületeiben is kvótát akartunk, ami azért más tészta, mint a politika.

– Tudja, mi volt az igazi liberális beszéd? Gyurcsány őszödi beszéde az esélyegyenlőségről, például az egészségügyben és az oktatásban, az öngondoskodásról, az egyéni felelősségről, a polgári ethoszról és arról az államról, amely mindennek a hátterét és a környezetét teremti meg. A liberális beszéd nem programpontokból áll, hanem szemléletmód, életfelfogás, értékrend.

– Hát igen, de jobb, ha tudjuk, hogy az emberek a beszédeket se olvassák el, és ha más úton nem jut el hozzájuk, semmit sem ér. Ami a doktrinerséget illeti: a párt történetén végigvonul az a tény, hogy az SZDSZ-nek volt egy értelmisége, amely politikai szerepet nem akart vállalni, de befolyásolni akarta a politikát. Ők egymással sem értettek egyet nagyon sok kérdésben, de sohasem egymással vitatkoztak, hanem az SZDSZ-szel. Az SZDSZ meg állandóan meg akart nekik felelni, ahelyett, hogy a saját útját járta volna, akár ezeknek a véleményeknek a figyelembevételével is, és ennek lett a következ-

ménye az, hogy a választók nem értették, melyik is az igazi SZDSZ. Az 1998-as választási kampányban is állandóan az országot jártam, és két-három héttel a választások előtt azt vettem észre, hogy Nyugat-Magyarországon, Győrben, Sopronban, Szombathelyen, Zalaegerszegen mindig az első kérdések közt merült fel, hogy az SZDSZ a Hit Gyülekezetének pártja-e. Ez azért volt, mint az imént beszéltünk róla, mert a Hit Gyülekezete szervezett módon besegített a kopogtatócédula-gyűjtésbe, ami a kisebb városokban feltűnt, hiszen ott általában tudják egymásról az emberek, ki hová tartozik. Ráadásul Pesten az egyik ismerősöm azzal jött, hogy voltatok nálunk kopogtatócédulát gyűjteni, oda is adtam, de miért úgy köszönt el az illető, hogy „az Úr velünk van". Na erre mit mondjak? Hát azt, hogy nem figyeltél, azt mondta, hogy Kuncze úr velünk van. Kelet-Magyarországon meg a Rádió utca 11. szerepelt mindenütt a kérdésekben. A Rádió utca 11-et az emberek úgy élték meg, hogy az SZDSZ és személyesen Kuncze Gábor belügyminiszter a cigányok mellett áll ki, velünk szemben. És a hangsúly ez utóbbin volt: mi rendet akarunk, jót akarunk, de a liberálisok velünk szemben azok mellé állnak, akik ellopják a terményünket, betörnek a házunkba. Ez a kettő – Kelet- és Nyugat-Magyarország – együtt jelent meg számomra, miközben reggel nyolctól este nyolcig jártam az országot. Kimentünk a piacra, és nem ellenségességet tapasztaltam, ahogy ez manapság szokás, egyszerűen csak megkérdezték az emberek, hogy van ez, belügyminiszter úr, maga a cigányok mellé állt, nem engedte kiköltöztetni őket, miért? És hangsúlyozom: nem gyűlölet volt a kérdésben, inkább lemondás, hogy ezt azért nem kellett volna. És miközben a választásokat megelőző egy-két hétben 12-13 százalékon álltunk, a kisgazdák eredményei meg romlottak, tehát úgy látszott, meg fogjuk előzni őket, az utolsó héten bezuhantunk. Addigra összeértek ezek a kételyek. Benne voltak persze a kormányzati hibák, a Tocsik-ügy, a korrupciós ügyek és egyebek, de ettől még meg-

lett volna az a tízegynéhány százalék. Meg persze Bős–Nagymaros is bejött az utolsó pillanatban.

– De hát az egyértelműen Horn Gyula volt, nem az SZDSZ!

– Igen ám, de mi voltunk a koalíciós partner, akinek meg kellett volna akadályoznia ezt a hülyeséget. Ez így volt később is, amikor öt százalékkal voltunk benne a koalícióban: rajtunk kérték számon, hogy miért nem voltunk képesek rendezni az ügynökügyeket. Miközben az MSZP, a Fidesz és Boross Péter keményen együtt dolgoztak azon, hogy megbuktassák minden javaslatunkat. Sikerült is, de minket nem szerettek miatta az emberek. Szóval mindez együtt eredményezte azt, hogy 1998-ban végül csak hét és fél százalékot kaptunk. De furcsa módon ez okozta az MSZP bukását is, noha Horn végig arra játszott, hogy nélkülünk nyerje meg a választást – beszéltünk már erről: ami itt van, az nem közbiztonság, az oktatási ügyekben nincs előrelépés, stb. És majdnem sikerrel járt, mert listán annyi szavazatot kapott, mint az 1994-es választáson, de aztán Orbán ügyesen megegyezett Torgyánnal, aki 82 helyen visszaléptette a kisgazda jelölteket. És az az igazság, hogy én is úgy voltam vele, mint Eörsi Matyi, aki azt mondta a vereség utáni ügyvivőtestületi ülésen, hogy rendben van, ami történt, a jövő győzött a múlt felett. Elbuktuk a választást, megbuktam pártelnökként, véget ért a miniszterségem, és amikor jöttem ki a minisztériumból, visszanéztem az épületre, és azt mondtam magamban, hogy tulajdonképpen jól van így, ahogy történt, egy fiatal, angolul beszélő, európéer, dinamikus fiú lesz a miniszterelnök a megfáradt, idős Horn Gyula helyett. Valószínűleg én tisztábban láttam a Fideszt, mint Matyi, de arra azért én se számítottam, ami történt. Ezt egy kicsit elnéztük. De visszatérve a doktrinerségre: ennek belül is megvolt a közönsége, mert akik nem értettek egyet a párt akkori vezetőivel vagy meghatározó embereivel – velem, Magyar Bálinttal, aki más minőség, mindig rendszereket lát, mindig akar valamit, mindig megy előre, Pető

Ivánnal, aki szkeptikus figura, de nagyon jól kiegészítették egymást Bálinttal, mert ő húzta vissza a gyeplőt, szemben Bálinttal, aki nem a gyeplőt tartotta, hanem rajta ült a lovon –, mindig arra hivatkoztak, hogy nem álltunk ki határozottan a liberális elveink mellett, noha az elvekre fogékony szavazóink maradtak meg. Hát nem így volt: a kopogtatócédula-gyűjtő Hit Gyülekezetétől függetlenül a szabad vallásgyakorlás melletti kiállás liberális elv. A Rádió utcai kitelepítés megakadályozása nem liberális elv, de a romák melletti kiállás az. Ugyanez igaz az életmódbeli másságok képviseletére, mert akkoriban már ez is téma volt: a büszkeségnapi eseménysort és felvonulást Demszky nyitotta meg. De amikor viták voltak a párton belül, mindig a liberális elvek elárulásával vádoltak minket. És ne felejtsük el, hogy a szocialisták között nagyon sok ellenfele volt az SZDSZ-nek. Az idősebbek még azért is minket tettek felelőssé, hogy rendszerváltás történt az országban, mert ha ezek nem ugrabugrálnak itt, még mindig a régi jó világ lenne. A liberális Fidesz kezdettől fogva ellenfelet látott az SZDSZ-ben. Az MDF a népi-urbánus csatatérre képzelte az SZDSZ-t. Szóval mindenki ellenfelet látott bennünk, a választóink viszont a jövőt látták bennünk az 1990-es, sőt még az 1994-es választáson is.

– Mivel magyarázza, hogy ez megváltozott?

– Azóta is sokat gondolkozom rajta, hogyan játszottuk el ezt a lehetőségünket. Fel tudok sorolni nagyon sok külső okot, de ez a mi sarunk is. Csak amikor azt mondom, meg kellene beszélnünk, hogy mi vezetett ide, akkor rögtön jön, mondjuk, Kőszeg Feri, és azt mondja, az volt a baj, hogy a Tocsik-ügyben nem vallottátok be a mittudoménmit. Vagy jön valaki más, hogy az volt a baj, hogy Medgyessyt nem mondattátok le a D–209-es ügy után. És nem fogják fel, hogy ez csupa olyan ügy, amely akár az SZDSZ azonnali halálához vezethetett volna. 1994-ben már én voltam a listavezető, láttam, hogy az országban azért bíznak bennünk, mert egyik oldalon ott volt az MDF, és a választóknak elegük volt a múltba révedő, historizáló, kicsit tehetetlen, ámde egy kicsit korrupt pártból; a másik oldalon meg ott voltak a szocialisták a revansvágyukkal, a kádárista világból itt maradt stílusukkal és belső harcaikkal; és ott voltunk mi, akik arról beszéltek, hogy akinek megvan hozzá a tehetsége, az érvényesüljön, mi megteremtjük ennek a feltételrendszerét, te csak tedd a dolgod, de ha látsz valakit, aki segítségre szorul, velünk együtt segíts neki! Mindent erre fűztünk fel. Azt mondtuk, nem pénzt osztogatunk, hanem megteremtjük a lehetőséget mindenki számára, hogy legyen munkája, ennélfogva pénze, aki meg nem képes élni a lehetőségekkel, azokat segítjük. Én mindenütt az országban ebben a keretrendszerben beszéltem a programunkról. Szerintem ez a szemlélet hozta fel az SZDSZ-t, a két ellenféllel szemben, 20 százalékra a választások első fordulójában, hiszen 1993-ban csak 5-6 százalékon álltunk. De tényleg sokat gondolkozom ezen. Volt olyan javaslat, hogy kezdjünk el polgárokról és polgári értékrendről beszélni, hiszen amit képviselünk, az maga a polgári világ. Az az igazság, hogy nem tudom, ezt végül miért nem csináltuk meg. Amikor a Szociáldemokrata meg a Liberális Internacionálé között kellett döntenünk, nagyon erős volt a Szocialista Internacionálé melletti tábor, Solt Ottiliáék, Mécs Imre, Béki Gabi, az egész SZETA-s[1] társaság. Valószínűleg ez a vita vetült ki erre a javaslatra is, ezért nem kezdtünk el polgári Magyarországról beszélni, pedig az SZDSZ-nek ez tényleg nagyon jól állt volna. És valószínűleg minden más is ebből következett. Fontos gazdasági tárcát nem tudtunk szerezni ma-

[1] A Szegényeket Támogató Alap (SZETA) 1979 októberében alakult magyar civil szervezet volt. Szervezését Solt Ottilia kezdte el, az ő és Nagy András budapesti lakásában is működött a szervezet. Azért hozták létre, mert a magát a nép rendszereként propagáló kommunista rezsimben hivatalosan nem létezett szegénység – így szegénypolitika sem –, azonban a sokgyermekes családok közül sokan, a magyar cigányok tömegei is, nehéz körülmények között éltek. *(Wikipédia)*

gunknak, mondjuk, Békesi Lászlóval szemben nem is lett volna jobb jelöltünk a pénzügyminiszterségre, a gazdasági-kereskedelmi minisztériumra meg volt elég jelentkező az MSZP-ben, ezért kaptuk az infrastruktúra-minisztériumot. És a négyéves koalíciós időszakban már nem jött át az a mondanivaló, amely az SZDSZ-t sikeressé tette a kampányban.

„...végigolvastam az SZDSZ-ről lefolytatott vitákat, hátha okosodom. Semmi nem jött ki belőlük"

– Ez a kérdés, hogy miért nem. Az értelmiség színe-java maguk mellett állt, voltak köztük olyan emberek is, akik értenek a kommunikációhoz, tudják, hogyan kell lefordítani az emberek nyelvére és mindennapi életére egy politikai programot és egy látásmódot. Ehhez képest az történt, amit Magyar Bálint és Pető Iván úgy fogalmazott meg az idézett SZDSZ-elemzésben, hogy „az SZDSZ mintha radikális emberjogi csoportok ernyőszervezetévé vált volna". És ez szerintem nem „mintha", hanem ez történt. Mondtak mást is, de ez a vonulat vált hangsúlyossá abban a nyilvánosságban, amely akkoriban még egyáltalán nem volt fogékony ezekre a problémákra. Azt sem értem, miért maradtak rendszeresen alul Horn Gyulával szemben a nyilvánosságbeli vitákban, hiszen ott volt maguknak az egész média, napestig magyarázhatták volna, miért nem igaz, hogy maguk a népnyúzók, Horn meg a népboldogító. Módjuk lett volna meggyőzni az embereket arról, hogy az a jó, amit az SZDSZ akar. Miért nem ment?

– Mondtam, hogy a Hornnal folytatott vitákban az értelmiség azzal támadt ránk, hogy miért csak a belső viták fontosak számotokra, ahelyett, hogy végre csinálnátok valamit. Elmeséltem a Nap TV-beli fellépésemet Horn Gyulával a tűzoltók tizenharmadik havi bére ügyében az olimpia és a kormányzás közti különbségről, utána kaptam ám a telefonokat, hogy nem beszélünk így az ország miniszterelnökével. Aztán: az egyik beszédemben, talán az SZDSZ ötödik születésnapján azt mondtam, hogy csökkenteni akarom az adókat. Ezután jöttek a fejmosások, hogy nem beszélünk egyes szám első személyben, mi együtt döntünk és együtt képviselünk mindent. Amikor 2001 júniusában ismét én lettem az elnök, végigolvastam az SZDSZ-ről lefolytatott vitákat, hátha okosodom. Semmi nem jött ki belőlük. Okos emberek érdekes dolgokat irkáltak, de egységes, világos pártpolitikai sorvezetővé semmi nem volt lefordítható belőlük. Egymással vitatkoztak, de mindenki azzal a végkicsengéssel, hogy ő ezt várja el az SZDSZ-től. Mind kedves, értelmes emberek, akikkel jó viszonyban is voltunk. Eörsi Pistával voltam talán a legjobb viszonyban, aki a legdurvább kritikákat írta rólunk. Vagy Konrád Gyuri, aki nagyon szeretetreméltó és az embereket nagyon szerető ember volt, a belügyminiszterségem idején azzal állt elő, és még tüntetést is szervezett az ötlete mellett, hogy legalizáljuk a lágy drogokat. És persze rajtam csattant az ostor, mindenki nekem rontott, hogy az SZDSZ meg akarja mérgezni az ifjúságot. Persze Gyuri a nemzetközi trendeket vette figyelembe, de én még így se értettem egyet vele, sem akkor, sem ma, mert ez a követelés megint abból indul ki, hogy az ember értelmes lény, nyugodtan szívhatja a lágy drogot, mert belátja, hogy nem mehet át a kemény drogokra. Nekem viszont az a tapasztalatom, hogy aki a lágy drogokra rászokik, előbb-utóbb kipróbálja a keményebbet is, és ott aztán vége az életének. Még abban is bizonytalan voltam, hogy Hollandia a helyes úton jár-e a drogliberalizációjával. Mindenesetre a nyilvánosságban erről sem folyt értelmes vita, csak a ledorongolás ment, hogy úristen, mit akar már megint az SZDSZ. Vagy hogy egy másik példát mondjak: az ügyészség sok országban a kormány alá van rendelve, hogy a kormányzat büntetőpolitikáját képviselje és megvalósítsa. Ezekben az országokban viszont nagyon kemény garanciákkal védik a bíróságok függetlenségét. Ott a bíró abszolút ura az elé kerülő ügyeknek,

és a bíróságok szabályozása kizár minden külső befolyást. A bírónak ennélfogva nagy tekintélye van, de kellően fel is készült ahhoz, hogy ezt a tekintélyt folyamatosan fenntartsa. Az MDF-kormányzás idején nálunk is felmerült, hogy az ügyészséget a kormány alá kellene rendelni. Hát persze, mondta az ellenzék, hogy szabadon ránk uszíthassátok az ügyészséget. Amikor mi kerültünk kormányra, megint előjött a javaslat. Mire jött a legerősebb ellenzéki párt, a Fidesz: hogyne, majd pont a komcsik kezébe adjuk az ügyészséget. És ugyanez lejátszódott, fordított előjellel, amikor ők kerültek kormányra. Mindenki mindig kapásból nemet mondott, ahelyett, hogy arról folytattuk volna le a vitát, hogyan kell kinéznie annak az igazságszolgáltatási rendszernek, amelyet az országnak elképzelünk.

– Igen, a „holdudvar-értelmiség" és a párt eltérő elképzelése a politikáról folyamatos tapasztalatunk volt mindvégig. Nekem is sok vitám volt miatta Eörsi Istvánnal, másokkal együtt ő is állandóan lepragmatikusozta a pártját, ami náluk dehonesztáló jelzőnek számított. A pragmatikus azt jelentette: a párt politikusai nem elvekhez ragaszkodnak, akkor is, ha mindenki beledöglik, hanem kompromisszumokat keresnek, a helyzet függvényében, az elvek és a lehetőségek közt. Maga ezt hogy élte meg?

– Volt itt egy probléma, hogy az SZDSZ az első két választás után széles bázisú, nagy párt volt. 1990-ben körülbelül 1,1 millió szavazónk volt, 1994-ben nagyjából 1,2 millió. Ez azt jelentette, hogy a pártnak sokszínű szavazótábora volt, szemben az elveivel, amelyek egyszínűek voltak. És a kettő nehezen békült össze. Az SZDSZ nagyon helyesen kiállt különböző hátrányos helyzetű társadalmi csoportok mellett – másság, romák, szegények stb. –, amit például a vidéki tagság igen nehezen tolerált. És ugyanez volt a helyzet számos más fontos üggyel, amelyet az SZDSZ a zászlajára tűzött. Ráadásul az SZDSZ-ben erős volt a szociális érzékenység, elsősorban Solt Ottiliáék mozgalma miatt, olyannyira, hogy – említettem már – azt is

nehezen döntöttük el, hogy a Liberális vagy a Szociáldemokrata Internacionáléba lépjünk-e be. Másfelől az SZDSZ-ben erős befolyásuk volt a polgári közgazdászoknak – Tardos Márton, Soós Károly Attila és sokan mások –, akik egy jobboldali liberális politikát javasoltak az SZDSZ-nek. Ez a két irányzat önmagában is folyamatos konfliktusokat eredményezett a pártban is, tehát a frakcióban és a szűkebb pártvezetésben, a tagságnál is meg természetesen a választóknál is. 1994-ben nagyon erős volt az SZDSZ támogatottsága az önálló egzisztenciák, a kis- és közepes vállalkozások körében, mert a gazdasági programunk arról szólt, hogy meg kell adni a lehetőséget mindenkinek, aki igényt tart rá, hogy működtesse a vállalkozását, gondoskodjon magáról, az állam ne szóljon bele a dolgába, dőljön el a sorsa mindenkinek a tehetségén, az ügyességén, a rátermettségén. Mire jöttek Ottiliáék, hogy és a rászorultság elvével mi lesz. Mi lesz azokkal, akik erre nem képesek? Érzékelhető volt, hogy nagyon sokan támogatják ezt az álláspontot is. De amikor jött a válság, a Bokros-csomag, akkor már a vállalkozók se voltak annyira elégedettek, a szociálpolitikusok meg nagyon elégedetlenek voltak. Ottilia fel volt háborodva: Mit műveltek ti, milyen gazdaságpolitika az, amelyben emberek még jobban elszegényednek? Miközben a másik oldal azért ütött bennünket, hogy miért nem vagyunk képesek kiállni egy fenntartható növekedési pályán működő gazdaság mellett, amely aztán majd megteremti azokat a munkahelyeket, ahol a munkanélküliek dolgozhatnak, biztos jövedelemhez juthatnak. Egyébként mondtam már, hogy a rendszerváltás óta eltelt harminc éven végigvonult ez, hogy mihelyt egy kicsivel jobban ment a gazdaság, a politikusok azonnal jöttek az ötleteikkel, amelyek oda vezettek, hogy az elért többletet nyomban szétosztották. Tény, hogy nem ok nélkül, mert valljuk be, hogy a rendszerváltásnak még mindig nagyon sok vesztese van.

– Akiket Orbán szerint ott kell hagyni az út szélén, a többiek boldogulása érdekében. Különben is, akinek semmije sincs, az annyit is ér.[1]

– Hát igen. De ez borzasztó nagy dilemma minden olyan politikusnak, aki azt gondolja magáról, hogy a közjó érdekében kell tevékenykednie, mert az esetek nagy részében ez nem megoldható. Hozzáteszem, ha már Eörsi Pista szóba került – ő tényleg megingathatatlan volt sokszor a véleményében –, hogy azt hiszem, az 1998-as kampányt megelőzően volt egy küldöttgyűlésünk, szintén a Kongresszusi Központban. Elég nagy a terem, az előadó viszont kicsi, ezért felállítottunk egy hatalmas kivetítőt. Pista kiment felszólalni, de mielőtt elkezdte, hátranézett, és azt mondta: Ezt pedig kapcsoljátok ki, mert ilyen előtt én nem beszélek. Mindenki nézett bambán, hogy mi van? De aztán kénytelenek voltak kikapcsolni a kivetítőt. Pistát zavarta, hogy egy kampány úgy néz ki, mint egy kampány. Akkor történt az is, hogy közölték velem, üljek le hátul a teremben, és amikor bejelentik, hogy én következem felszólalásra, sétáljak végig a nézőtéren a színpadig, közben szól az SZDSZ-es zene, leoltják a villanyokat, de villognak a fények... Na hát ezt én is nagyon utáltam. De hogy mit kaptam ezért Pistától! Ugyanis mi tényleg jóban voltunk, ami többnyire úgy nézett ki, hogy felmentem a lakására, ő megsütött egy nagyobbacska sertéscombot mindenfélével megtűzdelve, azt bevágtuk, előtte persze pálinkáztunk, mellé meg bort ittunk, ez eltartott két-három órán át, és ő végig engem szidalmazott. Én meg nagyon jól éreztem magam. Ez volt a dolog egyik oldala, a másik meg az, hogy ha neki valami nem tetszett, azonnal írt egy cikket.

[1] Lázár János a hódmezővásárhelyi közgyűlésen fejtette ki a véleményét a szegényekről: „...az ember kaparjon, gyűjtsön, építkezzen kockáról kockára, aki erre nem képes, akinek nincs semmije, az annyit is ér. Azt gondolom, aki nem vitte semmire az életben, az annyit is ér. Ezt tudom mondani, annak annyi az élete." „Lázár: akinek nincs semmije, az annyit is ér", *24.hu*, 2011. március 19. https://24.hu/belfold/2011/03/19/lazar-akinek-nincs-semmije-az-annyit-is-er/

Eörsi Istvánnal

– Kíméletlen cikket. Rendszerint azzal a felkiáltással, hogy na, ezt most nem éli túl, mármint az illető, akiről a cikk szólt.

– Az egyik kerületben volt egy SZDSZ-es alpolgármester, a hölgy a szociálpolitikáért felelt. A kerületben magas volt a roma lakosság aránya. Amikor elfogytak a segélyek, a saját pénzéből adott nekik kölcsön. Volt, aki megadta, volt, aki nem. A hölgynek egyszer volt egy szerencsétlen nyilatkozata, nem volt durva, de félremagyarázható volt, valami olyasmit mondott, hogy nincs mit tenni, ezek az emberek ilyenek. Mire Pista felszólított, hogy azonnal zárjam ki a pártból. De Pista, ismered őt?, kérdeztem. Nem, de nekem ez elég, amit mondott. Gyere, ismerkedj meg vele, hiszen kiteszi a lelkét a romákért, a saját pénzéből segít rajtuk. Akkor se mondjon ilyeneket, engem a többi nem érdekel. Hát én meg nem zárom ki. Akkor te egy hülye vagy.

Nagyjából ez a párbeszéd zajlott le köztünk. Persze a nyilvánosság ilyenkor mindig azzal találkozott, hogy jézusmária, az alapítójuk kiszállt a pártból, jézusmária, Hack is, jézusmária, Eörsi is.

– Azt hiszem, az értelmiségiek nagy része a mai napig nem jött rá, hogy a politika nem népfelvilágosítás, másról szól, mások a módszerei és az eszközei. Egy politikus nem beszélhet úgy az emberekhez, ahogyan ők egymásnak beszélnek. Egyébként az SZDSZ rendszeresen tartott összejöveteleket a szimpatizáns értelmiségiek számára. Ezek nem segítettek a viszony tisztázásában? Ezek csak protokolláris dumapartik voltak?

– Ahogy én akkoriban megéltem, ezek a megbeszélések a gőz kieresztésére szolgáltak, meg a békekötést célozták: odafigyelünk rátok, meghallgatunk benneteket. Egyébként ezek az összejövetelek mindig feszültséget okoztak bennem, mert ebbe a körbe én semmilyen értelemben nem tartoztam bele. Számomra mindig probléma volt kiállni szociológusok, filozófusok, ornitológusok, pedellusok elé, mert mit mondjak én nekik, ami több annál, mint amit ők évtizedek óta tudnak és mondanak, ráadásul amit úgy kell előadnom, hogy támogathatónak találják. Miközben nekem piti napi problémákkal kell bajlódnom, amelyek el se jutnak hozzájuk. De azért kellettek ezek a találkozók, mert érzékelhető volt, hogy ha kicsit beszélünk a saját szempontjaikról is, akkor el nem fogadják ugyan, de esetleg elgondolkoznak a dolgon.

„...a Fidesz már a legelső alkalommal,
amikor megtehette, a saját emberét helyezte pozícióba"

– Ha már az előbb szóba hozta az ügyészséget: emlékszem rá, gyűjtöttem az eseteket, hogy a 2006-os, 2010-es választások előtt, tehát a maguk kormányzása idején, az ügyészség sorra gyanúsította meg különféle bűncselekményekkel a hivatalban lévő polgármestereiket, önkormányzati és országgyűlési képviselőiket. Nem tudom pontosan, hány százalékuk végződött később felmentéssel, de úgy saccolom, hogy kilencven biztosan megvolt, vagyis a gyanúsítás hamis volt. Hogy fordulhatott elő, hogy a maguk kormányzása idején az ügyészség kormánypárti politikusok sora ellen emelt megalapozatlannak bizonyult, tehát nyilvánvalóan politikai lejáratási szándékkal kreált vádat?

– Ez úgy volt, hogy amikor 2000 márciusában Györgyi Kálmánt, a legfőbb ügyészt magához rendelte Áder János, a Fidesz frakcióvezetője, és a megbeszélés után Györgyi Kálmán lemondott a posztjáról, új legfőbb ügyésznek Polt Pétert választotta meg a kormánypárti többség, mert elég volt hozzá az összes képviselő felének a szavazata. Így lett legfőbb ügyész egy Fidesz-tag, aki 1994-ben Fidesz-jelöltként indult a parlamenti választásokon, és a Fidesz ombudsmanjelöltje is volt. Vagyis a Fidesz már a legelső alkalommal, amikor megtehette, a saját emberét helyezte pozícióba. Az első feladata az volt, hogy váltsa le az ügyészi szervezet felsőbb vezetőit, persze azok kivételével, akik azonnal beálltak a sorba, és ültessen a helyükre a Fideszhez lojális vezetőket, majd ezek is váltsák le az alattuk dolgozó vezetőket. Tehát sikerült elérniük, hogy az ügyészi szervezetet egy-másfél év leforgása alatt többségükben olyan vezetők irányítsák, akik a Fidesznek köszönhették a pozíciójukat. A legfőbb ügyészt akkor még hat évre választották – ma már kilenc évre, mint minden kulcspozícióban lévő, a Fidesz-kormány által kiválasztott tisztségviselőt –, tehát 2006-ban járt le a mandátuma. Mi voltunk kormányon, és megint játszottuk a demokratát – persze nem „játszottuk", mi olyan hülyék voltunk, hogy komolyan is gondoltuk –, és azt mondtuk, hogy olyan legfőbb ügyész kell, akit a politika széles körben támogat. Folytak az egyeztetések, és végül egy olyan katonai főügyészt sikerült megválasztani legfőbb ügyésznek, aki semleges volt ugyan, de nem is akart semmit csinálni. Így telt el a hivatali

ideje a 2010-es választásokig, amikor is gyorsan nyugdíjba ment. De alatta végig az az ügyészi szervezet működött, amelyet Polt Péter épített ki. Így történt, hogy az ügyészség rendre beindult ezekben a gyanúsítási-vádemelési ügyekben a választások előtt.

– Szóval 2002-től 2006-ig tétlenül nézték, mit művel az ügyészség?

– Igen. Nem volt törvényes lehetőség, leváltani Polt Pétert. De visszatérve a kormánypárti politikusoknak a választások előtt beindult tömeges meggyanúsítására. Az ügyek számos esetben valóban felmentéssel végződtek később, ám benne volt a pakliban, hogy ha ilyen ügyek egyáltalán felmerülhetnek, jobb lesz, ha nem foglalunk állást, várjuk meg az eljárások végét. Csak azt hagytuk ki a számításból, hogy például a kunszentmártoni polgármesterünket is feljelentették. A rendőrség vizsgálódott, majd megállapította, hogy nincs bűncselekmény. És már ment is a következő feljelentés. Egyik feljelentés jött a másik után, és a helyi hírekben megjelent, hogy hűtlen kezelés, sikkasztás stb. miatt feljelentették az illetőt, és ez elég volt ahhoz, hogy teljesen ellehetetlenüljön. És még valami: azt azért tudtuk, hogy Hagyó Miklós körül nem stimmelnek a dolgok. Ha meggyanúsítják, nem tudhatjuk, mi van mögötte. Nagyon nem stimmelt az egész UD Zrt.-ügy sem, kiderült, hogy a titkosszolgálatok számos hibát követtek el. Nem vagyok szakértője a dolognak, de ugye azzal kezdődött az ügy, hogy törvénytelenül figyeltek meg és hallgattak le embereket…

– Mármint az UD Zrt., amelynek Demeter Ervin, volt fideszes titkosszolgálati miniszter adott utasításokat, és amely Kövér Lászlóval egyeztetett megbeszéléseket – ezt hallottuk a nyilvánosságra került felvételeken.[1]

[1] A YouTube-on még ma is meghallgathatók a felvételek: https://www.youtube.com/results?search_query=januspannonius68

– Igen. Ezek a nyilvánosságra került felvételek jó sokat ártottak különböző embereknek. Dávid Ibolyáék nyilvánosságra hozták a rájuk vonatkozó felvételeket egy sajtótájékoztatón,[1] ami miatt beperelték őket.[2] A per hat évig tartott, és a bíróság végül őket, a sértetteket részesítette megrovásban. Laborc Sándor, a titkosszolgálatok akkori vezetője a hangfelvételek nyilvánosságra kerülése után ki akarta deríteni, kik azok, akik folyamatosan kisúgnak a titkosszolgálatok állományából. Hazugságvizsgálatnak vetette alá a munkatársakat, és a vizsgálat elvégzésére bolgár szakértőket kért fel, mert azok nagyon értettek ehhez a technikához. Csak hát a bolgár szakértők mögött orosz szakértők álltak, így az oroszok – mondta az ellenzék – hozzájutottak a magyar szolgálatok nem tudom, milyen titkaihoz. Így aztán jött a kémkedés és hazaárulás vádja Laborc Sándor és társai ellen.[3] Na most az egész úgy amatőr hülyeség, ahogy van. Ugyanakkor kétségtelen, hogy Laborc Sándor, akit Gyurcsányék neveztek ki, Moszkvában végzett, a KGB-iskolában. Így aztán a Fidesz eleve azzal vádolta őt, hogy az oroszok beépített embere, amit aztán megerősíteni látszott a hazugságvizsgálat-ügy.[4] És az az igazság, hogy mi is

[1] Lásd, „Dávidra utazott a volt NBH-s cégvezető? – Almássy: megzsaroltak!", *hvg.hu*, 2008. szeptember 12. https://hvg.hu/itthon/20080912_almassy_zsarolas; illetve „Dávid Ibolyára utazott a volt NBH-s cége", *Index*, 2008. szeptember 12. https://index.hu/belfold/almdf3054/

[2] Az elsőfokú ítélet még, amely 2012-ben, négy év után született meg, felmentette a vádlottakat (a fellebbviteli bíróság később megismételtette az elsőfokú eljárást). Lásd, Mihancsik Zsófia, „A magyar bíróság maffiaország ellen", *Galamus*, 2012. április 26. http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=133869:a-magyar-birosag-maffiaorszag-ellen-132936&catid=51&Itemid=129

[3] Lásd, „A Kúrián is felmentették a kémper vádlottjait", *Index*, 2018. május 29. https://index.hu/belfold/2018/05/29/szilvasy_kemper_kuria_felmentes/

[4] Lásd Laborc Sándor interjúját, „Ez így nonszensz – Laborc Sándor, az NBH főigazgatója az UD-ügyről és a Magyarok Nyilairól", *Magyar Narancs*, 2009. augusztus 6., 32. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/ez_igy_nonszensz_-_laborc_sandor_az_nbh_foigazgatoja_az_ud-ugyrol_es_a_magyarok_nyilairol-71918

szégyelltük magunkat, hogy tizenöt évvel a rendszerváltás után ezt így sikerült megoldani. De mint már beszéltünk róla, azt hiszem, hogy a titkosszolgálatok egész rendszerváltás utáni története borzalmas. Hozzá nem értés, árulás, adatok kiszivárogtatása politikai célzattal – az egész működésük úgy botrány, ahogy van. És őket védte a Fidesz meg az MSZP szakmányban. Mindenesetre ilyen okok voltak amögött, hogy nem tudtunk kiállni az ügyészséggel szemben, mert több esetben is úgy éreztük, hogy az ügyek mögött esetleg lehet valami. Ugyanez a Hunvald-ügy, őt el is ítélték.[1] Amikor Hunvald 50-60 milliós sportkocsikkal leparkolt a ház elé, és azt mesélték, hogy a felesége meg bérelhető repülőgépeket üzemeltet, akkor Hunvald mellett se lehetett kiállni. És persze ott volt nekünk Mesterházy Ernő, akit végül felmentettek minden vád alól, de érthető, hiszen Simicskával üzletelt.

„Az SZDSZ-t lehetett szeretni az összes problémájával, bajával, nyűgével, elviselhetetlen belső vitáival együtt is"

– Maga 1997 júniusától a választási vereségig, majd 2001 júniusától volt a párt elnöke. Gyenge elnöknek tartja magát így utólag, hiszen nem tudott szembeszállni ezekkel a tendenciákkal?

– Igen. Elfogadtam, hogy az elnök egy a tagok közül. Az alapszabály szerint az elnöknek semmilyen különleges jogköre nem volt. Ettől én még csinálhattam volna néhány dolgot, például ha úgy gondolom, hogy valaki a pártra nézve káros tevékenységet folytat, elindíthattam volna olyan eljárásokat, amelyekkel kiszoríthatom a pártból vagy a vezetőtestületekből, de akkor nekem rontott volna ez a bizonyos pártoló értelmiség, amelynek ugye adtunk a szavára. Végiggondoltam én ezt, hogy meddig terjednek a lehetőségeim, és abban maradtam önmagammal, a lehetőségeim odáig terjednek, hogy megnyerjük a szavazókat, és az SZDSZ-t pályán tartsuk. És ez igaz volt a programjainkra is vagy a listák összeállítására is. Előfordult, hogy a vidékiek egy része összeállt, és megígérte a fővárosiaknak, hogy ha beszavazzák őket a listákra, cserébe ők meg beszavazzák a fővárosiakat. A vidékiek tartották is a szavukat, a fővárosiak meg nem, úgyhogy a vidékiek jól pofára estek. Én ugyan nem értettem egyet az így kialakult listával, de semmilyen eszközöm nem volt rá, hogy megtámadjam. Ha valakinek nem tetszett a listán a helye, fordulhatott az ügyvivőkhöz, és ha az ügyvivők döntése se tetszett, fellebbezhetett az Országos Tanácshoz. Hát ott került sor erre a szervezkedésre, mert az OT-nek nagyjából száz tagja volt. Mindenesetre az SZDSZ elnökének nem voltak formális jogosítványai. Az informálisakkal meg én nem éltem.

– Miért nem? Elnökként megpróbálkozhatott volna például azzal, hogy egyenként leül a párt értelmiségijeivel, ha kell tízszer, és négyszemközt megpróbálja meggyőzni őket. Magyarán a háttérben, informális módon megpróbálhatta volna megváltoztatni az erőviszonyokat.

– Szerintem nem ment volna. Persze semmiképp sem akarom úgy beállítani a dolgot, mintha az SZDSZ halálát az értelmisége okozta volna, az azonban tény, amit már mondtam, hogy az értelmiségünk egyik része megírta, mit kellene csinálnia az általa támogatott pártnak, és abban a pillanatban mindenki a pártra nézett: na tessék, itt van, megint hülyék voltatok. Majd jött a másik része, és eljátszotta ugyanezt: megírta az ellenkezőjét arról, hogy mit kellene csinálnia a pártnak, és akkor megint mindenki ránk nézett, hogy tessék, ő is

[1] Lásd, „Jogerősen két és fél évre ítélték Hunvald Györgyöt", *Origo*, 2015. április 24. https://www.origo.hu/itthon/20150424-jogerosen-ket-es-fel-evre-iteltek-hunvald-gyorgyot.html

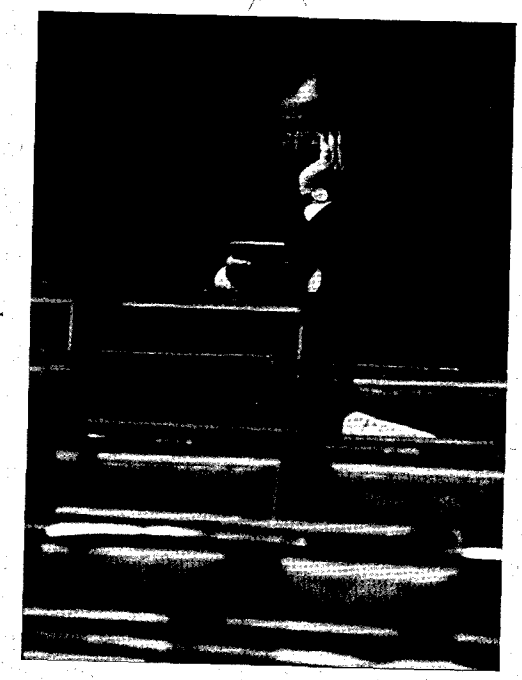

2008. október 11.

azt mondja, hogy hülyék vagytok. Holott csak egymással nem értettek egyet. Ezen nem tudtunk segíteni. A mi támogató értelmiségünk nem egyszerűen véleményt mondott és írt, hanem közölte, milyennek kell lennie a politikának, noha ők nem akartak részt venni benne.

– Volt itt egy ország, amelyik nem szerette a vitát, kötözködésnek tartotta. Volt egy miniszterelnök, Horn Gyula, aki játszotta a maga kisded játékait, és beszorította magukat a gáncsoskodó, népnyúzó szerepébe, ami ellen nem találtak eszközt. Volt az értelmiségi holdudvar, amely így működött, ahogy elmesélte. Volt a párt gyerekbetegsége, amelyet nem tudott kinőni, mert nem érte meg a felnőttkort, a doktrinerség, a liberális elvek sokszor életidegen képviselete, szemben a politika kompromisszumkényszerével. És volt egy gátlástalan és hataloméhes ellenzékük, amelyről már akkoriban is lehetett tudni, milyen emberekből áll, noha sokan ezt még tíz év múlva sem voltak képesek felismerni. Vagyis az SZDSZ-nek az lett a sorsa, ami meg volt írva a sors könyvében? Minden körülmény ellene játszott évtizedekig?

– Igen, de egy ponton korrigálni szeretnék. A doktriner liberális SZDSZ azért is szorult bele ebbe a helyzetbe, mert az általa fontosnak tartott kérdésekről sohasem lehetett széles körű vitát folytatni, ezért mindig bekényszerült a társadalom jelentős része által extrémnek tekintett pályára. A cigányok, a melegek, a kábítószer, a gazdasági szabályozás ügyében, a női esélyegyenlőség kérdésében, mindenben. Minden kérdésben egyedül maradtunk, és a többiek boldogan néztek ránk, hogy na ezt jól megcsináltátok. De ez a párt tényleg demokratikus volt, tényleg vitákban hozta meg a döntéseit, tényleg a tagság akarata szerint jelölte a polgármestereit és állította össze a képviselői listáit. Nem az történt, hogy az elnök magához rendelte a vidéki kúriájába elbeszélgetésre a jelölteket, és direkt levágott egy disznót is, hogy fénykép készülhessen róla, majd kinevezte az illetőt polgármesterjelöltnek. És az SZDSZ az országról is ugyanígy gondolkozott. Semmi olyasmi nem fordulhatott volna elő, ami ma mindennapos gyakorlat. Amikor a feleségem hatvanéves lett, kapott egy lovagrend-kitüntetést. Harminc évig országos szakfelügyelő volt, a Virágos Magyarország fővédnöke, a speciális olimpiai mozgalom elnökségi tagja – ez a fogyatékos gyerekek sportja –, szóval egy rakás helyen dolgozott húsz évig, és úgy gondolták, hogy a születésnapja alkalmából kitüntetik, amit nekem nem mertek megmondani, mert tudták, hogy azonnal megakadályoztam volna. Akkor értesültem róla, amikor a döntés már nyilvánosságra került, és Kati megkapta a meghívót. Elég hülyén nézett volna ki, ha tiltakozom a feleségém kitüntetése ellen, vagy ha ő közli, hogy tőlünk nem vesz át kitüntetést. Persze nekem estek, nem is kívülről, hanem belülről, mert hogy képzelem, hogy a feleségemnek elintézek egy kitüntetést. Az meg

végképp nem fordulhatott volna elő, hogy a mi emberünk a legfőbb ügyész, a számvevőszék elnöke, a legfőbb bíró, a versenyhivatal elnöke, a médiatanács elnöke stb. De rögtön hozzáteszem: a mi hibánk, hogy a vége ilyen csúnya lett. Én lemondtam 2007-ben, de nem lett volna szabad a lovak közé dobni a gyeplőt. Orbán csúnyán elbukta az 1994-es választást, de eszébe se jutott lemondani. Horn Gyula lemondott 1998-ban, noha az első fordulót megnyerte a pártja. Orbán elbukta 2002-t, és még több jogosítványt kért magának a pártjától.[1] Elbukta 2006-ot is, mire még több jogosítványt követelt ki, és 2010-ben kétharmada lett. Időközben teljesen felszámolta a párt belső demokráciáját, felszámolta az ellenvéleményeket a pártban és a párt szűkebb környezetében, bábokat ültetett a párt vezető pozícióiba – Áder vagy Kövér helyett Kubatov Gáborból és Németh Szilárdból lett alelnök. Az SZDSZ-ben ez elképzelhetetlen volt.

– Az SZDSZ anakronisztikus párt volt, korán jött?

– Korán jött, de nem tudom, mikor jön el ismét az az idő, amikor megint szükség lesz egy valóban demokratikus liberális pártra. Én szerettem az SZDSZ-t, nem úgy gondolok vissza rá, hogy milyen hülye vagyok, mert az életemből húsz évet rááldoztam. Az SZDSZ-t lehetett szeretni az összes problémájával, bajával, nyűgével, elviselhetetlen belső vitáival együtt is. Az ügyvivői testületi üléseken már égnek állt a hajam, amikor ugyanazt a kérdést még húsz más szempontból is meg kellett beszélni, és az volt a jó ülés, ha nem döntöttünk, mert akkor mindenki boldog lehetett, senki nem maradt alul.

[1] 2000 elején a Fidesz úgy döntött, különválasztja a miniszterelnöki és pártelnöki pozíciót. 2001 májusáig Kövér László, utána Pokorni Zoltán lett a párt elnöke. 2002 júliusában Pokorni lemondott, Áder János ügyvezető elnökként vitte tovább a pártot 2003 májusáig, amikor a Fidesz kongresszusán ismét Orbánt választották meg elnöknek – aki a 2002-es vereség után, már májusban életre hívta a polgári köröket. Lásd a *Magyar Narancs* írását, „A Fidesz átalakulása: Véget ért egy fejezet", 2003. május 1., 18. sz. https://magyarnarancs.hu/belpol/a_fidesz_atalakulasa_veget_ert_egy_fejezet-62613

– Ezekben a jegyzetekben, amelyeket az ügyvivői ülésekről is készített, maga sohasem szerepel.

– Tudja, Tuskó Hopkins esete. Amikor én beszéltem, nem tudtam jegyzetelni, így aztán most azt mondok, amit akarok. De mondhatjuk, ez valóban gyengéje a jegyzeteimnek, hogy az én hozzászólásaimról nincs dokument.

XIX. A politika után: a „második karrier"

„...az nem összefogás, amikor mindenki külön sírhelyet keres magának a közös temetőben. Ezután rúgtak ki a Klubrádióból"

– Mi történt a politika után? Paul Lendvai szerint maga újságíróként egy második karriert futott be. Ebből három kérdés adódik: hogyan viselte, amikor végleg kiszállt a politikából, hogyan került a Klubrádió meg az ATV közelébe, és hogyan ért véget ez a második karrier?

– Én nem úgy szálltam ki a politikából, hogy hirtelen bezárult előttem az út. Már beszéltünk róla, hogy 2006 őszén bejelentettem, hogy a következő elnökválasztáson már nem jelöltetem magam elnöknek, és ez a következő választás 2007. március 31-én volt. Addig csináltam az elnökséget is meg a frakcióvezetést is, azzal a tudattal, hogy ennek hamarosan vége. Amikor aztán megválasztották az új elnököt, másnap lemondtam a frakcióvezetésről is. Maradtam mezei képviselő, de ott voltam a frakcióban. Szóval a kivonulás fokozatos volt. 2010-ben persze, amikor pakoltam ki az irodámból, belegondoltam, hogy az életemből elment húsz év, de én nem szoktam hátrafelé nézegetni és siránkozni. Lezártam a húsz évet, megyek tovább. A rádiózás meg úgy kezdődött, hogy, ha jól emlékszem, 2007 őszén megkeresett a Klubrádió azzal, hogy Bolgár György külföldre utazik, és helyettesíteni kel-

lene a „Megbeszéljük..." című műsorban. Miért is ne, gondoltam magamban, megint valami, amit sohasem csináltam. Elvállaltam. A közönség is meg a Klubrádió is kedvelte a dolgot, és amikor kitalálták, hogy legyen egy „ötös" délelőttjük, amelyet a hét öt napján más, nem hivatásos rádiós vezet, engem is megkerestek.

– Akkor még aktív politikus volt.

– Hogyne, országgyűlési képviselő voltam. Rögtön meg is támadott miatta az ellenzék, ráadásul azt is megtettem, hogy élő adásban interjút készítettem Gyurcsány Ferenccel. Ez nagyon nem tetszett nekik. A televízió meg úgy jött, hogy 2010–11 táján megkeresett az ATV, hogy vezetnék-e műsort náluk. Egyrészt a reggeli műsort, másrészt egy szombat esti ötvenperces, élő beszélgetős műsort, „Kommentár" volt a címe. Hát ilyet se csináltam korábban, de beleugrottam. A rádiózást kedveltem jobban. A rádiózásnak akkor lett vége, amikor 2013. október 23-án felszólaltam a Műegyetem rakparton, az ellenzéki rendezvényen. Itt ugye több politikus is felszólalt, és ez volt az az esemény, amelyen kifütyülték az utolsóként felszólaló Mesterházy Attilát. Szerintem azért, mert a közönségben a DK-sok voltak többségben, és mindenki tudta, hogy az MSZP-sek úgy beszélnek az összefogásról, hogy csak akkor fognak össze, ha mindenki elfogadja Mesterházy miniszterelnök-jelöltségét. De Mesterházy nekem tulajdonította a kifütyülést, mert utánam következett a felszólalásban, és én a beszédemben elmondtam azt a mondatot – nem én találtam ki, hanem Magyar Bálint –, hogy az nem összefogás, amikor mindenki külön sírhelyet keres magának a közös temetőben. Ezután rúgtak ki a Klubrádióból. A következő hét csütörtökén még vezettem a műsort, sőt a következő hetit is felvettem, mert el kellett utaznom azon a héten. Amikor végeztem, elmentem a rádióból, majd nem sokkal ezután Vicsek Ferenc, a főszerkesztő felhívott – rá két hónapra őt is kirúgták –, hogy a 23-ai szereplésemmel a politika színpadára léptem, tehát nem vezethetek több műsort. Mondtam, hogy de már felvettük a jövő hetit. Hát azt se fogják leadni. Ami azért volt érdekes, mert október 23-a előtt a Klubrádió is hirdette a rendezvényt, azzal, hogy a felszólalók közt ott lesz Kuncze Gábor is. Utólag aztán azt hallottam, hogy Mesterházy bement a rádióba, és közölte a feltételét, ami úgy szólt, hogy engem ki kell rúgni. És Arató András persze rögtön befeküdt. Azóta már hívtak vissza, de végül nemet mondtam. Egyrészt lógnak még egymillióval.

– Pedig, gondolom, maga se sok pénzért csinálta, mert ott mindenki elég kevés fizetésért dolgozik.

– Hát én a kevésnél is kevesebbért csináltam. Először megegyeztünk abban, hogy a kétórás adásért kapok negyvenezer plusz áfát, tehát ötvenezer forintot. Mondanom se kell, hogy ez nem a bent töltött két óra, hiszen minden adásra készülni kell. Aztán jött Arató, hogy bocs, de támadják a frekvenciánkat, nagy a bizonytalanság, nem lehetne-e, hogy két-három hónapig tízezer forintért vezesd a műsort. Persze, lehet, mondtam. Aztán amikor négy év múlva befejeztem, még mindig tízezer forint volt a fizetség. Inkább csak arra szolgált az egész, hogy mindennap és rendszeresen elolvassam a híreket, utánanézzek a dolgoknak, különben nem csináltam volna. Nem okozott különösebb megrázkódtatást, hogy kirúgtak, de az probléma volt, hogy tartoztak egymillióval. Most 2019-et írunk, de még mindig nem sikerült kifizetniük. Úgyhogy amikor újra hívtak, mondtam nekik, hogy lehet róla szó, ha kifizetik az egymilliót, és visszaállunk az ötvenezer forintra. Azt mondták, az ötvenezer menne, de Arató nem akarja kifizetni az egymilliót. Akkor a viszontlátásra, mondtam.

– És az ATV-s munkának hogyan lett vége?

– Ott az történt, hogy behívtam beszélgetni Semjén Zsoltot és Navracsics Tibort. Mindketten hadováltak, főként Semjén, úgyhogy rendesen megszorongattam. Annak ellenére, hogy sohasem azzal

ültem le beszélgetni, hogy na majd most jól kinyírom az alanyt, de ha összevissza beszél, természetesen elmesélem neki, hogy ehhez képest mik a tények. Németh Szilárd, Németh Sándor fia, a tévé vezérigazgatója már előtte szólt nekem, hogy legyek óvatos, ne bántsuk a miniszterelnök-helyettes urat. Hát én nem bántottam, csak szóltam, ha hézagok voltak a mondandójában. Majd vége lett a szezonnak, jött a nyár, mondták, hogy nyáron nincs műsor, de majd szeptemberben folytatjuk. Közben megszületett az egyházakról szóló törvény, amelynek értelmében a Hit Gyülekezete is történelmi egyház lett.[1] Rögtön tudtam, hogy ebből baj lesz. És valóban, szeptemberben felhívtak, hogy áttekintették a tévé anyagi helyzetét, és sajnos nem férek bele a keretbe, úgyhogy köszönik szépen. Mindezt telefonon. Két hét múlva meg felvettek két új embert új műsorokhoz. De én úgy vagyok ezzel, hogy az övék a tévé, azt csinálnak vele, amit akarnak, ha nem kellek, nem kellek. Mondjuk, Németh Szilárddal sem voltam különösebben jó viszonyban, mert az egyik műsorban volt egy beszólásom. Azt mondtam valamire, hogy persze, ezt mondja a Fidesz, a választók meg jól beszopják. Na ezután Németh Szilárd behívott, hogy így nem beszélünk. Miért, kérdeztem, mi volt a baj ezzel? Hát a szexuális tartalma. Miután tudtam, hogy ezért hívat, megnéztem az értelmező szótárban a „beszop" szó jelentését. Csak szexuális tartalma nincs,[2] amelyiknek van, ott más az igekötő. Te, mondtam neki, hogy te hogyan gyakorlod a szexuális életedet, az a te problémád, az meg, hogy milyen értelemben használok egy szót, az én dolgom. A baj az, hogy elbeszélünk egymás mellett, mert neked mindenről a szex jut eszedbe, én meg ezen már túl vagyok.

– Ez a tevékenység nem hiányzik?

[1] A 2011. évi CCVI. törvény melléklete a „bevett egyházakról". A törvényt 2011. július 11-én fogadta el az Országgyűlés.

[2] A magyar nyelv értelmező szótára, https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=beszop

– Mondom, a rádiót szívesen csináltam, érdekes is volt, de volt egy probléma. Nem tudom, emlékszik-e rá, hogy volt egyszer egy szerencsétlen mondatom az egyik beszélgetésben. Dessewffy Tibor volt a vendégem, és az ország helyzetéről beszélgettünk, még 2010 előtt. És én a megelőző nap találkoztam valakivel, aki azt mondta, hogy olyan vacak az élet ebben az országban, borzalmas, semmi nincs, kész hányinger az egész, úgyhogy ő most elmegy a Földközi-tenger partján lévő nyaralójába, és néhány hónapig ott is marad, mert ez itt elviselhetetlen. Van internet, tudja intézni az ügyeket onnan is. Ezek után én a Dessewffy-beszélgetésben azt mondtam, hogy az ember találkozik olyanokkal, akik lényegesen jobban élnek, mint korábban, és mégis rettenetesen érzik magukat, olyan kilátástalannak látják a helyzetet, hogy az ember legszívesebben odaadná nekik a ciántablettát, hogy jussanak végre túl a problémáikon. Bár, tettem hozzá, ez nem megoldás. Érdekes volt, hogy ekkor Dessewffy egy pillanatra felkapta a tekintetét, de aztán másról beszéltünk, és nekem fel se tűnt, mit mondtam. Mígnem este felhívtak telefonon, hogy nagy baj van, mert a Fidesz óriási botrányt csinál. Megnéztem a híreket, és valóban ott állt, hogy Kuncze ciánnal akarja elpusztítani a nyugdíjasokat, akik sokkal rosszabbul élnek, mint korábban. Azonnal kiadtunk egy közleményt, hogy elnézést kérek azoktól, akik ezt félreértették, meg azoktól is, akiket tudatosan félrevezettek a tekintetben, hogy mit mondtam. A Fidesz persze azonnal bejelentette, hogy amíg én ott műsort vezetek, be nem teszik a lábukat a Klubrádióba. Ez persze probléma a rádiónak, mert Békesivel nagyon jól el lehet beszélgetni a gazdaság állapotáról, de az igazi beszélgetés az, amelyben az ellentétes álláspontón lévő felek megpróbálják érvekkel meggyőzni egymást a saját igazságukról.

– Hogyan csengett le a ciánügy?

– Nem csengett le, ha bárki megnézi a Wikipédiát, a Kuncze Gábor címszónál ott van, hogy cianozni akart. Említettem már, hogy nem-

régiben a Hír TV szentelt nekem egy háromnegyed órás műsort, abban is az szerepelt, hogy Kuncze ciánnal akarta megetetni azokat, akik nem értenek vele egyet. Ők soha semmit nem engednek el.

– Az elmúlt 25-30 évben minden értelmezési versenyt ők nyertek meg, mindig sikerült besulykolniuk a közvéleménybe a saját, céltudatosan eltorzított értelmezéseiket. De hát ehhez tényleg olyan párt kell, amelynek a tagjai éveken át akár naponta hajlandók szolga módra elismételni a központilag kiadott hazugságokat.

– Az SZDSZ-ben ilyesmi nem fordulhatott volna elő. Kövér László köteles beszédéről, amelyet többen az én „ciánozásommal" állítottak párhuzamba, az SZDSZ meg se mukkant, arra Gyurcsányék ugrottak rá. Mi meghallgattuk, és tudtuk, hogy az nem egészen úgy hangzott el, ahogy Gyurcsányék felfújták. Kövér ugyanazt mondta, amit én: ha valakinek ilyen sok a problémája, menjen le a pincébe, és akassza fel magát!

– Annyi a különbség, hogy Kövér beszédét nehéz másként értelmezni, mint hogy az ellenérdekű fél politikusait és/vagy értelmiségeit szólítja fel, akik pesszimizmust terjesztenek, hogy járjanak elöl jó példával, akasszák fel magukat, mert nélkülük könnyebb lesz az élet.[1] *Maga meg azokról beszélt, akik gazdagok, mégis tele vannak sirámokkal, és utálják az országot, legyenek ők bárkik.*

– Persze. Ez az illető, aki meg sem állt a tengerparti villájáig, hogy kivonja magát a magyar viszonyokból, valóban baromira meggazdagodott, csak nem tetszett neki Gyurcsány. Én meg ettől akadtam ki, hogy tizenöt évvel ezelőtt hol volt neki nyaralója a Földközi-tengernél! Ráadásul mindig itt van ez a kettősség, hogy nagyon sokan

[1] „Köteles beszéd", *nol.hu*, 2011. június 18. http://nol.hu/archivum/20110618-koteles_beszed-1106511. A beszéd 2002. március 1-jén hangzott el egy szombathelyi lakossági fórumon.

nyertek a rendszerváltással, ugyanakkor milliók meg nem. És a politikának csak jobb napjain jutnak eszébe ezek a milliók, akikkel még mindig nem kezdtek semmit. Egyébként ez az az időszak volt, amikor jöttek a megszorítások, sokan ennek is vesztesei lettek, és akkor azzal áll elő valaki, hogy lemegy a nyaralójába néhány hónapra, annyira idegesíti Gyurcsány! Egyébként volt még egy ilyen eset, amelyik azt mutatja, mennyire kell a politikusnak vigyáznia. Az eset az SZDSZ-en belül keltett óriási felháborodást, csak arról én nem tehettem. Ugyanis elegem volt abból, hogy mindenki futkos a sajtóhoz, kisúg egy újságírónak, megjelenik a nagy hír az SZDSZ belső ügyeiről, majd az illetővel egy hét múlva készítenek egy nagyinterjút. Úgyhogy az egyik küldöttgyűlésen azt mondtam a beszédemben, hogy az SZDSZ nem lehet a *nárcizmus* üldözöttjeinek a pártja. Az ellenoldali újságok természetesen úgy hozták le, hogy én a *nácizmus* üldözöttjeiről beszéltem. Na ebből aztán megint nagy balhé lett, de szerencsére volt hangfelvétel a beszédről, tisztázni tudtam magam. Vagy ugyanez volt Révész Máriusszal, akit összevertek 2006. október 23-án. Gusztos Péter röhögve jött oda hozzám a parlamentben, hogy a fideszesek úgy hívják Révész Máriuszt, hogy Révész Mártiriusz. Ami teljesen jogos volt, mert azt művelték vele, amit előzőleg Szász Károllyal is, akit összevertek az utcán[1]: megnézhettük az összes híradóban, ahogy félmeztelenül, vérző sebekkel fekszik a hordágyon. Ugyanez történt Révész Máriusszal: másnap berendelték a parlamentbe a bepólyázott fejével és a felkötött karjával, csak volt egy kis probléma, hogy én véletlenül épp arra mentem a folyosón, és láttam, hogy az előbb még felkötött karjával simán

[1] Ismeretlenek súlyosan bántalmazták Szász Károlyt, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) elnökét. Szászt kórházba szállították. A PSZÁF közleménye szerint „alaposan feltételezhető, hogy a magyar demokrácia történetében példátlan támadás az elnök munkájával, közelebbről egy konkrét vizsgálattal van összefüggésben". „Megverték a PSZÁF elnökét", *Index*, 2003. június 16. https://index.hu/bulvar/pszaf0616/

telefonál. Ezért a Révész Mártiriusz telitalálat volt. Aznap este Eörsi István lakásán volt egy értelmiségi összejövetel. Túl voltunk az október 23-ai összecsapásokon, én is hozzászóltam a beszélgetéshez, és elmondtam, hogy a propaganda nagy erőkkel dolgozik azon, hogy átfordítsa az igazságot. A tévészékháznál százhúsz sérült volt, abból százhúsz rendőr, az utcán gyújtogattak, autókat borítottak fel, kővel dobálták a rendőröket – ezt próbálják úgy átfordítani, hogy az legyen a látszat, mintha a rendőrség támadta volna meg a lakosságot. Erre mondtam el példaként Révész Máriusz történetét, aki ráadásul a rendőrök szerint – de ezt én nem láttam, nem tudom – rendesen be volt állítva. Csak azt nem értem, hogy amikor kórházba vitték, miért nem vettek tőle vért, hogy bizonyítani tudják, részegen randalírozott. És hozzátettem, hogy teljes joggal hívják Révész Mártiriusznak a társai. És volt a társaságban valami magyar nemzetes újságíró, úgyhogy a hírekbe rögtön bekerült, hogyan neveztem Révész Máriuszt. Azóta ezen háborog az egész Fidesz, mind a mai napig. És amikor másnap Gusztos szólt Répássy Róbertnek, akitől előző nap hallotta ezt a gúnynevet, hogy de hiszen te mondtad nekem, hogy így hívjátok magatok között, akkor most mit háborogtok Kunczén, akkor Répássy azt felelte: Nekünk lehet, Kunczénak nem lehet.

„Lendvai Ildikóval már olyanok vagyunk, mint a Muppet Show, ül a két öreg, és mondja"

– Az nem merült fel, hogy valamilyen formában visszatér az eredeti szakmájába? Annak ellenére, hogy nyugdíjas, hogy rádiózik.

– 2008-ban megkeresett egy cég, amelyik épp egy nagyberuházást hajtott végre, hogy vállaljam el az egyik projektcégük felügyelőbizottsági elnökségét, és vegyek részt a feladatok megvalósításában is. A közműkapcsolatokat kellett intéznem, tehát olyasmit, amihez ér-

tek – víz, csatorna, áram, közlekedés, vasút stb., ugyanis amikor épül valami, biztosítani kell hozzá a teljes infrastruktúrát. Csináltam is, aztán 2009-ben szóltam nekik, hogy ezt a felügyelőbizottsági elnöki posztot meg kellene szüntetni – akkor már cikkeztek róla –, mert a Fidesz fogja nyerni a választásokat, és ők bosszút szoktak állni azokon, akik ellenzékieket foglalkoztatnak. Mondták, hogy ugyan már, szó se lehet róla, nagyon meg vannak elégedve velem. Aztán a választások előtt, amikor már biztos volt, hogy nagyon nyer a Fidesz, szóltak, hogy bocs, de akkor ezt mégis megszüntetjük. Én azt javasoltam, hogy dugjanak el, csinálom tovább a munkát, csak ne legyek reflektorfényben. De már erre se voltak hajlandók.

– Más ilyen munkája nem volt? Más próbálkozása?

– Egy jó ismerősöm éppen egy zöldmezős beruházást csinált Budapesttől huszonöt kilométerre, én ilyen munkákat végeztem korábban, csak nagy tételben, országos szinten. Azt mondta nekem, tudja, hogy én ezt le tudnám vezényelni, de nem meri rám bízni, mert állandóan látnának a munkahelyen, és az neki nem tenne jót. Úgyhogy inkább megbízott egy mérnöki irodát, jóval több pénzért. Mondjuk, vagont rakodni az ember nem megy el, jó, nem is vagyok rákényszerülve, de a magyar politikai élet ilyen: ha valaki olyan magasra jutott, mint én, annak nincs visszaút egy politikai váltás után. Ismerek olyan minisztert, aki egy éven keresztül munkanélküli volt, miután leköszönt a posztjáról. Volt olyan államtitkár, aki be is jelentkezett munkanélküli-ellátásra, annyira nem volt pénze.

– És ez a Fidesz bosszúálló természetének köszönhető, hogy megfenyeget, megfélemlít mindenkit, vagy amennyire látja, ez más országokban is így van?

– Más országokban természetesen egyáltalán nem így van, mert ha valaki ezen a szinten mozgott a politikában, feltételezik róla, hogy jól ismeri az állam és a politika működését, komoly kapcsolatrend-

szere van, és az ilyen emberekért kapkodni szoktak. Arról nem beszélve, hogy, mondjuk, Bill Clintont nagyon nagy pénzekért hívják előadásokat tartani különböző rendezvényeken.

– Schröder volt német kancellár meg beült a Rosznyefty nevű orosz állami olajvállalat igazgatótanácsába.

– Na jó, az egy kicsit durva. Engem egyedül Csányi Sándor keresett meg egy banki felügyelőbizottsági tagsággal, de a Bulgáriában lévő bankjukba. Cikkeztek is róla eleget.

– És ő vajon miért? Szolidaritásból?

– Én vele végig jó viszonyban voltam. Az a helyzet, hogy az ilyen mamutokkal, mint az OTP, kapcsolatban kell lenni, mert mindig tudni kell, ők hogyan látják az ország, a gazdaság helyzetét.

– Abban, hogy beszállt a rádiózásba meg a televíziózásba, benne volt az is, hogy hiányzott a nyilvánosság, a közéleti jelenlét?

– Igen, benne volt. De igazából az volt benne, hogy közéletről, politikáról szerintem lehet úgy beszélni, hogy az emberek értsék, mi miért történik és mi zajlik a háttérben. Kifejezetten élveztem, hogy egy problémát érthető nyelven beszélek meg valakivel. És ha már itt tartunk: beszéltünk róla, hogy 2008-ban létrejött a Reformszövetség, amely mindenféle gazdasági programokat dolgozott ki, nagy részüket a Bajnai-kormány meg is valósította. A Reformszövetségnek tagja volt Heim Péter is, aki egy ideig a fideszes Századvég gazdaságkutató vezetője volt, de aztán kegyvesztett lett. Ő is eljött hozzám 2010 januárjában, és arról beszélgettünk, hogy az ország kilábalt a nagy bajból, de azért még van sok probléma, és ehhez képest a Fidesz összevissza ígérget mindent, vajon hogy gondolják, miből fogják ezt finanszírozni. Én azt mondtam Heim Péternek, hogy ez nem olyan bonyolult dolog, hiszen a Fidesz 1998-ban is azt csinálta, hogy megszüntette az útalapot, de a benzin árába beépített útalap-

forintokat nem törölte el, így teremtett magának kétszázmilliárd forintot, ami évente növekvő összeget jelentett. Én most nem látok más forrást, mondtam, mint a magánnyugdíjpénztárakat.

– Tényleg ezt mondta?

– Bizony! 2010 januárjában megmondtam, hogy meg fogják szüntetni a magánnyugdíjpénztárakat. Ezekkel az volt a probléma a politika szempontjából, hogy ha valaki átlépett a magánnyugdíjpénztárba, attól kezdve lényegesen kisebb járulékot fizetett be a központi kasszába. A különbséget az állam kellett hogy megfizesse a nyugdíjpénztárnak, hiszen ez az összeg hiányzott a nyugdíjkifizetésekhez. Az összeg akkoriban már 350-400 milliárd volt. Ha viszont valaki megszünteti a magánnyugdíjpénztárakat, máris ennyivel javította a költségvetés egyenlegét. És tényleg ezt csinálták.

– Remélem, nem maga adta az ötletet.

– Nem, az az igazság, hogy az ötletben Surányi György is benne volt, mert neki nem tetszett a magánnyugdíjpénztári rendszer. De szerintem nem megszüntetni kellett volna, hanem valamivel szigorúbban szabályozni. Mert akik minden nyomás ellenére bent maradtak, később baromi jó pénzeket kerestek. Az viszont tény, hogy annak idején egymás után jöttek létre a magánnyugdíjpénztárak, és voltak nem kevesen, akik saját gazdagodásukra használták fel mások befizetett pénzét. Például azzal, hogy megemelték a kezelési költséget, miközben nem voltak embereik a kezelésre. A pénzügyi világválság egyébként átmenetileg eléggé megcincálta a befektetéseket.

– És Heim mit mondott?

– Azt, hogy ez ki van zárva. Mindenesetre az egy nagyon érdekes időszak volt. Ráadásul a magyar politikában már akkor se nagyon lehetett érvelni. Az első parlament idején még olyan viták voltak, hogy valaki felállt, mondott valamit, majd felállt a következő, és azt mond-

ta, bocsánat, én nem így látom, ezért meg ezért. Érvekkel próbáltak valahogyan dűlőre jutni. Egyszer felállt a KDNP-s Ugrin Emese, és azt mondta: Kérem a kormánypárti képviselőket, hogy ne zárjuk le a vitát, mert az ellenzéki képviselők olyan érveket mondtak, amelyeket meg kellene fontolni, utánanézni, hogy megállják-e a helyüket. És a parlament nem zárta le a vitát, hanem egy hét múlva visszatért a kérdésre. Ma már érvelésről szó sincs, a Fidesz ezt már 1998 után befejezte. A központban előre megírt válaszokat olvastak fel már akkor is, noha nem tudták, milyen tartalmú felszólalásra fognak válaszolni, majd a képviselő, mint aki jól végezte a dolgát, kiment a teremből. Jöttem én, akartam válaszolni, de nem volt kinek. Ma már ennél is roszszabb a helyzet. Szó sincs vitáról, érvek, álláspontok ütközéséről, mert a választó majd leveszi belőle a neki szimpatikus igazságot. Egyik oldal sem érvel már. Persze az ellenzék be van szorítva rendesen, mert mondhat bármit, az nem jelenik meg sehol, ezért aztán performanszokat csinál, táblákat mutogat, kereplőt forgat, telefonnal közvetít, szirénát visz be, mert ma már csak ennek van hírértéke. De a rádióműsorokban meg tudtam csinálni, hogy vitatkozunk. De most is az van, hogy ha, mondjuk, Lendvai Ildikóval bent vagyunk az ATV-ben, megnő a nézettség. Legalábbis ezt mondják az ATV-sek. Lendvai Ildikóval már olyanok vagyunk, mint a Muppet Show, ül a két öreg, és mondja. Mindenesetre úgy látszik, az embereket még mindig érdekli, ha értelmes beszédet hallanak.

– Hát azt a kétszázezret igen. A nyolcmillió választóból.

– Ez is igaz. De ez is valami, mert kétszázezerrel már majdnem be lehet kerülni a parlamentbe.

– Összefoglalva: gondolkozott már azon, miről szólnak a történetei és a politikusi tapasztalatai?

– Hogyne! Mint már említettem, arról, hogy egy ilyen demokráciában, mint a magyar, milyen nehéz a politika és a politikus helyzete.

Úgy kell lavíroznia a különböző érdekek között, úgy kell kitalálnia megoldásokat éles konfliktushelyzetekben, vagy programokat, amelyeket meg is lehet csinálni, hogy közben csak ellendrukkerek vannak. Senki sincs, aki bármit előre akarna vinni. És a sor végén ott vannak a választók, akik azt várják, hogy valaki valami szépet mondjon nekik. És a szép mindig meg is érkezik választási ígéretként, csak ez nem az, amit meg is lehet csinálni.

– És így is megérte ez a húsz év az életéből?

– Egyértelműen. Egy pillanatig sem bántam meg, hogy ezt a pályát választottam. Szemben azzal a lehetőséggel, hogy 1990-ben maradok a régi pályámon, mert akkor most esetleg azon töprengenék, hogy talán mégis be kellett volna szállni a politikába. Az más kérdés, mire jutok, ha azon gondolkozom, milyen reményekkel és várakozásokkal döntöttem a politikusi lét mellett, és mi lett a reményekből és várakozásokból. Először is elborzadok az utóbbi tíz év láttán. És persze jön a lelkiismeret-vizsgálat, hogy ezt én csináltam-e. De nem juthatok másra, csak arra, hogy nem, nem én csináltam, még akkor sem, ha részese voltam annak a folyamatnak, amely a mai állapotokhoz vezetett. Ez nagyon zavar, ezért is beszélek olyan sokat arról, hogy még azt sem voltunk képesek elérni, mi, akik tényleg törekedtünk rá, hogy legalább alapkérdésekben jussanak megegyezésre a pártok.

– Sajnos volt egy olyan ellenfelük, a kilencvenes évek közepétől máig, aki elég képességes volt ahhoz, hogy kizárólag saját hatalmi érdekeit szem előtt tartva megfúrjon és hiteltelenítsen minden párbeszédet és közös megegyezést.

– Hát igen, de 1994-ben a mi kezünkben is ott volt az eszköz, a kétharmad, hogy átlépjünk mások önző politikai céljain, és a rendszerváltás szellemében fejlesszük tovább és stabilizáljuk az országot. De az SZDSZ ezt úgy fogta fel, hogy az ehhez szükséges kétharmados döntések az erőfölénnyel való visszaélést jelentenének. Ezért aztán,

jó demokraták módjára, kísérletet tettünk az ellenzék bevonására. Amit ők aztán alaposan ki is használtak, hogy minden törekvésünket kisiklassák. És ezt nem is titkolták. Az egyik vezető ellenzéki politikus akkor azt mondta nekem: ha mi kétharmados helyzetbe kerülnénk, eszünkbe se jutna nektek ilyen jogosítványt adni, mi arról hoznánk törvényt, hogy az ellenzék csak guggolásban ugrálhat fel a Parlament lépcsőjén. Már csak ezért is megdöbbentő, hogy sokan az SZDSZ-t teszik felelőssé a rendszerváltás kudarcáért.

– Máig szitokszó az SZDSZ, a fideszes propagandasajtó a tíz éve nem létező pártot használja ma is,[1] ha az ellenzéket le akarja járatni.

– Szitokszó a liberalizmussal együtt. Szerintem azért zavarja őket az SZDSZ, mert ez volt az a párt, amelyik minden létező kényszer ellenére végig kitartott az alapértékei mellett, olyan országot képzelt el, amely ezeknek az egyébként európai értékeknek megfelel, és velejéig demokratikus eljárási rendet alakított ki, a négyötödtől kezdve a parlamenti vizsgálóbizottságok felállításán át a széles körű társadalmi egyeztetésekig. Ez hihetetlen mértékben zavarta nemcsak Orbánékat, hanem a politikai paletta egészét, beleértve a szocialista partnerünket is. Egyszóval én büszke vagyok a politikában eltöltött két évtizedre, még arra a pártra is, amelynek a tagja, később a vezetője voltam, és nagyon sajnálom, hogy a liberális értékrend és politikai irányzat ma már nincs jelen a magyar politikában. Biztos vagyok benne, hogy enélkül hosszú távon nem fog menni.

(A beszélgetések 2019. március 6. és 2020. február 10. között készültek.)

[1] „Nagyon csúnyán lebukott az SZDSZ legújabb reinkarnációja", *444.hu*, 2020. február 3., https://444.hu/2020/02/03/nagyon-csunyan-lebukott-az-szdsz-legujabb-reinkarnacioja

Ki kicsoda

Kuncze Gábor (1950) közgazdász, politikus.

Várpalotán járt általános iskolába, 1964-től a kecskeméti Piarista Gimnázium tanulója. 1969-ben érettségizik, majd egy évig segédmunkás a várpalotai bányában.

1970-ben felvették a Felsőfokú Építőipari Technikumba (1972-től Ybl Miklós Műszaki Főiskola), 1974-ben szerez mélyépítő üzemmérnöki diplomát.

1980–1985: a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem ipari szakán szerez egyetemi diplomát, 1988-ban szakközgazdászi képesítést.

1974-től a Fővárosi Vízművek műszaki előadója, majd a Közép-magyarországi Közmű- és Mélyépítő Vállalat építési művezetője, illetve az Országos Villamos Távvezeték Vállalat beruházási ellenőre. Később a Duna-menti Regionális Vízművek építési üzemvezetője. 1983–1985: az Építőipari Gépesítő Vállalat beruházási osztályvezetője, majd ellátásifőosztály-vezetője. 1985–1990: az ÉPGÉPTERV gazdasági igazgatóhelyettese.

1990-ben az Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) pártonkívüli jelöltjeként szerez egyéni mandátumot az országgyűlési választáso-

kon a szigetszentmiklósi választókerületben. Ezt a következő négy választáson megismételte.

Az első ciklusban az SZDSZ-frakció közlekedési és hírközlési szóvivője, az Országgyűlés költségvetési, adó- és pénzügyi bizottságának tagja.

1993–1994, 1998–2000 és 2002–2007 között az SZDSZ-frakció vezetője.

1994–1998: a Horn-kormány belügyminisztere, koalíciós miniszterelnök-helyettes.

1997–1998: az SZDSZ negyedik elnöke.

2001–2007: az SZDSZ hetedik elnöke.

2009-ben nem újította meg a párttagságát, októberben, több volt SZDSZ-es politikussal együtt, megalapította a Szabadelvű Polgári Egyesületet, amelynek elnöke lett. A 2010-es országgyűlési választáson nem indult. A 2014-es választáson elindult, de nem nyert.

2008–2013: a Klubrádió műsorvezetője, 2010-ben az ATV-ben is vezetett műsort.

Felesége, Fellegi Katalin matematika-fizika szakos középiskolai tanár.

Antall József (1932–1993) könyvtáros, orvostörténész, muzeológus. 1990-től haláláig a harmadik Magyar Köztársaság első miniszterelnöke. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) rendezvényein 1988 elejétől vesz részt, 1989-től a párt elnöke, így az első szabad választáson a párt miniszterelnök-jelöltje. A választásokat az MDF nyeri, Antall május 23-án alakít kormányt, koalícióban a kisgazda- és a kereszténydemokrata párttal.

Bajnai Gordon (1968) üzletember, politikus. 1995–2000: a CA IB Értékpapír Rt. ügyvezető igazgatója, majd vezérigazgató-helyettese. 2000–2005: a Wallis Rt. vezérigazgatója. 2007 és 2008 között önkormányzati és területfejlesztési, majd 2009-ig nemzeti fejlesztési és gazdasági miniszter. Gyurcsány Ferenc lemondása után, 2009. április 14. és 2010. május 29. között a harmadik Magyar Köztársaság hetedik miniszterelnöke.

Bartha Ferenc (1943–2012) közgazdász. 1988–1990 közt a Magyar Nemzeti Bank (MNB) elnöke, 1994-ben az Állami Vagyonügynökség Igazgatótanácsának elnökévé és privatizációs kormánybiztossá nevezik ki. Lemondása után, 1995-ben saját céget alapít.

Bauer Tamás (1946) közgazdász, politikus. 1968 után a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Közgazdaságtudományi Kutatóintézet munkatársa, majd tudományos főmunkatársa. A demokratikus ellenzék vezető alakja, az SZDSZ egyik alapítója. 1994–2002: az SZDSZ országgyűlési képviselője. 2007-ben kilépett a pártból. 2011–2014: a Demokratikus Koalíció (DK) alelnöke.

Békesi László (1942) közgazdász, politikus. 1968-tól az Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) tagja, 1989-ben az Magyar Szocialista Párt (MSZP) alapító tagja. 1989 májusa és 1990 májusa, illetve 1994 júliusa és 1995 februárja között pénzügyminiszter. Az MSZP országgyűlési képviselője 1990-től 1998-ig, amikor a pártból is kilépett.

Béki Gabriella (1949) szociológus. 1988-ban az SZDSZ alapító tagja, 1990–2010 között a párt országgyűlési képviselője, 1998–2003 között az SZDSZ Országos Tanácsának elnöke.

tönre ítélik részvétele miatt a forradalomban. 1960 augusztusában amnesztiát kap. 1967-ig főként fordításokból él, majd az *Élet és Irodalom*nál kap szerződést. 1977–1982-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgja, ellenzéki magatartása miatt bocsátják el. A rendszerváltást követően az SZDSZ tagja 2004-ig.

Eörsi Mátyás (1954) ügyvéd, politikus, Eörsi István unokaöccse. Az SZDSZ egyik alapítója. 1990–2010 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 2002–2009 között az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése liberális frakciójának vezetője. 2012-től a DK tagja.

Fazakas Szabolcs (1947) diplomata, üzletember, politikus. 1995-től a Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, 1996–1998 között ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi miniszter.

Fodor Gábor (1962) jogász, politikus. 1988-ban a Fidesz alapító tagja, 1993-ban a párt alelnöke. 1993-ban a Fidesz konzervatív fordulata miatt kilép a Fideszből, és 1994-ben belép az SZDSZ-be. 1994–2010: az SZDSZ országgyűlési képviselője; 1994–1995: oktatási miniszter; 2007–2008: környezetvédelmi és vízügyi miniszter; 2008–2009: az SZDSZ kilencedik elnöke. 2010-ben nem újítja meg a párttagságát. 2013-ban megalapítja a Magyar Liberális Pártot, elnökségéről 2019-ben mond le.

Gaál Gyula (1958) közgazdász, politikus. A Pénzügykutató Rt. tudományos főmunkatársa, majd két cikluson át az SZDSZ parlamenti képviselője, 2003-tól a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium politikai államtitkára, 2005 januárjától 2006 szeptemberéig a Magyar Államvasutak Rt. elnök-vezérigazgatója.

Gombár Csaba (1939) társadalomtudós, politológus. 1990–1993 között a Magyar Rádió elnöke. 1993-tól a Korridor Politikai Kutatások Központjának igazgatója, 2005-ben az SZDSZ köztársaságielnök-jelöltje.

Göncz Árpád (1922–2015) író, műfordító, államférfi, a harmadik Magyar Köztársaság első elnöke 1990-től 2000-ig. 1958-ban letartóztatják, életfogytiglani börtönre ítélik, 1963-ban amnesztiával szabadul, 1965-től szabadúszó író, műfordító. Alapítója a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, majd az SZDSZ-nek, köztársasági elnökké választásáig a párt ügyvivője és országgyűlési képviselője.

Gulyás József (1964) tanár, az SZDSZ alapító tagja. 1990–2010 között egy megszakítással (1998–2002) országgyűlési képviselő. 1998-tól Szentendre alpolgármestere, a képviselő-testület tagja. 2009-ben kilép a pártból. 2013-ban az Együtt – A Korszakváltók Pártja egyik alapítója, egy évvel később kilép a pártból.

Györgyi Kálmán (1939–2019) jogász. Az ELTE büntetőjogi tanszékének docense, 1989 és 1990 között a jogi kar dékánja, 1990 júniusától a Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze. 2000 februárjában törvénytelennek minősíti a Magyar Televízió csonka (azaz csak kormánypárti jelöltekből álló) kuratóriumának megalakítását; egy hónappal később indoklás nélkül lemond.

Gyurcsány Ferenc (1961) üzletember, politikus. Politikai pályafutását az 1980-as években a KISZ-ben kezdte, az 1990-es években üzleti tevékenységet folytat. 2000-ben belép az MSZP-be. 2003–2004: a Medgyessy-kormány gyermek-, ifjúsági és sportminisztere. 2004-ben váltja Medgyessy Pétert, a harmadik Magyar Köztársaság hatodik miniszterelnöke lesz 2009-ig. 2007-től 2009-ig a párt elnöke. 2010-ben az MSZP országos listájáról kerül a parlamentbe. 2011.

október 22-én megalapítja a Demokratikus Koalíciót (DK) tíz képviselővel, akik vele együtt léptek ki az MSZP frakciójából. Azóta a DK elnöke.

Hack Péter (1959) magyar jogtudós, egyetemi tanár, politikus. 1990 és 2002 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1990–2001 között a párt ügyvivője. 1987 óta tagja a Hit Gyülekezetének, 1989 óta diakónus.

Hága Antónia (1959) tanár. 1990–1998-ig az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1992-ben ötletgazdája és szervezője a roma gimnáziumot létrehozó Gandhi Alapítványnak. 1994-től az Ariadne Kulturális Alapítvány elnöke.

Hagelmayer István (1933–1997) közgazdász, a magyar pénzelmélet továbbfejlesztője, 1989–1996 között az Állami Számvevőszék első elnöke.

Hankiss Elemér (1928–2015) Széchenyi-díjas szociológus, filozófus, irodalomtörténész. 1990–1993 között a Magyar Televízió elnöke, 1996–1998 között az MTA Szociológiai Intézetének igazgatója.

Hann Endre (1946) a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet ügyvezető igazgatója, 1989-ben a cég egyik alapítója. Kutatási szakterülete a politikai attitűdök és a választási magatartás.

Hodosán Róza (1954) politikus, szociológus. A Kádár-rendszerben a demokratikus ellenzék tagja, az SZDSZ egyik alapítója. 1998 után politikai szerepet nem vállal. 2009-ben, Retkes Attila elnökké választása után lép ki a pártból, több alapító taggal együtt. Első férje Demszky Gábor, a második (jelenleg is) Magyar Bálint.

Horn Gábor (1955) közgazdász, politikus. A rendszerváltás óta tagja az SZDSZ-nek, 1994-től 2010-ig a párt országgyűlési képviselője, 2002–2009 között kampányfőnöke. 2002-től 2008-ig, a Medgyessy-kormányban és a Gyurcsány-kormányokban a koalíciós egyeztetésért felelős államtitkár. 2010-től a Republikon Intézetet fenntartó Republikon Alapítvány kuratóriumának elnöke.

Horn Gyula (1932–2013) közgazdász, politikus. 1954–1959: a Pénzügyminisztérium főelőadója, 1954-től a Magyar Dolgozók Pártjának tagja. 1956-ban belép a megalakuló MSZMP-be, kezdetben a karhatalmi őrszolgálatnál, az úgynevezett pufajkásoknál van állományban. 1959-ben kerül a Külügyminisztériumba, majd az MSZMP KB Külügyi Osztályát vezeti. 1989–1990-ben külügyminiszter. 1989-ben az MSZP egyik alapítója, 1990–1998 között a párt elnöke. 1994–1998: a harmadik Magyar Köztársaság harmadik miniszterelnöke.

Juhász Pál (1944) közgazdász, faluszociológus. A Szövetkezeti Kutató Intézetben, majd a Pénzügykutató Rt.-ben dolgozik, a *Beszélő*-ben álnéven publikál. 1988. májusban a Szabad Kezdeményezések Hálózatának egyik vezetője, majd az SZDSZ ügyvivője. 1990–1998 között a párt országgyűlési képviselője.

Kádár Béla (1934) Széchenyi-díjas közgazdász, politikus, az MTA tagja. 1990 és 1994 között a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, 1994 és 1998 között az MDF országgyűlési képviselője. 1999 és 2002 között az MNB Jegybanktanácsának, 2002 és 2008 között Monetáris Tanácsának tagja.

Kenedi János (1947) történész. A Kádár-rendszerben a demokratikus ellenzék egyik vezető alakja, 1990-től az 1956-os Intézet tudományos munkatársa. 2002-ben az SZDSZ országgyűlési képviselő-

jelöltje. 2007-től az állambiztonsági irategyesítés törvényességét értékelő bizottság elnöke a bizottság 2010-es megszüntetéséig.

Király Júlia (1957) közgazdász, az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának tagja. 1989-től a Bankárképző Központ munkatársa, majd vezérigazgatója, 2007–2013 között a Magyar Nemzeti Bank alelnöke.

Kis János (1943) filozófus. A Kádár-rendszerben a demokratikus ellenzék egyik vezéralakja, 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózatának egyik alapítója, majd 1991-ig az SZDSZ ügyvivője. 1990–1991-ben az SZDSZ első elnöke, 1999-ig a párt Országos Tanácsának tagja. 2002-ben kilép a pártból.

Kiss Péter (1959–2014) politikus, az MSZP országgyűlési képviselője. Különböző miniszteri tisztségeket tölt be a Horn-, a Medgyessy-, az első és a második Gyurcsány-, valamint a Bajnai-kormányban. Az MSZP-ben szintén több vezető tisztséget viselt, a párt alelnöke is volt.

Kóka János (1972) üzletember, informatikai vállalkozó, pénzügyi befektető, politikus. 2004–2008 között gazdasági és közlekedési miniszter, 2007–2008-ban az SZDSZ nyolcadik elnöke, 2010-ig frakcióvezetője. 2006-tól 2010-ig a párt tagja. Ezt követően visszatér az üzleti életbe.

Konrád György (1933–2019) Kossuth-díjas író, esszéista, szociológus. Az ötvenes években háromszor zárják ki az egyetemekről ellenzéki magatartása miatt. 1959-ben állandó álláshoz jut a Budapest VII. kerületi gyámhatóságon, innen *A látogató* című regényének élményanyaga. Az 1970-es évektől a demokratikus ellenzék egyik hangadó személyisége. Elnöke volt a Nemzetközi PEN Klubnak, később a Berlini Művészeti Akadémiának. Alapító tagja az SZDSZ-nek, kezdeményezője és egyik szóvivője a Demokratikus Chartának.

Kónya Imre (1947) ügyvéd. 1988-ban a Független Jogász Fórum egyik alapítója, amelynek kezdeményezésére jött létre 1989-ben az Ellenzéki Kerekasztal. 1990–1998 között az MDF, majd a pártból kivált MDNP országgyűlési képviselője. A Boross-kormány belügyminisztere.

Kovács László (1939) politikus. 1989 előtt a KISZ KB, majd az MSZMP KB munkatársa, a Külügyi Osztály vezetője. 1989-ben az MSZP alapító tagja, 1990–2004 között országgyűlési képviselő. 1994–1998 és 2002–2004 között külügyminiszter, 1998–2004 között az MSZP elnöke. 2004–2010: az Európai Bizottság adó- és vámügyi biztosa.

Kőszeg Ferenc (1939) szerkesztő, tanár, politikus. A rendszerváltás előtt a demokratikus ellenzék tagja, részt vesz a szamizdatok terjesztésében. 1988-ban alapítója a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, majd az SZDSZ-nek, 1990–1998 között a párt országgyűlési képviselője. A Magyar Helsinki Bizottság megalapítója és első elnöke.

Lendvai Ildikó (1946) tanár, politikus, országgyűlési képviselő. 1984–1989 között az MSZMP KB tudományos, közoktatási és kulturális osztályán dolgozik. 1989-ben az MSZP alapító tagja, 2002 és 2009 között az MSZP frakcióvezetője, 2009–2010-ben a párt elnöke. A 2014-es választáson már nem indul.

Lotz Károly (1937) közgazdász. 1990-ben az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1994-ben közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter.

Magyar Bálint (1952) szociológus. Részt vesz a demokratikus ellenzék tevékenységében, 1988 májusában a Szabad Kezdeményezések Hálózata, majd novemberben az SZDSZ alapító tagja. 1990–2010: az SZDSZ országgyűlési képviselője. Oktatási miniszter 1996 és 1998, illetve 2002 és 2006 között. 1998–2000 között az SZDSZ ötödik elnöke. 2009-ben kilép az SZDSZ-ből. A Szabadelvű Polgári Egyesület egyik alapítója.

Medgyessy Péter (1942) közgazdász, politikus, miniszter, üzletember. 1982-ig a Pénzügyminisztériumban dolgozik különböző vezető beosztásokban. 1986–1987: pénzügyminiszter. 1987 és 1989 között az MSZMP KB tagja. 1996-tól a Horn-kormány harmadik pénzügyminisztere. 2002–2004: a Magyar Köztársaság ötödik miniszterelnöke. 2004-ben Gyurcsány Ferenc miniszterelnök felkéri Magyarország utazó nagykövetének.

Mesterházy Attila (1974) közgazdász, politikus. 2004-től az MSZP országgyűlési képviselője, 2009-től frakcióvezetője, 2010–2014: az MSZP elnöke, a 2014-es választáson Bajnai Gordonnal szemben a közös ellenzéki lista miniszterelnök-jelöltje. 2018-tól a NATO Parlamenti Közgyűlése szocialista frakciójának a vezetője. 2019-től a Közgyűlés alelnöke.

Mesterházy Ernő (1963) üzletember, filmproducer, kulturális menedzser. 2004–2010 között Demszky Gábor politikai főtanácsadója.

Molnár Lajos (1946–2015) orvos, politikus. 1997–1999 között a Belügyminisztérium Központi Kórháza, majd 2004-ig a Szent István Kórház főigazgatója. 2005–2006-ban a MÁV Kórház főigazgatója. 2006–2007 között egészségügyi miniszter. Nevéhez fűződik a több nagy vitát kiváltó egészségügyi törvény kidolgozása és a reformok bevezetése. 2006 és 2010 között az SZDSZ országgyűlési képviselője.

Navracsics Tibor (1966) jogász, politológus. 2006–2014 között a Fidesz országgyűlési képviselője, 2006-tól 2010-ig frakcióvezetője. 2010 és 2014 között miniszterelnök-helyettes, valamint közigazgatási és igazságügyi miniszter, 2014-ben külgazdasági és külügyminiszter. 2014–2019 között az Európai Bizottság kulturális, oktatási, ifjúságpolitikai és sportügyi biztosa.

Orbán Viktor (1963) jogász, politikus. Politikai pályafutását Székesfehérváron gimnáziumi alapszervezeti KISZ-titkárként kezdi. 1988-ban a Fidesz egyik alapító tagja. 1989–1990-ben a Soros Alapítvány ösztöndíjával Oxfordban tanul. 1993–2000 között, illetve 2003 óta a párt elnöke. 1990-től országgyűlési képviselő, 1990–1994 között a Fidesz frakcióvezetője. 1992–2000 között a Liberális Internacionálé, 2002–2012 között az Európai Néppárt egyik alelnöke. 1998–2002 között a harmadik Magyar Köztársaság negyedik, 2010-től máig Magyarország miniszterelnöke.

Pető Iván (1946) történész. Részt vesz a demokratikus ellenzék tevékenységében, publikál a *Beszélő* című szamizdat folyóiratban. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózata, majd az SZDSZ alapító tagja, az SZDSZ választási programjának egyik szerkesztője, a párt szóvivője és 1991-ig ügyvivője. 1992-től 1997-ig az SZDSZ harmadik elnöke. 2010-ben visszavonul a politikai élettől.

Princz Gábor (1956–2018) közgazdász. 1988–1998 között a Postabank Rt. elnök-vezérigazgatója. 1997-ben büntetőeljárás indul ellene és hat munkatársa ellen: hibás üzletpolitikával és hűtlen kezeléssel vádolják őket. Az ügyben 2006-ban felmentő ítélet születik. A Legfelsőbb Bíróság 2009-ben jogerősen 3,6 millió forint pénzbüntetésre ítéli, mert tevékenységével bankpánikot keltett.

Puch László (1953) üzemgazdász, politikus. 1980-ban belép az MSZMP-be, 1989-ben az MSZP-be, 1994 óta országgyűlési képviselő. 1998-tól az MSZP pénztárnoka. Az utóbbi években Puch egyik cége vásárolta fel a *Népszava* és a *Vasárnapi Hírek* kiadóját, illetve a *Szabad Földet* és több, kisebb tematikus magazint megjelentető kiadót, amelyek – a *Népszava* kivételével – utóbb a fideszes médiaholdingnál kötöttek ki.

Rajk László (1949–2019) Kossuth-díjas építész, díszlet- és látványtervező, politikus. A kezdetektől tagja a demokratikus ellenzéknek, egyik alapítója az AB Független Kiadónak, lakásán nyitotta meg az úgynevezett „Rajk-butik"-ot, amely szamizdatok terjesztésével foglalkozott. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózata, majd az SZDSZ alapító tagja, 1990–1996 között országgyűlési képviselője. 2009-ben lép ki a pártból.

Sándor Klára (1965) nyelvész, szociolingvista. 1990–2009 között az SZDSZ tagja, 2006-tól országgyűlési képviselője, az Európa Tanács Parlamentjében a Nők és férfiak esélyegyenlősége bizottság tagja. 2009-ben kilép a pártból. A Szabadelvű Polgári Egyesület egyik alapítója.

Schiffer András (1971) ügyvéd, politikus. 2010 és 2016 között országgyűlési képviselő, a Lehet Más a Politika (LMP) egyik alapítója, a párt parlamenti frakcióvezetője, illetve társelnöke. 2016-ban minden politikai funkciójáról lemond.

Simicska Lajos (1960) jogász, üzletember, Orbán Viktor iskolatársa. 1993-tól Orbán felkérésére a Fidesz gazdasági igazgatója. 1998–1999-ben az APEH elnöke. Számos Fidesz-közelinek mondott cégben volt érdekeltsége. Médiabirodalmát és cégeit 2015-ben, Orbán Viktorral való szakítása után fokozatosan veszíti el.

Solt Ottilia (1944–1997) szociológus, politikus. A hetvenes években a magyarországi társadalom legszegényebb rétegeinek életkörülményeit vizsgálja, majd 1979-ben létrehozza a Szegényeket Támogató Alapot (SZETA). Szerkeszti a *Beszélő* című illegális ellenzéki lapot. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózata, majd az SZDSZ alapító tagja, 1990 és 1994 között a párt országgyűlési képviselője. 1993-ban eltávolodik a párttól.

Sólyom László (1942) jogász, az MTA tagja. Az 1980-as évek elejétől a nem hivatalos környezetvédelmi mozgalmak jogi tanácsadója, 1984-től a Duna Kör résztvevője. Ott van az 1987-es lakiteleki találkozón, az MDF alapító tagja. 1990 és 1998 között az Alkotmánybíróság első elnöke, 2005 és 2010 között a harmadik Magyar Köztársaság harmadik elnöke.

Soós Károly Attila (1944) közgazdász, politikus. 1990 és 1997 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1994-től 1996-ig az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium politikai államtitkára.

Surányi György (1954) közgazdász. 1977–1986: a Pénzügykutató Intézet kutatója, majd tudományos osztályvezetője. 1988–1989: a kormány gazdaságpolitikai főtanácsosa, majd az Országos Tervhivatal államtitkára. 1990–1991-ben, majd 1995 és 2001 között a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

Szabad György (1924–2015) Széchenyi-díjas történész, egyetemi tanár, politikus, az MTA tagja. 1990 és 1994 között az Országgyűlés elnöke. Az MDF egyik alapítója, 1989–1994 között a pártelnökség tagja. Az 1996-os pártszakadás során az MDNP-hez csatlakozik, indul az 1998-as országgyűlési választáson, de mandátumot nem szerez.

Szabó Iván (1934–2005) mérnök-közgazdász, politikus. 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő, 1991 és 1993 között ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi, majd 1994-ig pénzügyminiszter. 1990 és 1996 között az MDF-ben töltött be vezető tisztségeket. 1996-ban több párttársával együtt kilép az MDF-ből. Az MDNP alapító elnöke. 2002-ben a Centrum Párt egyik kezdeményezője.

Szalay(-Berzeviczy) Gábor (1943) bányamérnök, politikus. 1988-ban tagja a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, majd az SZDSZ-nek, 1990–2006 között a párt országgyűlési képviselője, 2002–2003 között a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium államtitkára.

Szent-Iványi István (1958) bölcsész. A demokratikus ellenzék tagja, majd az SZDSZ egyik alapítója. 1990–2004: országgyűlési képviselő. 1994–1997: a Külügyminisztérium politikai államtitkára, 2004 és 2009 között az SZDSZ európai parlamenti képviselője. 2010–2015: Magyarország ljubljanai nagykövete.

Szolnoki Andrea (1946) orvos. Az SZDSZ budapesti listájáról kerül a Fővárosi Közgyűlésbe, 1990 és 1994 között az egészségügyi és sportbizottság elnöke, 1994 után az egészségügyért és a szociálpolitikáért felelős főpolgármester-helyettes, 2010-től 2013-ig, a párt megszűnéséig az SZDSZ fővárosi frakcióvezetője.

Szöllősi Istvánné (1945) tanár. 1991 és 1998 között a Pedagógusok Szakszervezetének főtitkára. Több tüntetést is szervez a Bokros-csomag, illetve a művelődési és közoktatási miniszterek reformtervei ellen. A Fidesz 1998-as választási győzelme után „békejobbot" nyújt Pokorni Zoltánnak, az oktatási tárca várományosának, majd novemberben lemond.

Tardos Márton (1928–2006) közgazdász. 1987–1990 között a Pénzügykutató Rt. elnök-vezérigazgatója, az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának tagja. Az SZDSZ alapító tagja, 1990-től 2002-ig az SZDSZ országgyűlési képviselője.

Torgyán József (1932–2017) ügyvéd, politikus. 1988-ban bekapcsolódik a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt újjászervezésébe, 1990–2002 között a párt országgyűlési képviselője, 1991-től 2002-ig az FKGP elnöke. 1998 és 2001 között földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter. 2006 szeptemberében új pártot alapít Magyar Megújulás Mozgalom néven. A 2010-es országgyűlési választáson a „Torgyán–Kisgazda–Koalíció" nevű formáció jelöltjeként indul.

Tölgyessy Péter (1957) jogász, politológus, politikus. 1990 és 1991 között az SZDSZ-frakció vezetője, 1991 és 1992 között a párt második elnöke. 1996-ig az SZDSZ országgyűlési képviselője, majd két évig független képviselő, 1998 és 2006 között a Fidesz-frakció tagja.

Ungár Klára (1958) politikus, közgazdász. Az 1990. évi önkormányzati választásokon a Fidesz budapesti listavezetője és főpolgármester-jelöltje, majd a Fidesz budapesti önkormányzati frakciójának vezetője. 1993 decemberében kilép a Fideszből. 1994 és 1998 között SZDSZ-es országgyűlési képviselő. 2009-ben kilép az SZDSZ-ből is.

Velkey Gábor (1963) közgazdász, szociológus. 2007–2010 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 2010 óta az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpontjának tudományos munkatársa.

Wekler Ferenc (1955) tanár, politikus. 1985-ben a lakosság „spontán" jelöltjeként Mecseknádasd tanácselnökévé választják. Az 1990.

évi országgyűlési választásokon az Agrárszövetség jelöltjeként, az SZDSZ támogatásával szerez mandátumot. Belép a pártba, amelynek országgyűlési képviselője 1990 és 2006 között; 1992-ben pártigazgatóvá választják. 2010 és 2019 között Mecseknádasd polgármestere.

(A szócikkek forrása nagyrészt a *Wikipédia*.)

SOMOGYI KÖNYVTÁR
1881
SZEGED

Tartalom

Előszó 5
I. A piaristáktól az SZDSZ-ig 7
II. Rövid kitérő: a korrupcióról 47
III. Az első koalíció: a Bokros-csomag 57
IV. Rövid kitérő: Orbán és köreinek gazdagodása 101
V. Az első koalíció: a Belügyminisztérium 109
VI. Az első koalíció: a Tocsik-ügy 133
VII. Kampányok 149
VIII. Az első koalíció: Horn 159
IX. A második koalíció: Medgyessy 167
X. A második koalíció: Gyurcsány 187
XI. Bajnai – 1. 197
XII. A harmadik koalíció: Gyurcsány 201
XIII. A harmadik koalíció: az egészségügyi reform 227
XIV. Bajnai – 2. 247
XV. Orbán 257
XVI. Végjáték – 1.: a Fodor–Kóka-párharc 277
XVII. Rövid kitérő: médiapolitika, titkosszolgálatok a rendszerváltásban, az SZDSZ és a Hit Gyülekezete 295
XVIII. Végjáték – 2.: a liberális elvek és a párt értelmisége 311
XIX. A politika után: a „második karrier" 335
Ki kicsoda 349

Mihancsik Zsófiát csak felületesen ismertem, de azt azért tudtam róla, hogy nagyon felkészült, alapos szerkesztő, újságíró, riporter. Ezen a könyvön úgy dolgoztunk, hogy én elküldtem egy adott témakörhöz tartozó jegyzeteimet, ő elolvasta, utánanézett a történteknek, majd én elmeséltem az emlékeimet az adott ügyben, ő pedig... nem kérdezett. Hanem nézett. Többféle nézése volt, hármat emelek ki:

1. Na ne mondja! Tényleg?-nézés. Ilyenkor hosszan meséltem, hogy tényleg.
2. Jaj, de unom!-nézés. Ilyenkor igyekeztem színes sztorikkal eladni a szöveget.
3. Az úgy nem lehetett!-nézés. Ilyenkor részletesen kifejtettem, hogy miért lehetett mégis.

Aztán elolvastam a szöveget, és égnek állt a hajam, hogy olyasmit is elmeséltem, amit nem is akartam.

Úgyhogy, kedves Olvasó, ha tetszik Önnek, amit olvas, azt én mondtam, ha valami nem tetszik, azt is mondtam, de tekintetkényszer hatása alatt.

Zsófié a felelősség!

Kuncze Gábor

Kuncze Gábort csak felületesen ismertem, de azt azért tudtam róla, hogy mindig alaposan felkészül a különféle szereplései előtt, és ha teheti, elereszti sajátos humorát. Ezen a könyvön úgy dolgoztunk, hogy ő elküldte nekem a jegyzeteit, én utánanéztem a történteknek, majd ő kiegészítésként elkezdte mesélni az emlékeit. Eleinte még néhány kérdést is feltettem, de aztán rájöttem, elég, ha hagyom beszélni. Mindenről eszébe jutott valamilyen újabb esemény, újabb történet. Csak néztem rá, ő meg mondta, mondta. Mint később kiderült, a nézésemnek különféle tartalmakat tulajdonított, sőt azt vágta a fejemhez, hogy ezzel olyasmit is kiszedtem belőle, amit nem akart elmondani. Pedig én csak figyeltem. Meg persze leírtam, szerkesztettem a beszélgetéseket.

Úgyhogy, kedves Olvasó, ha tetszik Önnek, amit olvas, az Gábor érdeme, ellenkező esetben az enyém a felelősség: rosszul figyeltem.

Mihancsik Zsófia

e-könyvben:
multimediaplaza.com

„...a rendszerváltás óta egyetlenegy olyan ügy sem volt, amikor a pártok leültek volna egymással, hogy na, ezt tegyük rendbe. Egyetlenegyet sem tudok mondani, márpedig így nem lehet vezetni egy országot. [...] soha nem voltunk képesek közösen elfogadni mindenki számára vállalható megoldásokat."

„Orbán azt mondta – és ezt nem tíz év után mesélte el nekem az ismerősöm, hanem két nap múlva –, hogy három célja van a miniszterelnökséggel. Beírni a nevét a magyar történelembe – ez megtörtént, csak kérdés, hogy a történelemkönyv melyik oldalára –, Európában politikusként tényezővé válni – itt is ugyanaz a helyzet, de az oldalt még nem ismerjük –, és Magyarország egyik leggazdagabb embere szeretne lenni."

„Elnök úr, feltehetek egy kérdést? Persze, tessék parancsolni, mivel kapcsolatban, kérdezte a maga mézesmázos hangján Torgyán. Hát a termelőszövetkezetek átalakítása... Na várjon, ennél a témánál én mérges szoktam lenni, mondta az elnök úr, összeborzolta a haját, és erőteljes hangon odavágta: Most kérdezzen!"

KOSSUTH KIADÓ
www.kossuth.hu
kiado@kossuth.hu

3990 Ft
9 789635 441167